

Универзитет у Нишу
Правни факултет

Марта П. Вујисић

**КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ
СЛУЖБЕНИКА**

-докторска дисертација-

Ниш, 2015.

University of Nis
Faculty of Law

Marta P. Vujisic

**CRIMINAL LAW PROTECTION OF POLICE
OFFICERS**

-doctoral dissertation-

Nis, 2015.

Чланови комисије: Проф. др Драган Јовашевић, редовни професор
Универзитет у Нишу, Правни факултет, ментор

Проф. др Борислав Петровић, редовни професор
Универзитет у Сарајеву, Правни факултет, председник комисије

Доц. др Душица Миладиновић – Стефановић,
Универзитет у Нишу, Правни факултет, члан комисије

Датум одбране: 30.06.2015. године.

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

Резиме

Кривичноправна заштита полицијских службеника остварује се инкриминисањем кажњивих понашања којима се повређује или угрожава живот, телесни и лични интегритет припадника полиције, кроз одговарајуће одредбе Кривичног законика и Закона о јавном реду и миру. Питање адекватности позитивноправних одредби којима се остварује заштита њиховог личног и телесног интегритета најчешће се покреће након извршења кривичних дела у којима полицијски службеници изгубе живот или бивају тешко телесно повређени при обављању службене дужности. Имајући у виду да у стручној јавности влада мишљење да полицијски службеници нису довољно кривичноправно заштићени и да је казнена политика судова блага, уз истовремено указивање на противречне примере судске праксе, потребно је усмерити појачану пажњу законодавца, али и саме науке у односу на ове кривичноправне одредбе.

Кривичноправна заштита полицијских службеника, као најважнији сегмент правне заштите, условљена је, пре свега, њиховим положајем у правном систему, односно постојањем посебних дужности, овлашћења и одговорности које са собом носи полицијска професија. Специфичност кривичноправне заштите произилази и из ризика полицијске професије, односно потенцијалних угрожавања безбедности полицијских службеника, што ову професију чини једном од најризичнијих.

Применом позитивно-правног, историјског, упоредно-правног метода и анализе садржаја, свеобухватно и целовито смо размотрили закономерности развита законодавства наше земље у погледу заштите полицијских службеника, тренутно важеће кривичноправне норме у основном и споредном кривичном законодавству, као и различита законска решења у упоредном праву која су одређена правним подручјем, особеностима кривичног законодавства и положајем полицијских службеника у одређеном правном систему.

Кривична дела против полицијских службеника у Републици Србији инкриминисана су одредбама Кривичног законика којима се обезбеђује кривичноправна

заштита живота и тела, слобода и права човека и грађанина, као и заштита државних органа, односно као посебни облици одређених кривичних дела. Кривичноправна заштита полицијских службеника обезбеђена је и одредбама Закона о јавном реду и миру, којима се обезбеђује заштита личног и телесног интегритета овлашћених службених лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира.

Иако је реч о кривичним делима при чијем се извршењу угрожава безбедност полицијских службеника и обављање послова и задатака којима се остварује заштита безбедности државе и њених грађана, број пријављених дела у релативно малом проценту резултира казном затвора. Када извршење кривичних дела против директних представника државне власти при обављању службене дужности (уколико и дође до пресуђења) најчешће резултира условном осудом, шаље се јасна порука, како учиниоцима ових кривичних дела, тако и самим полицијским службеницима који су повређени или угрожени овим делима.

Кључне речи: кривичноправна заштита, полицијски службеник, овлашћено службено лице, полицијска професија, угрожавање безбедности полицијских службеника.

Научна област: правне науке.

Ужа научна област: кривично право.

УДК: 343.211.3:351.74

CRIMINAL LAW PROTECTION OF POLICE OFFICERS

Summary

Criminal law protection of the police officers is realized through adequate provisions of the Criminal Law and Law on Public Order by incrimination of illegal behavior by which life, physical and personal integrity of the police are endangered. The question of the adequacy of positive provisions that provide protection for their personal and bodily integrity usually starts after the commission of the crimes when police officers lose their lives or they are severely physically injured while performing official duties. Bearing in mind that within the professional society there is the opinion that police officers are not sufficiently criminally protected and penal politics of courts is mild, while pointing to examples of contradictory judicial practice, it is necessary to draw intensified attention of legislators, but also of science itself against these criminal provisions.

Criminal law protection of police officers, as the most important segment of legal protection, is conditioned, first of all, by their position in the legal system, or the existence of special duties, powers and responsibilities that the police profession brings. The specificity of criminal law protection also arises from the risk of police profession, or potential threat to the safety of police officers which this profession makes one of the most risky professions.

By applying positive legal, historical, comparative legal method and content analysis, we have contemplated completely and comprehensively, the regularity of our country's development of legislation regarding the protection of police officers, currently applicable criminal law norms in primary and secondary criminal legislation, as well as different legal solutions in comparative law which are determined by the legal field, the characteristics of criminal legislation and the position of police officers in a particular legal system.

Criminal offenses against police officers in the Republic of Serbia are incriminated by the provisions of the Criminal Code, which provide criminal law protection of life and body, the rights and freedoms of man and citizen, as well as the protection of authorities, i.e. as special forms of certain criminal offenses. Criminal law protection of the police officers is provided by the provisions of the Law on Public Order, which ensure the protection of personal and bodily

integrity of authorized officers while performing tasks on security or maintenance of public order.

Although it is about criminal offenses where their commission endangers the safety of police officers and performing the tasks and duties that provide security protection of the state and its citizens, the number of reported cases which results in imprisonment, is in a relatively small percentage. When the commission of offenses against the direct representatives of state authorities during the performance of official duties (if a verdict is reached) usually results in a suspended sentence, it sends a clear message to perpetrators of these criminal offenses as well as to police officers who are injured or threatened by these acts.

Keywords: police officer, police profession, endangering the safety of police officers, criminal law protection.

Scientific area: law

Special topics: criminal law.

UDK: 343.211.3:351.74

САДРЖАЈ

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ.....	7
----------------------	---

ГЛАВА ПРВА

ПОЛОЖАЈ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА У ПОЗИТИВНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....	27
--	-----------

1. Уводна разматрања.....	27
2. Појам и врсте полицијских службеника.....	30
3. Полицијски послови.....	32
4. Овлашћења полицијских службеника.....	40
4.1. Појам и карактеристике полицијских овлашћења.....	40
4.2. Врсте и садржина полицијских овлашћења.....	44
5. Употреба средстава принуде.....	68
5.1. Појам и карактеристике средстава принуде.....	68
5.2. Врсте средстава принуде.....	71
5.3. Употреба ватреног оружја.....	78
6. Обавезе и одговорност полицијских службеника.....	89
6.1. Дисциплинска одговорност.....	94
6.2. Материјална одговорност.....	97
7. Услови за заснивање радног односа.....	99
8. Ризик полицијске професије.....	102
8.1. Угрожавање безбедности полицијских службеника.....	102
8.2. Полицијски службеници у улози прикривених истражника.....	107

ГЛАВА ДРУГА

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КРИВИЧНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА.....	115
---	------------

1. Уводна разматрања.....	115
---------------------------	-----

2. Кривично право Србије средњег века.....	118
2.1. Душанов законик.....	118
2.2. Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића.....	120
3. Кривично право Србије XIX века.....	122
3.1. Закон проте Матеје Ненадовића.....	122
3.2. Карађорђево Криминално законик.....	123
3.3. Закон којим се прописују казне за бунтовништво и издајство против државног поретка.....	124
3.4. Казнителни законик за полицајне преступке.....	125
3.5. Криминални (казнителни) законик за Књажевство Србију.....	128
4. Кривично право Србије XX века.....	132
4.1. Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца.....	133
4.2. Кривични законик ФНРЈ.....	135
4.3. Кривични закон Србије.....	140
4.4. Закон о јавном реду и миру.....	143
4.5. Кривични законик Србије.....	145

ГЛАВА ТРЕЋА

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ.....

1. Уводна разматрања.....	149
2. Закони англосаксонског правног подручја.....	151
2.1. Велика Британија.....	151
2.2. Канада.....	152
2.3. Сједињене Америчке Државе.....	154
2.3.1. Законик Сједињених Америчких Држава.....	154
2.3.2. Вашингтон.....	160
2.3.3. Калифорнија.....	161
3. Закони евроконтиненталног правног подручја.....	163
3.1. Мађарска.....	163

3.2. Немачка.....	165
3.3. Словачка.....	166
3.4. Француска.....	168
3.5. Шведска.....	170
4. Закони источноевропског правног подручја.....	172
4.1. Бугарска.....	172
4.2. Естонија.....	173
4.3. Румунија.....	174
4.4. Руска федерација.....	175
4.5. Украјина.....	177
5. Закони бивших југословених република.....	179
5.1. Босна и Херцеговина.....	179
5.2. Македонија.....	183
5.3. Словенија.....	185
5.4. Хрватска.....	188
5.5. Црна Гора.....	190
6. Анализа упоредних решења кривичноправне заштите полицијских службеника.....	192

ГЛАВА ЧЕТВРТА

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....

1. Уводна разматрања.....	197
2. Тешко убиство.....	199
2.1. Појам и елементи кривичног дела убиства.....	199
2.2. Појам и врсте тешког убиства.....	202
2.3. Убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности.....	204
2.4. Убиство судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности.....	210
3. Угрожавање сигурности.....	212
3.1. Основни облик дела.....	213

3.2. Тежи облици дела.....	216
4. Спречавање службеног лица у вршењу службене радње.....	218
4.1. Основни облици дела.....	219
4.2. Тежи облици дела.....	224
4.3. Лакши облик дела.....	229
5. Напад на службено лице у вршењу службене дужности.....	230
5.1. Основни облик дела.....	231
5.2. Тежи и лакши облици дела.....	232
6. Учествовање у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње.....	233
7. Ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира.....	237
7.1. Основни облик дела.....	238
7.2. Тежи облици дела.....	243
8. Однос између појединих кривичних дела против полицијских службеника.....	246

ГЛАВА ПЕТА

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА У СТАТИСТИЧКОЈ И СУДСКОЈ ПРАКСИ.....

1. Уводна разматрања.....	255
2. Обим и динамика кривичних дела против полицијских службеника.....	257
3. Политика прогона за кривична дела против полицијских службеника.....	268
4. Казнена политика судова за кривична дела против полицијских службеника.....	275
5. Кривичноправна заштита полицијских службеника у судској пракси.....	293
5.1. Спречавање службеног лица у вршењу службене радње.....	294
5.2. Напад на службено лице у вршењу службене дужности.....	299
5.3. Ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира.....	302

ЗАКЉУЧАК.....

ЛИТЕРАТУРА.....

Научни извори.....	331
Закони.....	336
Електронски извори.....	339

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Полицијски службеници су, готово свакодневно, изложени различитим облицима повређивања и угрожавања живота, личног и телесног интегритета, који проистичу, како из саме садржине њихове професије, тако и из симбола државне власти чији су они директни представници. На учесталост угрожавања безбедности полицијских службеника и могуће последице примарно утичу околности самог догађаја, тј. чињенице које се односе на место и време извршења кривичног дела, околности догађаја, стање учиниоца, реакцију полицијског службеника и др. Опасност која се везује за обављање полицијске професије проистиче, међутим, и из тренутних друштвених односа, опште безбедносне ситуације у друштву, односа друштва према држави и симболима њене власти, тј. из односа грађана према полицијским службеницима уопштено.

Упоредо са савременом тенденцијом опадања ауторитета, опада и поштовање према полицијским службеницима као представницима државне власти, те се угрожавање безбедности полицијских службеника, најшире посматрано, везује за целокупно стање безбедности у друштву. У литератури се, са правом, истиче да се, са једне стране, пренаглашава улога полиције у друштву у погледу великих очекивања јавности од полиције као најбитнијег и готово јединог чиниоца који стоји на путу раста криминалитета, док, са друге стране, драстично опада ауторитет припадника полиције и спремност грађана да им пруже било какву помоћ у борби против криминалитета¹.

У складу са савременим условима живота полиција је под сталним притиском да своје послове и задатке обавља што брже и ефикасније при чему се, све чешће, јавно указује на евентуалне пропусте и неправилности у њеном раду. Реаговање, неадекватно реаговање или одсуство реакције полицијских службеника на свакодневне безбедносне изазове са којима се суочавају, константно су под лупом јавности и медијски пропраћени.

¹ В.Б. Гончаров, В. В. Кожеников, О некаторних аспектима обшћенственог мненија омилици, Государство и право, бр. 6/1996, стр 84, у: М. Милошевић, Г. Митровић, Б. Николић, *Истраживачки пројекат: Кривичноправна, прекршајноправна и друга заштита полицајаца*, Београд, 1998, стр. 7.

Пожељно или друштвено неприхватљиво понашање појединаца често се генерализује и преноси на целокупну полицијску организацију означавајући, при том, све полицијске службенике у позитивном или негативном контексту у зависности од конкретних догађаја. Иако је угрожавање безбедности полицијских службеника готово свакодневно, евидентно је да друштво већу пажњу поклања заштити грађана од „нелегалних акција полиције и мерама одговорности полицајаца због пропуста у раду и понашању“².

Приликом разматрања положаја полицијских службеника у правном систему и модалитета њихове кривичноправне заштите морамо се, пре свега, осврнути на дефинисање полиције у конкретном државно-друштвеном уређењу, односно одредити обим и садржај наведеног појма. Не улазећи дубље у етиологију и различито значење речи „полиција“ током времена, можемо указати да овај појам најчешће обухвата службу јавне управе задужену за чување реда и безбедност грађана, службенике те управе и зграду у којој се налази та управа³, односно посебно организовану службу или више служби за одржавање јавног реда и поретка, за превенцију и репресију криминалитета и извршавање закона, као и припаднике те службе, односно тих служби⁴. Образовањем полиције као система, држава обезбеђује својства сопствене отпорности и способности заштите од криминалне агресивности и тежњи других система или појединаца који умишљајно или нехатно прете опстанку државе и угрожавају човека, институције и друге вредности друштва и државе⁵.

У нашој земљи, полиција је орган државне управе који се од осталих органа издваја и по следећим особеностима: заштита јавне безбедности, односно личне и имовинске сигурности грађана; вишедимензионална делатност полиције, тј. допринос остваривању различитих функција државе (функције управе, судства и законодавства); овлашћење полиције да примењује средства принуде; поседовање средстава оружане принуде,

² Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, Београд, 1997, стр. 577.

³ И. Клајн, М. Шипка, *Велики речник страних речи и израза*, Нови Сад, 2006, стр. 961.

⁴ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 7.

⁵ О. Стевановић, *Руковођење у полицији*, Београд, 2003, стр. 61-62.

односно постојање дела запослених који је наоружан и тзв. оперативни рад, односно тајност рада, као један од услова успешног извршења полицијских послова и задатака.⁶

Правни положај полицијских службеника карактеришу посебна права и обавезе које произилазе из тројакe улоге полиције, односно њене дужности да обавља законом утврђене полицијске и друге послове, пружа подршку владавини права у демократском друштву и сноси одговорност за остваривање безбедности у складу са законом. Полицијске службенике у складу са заштитном функцијом која им је поверена, у односу на друге државне службенике, нарочито издваја законска обавеза да у свако доба предузимају неопходне радње ради заштите живота, личне и имовинске безбедности људи, као и да обављају полицијске послове и када им је при њиховом извршењу угрожена лична сигурност. Полицијски службеници у обављању својих послова служе заједници и штите сва лица од незаконитих деловања, уз дужност да увек поступају професионално, одговорно и хумано поштујући људско достојанство, углед и част сваког лица, као и друга права и слободе. Такође, дужни су да укупним понашањем чувају углед службе, имајући у виду да јавност са посебном пажњом прати поступања полицијских службеника и да је нарочито осетљива на пропусте у њиховом понашању, како за време обављања службе, тако и ван ње.

Полицијска професија се сматра једном од најризичнијих професија, имајући у виду да су полицијски службеници дужни да обављају полицијске послове и када им је у обављању тих послова угрожена лична сигурност, као и да у „свако доба“, односно и ван радног времена предузимају неопходне радње ради заштите живота, личне и имовинске безбедности грађана. Код других високоризичних професија, ризик се најчешће може прорачунати и предузимањем одговарајућих мера контролисати или смањити, док се специфичност ризика полицијске професије огледа у непредвидљивом резултату сусрета са другим људима⁷. Имајући у виду саму природу полицијске професије, односно да полицијски посао обухвата стални контакт са лицима која на одређени начин не поступају у складу са законским прописима, са девијантним и насилним лицима, полицајац не може

⁶ С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, Београд, 2009, стр. 62-64 .

⁷ М. Милошевић, Општа питања угрожавања и заштите припадника полиције, *Безбедност*, 2/1998, стр. 161-181.

никада са сигурношћу да зна „да ли га иза уличног угла или на вратима на којима је позвонио чека човек са оружјем или спреман за физички обрачун“⁸. Управо таква неизвесност суштински и представља највећу опасност која полицијском службенику прети при обављању послова, те се могући безбедносни ризик не може предузимањем било каквих мера унапред елиминисати, чак ни битно смањити или контролисати⁹.

Према резултатима истраживања о криминалитету којим се угрожава безбедност припадника полиције¹⁰, а којим су анализирани карактеристике напада на полицајце у Србији у периоду од 1993. до 2003. године, до напада на телесни интегритет овлашћених службених лица најчешће је долазило за време обављања послова на одржавању или успостављању јавног реда и мира (у 42% случајева), приликом контроле и регулисања саобраћаја (14,6%), приликом привођења и задржавања лица (10,7%) и њиховом легитимисању (9%). Знатно мањи број полицијских службеника повређен је при пружању помоћи другим органима (тзв. асистенције полиције), при лишавању слободе, контроли границе, пратњи возила и спровођењу лица (мање од 7%). У наведеном периоду, највећи број лица осуђен је за кривично дело спречавања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из чл. 24. Закона о јавном реду и миру (81%), затим за спречавање службеног лица у вршењу службене дужности из чл. 213. КЗС (12%) и за ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из чл. 23. ЗОЈРМ-а (5%)¹¹.

Овлашћена службена лица су, у зависности од врсте послова које обављају, изложена одређеним ризичним ситуацијама, али се сматра да је ризик од физичког повређивања и лишења живота најприсутнији код униформисаног састава полиције¹².

⁸ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 574.

⁹ Ибид.

¹⁰ Ђ. Игњатовић, Криминалитет којим се угрожава безбедност припадника полиције – резултати и искуства једног истраживања, *Наука, безбедност, полиција*, 3/2006, стр. 123-152.

¹¹ Наведено истраживање спроведено је у периоду од 2003. до 2005. године, односно пре ступања на снагу Кривичног законика Републике Србије, којим су измењене претходне инкриминације. Важећим прописима кривично дело из чл. 24 ЗОЈРМ-а инкорпорирано је у КЗ РС.

¹² М. Милошевић, Општа питања угрожавања и заштите припадника полиције, оп. цит., стр. 165.

Униформисани полицијски службеници, који уједно представљају и најбројнију категорију, своје послове најчешће обављају на улици, кроз континуирани и непосредни контакт са грађанима, при чему је њихово својство полицијских службеника видно изражено. При обављању својих послова, они интервенишу у конфликтним ситуацијама, према потенцијално опасним и агресивним лицима, примењујући полицијска овлашћења и средства принуде. Такође, униформисани полицијски службеници примарно обављају послове при којима и статистички најчешће долази до угрожавања њихове безбедности, односно послове одржавања или успостављања нарушеног јавног реда и мира, контроле и регулисања саобраћаја и довођења лица.

Специфична заштитна улога која проистиче из законске обавезе полицијских службеника да у свако доба предузимају неопходне радње у циљу заштите живота, личне и имовинске безбедности грађана, праћена је законским и подзаконским нормирањем њихове појачане правне заштите. Имајући у виду учесталост ситуација у којима може доћи до угрожавања безбедности полицијских службеника, неопходно је размотрити адекватност позитивноправних прописа којима се обезбеђује заштита њиховог личног и телесног интегритета, али и истовремена заштита законитог, правилног, благовременог и ефикасног обављања службене дужности.

Иако се кривична дела на штету полицијских службеника извршавају у разноврсним и сложеним животним ситуацијама, са високим нивоом конфликтности, уз истовремено угрожавање законитог, правилног, благовременог и ефикасног обављања службене дужности, питање кривичноправне заштите полицијских службеника се у нашој земљи, као по правилу, актуелизује тек након извршења најтежих кривичних дела са смртним последицама. У таквим ситуацијама у стручној јавности најчешће доминира мишљење да полицијски службеници, поред недовољне обучености и опремљености, нису адекватно правно заштићени, да су прописани услови и начин примене средстава принуде недовољно јасни и прецизни, да судски поступци према извршиоцима кривичних дела на штету полицајаца неоправдано дуго трају, као и да је, у односу на таква дела, казнена политика судова блага, што посредно доприноси угрожавању њихове безбедности.

Генерално гледано, правна заштита полицијских службеника обезбеђена је позитивноправним прописима којима су предвиђена права и обавезе полицијских службеника у обављању службене дужности, начин, поступак и услови за обављање полицијских послова и примену полицијских овлашћења, односно одредбама Закона о полицији, Закона о раду и одговарајућим подзаконским актима.

На основу свеобухватне анализе позитивноправних одредби којима се уређује поступање полицијских службеника приликом примене полицијских овлашћења, може се закључити да је велика пажња посвећена обезбеђивању услова за несметану примену овлашћења тј. обезбеђењу интереса одржавања јавног реда и безбедности грађана, док је знатно мање пажње посвећено обезбеђењу услова за заштиту полицијских службеника. Законитим и ефикасним обављањем полицијских послова посредно се обезбеђује и заштита полицијских службеника, али је истовремено неопходно обезбедити и посебне услове за њихову личну заштиту. Иако полицијски службеници располажу значајним законским овлашћењима, међу којима је могућност употребе средстава принуде (у крајњој линији ватреног оружја), не може се дозволити да буду објекти напада, већ је потребно омогућити њихову адекватну правну, кривичноправну и физичку заштиту, правну помоћ и моралну подршку¹³.

Кривичноправна заштита полицијских службеника остварује се инкриминсањем кажњивих понашања којима се повређује или угрожава живот, телесни и лични интегритет припадника полиције приликом вршења службене дужности (обављања полицијских послова) или у вези са њом. Одговарајућим одредбама Кривичног законика и Закона о јавном реду и миру обезбеђује се, дакле, њихова појачана кривичноправна заштита приликом вршења службене дужности, предвиђањем дела којима се штите и друга службена лица, али уз посебну заштиту безбедности полицијских службеника од могућих повреда или угрожавања у осталим ситуацијама које су у вези са службеном дужношћу коју обављају.

Кривичним закоником предвиђена су следећа кривична дела: убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.б.), убиство судије,

¹³ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 577-578.

јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.7.), угрожавање сигурности (чл. 138.), спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322.), напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323.) и учествовање у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње (чл. 324.), док је Законом о јавном реду и миру прописано кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23.).

Различита кривична дела или њихови тежи облици, усмерени на угрожавање безбедности полицијских службеника, могу се извршити предузимањем истих или сличних радњи извршења што доводи до одређених недоумица приликом установљавања јасних граница између таквих дела и њихове правилне правне квалификације.

Прво спорно питање огледа су у односу кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира и кривичног дела напада на службено лице у вршењу службене дужности. Наиме, кривичним делом напада на службено лице у вршењу службене дужности, инкриминисан је напад или претња нападом на овлашћено службено лице у вршењу послова јавне или државне безбедности, као и наношење лаких или тешких телесних повреда приликом извршења основног облика дела. Како кривично дело ометања овлашћеног службеног лица предвиђа готово идентичне одредбе, које такође укључују напад на овлашћено службено лице, претњу употребом оружја и наношење лаких или тешких телесних повреда, оправдано се поставља питање разграничења ових дела. Такође, Кривичним закоником, изричито је предвиђено кажњавање за покушај напада на службено лице у вршењу службене дужности. Уколико извршилац, дакле, покуша да нападне овлашћено службено лице у вршењу послова јавне или државне безбедности, након чега овлашћено службено лице доврши предузету радњу, суд ће у сваком конкретном случају ценити да ли постоји кривично дело ометања или напад на службено лице у покушају.

Недавном пресудом Апелационог суда¹⁴, додатно су појачане недоумице у разграничењу између кривичних дела која се извршавају на штету полицијских

¹⁴Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 5239/2010 од 06.04.2011. године.

службеника јер су „радње извршења, на основу утврђеног чињеничног стања...уместо за извршење кривичног дела тешко убиство у покушају, правно квалификоване као извршење кривичног дела ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из члана 23. став 3.“ Овом пресудом је најтеже кривично дело преквалификовано на најлакше дело које се може извршити на штету полицијских службеника, предвиђено споредним законодавством, што указује на неопходност установљавања прецизнијих одређења и разграничења између ових дела.

Посебно питање представља и однос између кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира и кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње. Као основа за разграничење ових дела узима се довршење започете радње, односно уколико је овлашћено службено лице и поред неке од предузетих радњи учиниоца ипак довршило службену радњу постојаће кривично дело ометања. Уколико је, дакле, за постојање кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица неопходно довршење предузете службене радње, а имајући у виду наведену пресуду Апелационог суда, да ометање постоји када је учинилац „умишљајно, значи свесно и са хтењем напао овлашћено службено лице у обављању послова одржавања јавног реда и мира и да је свесно, и са хтењем приликом тог напада оштећеном нанео тешке телесне повреде“ након чега оштећени није наставио са вршењем предузетих службених радњи, евидентно је да се довршење започете службене радње не може узети као једини елемент на основу којег ће се извршити квалификација одређеног кривичног дела.

У нашој земљи, кривичноправна заштита полицијских службеника, најчешће је разматрана на научно-стручним саветовањима или у оквиру научних радова којима се анализирају поједина кривична дела усмерена на угрожавање безбедности полицијских службеника, а који претежно датирају из периода пре доношења Кривичног законика 2005. године. Међу постојећим теоријским радовима, изузетак представља монографија аутора проф. др Драгана Јовашевића и Тарика Хашимбеговића под називом „Кривичноправна заштита припадника полиције“, којом је извршена свеобухватна и детаљна анализа кривичних дела којим се угрожава безбедност полицијских службеника, у складу са законским одредбама које су важиле до 2002. године. У овој научној

публикацији је, поред детаљне анализе тада важећих кривичноправних одредби којима се остварује безбедност полицијских службеника, представљен историјски развој кривичних дела против припадника полиције у нашем праву и приказ сродних кривичноправних одредби у упоредном законодавству, уз навођење релевантних одлука из судске праксе. Такође, 1998. године је при тадашњој Вишој школи унутрашњих послова публикован истраживачки пројекат под називом: „Кривичноправна, прекршајноправна и друга заштита полицајаца“, којом је разматран ризик полицијске професије и опасности којима су полицајци изложени, уз представљање казних одредби којима се обезбеђује заштита полицијских службеника у домаћем и упоредном праву.

У складу са потребама овог научног истраживања, указаћемо на основне дефиниције које ћемо у даљем раду користити.

Министарство унутрашњих послова обавља послове државне управе који се односе на: заштиту безбедности Републике Србије и откривање и спречавање делатности усмерених на подривање или рушење уставом утврђеног поретка; заштиту живота, личне и имовинске сигурности грађана; спречавање и откривање кривичних дела и проналажење и хватање учиниоца кривичних дела и њихово привођење надлежним органима; одржавање јавног реда и мира; обезбеђивање зборована и других окупљања грађана; обезбеђивање одређених личности и објеката; безбедност саобраћаја на путевима; контролу прелажења државне границе; контролу кретања и боравка у граничном појасу; контролу кретања и боравка странаца; набављање, држање и ношење оружја и муниције; производњу и промет експлозивних материја, запаљивих течности и гасова; заштиту од пожара; држављанство; јединствени матични број грађана; путне исправе; пребивалиште и боравиште грађана; обучавање кадрова, као и друге послове одређене законом¹⁵.

Полиција представља део Министарства и орган државне управе, одговоран и овлашћен за примену права у заштити јавног реда и мира, личне и имовинске сигурности

¹⁵ http://www.mup.gov.rs/cms_cir/ministarstvo.nsf/nadleznost-ministarstvo.h; претражено: 05.06.2014. године.

грађана, њихових права и слобода и безбедности свих институција и лица под државном јурисдикцијом¹⁶, као и припаднике тог органа.

Полицијски службеници у Министарству су овлашћена службена лица и запослени на посебним или одређеним дужностима чији су послови у непосредној вези са полицијским пословима. Појам полицијских службеника (тзв. професионални припадници полиције) се, у првом реду, везује за овлашћена службена лица, односно униформисане и неуниформисане запослене који примењују полицијска овлашћења.

Полицијски послови обухватају послове безбедносне заштите живота и личног интегритета лица, заштите имовине и других права и слобода, који се обављају са циљем и на начин да се сваком обезбеди једнака заштита безбедности, права и слобода, примени закон и подржи владавина права. Приликом обављања полицијских послова овлашћена службена лица примењују законом утврђена полицијска овлашћења.

Заштита полицијских службеника обухвата различите позитивноправне одредбе, којима су предвиђена права и обавезе полицијских службеника у обављању службене дужности, начин, поступак и услови за обављање полицијских послова, као и практичне активности које се предузимају у циљу усвајања и примене специјалних физичких вештина и употребе техничких средстава.

Кривичноправна заштита полицијских службеника остварује се инкриминисањем кажњивих понашања којима се повређује или угрожава живот, телесни и лични интегритет припадника полиције, кроз одговарајуће одредбе Кривичног законика и Закона о јавном реду и миру. Питање адекватности позитивноправних одредби којима се остварује заштита њиховог личног и телесног интегритета најчешће се покреће након извршења кривичних дела у којима полицијски службеници изгубе живот или бивају тешко телесно повређени при обављању службене дужности. Имајући у виду да у стручној јавности влада мишљење да полицијски службеници нису довољно кривичноправно заштићени и да је казнена политика судова блага, уз истовремено

¹⁶ О. Стевановић, *Руковођење у полицији*, оп. цит., стр. 62.

указивање на противречне примере судске праксе, потребно је усмерити појачану пажњу законодавца, али и саме науке у односу на ове кривичноправне одредбе.

Предмет истраживања ове дисертације биће одредбе основног и споредног кривичног законодавства Републике Србије којима се остварује кривичноправна заштита полицијских службеника приликом вршења службене дужности и у вези са њом.

У оквиру овако дефинисаног предмета истраживања биће размотрена следећа појединачна питања:

- положај полицијских службеника у позитивном праву Републике Србије, њихова права и обавезе, обављање полицијских послова и примена полицијских овлашћења, уз посебно разматрање опасности и ризика полицијске професије који произилазе, како из околности саме ситуације у којој настаје угрожавање безбедности, тако и из постојећих друштвених односа;
- историјски развој кривичноправне заштите полицијских службеника у нашој земљи, почевши од средњевековне правне заштите државних „чиновника“, преко закона XIX века којима се први пут уводе кривична дела учињена на штету „службених лица у вршењу службене радње“, до савремених облика њихове кривичноправне заштите;
- кривичноправна заштита полицијских службеника у савременом упоредном праву, кроз приказ одговарајућих одредби одабраних закона англосаксонског, евроконтиненталног и источноевропског правног подручја и закона бивших југословенских република;
- кривичноправна заштита полицијских службеника у важећем законодавству Републике Србије, којом се анализирају одређена кривична дела или њихови посебни облици предвиђени одредбама Кривичног законика и Закона о јавном реду миру и то: убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.6. КЗ РС), убиство судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач. 7. КЗ РС), угрожавање сигурности (чл. 138. КЗ РС), спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. КЗ РС), напад на службено лице у вршењу

службене дужности (чл. 323. КЗ РС), учествовање у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње (чл. 324. КЗ РС) и ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ) и

- анализа обима, структуре и динамике кривичних дела која су извршена на штету полицијских службеника, уз приказ и разматрање појединих случајева из судске праксе и казнене политике судова.

Циљ истраживања ове докторске дисертације огледа се у правно-теоријској и судско-практичној анализи законских норми којима се остварује кривичноправна заштита полицијских службеника у Републици Србији, од првих писаних правних споменика па до данас, уз указивање на могуће усавршавање таквих одредби, како би се остварио крајњи циљ – ефикасна, законита и квалитетна заштита безбедности полицијских службеника.

Како би се остварио наведени циљ, у току истраживања биће постављени и следећи задаци:

1. проучити положај (права, обавезе и одговорност) полицијских службеника у позитивном праву Републике Србије;
2. указати на безбедносне ризике који утичу на угроженост полицијских службеника, а који произилазе из садржине полицијске професије;
3. испитати закономерности развоја кривичног законодавства наше земље у погледу остваривања кривичноправне заштите полицијских службеника, од најстаријих времена до данас;
4. упоредити законска решења којима се обезбеђује кривичноправна заштита полицијских службеника у праву Републике Србије са сличним законским решењима у упоредном кривичном законодавству земаља англосаксонског, евроконтиненталног и источноевропског правног подручја, као и закона бивших југословенских република;
5. одредити, дефинисати и анализирати кривична дела којима се угрожава безбедност, лични и телесни интегритет полицијских службеника;

6. изнети предлоге за усавршавање кривичног законодавства Републике Србије у погледу одредби којима се остварује заштита безбедности полицијских службеника;
7. истражити примену кривичноправних одредби у судској пракси домаћих судова, у погледу кривичних дела којима се угрожавају полицијски службеници и
8. анализирати доступне статистичке податке о обиму, динамици и структури кривичних дела усмерених на угрожавање безбедности полицијских службеника и казненој политици судова према учиниоцима ових дела.

Теоријску основу дисертациног истраживања чиниће радови из области опште теорије права, кривичног права, полицијског, односно права унутрашњих послова, кривичног процесног права, криминологије, криминалне политике и криминалистике. У својим истраживањима аутор ће се ослањати на радове професора Драгана Јовашевића, Љубише Лазаревића, Зорана Стојановића, Томе Живановића, Ђорђа Ђорђевића, Богољуба Милосављевића, Слободана Милетића, Сретена Југовића, Обрада Стевановића, Остоје Крстића, Жељка Никача, Милана Милошевића, Ђорђа Игњатовића, Војислава Ђурђића, Небојше Ранђеловића и других аутора.

Теза и закључак дисертације биће засновани на проучавању кривичноправних одредби којима је регулисана заштита државних чиновника у средњовековној Србији, кривичног законодавства Србије XIX века, Кривичног законика за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца из 1929. године, Кривичног законика ФНРЈ из 1951. године, Кривичног закона Србије из 1977. године, Кривичног законика Србије из 2005. године, Закона о јавном реду и миру из 1992. године и иностраног кривичног законодавства.

Емпиријску основу дисертације чиниће:

- расположиви статистички подаци о стању криминалитета у Србији и подаци о броју пријављених, оптужених и осуђених лица за кривична дела извршена против полицијских службеника при вршењу службене дужности, у периоду од 2008. до 2013. године и

- материјал већег броја пресуда изречених од стране првостепених или другостепених судова у Србији, у предметима поводом ових кривичних дела.

Дисертационо истраживање манифестује се кроз изучавање позитивноправних норми којима се остварује кривичноправна заштита полицијских службеника и релевантних упоредноправних решења, чиме се доприноси објективном и критичком сагледавању адекватности постојећих инкриминација и њиховом даљем усавршавању. Кроз свеобухватну и потпуну анализу одговарајућих правних норми указаће се на закономерности развитка законодавства наше земље у погледу заштите полицајаца, различита законска решења у зависности од државно-друштвеног уређења, као и тренутно важеће кривичноправне норме у основном и споредном кривичном законодавству. Заштита безбедности полицијских службеника биће размотрена и из угла положаја полицијских службеника у правном систему Републике Србије, односно кроз анализу правних норми које регулишу полицијско поступање, полицијске послове и овлашћења, а из којих посредно произилазе механизми њихове заштите, односно самозаштите.

Научна новина истраживања произилази из следећих поставки које ће бити изнете на одбрану:

1. анализа правних прописа којима се уређује положај полицијских службеника у правном систему Републике Србије показује да се њихов положај, у односу на остале државне службенике, одликује законском обавезом да у свако доба предузимају неопходне радње ради заштите живота, личне безбедности људи и имовине, чак и када им је при њиховом обављању угрожена лична сигурност;
2. у циљу заштите личне и имовинске сигурности грађана, али и заштите личне безбедности полицијских службеника, држава полицији поверава значајна овлашћења, међу којима се нарочито издваја право на употребу средстава принуде;
3. разматрање домаћих правних прописа показује да се нормативни акти којима се посредно или непосредно остварује заштита полицијских службеника одликују континуитетом и постојаношћу:

- Душановим закоником (који је проглашен 1349. године и допуњен 1354. године) предвиђено је кажњавање за више дела, којима се посредно остварује заштита чиновника. Кажњиво је вређање („срамота“) судије, непокорвање државној власти, непоступање по заповестима владара и судија и др.,
- Карађорђевићев Криминални законик из 1807. године, који представља један од првих потпуних правних аката којим се уређивала кривичноправна материја тог доба, предвиђао је кажњавање за увреду („псовање“ или „бешчашћење“) старешина и чиновника,
- први, потпуни, систематизовани кривичноправни акт Кнежевине Србије под називом „Казнителни (криминални) законик за Књажеводство Србију“, из 1860. године, предвиђа више неименованих кривичних дела уперених против државних чиновника и званичне дужности коју обављају,
- Кривичним закоником за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца из 1929. године, у групи дела против државне власти, инкриминисано је неколико кривичних дела усмерених на угрожавање безбедности службених лица – државних чиновника при вршењу службене дужности,
- одредбе о кажњавању за кривична дела управљена против службених лица органа унутрашњих послова, као посебне категорије службених лица, предвиђене су Кривичним закоником ФНРЈ из 1951. године. У глави под називом: „Кривична дела против јавног реда и правног саобраћаја“, предвиђено је више кривичних дела којима се остварује заштита службених лица у вршењу службене дужности,
- Кривичним законом Социјалистичке Републике Србије из 1977. године, инкриминисано је више кривичних дела усмерених на угрожавање живота и личног и телесног интегритета полицијских службеника. Овим Законом унете су новине у погледу инкриминисања кривичног дела убиства, те је као посебан (тежи) облик кривичног дела убиства, по први пут, предвиђено убиство полицијских службеника, односно лишење живота службеног или војног лица при вршењу послова јавне или државне безбедности или дужности чувања јавног реда, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе и

- доношењем Кривичног законика Републике Србије 2005. године и његовим ступањем на снагу 1. јануара 2006. године, престали су да важе Основни кривични закон (Кривични закон СФРЈ, односно Кривични закон СРЈ) из 1976. године и Кривични закон Србије из 1977. године. Новим Закоником, прописано је више кривичних дела којима се обезбеђује кривичноправна заштита службених лица генерално, али и посебна заштита овлашћених службених лица Министарства унутрашњих послова;
- 4. анализа модалитета заштите полицијских службеника у упоредном кривичном законодавству омогућава упоређивање сличности и разлика са одговарајућим домаћим кривичноправним нормама и евентуално указивање на нова и квалитетнија решења у даљем развоју постојећих инкриминација;
- 5. проучавање доступних судских одлука омогућава сагледавање практичне примене појединих одредби, истовремено доприносећи уједначавању ставова и дефинисању јасних разлика између сличних кривичних дела у судској пракси и
- 6. анализа доступних статистичких података доприноси сагледавању распрострањености појаве која се проучава, њеног обима, динамике и структуре, уз уочавање и указивање на потенцијалне трендове пораста или опадања извршења појединих кривичних дела.

Као основна (полазна) хипотеза истраживања може се дефинисати следећа тврдња: „Развијени савремени правни системи, укључујући и правни систем Републике Србије, предвиђају значајан број кривичних дела којима се непосредно или посредно остварује кривичноправна заштита полицијских службеника“.

У оквиру овако формулисане основне хипотезе може се издвојити неколико посебних хипотеза.

Прва посебна хипотеза: Иако су савремени облици кривичноправне заштите полицијских службеника у нашој земљи утемељени у другој половини XIX века, посебни облици појачане правне заштите државних „чиновника“ уочавају се још у средњем веку.

Прописивање и развој кривичноправних одредби којима се обезбеђује њихова заштита условљени су формирањем и развојем полиције као посебног државног апарата.

Друга посебна хипотеза: У најширем смислу, правна заштита полицијских службеника произилази, како из одредби којима се уређује положај државних службеника и обезбеђује заштита на раду генерално, тако и из посебних законских и подзаконских норми тзв. полицијског права, којима се дефинишу положај, права и обавезе полицијских службеника, полицијски послови и овлашћења и ближе разрађују услови и начини полицијског поступања.

Трећа посебна хипотеза: Одредбама кривичног законодавства Републике Србије, кривична дела којима се угрожава живот, лични и телесни интегритет полицијских службеника у вршењу службене дужности (полицијске професије) дефинисана су на сличан начин као и у другим значајнијим кривичноправним системима.

Четврта посебна хипотеза: Кривичноправна заштита полицијских службеника обезбеђена је инкриминисањем већег броја кривичних дела предвиђених у оквиру различитих глава Кривичног законика и Законом о јавном реду и миру. Прописивањем ових кривичних дела остварује се кривичноправна заштита живота и тела, слобода и права човека и грађанина, заштита државних органа, као и законито и ефикасно обављање службене дужности.

Пета посебна хипотеза: Радње извршења различитих кривичних дела којима се угрожава безбедност полицијских службеника међусобно се преплићу, те је неопходно прецизно установити линије њихових разграничења.

Дисертација ће се састојати из увода, пет поглавља, закључка и списка коришћене литературе. У уводним напоменама образложићемо актуелност теме, предмет, циљеве и задатке истраживања, методологију, теоријске и емпиријске основе, а формулисаћемо и основне поставке и указати на научну новину и очекиване резултате истраживања.

Приликом истраживања кривичноправне заштите полицијских службеника биће коришћени следећи методи: позитивно-правни, историјски, упоредно-правни и статистички метод и анализа садржаја.

Позитивно-правни метод огледа се у тумачењу и изналажењу суштинског значења одредби садржаних у законским и подзаконским актима којима се уређује положај полицијских службеника и обезбеђује њихова правна и кривичноправна заштита у националним и међународним оквирима. Коришћењем овог метода биће размотрене специфичности положаја полицајаца, као посебне категорије државних службеника, њихова права и обавезе, садржина полицијских послова и полицијских овлашћења, као и механизми самозаштите који из таквих овлашћења произилазе. Примена позитивно-правног метода нарочито је значајна током обраде и проучавања важећег кривичног законодавства Републике Србије, односно анализе кривичних дела којима се угрожава живот и тело полицијских службеника при обављању службене дужности, при анализи њихових елемената и односа са сродним кривичним делима.

Применом историјског метода остварује се увид у хронологију развоја правне (и кривичноправне) заштите полицијских службеника у нашој земљи, почевши од најстаријих правних извора, па све до савремених законских решења. Еволуција правних схватања о неопходности појачане кривичноправне заштите полицијских службеника потиче од установљавања посебне заштите „чиновника“ у средњем веку и у свом развоју истовремено кореспондира са стварањем полиције као посебне службе за заштиту безбедности државе и њених грађана. Зачеци савремених облика кривичноправне заштите јављају се упоредо са формирањем модерних полицијских служби.

Коришћење упоредно-правног метода омогућава сагледавање постојећих облика кривичноправне заштите полицајаца у савременим правним системима и објективно и критичко упоређивање са сличним законским решењима у нашој земљи. Применом овог метода указаћемо на разноврсне инкриминације којима се непосредно или посредно остварује заштита полицијских службеника у англосаксонском, евроконтиненталном и источноевропском правном подручју, као и у правним системима бивших југословенских

република, на основу чега се може закључити о евентуално потребним и могућим облицима модификације и унапређења домаћих правних решења.

Статистички метод биће коришћен приликом анализе доступних података Републичког завода за статистику о броју пријављених, оптужених и осуђених лица за одређена кривична дела извршена на штету полицијских службеника, као и врсти и висини изречених кривичних санкција за таква дела у периоду од 2008. до 2013. године. Применом овог метода могу се сагледати битна обележја феноменолошког аспекта угрожавања безбедности полицијских службеника, односно обим, структура и динамика таквих кривичних дела, уз указивање на различите облике и интензитет кривичноправне реакције.

Анализа садржаја биће широко заступљена у раду, пре свега, приликом разматрања различитих правних извора којима се непосредно или посредно обезбеђује кривичноправна заштита полицијских службеника. Овај метод ћемо користити током анализе значајних правних и кривичноправних одредби у домаћем праву, али и релевантних норми у страним правним системима. Анализа садржаја биће коришћена и приликом разматрања праксе судова у Републици Србији, односно кроз анализу доступних судских одлука у вези са кривичним делима којима се угрожава безбедност полицијских службеника.

Свеобухватна и детаљна анализа релевантних националних правних извора, из којих произилазе правни и кривичноправни механизми заштите безбедности полицијских службеника, има вишеструки научни и практични значај.

Научни (теоријски) значај дисертације огледа се у анализи адекватности и међусобне усклађености правних норми, на основу чега су формулисани закључци о позитивним правним и кривичноправним облицима заштите полицијских службеника при обављању службене дужности. Такође, указано је на сродна законска решења у различитим правним системима уз поређење са релевантним националним прописима, што доприноси сагледавању евентуалних разлика и може дати нове идеје за даљи развој постојећих инкриминација. Научни значај се огледа и у проучавању јасних граница и

установљавању прецизнијег дефинисања између кривичних дела којима се угрожава безбедност полицијских службеника, а која се често међусобно преплићу због специфичности радње извршења и својства пасивног субјекта према коме се може предузети.

Практични значај дисертације састоји се у формулисању предлога за потенцијалне измене и унапређење постојећих инкриминација у циљу остваривања већег нивоа безбедности полицијских службеника, подизања њихове правне сигурности и уједначавања судске праксе. Значај послова које обављају полицијски службеници, специфична овлашћења која поседују и примењују, као и посебност услова под којима раде, указују на неопходност обезбеђења одговарајуће правне заштите, како у релевантним нормативним актима, тако и приликом њихове конкретне примене. Такође, актуелизација питања правне и кривичноправне заштите полицијских службеника допринеће повећању знања о постојећим облицима угрожавања и унапређењу њихове заштите, јер је безбедност полицијских службеника основни предуслов за остваривање личне и имовинске сигурности грађана, односно друштва у целини.

ПОЛОЖАЈ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА У ПОЗИТИВНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Свако друштво и држава неминовно се суочава са криминалном активношћу појединаца или група, која условљава потребу за изградњом система безбедности у циљу заштите државе од могућих угрожавања. У највећем броју држава, полиција се организује и функционише као посебан систем, али истовремено и као подсистем одређене државе, подсистем система безбедности, али и подсистем Министарства унутрашњих послова. Полиција се образује као јасно дефинисан део државне управе, одговоран и овлашћен „за примену права у заштити јавног реда и мира, личне и имовинске сигурности грађана, њихових права и слобода и безбедности свих институција и лица под државном јурисдикцијом“¹⁷.

Полиција се може дефинисати као „орган извршне власти формиран на основу закона, у чијој су надлежности: одржавање јавног поретка, реда, мира и борба против криминалитета, уз могућност легалне употребе силе (принуде)“¹⁸.

Министарство унутрашњих послова Републике Србије обавља послове државне управе који се односе на: заштиту безбедности Републике Србије и откривање и спречавање делатности усмерених на подривање или рушење уставом утврђеног поретка; заштиту живота, личне и имовинске сигурности грађана; спречавање и откривање

¹⁷ О. Стевановић, *Руковођење у полицији*, оп. цит., стр. 62.

¹⁸ Ж. Никач, *Полиција у заједници*, Београд, 2007, стр. 15.

кривичних дела и проналажење и хватање учинилаца кривичних дела и њихово привођење надлежним органима; одржавање јавног реда и мира; обезбеђивање зборова и других окупљања грађана; обезбеђивање одређених личности и објеката; безбедност саобраћаја на путевима; контролу прелажења државне границе; контролу кретања и боравка у граничном појасу; контролу кретања и боравка странаца; набављање, држање и ношење оружја и муниције; производњу и промет експлозивних материја, запаљивих течности и гасова; заштиту од пожара; држављанство; јединствени матични број грађана; путне исправе; пребивалиште и боравиште грађана; обучавање кадрова, као и друге послове одређене законом¹⁹.

Одредбама Закона о полицији²⁰ (чл. 1.), дефинисано је да полицију чини заокружена област рада Министарства унутрашњих послова за коју се образује Дирекција полиције. Министарство унутрашњих послова представља, дакле, ширу организацију у чијем се саставу налази Дирекција полиције и обавља послове којима се стварају услови за њен рад. За рад полиције и стање у области јавне безбедности одговоран је министар, који једанпут годишње, а по захтеву Народне скупштине или указаној потреби и чешће, Народној скупштини подноси извештај о раду Министарства и стању безбедности у Републици Србији, а радном телу Народне скупштине надлежном за безбедност, на његов захтев, и извештаје о питањима из његовог делокруга. Са друге стране, министар може да захтева извештаје, податке и друга документа у вези са радом полиције, а представник полиције му, редовно и на његов посебан захтев, подноси извештаје о раду полиције и о свим појединачним питањима из делокруга полиције. Такође, министар даје полицији смернице и обавезна упутства за рад, уз пуно поштовање њене оперативне независности полиције и може наложити полицији да у оквиру своје надлежности изврши одређене задатке и предузме одређене мере и да му о томе поднесе извештај.

Дирекција полиције је основна организациона јединица надлежна за обављање полицијских послова којом руководи директор полиције. Полиција обавља законом утврђене и друге послове, пружа подршку владавини права у демократском друштву и

¹⁹ http://www.mup.gov.rs/cms_cir/ministarstvo.nsf/nadleznost-ministarstvo.h; претражено: 05.06.2014. године.

²⁰ Закон о полицији ("Службени гласник РС", бр. 101/2005, 63/2009 и 92/2011).

одговорна је за остваривање безбедности у складу са законом. Послове из свог делокруга полиција обавља у име и за рачун државе, пружа подршку владавини права и одговорна је за остваривање безбедности. Поред мера које предузима ради остваривања јавне безбедности, полиција предузима и хитне мере које су неопходне за отклањање непосредне опасности за људе и имовину, кад те мере не могу правовремено да предузму други надлежни органи (о чему одмах обавештава те органе), и пружа помоћ органима државне управе, органима територијалне аутономије и локалне самоуправе, правним и физичким лицима у случају опште опасности изазване природним непогодама, епидемијама или другим облицима угрожавања.

У саставу Дирекције полиције су организационе јединице у седишту, Полицијска управа за град Београд и подручне полицијске управе и полицијске станице²¹. Организационе јединице у седишту образују се тако да су по линијском принципу радно повезане са одговарајућим организационим јединицама и пословима подручних полицијских управа и станица или тако да послове из свог делокруга обављају на читавом подручју на којем је надлежно Министарство.

Дирекција полиције на територији Републике Србије обавља следеће послове:

1. прати и анализира стање безбедности, а нарочито појаве које погодују настајању и развоју криминалитета;
2. усклађује, усмерава и контролише рад подручних полицијских управа;
3. непосредно учествује у обављању одређених сложенијих послова из делокруга подручних полицијских управа;
4. обезбеђује спровођење међународних уговора о полицијској сарадњи и других међународних аката за које је надлежна;
5. организује и спроводи криминалистичка вештачења;

²¹За обављање полицијских послова у седишту Дирекције полиције образују се управе и специјалне јединице полиције, у седишту полицијске управе за град Београд образују се управе и полицијске станице у општинама, у седишту подручне полицијске управе образују се одељења и ван седишта - полицијске станице у општинама (чл. 20. ст. 2. ЗОП-а).

6. ствара потребне услове за одржавање и подизање оспособљености и спремности полиције за деловање у ванредним условима и
7. у полицијским пословима доприноси безбедносно-полицијској и наставно-научној активности.

Ослањајући се на постојећа решења у правном систему наше земље може се закључити да полиција представља посебну организациону целину у државној управи, у чијем делокругу су одређени послови који се односе на безбедност државе и њених грађана и чија је организација, делатност и контрола, због њених особености, подвргнута и допунском („посебном“) правном режиму у односу на правни режим („општи“) који важи за друге органе државне управе²².

У циљу адекватне и свестране анализе положаја полицијских службеника, како унутар саме полицијске организације, тако и у правном систему Републике Србије, указаћемо на поједине аспекте полицијске професије, односно појмовно одредити „полицајце“ и полицијске послове, овлашћења, обавезе и одговорност полицијских службеника, уз посебни осврт на безбедносне ризике које носи полицијска професија.

2. ПОЈАМ И ВРСТЕ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

Особеност обављања полицијске професије, специфични полицијски послови и овлашћења, као и околности под којима се примењују, условили су постојање посебне категорије запослених, односно припадника полиције, како у односу на друге службенике у Министарству унутрашњих послова, тако и у односу на запослене у органима државне управе генерално. У литератури се тако истиче подела на професионалне припаднике полиције, међу којима се разликују униформисани и неуниформисани полицијски службеници и остали запослени, и друге припаднике полиције, као што су припадници помоћне полиције, студенти Криминалистичко-полицијске академије и полазници

²² С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, оп. цит., стр. 23.

утврђених облика обуке – кандидати за рад у полицији.²³ Полицијски службеници су запослени чији се опис послова радног места састоји од полицијских послова и/или послова који су у непосредној вези са полицијским пословима²⁴.

Законом о полицији (чл. 4.), прописано је да полицијске послове обављају полицијски службеници. Полицијски службеници у Министарству јесу:

- униформисани и неуниформисани запослени који примењују полицијска овлашћења (овлашћена службена лица) и
- запослени на посебним или одређеним дужностима чији су послови у непосредној вези са полицијским пословима и обхватају послове противпожарне заштите, издавања оружја, посебне регистрације и издавање дозвола, издавања и евиденције поверљивих идентификационих докумената, као и друге послове који имају безбедносни и поверљиви карактер и које министар унутрашњих послова може овластити да обављају одређене полицијске послове.

Појам полицијских службеника (тзв. професионални припадници полиције) се у првом реду везује за овлашћена службена лица, односно за униформисане и неуниформисане запослене који примењују полицијска овлашћења. Ова овлашћена утврђена су Законом о полицији, одредбама Законика о кривичном поступку и Закона о прекршајима, као и другим законима. Ради обављања полицијских послова, овлашћена службена лица имају прописану службену значку и службену легитимацију, као и право и дужност да носе службено оружје и муницију.

Између униформисаних и неуниформисаних овлашћених службених лица не постоје разлике у примени полицијских овлашћења (осим оних које произилазе из саме природе послова), већ у обавези униформисаних овлашћених службених лица да на прописан начин носе униформу са ознакама када обављају послове одржавања јавног реда, регулисања и контроле саобраћаја, надзора и обезбеђивања државне границе или

²³ Ибид, стр. 119.

²⁴ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, Београд, 2009, стр. 31.

када обављају друге послове према прописима о начину поступања полиције. Такође, и униформисани полицијски службеници могу полицијске послове, по налогу надређеног, обављати и без униформе.

Полицијски службеници јесу и запослени на посебним или одређеним дужностима, који обављају послове у непосредној вези са полицијским пословима и друге послове који имају безбедносни и поверљив карактер, али и полицијске послове уколико су за то овлашћени од стране министра. Ова категорија полицијских службеника такође има службену легитимацију, а могу носити и службено оружје уколико је то у легитимацији назначено.

Овлашћена службена лица и запослени на посебним или одређеним дужностима раде на пословима на којима опасност по живот и здравље, одговорност и тежина, природа и посебни услови рада битно утичу на смањење радне способности.

3. ПОЛИЦИЈСКИ ПОСЛОВИ

Полицијски послови, у најширем смислу, обухватају послове безбедносне заштите живота и личног интегритета лица, заштите имовине и других права и слобода, који се обављају са циљем и на начин да се сваком обезбеди једнака заштита безбедности, права и слобода, примени закон и подржи владавина права. Заштита безбедности грађана манифестује се кроз безбедносну заштиту живота, њихове личне и имовинске сигурности (заштита безбедности грађана у ужем смислу), као и кроз заштиту грађана од свих врста угрожавања, заштиту од криминалитета, нарушавања јавног реда, саобраћајних незгода, пожара, експлозија и других опасности, односно заштиту јавне безбедности уопште (заштита безбедности грађана у ширем смислу)²⁵. Приликом пружања заштите, полиција поједина права и слободе грађана може ограничити само под условима и на начин утврђен Уставом и законом.

²⁵ С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, оп. цит., стр. 212.

Имајући у виду да се кривичноправна заштита полицијских службеника непосредно везује за заштиту њиховог живота и личног и телесног интегритета за време обављања полицијских послова и/или у вези са њима, у наредном делу изложићемо поделу и основне карактеристике полицијских послова у складу са одредбама Закона о полицији (чл. 10.).

Безбедносна заштита живота, права, слобода и личног интегритета лица, као и подршка владавини права, и безбедносна заштита имовине представљају основне и примарне полицијске послове, имајући у виду да је заштита живота и личног интегритета грађана од највеће важности и представља заштиту најважнијег добра, док се заштита имовине издваја због њеног најмасовнијег угрожавања. Заштита права и слобода односи се на заштиту Уставом зајемчених права, као што су заштита људског достојанства, заштита од ропства или сличног положаја, сексуалног или економског искоришћавања или другог забрањеног принудног рада, заштита права на личну слободу и безбедност, права на слободно кретање, заштита неповредивости стана, слободе окупљања и удруживања, заштита права на здраву животну средину и др.

Безбедносна заштита људи и имовине суштински се огледа у предузимању активности у циљу превенције криминала, односно примену превентивних мера безбедности кроз: а) обављање свакодневних полицијских послова и примену овлашћења, позорничку и патролну делатност, рад на безбедносном сектору, појачани надзор и локалну контролу, како и кроз предузимање осталих оперативно-тактичких мера и радњи које имају превентивно дејство и којим се може доћи до сазнања о планирању и припремању извршења кривичних дела и потенцијалним учиниоцима, односно других безбедносно-интересантних обавештења; б) спровођење сопствених програма и пројеката, као што су: рад полиције у локалној заједници, развој секторског начина рада и позорничке делатности, програма криминалистичке контроле, који се огледа у систему мера и надзирању криминалних средина, објеката и лица са циљем спречавања криминала, као и других програма у циљу безбедносне заштите и в) остваривање заједничких активности и сарадње са другим државним органима и недржавним субјектима на

подизању степена безбедности грађана (нпр. спречавање наркоманије, насиља у школама, насиља у породици, корупције и др)²⁶.

Спречавање, откривање и расветљавање кривичних дела, прекршаја и других деликата, други видови борбе против криминала и отклањање његових организованих и других облика и откривање и хватање извршилаца кривичних дела и прекршаја и других лица за којима се трага и њихово привођење надлежним органима представљају послове спречавања и сузбијања кривичних дела и прекршаја.

Спречавање кривичних дела представља предделиктно поступање полиције, односно предузимање мера и радњи којима се спречава наступање штетне последице по јавну безбедност, а до које долази управо вршењем кривичних дела. Откривање кривичних дела обухвата обављање оперативно-тактичких, техничких и кривичнопроцесних мера и радњи које се предузимају у циљу утврђивања да ли се догодио одређени догађај, односно да ли неки догађај садржи елементе кривичног дела. Расветљавање кривичног дела је разјашњавање свих релевантних чињеница и околности које се односе на кривично дело и учиниоца, а у циљу доказивања дела и откривања, хватања и привођења учиниоца надлежним органима²⁷.

Отклањање (сузбијање) организованих облика криминала обезбеђује се применом одговарајућих одредби материјалног и процесног законодавства и одредби посебног закона²⁸, ради откривања и гоњења учинилаца кривичних дела организованог криминала.

Откривање и хватање извршилаца кривичних дела и прекршаја и других лица за којима се трага, састоји се у спровођењу оперативно-тактичких и техничких мера и радњи које чине потражну активност полиције (тражење обавештења, преглед лица, предмета и саобраћајних средстава, расписивање потернице или расписа о трагању и друго).

²⁶ Ибид, стр. 212-213.

²⁷ Ибид.

²⁸ Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела („Службени гласник РС“, бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 – др. закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 – др. закон, 101/2011 – др. закон и 32/2013).

Одржавање јавног реда, пружање помоћи у случају опасности и пружање друге безбедносне помоћи онима којима је неопходна огледа се у обављању полицијских послова којима се остварује више циљева. Послови одржавања јавног реда обухватају спречавање његовог нарушавања и поновно успостављање претходно нарушеног јавног реда.²⁹ Пружање помоћи у случају опасности и пружање друге безбедносне помоћи онима којима је потребна огледа се у обавези полиције да грађане заштити од опасности, као и да помаже људима и у околностима које се разликују од опасних ситуација, али у којима је помоћ полиције потребна³⁰.

Регулисање, контрола, пружање помоћи и надзор у саобраћају на путевима јесу послови који се односе на одржавање безбедности саобраћаја на путевима. Регулисање саобраћаја обухвата поступање којим се постиже несметано и безбедно одвијање, боља и сигурнија проточност саобраћаја на одређеном подручју, а према процењеној потреби. Контрола саобраћаја обухвата организовано, планирано и усмерено обављање послова ради остваривања безбедности саобраћаја, односно контролу возача и других учесника у саобраћају, контролу возила, превоза лица и терета и контролу сигнализације и стања путева. Пружање помоћи учесницима у саобраћају на путевима представља услужну функцију полиције, кроз давање савета, информација, одговора на питања и сл. Надзор у саобраћају полиција врши у односу на друге субјекте од којих зависи стање безбедности саобраћаја (ауто-школе, сервиси за технички преглед возила и др)³¹.

Обезбеђивање одређених јавних скупова, личности, органа, објеката и простора представља скуп различитих мера и радњи којима се врши обезбеђење у зависности од предмета обезбеђивања. Обезбеђивање јавних скупова уређено је Законом о окупљању

²⁹ У домаћем праву изрази „јавни ред“ и „јавни ред и мир“ користе се као синоними, тј. у Уставу Републике Србије користе се оба израза, док се у Закону о јавном реду и миру и Кривичном законнику користи израз „јавни ред и мир“. Јавни ред и мир се дефинише као усклађено стање међусобних односа грађана настало њиховим понашањем на јавном месту и деловањем органа и организација у јавном животу ради обезбеђивања једнаких услова за остваривање права грађана на личну и имовинску сигурност, мир и спокојство, приватни живот, слободу кретања, очување јавног морала и људског достојанства и права малолетника на заштиту (чл. 2. ст. 1. Закона о јавном реду и миру).

³⁰ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 48.

³¹ Ибид, стр. 48-50.

грађана³², којим је прописано да послове заштите личне и имовинске сигурности учесника јавног скупа и других грађана, одржавање јавног реда и мира, безбедности саобраћаја и друге послове који се односе на обезбеђивање јавног скупа обавља Министарство унутрашњих послова.

Поред обезбеђења јавних скупова, полиција у склопу редовних активности врши и обезбеђење простора, људи и објеката (у ширем смислу), али предузима и мере у циљу остваривања личне безбедности одређених личности и безбедносне заштите одређених објеката (у ужем смислу), и то у сарадњи са Безбедносно-информативном агенцијом, Војно-безбедносно агенцијом и Војном полицијом. Лица која се безбедносно штите су: председник Републике, председници народне скупштине и Владе, министри одбране и унутрашњих послова, начелник Генералштаба Војске Србије, директори служби безбедности (БИА, ВБА и ВОА), директор полиције, страни државници и чланови страних државних делегација, носиоци највиших тужилашких и судских функција у Републици Србији, као и други државни функционери у зависности од процене угрожености. Објекти који се безбедносно штите су: Народна скупштина, Генерални секретаријат председника Републике, Влада, министарства, одређени војни и објекти од посебног значаја за одбрану земље, као и привредна друштва и правна лица која су од значаја за одбрану и безбедност Републике Србије³³.

Заштита државне границе обухвата контролу прелажења државне границе и обезбеђење државне границе, у циљу обезбеђења њене неповредивости, спречавања и откривања кажњивих дела и њихових починилаца, заштите живота и здравља људи и животне средине и спречавања илегалних миграција. Законом о заштити државне границе³⁴ прописано је да при обављању послова заштите државне границе полицијски службеник примењује полицијска овлашћења, као и мере и радње утврђене Законом и то: врши увид у путне или друге исправе прописане за прелазак државне границе; утврђује идентитет лица и врши проверу у прописаним евиденцијама; ако постоји сумња у

³² Закон о окупљању грађана („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93 и 48/94, „Службени лист СРЈ“ бр. 21/2001 – одлука СУС и „Службени гласник РС“, бр. 101/2005 – др. закон).

³³ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 51.

³⁴ Закон о заштити државне границе („Службени гласник РС“, бр. 97/2008).

идентитет, односно у веродостојност путне или друге исправе прописане за прелазак државне границе, узима отиске прстију и дланова лица и друге биометријске податке; проверава да ли лице испуњава услове за улазак, односно излазак из Републике Србије; проверава прелазак државне границе, односно уноси у путну или другу исправу прописану за прелазак државне границе податке о уласку и изласку, као и податке о забрани уласка у земљу, податке о уношењу и преношењу ватреног оружја и муниције и друге релевантне податке; проверава сврху путовања лица; ако на други начин није могуће обавити контролу лица, врши преглед и претресање лица; задржава лице у времену које је неопходно за вршење контроле и обезбеђује правилно, несметано и брзо одвијање контроле; захтева од лица која прелазе државну границу на увид ствари и предмете које носе са собом или у превозном средству и врши њихов преглед; врши унутрашњи и спољни преглед превозног средства и проверу кроз прописане евиденције, у случају када постоји сумња да лице које прелази државну границу у превозном средству превози скривена лица, односно предмете и ствари чије је уношење или изношење из Републике Србије забрањено или су под посебним режимом, ради утврђивања идентитета тих лица, спречавања незаконитог преласка државне границе и проналаска предмета и ствари; у случају да је потребан претрес свих делова превозног средства врши растављање превозног средства; поставља и користи техничка средства, користи службене псе и поставља препреке којима се онемогућава незаконито прелажење државне границе.

Извршавање задатака утврђених прописима о странцима односи се на примену одредби Закона о странцима³⁵, а којим се уређују услови за улазак, кретање и боравак странаца и надлежност и послови органа државне управе Републике Србије у вези са уласком, кретањем и боравком странаца на територији наше земље. Овим Законом ближе су уређена питања која се односе на улазак и излазак странаца из Републике Србије, визе, боравак, незаконити боравак, принудно удаљење странаца и др., те сви задаци полиције који проистичу из овог Закона и подзаконских прописа представљају полицијске послове.

Извршавање других задатака утврђених законом и подзаконским актом донетим на основу овлашћења из закона представља обављање полицијских послова, одређених као

³⁵ Закон о странцима („Службени гласник РС“, бр. 97/2008).

таквих другим законима или подзаконским актима. Уколико други послови нису одређени као полицијски, могу се сматрати таквим само ако испуњавају исте циљеве, односно имају природу, карактер и начин обављања као и остали полицијски послови.

Законом о полицији (чл. 11.) прописано је и да се обављање наведених полицијских послова заснива на начелима професионализма, сарадње, законитости у раду и сразмерности у примени полицијских овлашћења, као и на принципу супсидијарности, односно рада са најмањим штетним последицама. У обављању полицијских послова могу се примењивати само мере принуде, односно употребљавати само средства принуде која су предвиђена законом и којима се најпрофесионалнији резултат постиже без непотребних штетних последица или губљења времена.

Приликом обављања полицијских послова полиција се придржава националних стандарда полицијског поступања, захтева утврђених законима и другим прописима и актима Републике Србије, као и међународним уговорима и конвенцијама које је усвојила Република Србија. При обављању полицијских послова полиција се придржава и међународних стандарда полицијског поступања, а нарочито захтева утврђених међународним актима који се односе на: дужност служења људима; поштовање законитости и сузбијање незаконитости; остваривање људских права; недискриминацију при извршавању полицијских задатака; ограниченост и уздржаност у употреби средстава принуде; забрану мучења и примене нечовечних и понижавајућих поступака; пружање помоћи настрадалим лицима; обавезу заштите поверљивих података; обавезу одбијања незаконитих наређења и отпор подмићивању, корупцији. Полиција обезбеђује да поступање полицијских службеника у пракси не буде испод, нити у супротности са европским стандардима полицијског поступања, а има и свој кодекс етике.

Полиција, такође, врши припреме за деловање за време ванредног или ратног стања, а у случају настанка таквог стања задатке из свог делокруга извршава тако што насталим променама прилагођава своју организацију, облике и методе рада, у складу са законом и актима донетим ради отклањања ванредног, односно ратног стања.

Када Влада Републике Србије оцени да друкчије није могуће обезбедити јавни ред или заштитити здравље и животе људи, може наложити министру да наредбом: а) ограничи или забрани кретање на одређеним објектима, одређеним подручјима или на јавним местима; б) забрани настањивање на одређеном подручју или напуштање одређеног подручја и в) наложи евакуацију - напуштање одређеног подручја или објекта. Наведене мере морају бити орочене, и могу трајати док трају разлози због којих су одређене.

Полиција, на писани захтев државних органа и правних лица са јавним овлашћењима, пружа помоћ тим органима и лицима, ради омогућавања спровођења извршења њихових аката, ако се при извршењу основано очекује отпор. Помоћ у спровођењу извршења пружа се на основу писаног захтева надлежног органа или правног лица са јавним овлашћењима који се подноси надлежној организационој јединици полиције најмање три дана пре дана одређеног за извршење акта³⁶. У захтеву за пружање помоћи морају бити наведени разлози због којих је потребна помоћ полиције, а уз захтев се прилаже копија акта који треба извршити, са потврдом извршности. Начелник полицијске управе, односно командир полицијске станице, одлучује о ангажовању полиције и о обиму и начину пружања помоћи у спровођењу извршења и о томе благовремено обавештава подносиоца захтева. Пре почетка спровођења извршења акта, полиција је дужна да упозори извршеника или друга присутна лица да ће употребити средства принуде против њих ако буду ометала или спречавала извршење.

На крају, можемо истаћи да, у оквиру међународне полицијске сарадње, полиција на оперативном нивоу сарађује са иностраним и међународним полицијским службама на основу потврђеног међународног уговора и уз поштовање принципа узајамности. Овај вид сарадње обухвата полицијске послове које врше надлежне организационе јединице Министарства на територији стране државе, сарадњу са страним полицијским службама, размену полицијских службеника за везу, односно делатност иностраних и међународних полицијских служби на територији Републике Србије. Такође, полиција може да, у складу

³⁶ У хитним случајевима, захтев се може поднети и усмено, уз достављање писаног захтева у року од 48 часова (чл. 16. ст. 2. ЗОП-а).

са важећим прописима и потврђеним међународним уговорима, размењује податке и обавештења, предузима мере против тероризма, организованог криминала, илегалних миграција и других облика међународног криминала и нарушавања безбедности границе, да успоставља заједничка радна тела, упућује на обуку и образовање припаднике полиције у иностранство, спроводи обуку у земљи за потребе полиције стране државе или међународне организације, у сарадњи са полицијама других држава, односно међународним организацијама.

4. ОВЛАШЋЕЊА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

4.1. Појам и карактеристике полицијских овлашћења

У обављању полицијских послова овлашћена службена лица имају полицијска овлашћења утврђена Законом о полицији или другим законима. Као основне карактеристике полицијских овлашћења издвајају се следеће: а) полицијска овлашћења се без изузетака утврђују законом; б) по својој природи и карактеру разликују се од других овлашћења полиције, која нису изразито полицијска, већ су административног и сличног карактера; в) полицијска овлашћења везују се за овлашћена службена лица Министарства унутрашњих послова; г) полицијска овлашћења подразумевају и дужност примене, тј. када су се стекли законом и другим прописом предвиђени услови, полицијски службеник дужан је да их предузме, у чему има и одређену слободу (принцип опортунитета); д) нека полицијска овлашћења условљена су дужношћу, тј. пре њихове примене полицијски службеник је дужан да предузме одређену радњу да би овлашћење предузео у складу са законом и другим прописом и ђ) полицијска овлашћења, најчешће, захтевају и ближу

подзаконску разраду путем давања упутстава, правилника и других интерних општих аката³⁷.

Полицијска овлашћења предвиђена Законом о полицији (чл. 30.) су:

1. упозорење и наређење;
2. провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета;
3. позивање;
4. довођење;
5. задржавање лица и привремено ограничење слободе кретања;
6. тражење обавештења;
7. привремено одузимање предмета;
8. преглед простора, објеката и документације и противтерористички преглед;
9. заустављање и прегледање лица, предмета и саобраћајних средстава;
10. обезбеђење и преглед места догађаја;
11. употреба туђег саобраћајног средства и средства везе;
12. пријем пријава о учињеном кривичном делу;
13. јавно расписивање награде;
14. снимање на јавним местима;
15. полиграфско тестирање;
16. полицијско опажање (опсервирање);
17. трагање за лицима и предметима;
18. заштита жртава кривичних дела и других лица;
19. прикупљање, обрада и коришћење личних података;
20. мере циљане потраге и
21. употреба средстава принуде.

Међу наведеним полицијским овлашћењима, чак 17 се директно употребљавају у превентивне сврхе, а овлашћења из тач. 10, 11, 12. и 20. су индиректно употребљива за спречавање кривичних дела, односно за превенцију криминалитета генерално. Оваквим одређењем полицијских овлашћења, полицијска делатност се, све више, усмерава од

³⁷ С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, оп. цит., стр. 141.

реактивне ка превентивној делатности, односно од сузбијања у спречавање безбедносних опасности.³⁸

У члану 31. Закона о полицији прописани су услови за примену полицијских овлашћења. Пре примене полицијског овлашћења овлашћено службено лице дужно је да се увери да су испуњени сви законски услови за примену овлашћења и одговорно је за ту процену. Полицијска овлашћења оно примењује по сопственој иницијативи, по наређењу надређеног службеника и по налогу надлежног органа издатом у складу са другим законом. Кад је надређени службеник присутан, полицијска овлашћења примењују се по његовом наређењу, изузев ако нема времена да се чека на то наређење и мора се без одлагања поступити по сопственој иницијативи. Такође је прописано да приликом примене полицијских овлашћења овлашћено службено лице поступа у складу са законом и другим прописом и поштује стандарде постављене Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода³⁹, Основним принципима УН о употреби силе и ватреног оружја од стране службених лица која спроводе закон, Европским кодексом полицијске етике и другим међународним актима који се односе на полицију.

Уколико је то у датој ситуацији могуће и не би угрозило извршење полицијског задатка, лице према коме се примењује полицијско овлашћење има право да буде упознато са разлозима за то, да укаже на околности које сматра битним с тим у вези, да буде упознато са идентитетом овлашћеног службеног лица које се легитимише и да тражи присуство лица које ужива његово поверење. Овлашћено службено лице се, пре почетка примене полицијског овлашћења, представља показивањем службене значке и службене легитимације лицу према коме примењује овлашћење (чл. 34. ЗОП-а). Изузетно, овлашћено службено лице неће се представити ако околности примене полицијског овлашћења у конкретном случају указују да би то могло угрозити постизање законитог циља, већ ће током примене полицијског овлашћења на своје својство упозорити речју: "Полиција", а након наступања потребних услова представиће се на прописани начин.

³⁸ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 95.

³⁹ „Службени лист Србије и Црне Горе“, бр. 6/2003.

Приликом примене полицијских овлашћења овлашћена службена лица дужна су да поштују одређене опште принципе, како би омогућили једнаку заштиту безбедности свих грађана и заштиту њихових права и слобода, од којих су Законом о полицији издвојени непристрасност, недискриминација, хуманост, поштовање људских права и омогућавање медицинске помоћи и принцип сразмерности.

Непристрасност, недискриминација, хуманост, поштовање људских права и омогућавање медицинске помоћи (чл. 35.), манифестује се у обавези овлашћеног службеног лица да у примени полицијских овлашћења поступа непристрасно, пружајући свакоме једнаку законску заштиту и поступајући без дискриминације лица по било којем основу. У примени полицијских овлашћења овлашћено службено лице дужно је да поступа хумано и поштује достојанство, углед и част сваког лица и друга основна права и слободе човека дајући предност правима угроженог у односу на иста права лица које та права угрожава и водећи рачуна о правима трећих лица. Такође, приликом примене полицијских овлашћења овлашћено службено лице ће, на захтев лица према коме се овлашћење примењује, омогућити пружање медицинске помоћи од стране здравствене установе.

Принцип сразмерности изражен је одредбама чл. 36. ЗОП-а, према којима примена полицијског овлашћења мора бити сразмерна потреби због које се предузима и не сме изазвати веће штетне последице од оних које би наступиле да полицијско овлашћење није примењено. Између више полицијских овлашћења примениће се оно којим се задатак може извршити са најмање штетних последица и губљења времена. Приликом примене средстава принуде настојаће се да њихова употреба буде поступна, односно од најлакшег према тежем средству принуде и, у сваком случају, уз минимум неопходне силе.

Законом о полицији предвиђене су и одређене обавезе и ограничења примене полицијских овлашћења према војним лицима (чл. 37.) и према малолетним и млађим пунолетним лицима (чл. 38.). Наиме, овлашћено службено лице примењује полицијска овлашћења прописана Законом о полицији и према војним лицима, ако посебним прописом није одређено да се ова овлашћења примењују на други начин или да се не примењују, и о таквом поступању дужно је да одмах обавести војну полицију. Полицијска

овлашћења према малолетним лицима, млађим пунолетним лицима и у предметима кривичноправне заштите деце и малолетника примењују овлашћена службена лица посебно оспособљена за рад са малолетницима, а изузетно и друго овлашћено службено лице, ако због околности случаја не може да поступа овлашћено службено лице посебно оспособљено за рад са малолетницима⁴⁰.

Полицијска овлашћења према малолетном лицу примењују се у присуству родитеља или старатеља тог лица, односно, у случају да су недоступни, у присуству представника органа старатељства, изузев кад због посебних околности или неодложности поступања то није могуће. Присуство представника органа старатељства уместо родитеља може да се обезбеди, ако је могуће, и у случајевима када би присуство родитеља било штетно за малолетника у случајевима насиља у породици и сличним, или би их толико иритирало да би у великој мери угрозило извршење полицијског задатка. Такође, уколико није могуће обезбедити ни присуство органа старатељства обезбедиће се присуство другог пословно способног лица са искуством у раду са малолетницима, које није запослено у полицији или умешано у конкретни случај.

4.2. Врсте и садржина полицијских овлашћења

Имајући у виду одредбе Закона о полицији и Правилника о полицијским овлашћењима⁴¹ у наредном делу указаћемо на поједине врсте, услове, поступак и начин примене појединих полицијских овлашћења. То је неопходно како би се у потпуности сагледао ризик полицијске професије и опасности које прете полицијским службеницима у свакодневном обављању њихове службене дужности.

⁴⁰ Ова обавеза произилази из Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС“, бр. 85/2005).

⁴¹ Правилник о полицијским овлашћењима („Службени гласник РС“, бр. 54/2006).

*Упозорење и наређење*⁴² јесу основна и најблажа полицијска овлашћења, превасходно превентивног карактера. Одредбама Закона о полицији прописано је да ће овлашћено службено лице упозорити лице које својим понашањем, деловањем или пропуштањем одређене радње може да доведе у опасност своју безбедност или безбедност другог лица или безбедност имовине, да наруши јавни ред или да угрози безбедност саобраћаја на путевима или кад се основано очекује да би то лице могло да учини или да изазове друго лице да учини кривично дело или прекршај. Упозорење је, дакле, усмерено на предочавање могућег наступања штетне последице због понашања, тј. чињења или нечињења одређеног лица. Оно има за циљ предупредивање настанка штетних последица. Имајући у виду да се упозорење може применити у вези готово свих радњи и поступака којима се може проузроковати угрожавање безбедности, као основне карактеристике упозорења издвајају се: законитост, целисходност, правовременост и реална спроводљивост⁴³.

Наређење се може применити само у односу на понашања, односно делатности и чињења од којих непосредно зависи успешно извршавање полицијских задатака, и то ради: а) отклањања опасности за живот и личну безбедност људи; б) отклањања опасности за имовину; в) спречавања извршавања кривичних дела и прекршаја, хватања њихових учинилаца и проналажења и обезбеђења трагова тих дела који могу послужити као доказ; г) одржавања јавног реда или успостављања нарушеног јавног реда; д) безбедности саобраћаја на путевима; ђ) запречавања приступа или задржавања на простору или објекту где то није дозвољено; е) спречавања и отклањања последица у случају опште опасности проузроковане елементарним непогодама, епидемијама или других облика угрожавања опште безбедности и ж) спречавања угрожавања безбедности људи и имовине у другим случајевима утврђеним законом.

Наређењем се, дакле, захтева одређено понашање или чињење у складу са прописима или одустајање од радње којом се прописи крше, односно угрожава безбедност. За разлику од упозорења, наређење се не издаје пре, већ након започињања

⁴² Чл. 39-41. Закона о полицији и чл. 2-5. Правилника о полицијским овлашћењима.

⁴³ С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, оп. цит., стр. 161.

радње, односно пропуштања дужне радње услед чега долази до противправности и других штетних последица⁴⁴. Упозорења и наређења дају се усмено, писано или на други погодан начин, светлосним и звучним сигнаlima, руком и слично, с тим да њихово значење буде јасно изражено.

*Провера и утврђивање идентитета лица и идентификација предмета*⁴⁵ јесу посебна и међусобно повезана овлашћења која се примењују под законом прописаним условима и на утврђени начин.

Провера идентитета лица примениће се према лицу: а) које треба ухватити, довести, задржати или упутити надлежном државном органу; б) од којег прети опасност која захтева полицијско поступање; в) над којим се обавља преглед или претресање или се предузимају друге законом прописане мере и радње; г) које се затекне у туђем стану, објекту и другим просторијама или у превозном средству које се прегледа и претреса, ако је проверка идентитета потребна; д) које се затекне на простору или у објекту у којем је привремено ограничена слобода кретања, ако је проверка идентитета потребна; њ) које пријављује извршење кривичног дела или прекршаја или учиниоце тих дела, односно пружа обавештења од интереса за рад полиције; е) које својим понашањем изазива сумњу да је учинилац кривичног дела или прекршаја или да га намерава учинити или по свом физичком изгледу личи на лице за којим се трага; ж) које се затекне на месту извршења кривичног дела или прекршаја; з) које се налази на месту на којем је из безбедносних разлога неопходно утврдити идентитет свих лица или претежног броја лица и и) на оправдан захтев службених лица органа државне управе, правних или физичких лица⁴⁶.

Дакле, Законом су утврђени случајеви у којима је овлашћено службено лице дужно да изврши проверу идентитета лица, као и случајеви у којима су се стекли законски услови за предузимање наведеног овлашћења, али ће се исто применити само уколико је проверка идентитета у конкретном случају потребна. Провера идентитета се врши

⁴⁴ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 117.

⁴⁵ Чл. 42-45. Закона о полицији и чл. 6-11. Правилника о полицијским овлашћењима.

⁴⁶ Оправданим захтевом сматра се захтев из којег је видљиво да су службеним лицима такви подаци неопходни за законито поступање или да је физичким лицима повређено неко право (чл. 42. ст. 2. ЗОП-а).

легитимисањем лица, односно увидом у личну карту или другу јавну исправу са фотографијом, а изузетно, провера идентитета може бити извршена и на основу изјаве лица чији је идентитет проверен. Овлашћено службено лице дужно је да приликом примене овог овлашћења упозна лице са разлогом провере његовог идентитета.

Провером идентитета најчешће се и правилно утврђује идентитет, али је у појединим случајевима неопходно применити утврђивање идентитета лица и то: према лицу које нема код себе исправу погодну за проверу идентитета или кад се сумња у веродостојност такве исправе. Утврђивањем идентитета лица утврђују се правна, стварна и телесна својства по којима се лице разликује од других лица. Идентитет се утврђује коришћењем података из евиденција, применом метода и употребом средстава криминалистичке тактике и технике, медицинским или другим одговарајућим вештачењима, а у циљу његовог утврђивања полиција је овлашћена и да јавно објави фоторобот, цртеж, снимак или опис лица. Такође, кад идентитет није могуће утврдити на други начин, полиција је овлашћена да објави фотографију лица које о себи не може дати податке, односно фотографију непознатог леша.

Идентификација предмета се примењује када је у поступку потребно да се утврде и провере обележја и својства предмета, као и однос између лица или догађаја и предмета. Идентификацијом предмета се, дакле, утврђују и проверавају обележја и својства предмета по којима се разликује од других истоврсних предмета (облик, величина, боја, квалитет фабричке ознаке и др.), као и однос између лица или догађаја и предмета. Такође, уколико је то од значаја за успешно вођење поступка идентификације предмета може се и јавно објавити фотографија, цртеж, снимак или опис предмета.

*Позивање*⁴⁷ подразумева писани налог одређеном лицу да се у назначено време појави на одређеном месту у циљу обављања радњи наведених у позиву. На разговор може бити позвано лице за које се основано претпоставља да располаже обавештењима неопходним за обављање полицијских послова (из члана 10. став 1. тач. 1-4. ЗОП-а), односно ради безбедносне заштите људи и имовине, спречавања, откривања и расветљавања кривичних дела и откривања и хватања учинилаца. Лице се позива писаном

⁴⁷ Чл. 46-48. Закона о полицији и чл. 12-15. Правилника о полицијским овлашћењима.

позивом у коме се мора навести назив, место и адреса организационе јединице Министарства, разлог, место и време позивања. Грађани су дужни да се одазову позиву, а у случају неодржавања се могу принудно довести само уколико је на то указано у позиву. Грађанин који се одазвао позиву може одбити да пружи обавештење и не сме се поново позивати из истог разлога.

Такође, Законом о полицији предвиђени су и посебни случајеви позивања. У изузетним случајевима лице може бити позвано и усмено или одговарајућим телекомуникационим средством, при чему је овлашћено службено лице дужно да саопшти разлог позивања, а уз сагласност лица може и да превезе лице до службених просторија. Лица се, изузетно, могу позивати и путем средстава јавног обавештавања када је то неопходно због опасности од одлагања, безбедности поступања или када се позив упућује већем броју лица. Позивање малолетног лица обавља се достављањем писаног позива преко родитеља или старатеља.

Позивање по Закону о полицији разликује се од позивања ради прикупљања обавештења у преткривичном поступку по Законнику о кривичном поступку⁴⁸. По Закону о полицији лице се позива због превентивних полицијских послова или постојања индиција о извршеном кривичном делу пре стицања основа сумње, а по Законнику о кривичном поступку када већ постоје основи сумње да је извршено кривично дело за које се гони по службеној дужности. У том смислу, лице позвано на разговор по одредбама Закона о полицији не може за време разговора стећи својство, нити бити саслушано у својству осумњиченог или сведока, што је могуће у случају позивања по Законнику о кривичном поступку⁴⁹.

*Довођење*⁵⁰ је полицијско овлашћење које се, по правилу, врши на основу писаног налога, док се у законом одређеним случајевима лице може довести и без писаног налога.

⁴⁸ Законик о кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014).

⁴⁹ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 128.

⁵⁰ Чл. 49-52. Закона о полицији и чл. 16-27. Правилника о полицијским овлашћењима.

Лице може бити доведено на основу писане наредбе коју издаје суд, односно налога по закључку о привођењу донетог у управном поступку. С обзиром да у овом случају полиција извршава налог суда или органа управе, лице се може довести до сваког места одређено налогом, а најчешће у просторије Министарства, суда или надлежног органа државне управе. Пре довођења, полицијски службеник проверава идентитет лица које треба да доведе, уручује му налог за довођење и позива га да пође са њим. Приликом уручења налога за довођење полицијски службеник упозорава лице да ће употребити средства принуде ако оно буде пружало отпор или покуша да побегне. Ако лице и поред упозорења одбије да пође или пружа отпор приликом довођења полицијски службеник ће га довести принудно. Уколико се основано сумња да ће лице које треба довести пружити отпор овлашћено службено лице ће налог уручити после довођења.

Без писаног налога може се довести лице чији идентитет треба утврдити, за којим је расписана потерница или које треба задржати по одредбама Закона о полицији.

Наведене одредбе о довођењу не примењују се према лицу чије је кретање знатно отежано због болести, изнемоглости или трудноће, као ни према лицу за које се оправдано претпоставља да би му се довођењем битно погоршало здравље. Такође, одредбе о довођењу не примењују се ни према лицу које обавља такве послове који се не смеју прекидати све док му се не обезбеди одговарајућа замена.

Полицијски службеник дужан је да лице које доводи упозна са разлозима довођења, о праву на обавештавање породице или других лица, као и о праву на браниоца и да лице упозори да ово право не обавезује полицијског службеника на одлагање довођења.

*Задржавање лица и привремено ограничење слободе кретања*⁵¹ заснивају се на ограничењу слободе кретања лица из законом одређених разлога. Задржавање представља ограничење слободе кретања и по својим правним својствима разликује се од лишења слободе, притварања и задржавања у притвору, којима се ограничава лична слобода⁵².

⁵¹ Чл. 53-58. Закона о полицији и чл. 28-41. Правилника о полицијским овлашћењима.

⁵² С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, оп. цит., стр. 174.

Овлашћено службено лице задржаће лице које ремети или угрожава јавни ред, уколико га није могуће друкчије успоставити, односно ако угрожавање није могуће друкчије отклонити, и то најдуже 24 часа. Лице се, по правилу, задржава у службеним просторијама полиције за задржавање или у за то одређеним просторијама надлежних органа правосуђа.

Задржавање се одређује решењем које мора бити донето и уручено лицу у року од шест часова од привођења у службене просторије. Задржано лице има, док траје задржавање, право на жалбу против решења о задржавању, о којој надлежни суд мора да одлучи у року од 48 часова. Ако је задржано војно лице о томе се без одлагања обавештава војна полиција. Задржавање се прекида кад престану разлози због којих је одређено, односно одлуком надлежног суда.

Лице које је задржано мора бити на свом матерњем језику или језику који разуме обавештено да је задржано и о разлозима за задржавање и поучено да није обавезно ништа да изјави, да има право на одговарајућу правну помоћ адвоката кога слободно изабере и да ће се на његов захтев о задржавању обавестити његови најближи. У случајевима када је задржано лице странац, мора на његовом матерњем језику или на језику који разуме бити поучен и о томе да ће на његов захтев о задржавању бити обавештено дипломатско-конзуларно представништво државе чији је држављанин.

Полицијски службеник мора задржаном лицу да одузме предмете који су погодни за напад, бекство или самоповређивање, а ако ти предмети нису били одузети приликом довођења, мора да их одузме полицијски службеник који врши задржавање пре него што задржано лице смести у простор за задржавање. Подаци о одузетим предметима уносе се у потврду о одузимању или у службени записник и по престанку задржавања се враћају лицу, изузев ако постоје законски разлози за њихово одузимање. Правилником о полицијским овлашћењима је, такође, прописано да је за безбедност задржаног лица од његовог смештаја у простор за задржавање до отпуштања одговоран полицијски службеник који врши задржавање, а уређена су и друга питања која се односе на пружање медицинске помоћи задржаном лицу, исхрану и др.

Одредбама о ограничењу слободе кретања, предвиђено је да се странцу коме није дозвољен улазак у земљу или коме је изречено протеривање или удаљење из земље, али га није могуће тако удаљити, може у складу са законом, одредити боравак под појачаним полицијским надзором у објекту одређеном за те намене за време које је неопходно за његово удаљење из земље.

Лицу се може привремено ограничити слобода кретања на одређеном простору или објекту ради спречавања извршења кривичних дела или прекршаја, проналажења и хватања учинилаца кривичних дела или прекршаја, проналажења и хватања лица за којима се трага и проналажења трагова и предмета који могу послужити као доказ да је учињено кривично дело или прекршај. Овлашћење привременог ограничења слободе кретања спроводи се криминалистичко-тактичким радњама које чине потера, преглед одређених објеката и простора, заседа, рација и блокада саобраћајних и других површина.

Привремено ограничење слободе кретања не може трајати дуже од остварења циља ради којег је овлашћење примењено, а за ограничење дуже од осам часова потребно је одобрење надлежног суда. Оваквим дефинисањем, примена овлашћења ограничена је временом потребним да се циљ због којег се предузима оствари, односно најкраћим потребним временом.

Законом су предвиђени и посебни услови за ограничење слободе кретања, тј. полицијски службеник је овлашћен да привремено ограничи слободу кретања и задржавања на одређеном простору или објекту и у случајевима угрожавања безбедности изазваног елементарним непогодама или епидемијама и у другим случајевима угрожавања безбедности лица и имовине (безбедносни преглед) док такво угрожавање траје. У наведеним ситуацијама овлашћено службено лице може да спроведе удаљавање лица, евакуацију.

*Тражење обавештења од лица*⁵³ овлашћено службено лице може предузети у циљу спречавања и откривања кривичних дела или прекршаја, или њихових учинилаца. Према одредбама нашег позитивног права лице није дужно да пружи тражено обавештење

⁵³ Чл. 59. Закона о полицији.

осим ако би тиме учинило кривично дело⁵⁴, на шта је овлашћено службено лице дужно да га упозори. Такође, лице које одбије да пружи тражена обавештења не сме поново из истог разлога да буде позвано на разговор (што је предвиђено и одредбама које се односе на позивање грађана), чиме је, заправо, онемогућено „кажњавање“ лица његовим поновним позивањем из истих разлога на разговор⁵⁵.

Поред обавештења која добија од грађана, полицијски службеник може, у складу са Правилником о обављању полицијских послова⁵⁶, да тражи и прикупља обавештења и податке по личној иницијативи или на захтев и уз помоћ грађана, државних органа и правних лица. Обавештења и податке полицијски службеник прикупља полицијским непосредним опажањем (опсервирањем), преко одговарајућих извора сазнања и применом одређених метода и средстава, у складу са законом и прописима донетим на основу закона.

Непосредним опажањем (опсервирањем), односно кроз уобичајену активност полицијских службеника приликом обављања свакодневних полицијских послова, полицијски службеник прикупља податке од користи за безбедносну заштиту људи и имовине, спречавање кривичних дела и прекршаја и обављање других превентивних полицијских послова, а пре и после постојања основа сумње да је извршено кривично дело или прекршај прикупља и податке од користи за утврђивање да ли су се стекли основи сумње да је извршено кривично дело или прекршај. У том смислу, могу се осматрати одређена лица, објекти и простори, по сопственој иницијативи или по налогу надређеног полицијског службеника, а осматрање може бити и планирано, нарочито на местима где се може очекивати вршење кривичних дела.

Такође, праћењем и надзором лица наведени подаци се могу прикупљати и без одобрења, али уз накнадно пријављивање надређеном полицијском службенику ради одлучивања и евидентирања (спонтано праћење и надзор), као и по претходном одобрењу

⁵⁴ Ради се о два кривична дела – непријављивање припремања кривичног дела (чл. 331. КЗ РС) и непријављивање кривичног дела и учиниоца (чл. 332. КЗ РС).

⁵⁵ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 151.

⁵⁶ Правилник о обављању полицијских послова („Службени гласник РС“, бр. 27/2007).

које, на образложени предлог полицијског службеника, даје надређени полицијски службеник (вођено праћење и надзор). Вођено праћење и надзор одобравају се у складу са планираним активностима, нарочито на јавним и другим, за приступ и надзор, доступним местима и у односу на осумњиченог.

Полицијски службеник обавештења и податке од грађана тражи и прикупља на њиховој адреси стана, на њиховом радном месту, на другом погодном месту или у службеним просторијама. Од малолетних лица и млађих пунолетних лица која живе у заједничком домаћинству са родитељем или старатељем обавештења и податке, по правилу, прикупља у њиховом стану, док је прикупљање обавештења од малолетног лица у школи могуће у присуству директора школе, односно педагога или психолога кога директор одреди, и то само ако родитељ не може или не жели да дође у школу. Прикупљање обавештења од оштећене деце или малолетника у предметима кривичноправне заштите деце и малолетника може се обављати уз помоћ педагога, психолога или другог стручног лица.

*Привремено одузимање предмета*⁵⁷ представља привремено запоседање (притежање) ствари које искључује деловање других лица, и за чије чување одговара полиција, било да то чини непосредно или поверавањем ствари на чување неком другом.⁵⁸ Овлашћено службено лице привремено ће одузети предмет: а) ако околности случаја указују да је одређени предмет намењен за извршење кривичног дела или прекршаја; б) ако је одузимање предмета неопходно за заштиту опште безбедности и в) који лице коме је одузета или ограничена слобода има код себе и може да га употреби за самоповређивање, напад или бекство. Предмети се привремено одузимају уз издавање потврде, која мора да садржи податке о привремено одузетом предмету по којима се предмет разликује од других предмета, као и податке о лицу од кога је предмет одузет. Привремено одузети предмети се, по правилу, чувају у просторијама полиције, а када због својства предмета то није могуће или је повезано са значајним тешкоћама, привремено

⁵⁷ Чл. 60-62. Закона о полицији и чл. 19-22. Правилника о начину обављања полицијских послова.

⁵⁸ С. Милетић, С. Југовић, *Право унутрашњих послова*, оп. цит., стр. 182.

одузети предмети могу се сместити или обезбедити на одговарајући начин, до доношења одлуке надлежног органа.

Када престану разлози због којих је предмет привремено одузет, ако другим законом или одлуком надлежног органа није друкчије одређено, привремено одузети предмет ће се вратити лицу од којег је одузет, а ако је дошло до значајног губитка вредности предмета лице има право на накнаду штете. Полиција је овлашћена да прода привремено одузете предмете ако за даље поступање није надлежан суд или други орган управе када предметима прети опасност од пропадања или значајан губитак вредности или је чување и одржавање предмета повезано са несразмерно високим трошковима или тешкоћама. Привремено одузети предмет може бити продат и када га позвано лице не преузме у одређеном року који не може бити краћи од месец дана, а лицу је било саопштено да ће предмет бити продат уколико га не преузме.

Архиву, документа и службена акта дипломатских и конзуларних представништава и прописано означену дипломатску пошту, по правилу, није дозвољено одузимати. Изузетно, ако постоје основи сумње да у дипломатској пошти има и предмета који немају статус дипломатске поште, овлашћено службено лице може захтевати да дипломатску пошту у његовом присуству отвори овлашћени представник државе. Ако то није могуће обезбедити, дипломатска пошта се враћа пошиљаоцу.

*Преглед просторија, објеката и документације и противтерористички преглед*⁵⁹ састоји се у уласку у пословни простор, одређене објекте и просторије државних органа и других правних и физичких лица, и прегледу таквог простора и документације ради: а) проналаска учинилаца кривичних дела или прекршаја и б) поступања по дојави о присутности експлозивне направе или друге опасности.

Овлашћена службена лица могу вршити и превентивни противтерористички преглед просторија, објеката, средстава, направа и других предмета ради заштите безбедности људи и имовине у саобраћају, на јавним скуповима и на другим местима. Противтерористички преглед обухвата противдиверзиони, хемијско-бактериолошко-

⁵⁹ Чл. 63. Закона о полицији и чл. 42-48. Правилника о полицијским овлашћењима.

радиолошки и други преглед и састоји се у тражењу, идентификовању, проучавању, онеспособљавању и одстрањивању направа и предмета, односно средстава која у законом одређеним случајевима угрожавају или би могла угрозити безбедност људи и имовине, безбедност одређених лица, објеката и поверљивих података или безбедност јавних скупова и приредби.

Уколико је могуће очекивати да би у просторијама, објектима или средствима, могло доћи до угрожавања безбедности људи и имовине сумњивим направама или предметима⁶⁰, као и кад до тог угрожавања дође, овлашћена службена лица могу простор, објекте, средство, односно место, да испразне и спрече приступ до њих и да их непосредно или уз употребу техничких средстава прегледају, као и да изврше безбедносни преглед. Пронађене направе, предмете и средства полицијски службеници идентификују, неутрализују и одстрањују, а ако нема друге могућности могу да их униште на безбедан начин.

Приликом вршења противтерористичког прегледа овлашћена службена лица могу од надлежног инспекцијског органа да захтевају да изврши и инспекцијски надзор. Ово овлашћење је од великог безбедносног значаја, имајући у виду да се инспекцијски надзор састоји у остваривању непосредног увида надлежног органа (инспекције, инспектора, другог овлашћеног лица) у пословање и поступање правних лица и грађана у погледу придржавања закона и других прописа и општих аката, као и од изрицања мера и предузимања других радњи за које је тај надлежни орган овлашћен законом. У том смислу, овлашћења инспектора су да, на захтев полиције, прегледа пословне објекте, постројења, пословне просторије, предмете и робу, узима узорке ради анализе и експертизе, наређује потребна мерења, као и да прегледа појединачне акте и другу документацију, саслуша и узме изјаве од одговорних и заинтересованих лица и да предузме друге мере и радње за које је овлашћен. За остваривање безбедносних интереса,

⁶⁰У сумњиве направе и предмете из члана 63. став 4. Закона о полицији спадају експлозивна, запаљива, отровна, радиоактивна и друга средства намењена за напад на живот и здравље људи, на имовину или за загађивање околине (чл. 46. Правилника о полицијским овлашћењима).

посебно је значајно што инспектор у одређеним случајевима може да изрекне мере обезбеђења у случају опасности за живот и здравље људи или за друге јавне интересе⁶¹.

*Заустављање и прегледање лица, предмета које лице носи са собом и саобраћајног средства*⁶² овлашћено службено лице може извршити када је то неопходно ради проналаска предмета подобних за напад или самоповређивање. Приликом заустављања, пре него што приступи прегледу, овлашћено службено лице саопштава лицу да ли је заустављено ради вршења прегледа због превентивне контроле, због његовог или туђег прекршаја или кривичног дела или из другог безбедносног разлога. Преглед се може извршити визуелно, додиром, увидом у садржај, коришћењем техничких средстава (огледала, детектора и сл.), односно службеног пса.

Прегледом лица сматра се увид у садржај одеће и обуће и мора га извршити лице истог пола, изузев када је неопходан хитан преглед лица ради одузимања оружја или предмета подобних за напад или самоповређивање. Полицијски службеник ће, по правилу, лице над којим обавља преглед издвојити од других лица и, пре почетка прегледа, упознати са разлозима вршења прегледа, осим приликом прегледа на јавним скуповима, односно ако би тиме довео у питање извршење прегледа или извршење службеног задатка. Преглед лица полицијски службеник врши тако што рукама додирује површину његовог одела. Уколико полицијски службеник при прегледу нађе оружје или други опасан предмет, он ће га задржати, а ако нађе предмете који се могу одузети по Кривичном закону или предмете који могу бити корисни за кривични поступак или прекршајни поступак полицијски службеник, по обављеном прегледу, наставља поступак по одредбама Законика о кривичном поступку или Закона о прекршајима⁶³.

Преглед предмета које лице носи са собом обухвата преглед предмета који су код лица или у његовој непосредној близини или предмета лица по чијем се налогу у његовој пратњи они превозе. Прегледом саобраћајног средства сматра се преглед свих отворених и затворених простора саобраћајног средства и предмета који се превозе. Пре вршења

⁶¹ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 158-159.

⁶² Чл. 64. Закона о полицији и чл. 49-52. Правилника о полицијским овлашћењима.

⁶³ Закон о прекршајима („Службени гласник РС“, бр. 65/2013).

наведених прегледа, односно прегледа предмета или саобраћајног средства, полицијски службеник позваће лице да омогући увид у садржај предмета или саобраћајног средства које ће прегледати. У случајевима када лице одбије да омогући увид, овлашћено службено лице може да принудно отвори затворено саобраћајно средство или предмет који лице носи са собом и сам провери садржај предмета, односно саобраћајног средства које прегледа, при чему ће настојати да проузрокује што мању штету.

Кад овлашћено службено лице за време прегледа утврди да постоје основи сумње да лице код себе, у саобраћајном средству или у предмету који носи са собом има предмете који могу послужити као доказ у кривичном или прекршајном поступку, овлашћено је да задржи лице до прибављања налога за претрес, а најдуже шест часова.

*Обезбеђење и преглед места догађаја*⁶⁴ представља овлашћење овлашћеног службеног лица да, када сазна за извршење кривичног дела, прекршаја или другог догађаја поводом којег је потребно непосредним опажањем утврдити или разјаснити чињенице, обезбеди место догађаја до доласка службеног лица одговарајућег органа, прегледа место догађаја ради проналажења или обезбеђења трагова и предмета који могу послужити као доказ, проналаска учиниоца, као и прикупљања обавештења у вези са кривичним делом, прекршајем или догађајем.

Ради обезбеђења места догађаја, овлашћено службено лице дужно је да: а) привремено ограничи слободу кретања и то видно обележи; б) издаје упозорења и наређења; в) прегледа простор, просторије, објекте и документацију; г) прегледа лица, предмете и саобраћајна средства; д) проверава и утврђује идентитет затечених лица и предмета; њ) привремено одузме предмете, обезбеди трагове и предмете од значаја за разјашњавање догађаја; е) предузима мере за заштиту жртава кривичних дела и других лица и ж) задржи лице и забрани снимање места догађаја под законом предвиђеним условима.

По доласку на место догађаја, овлашћено службено лице је дужно да предузме мере и радње ради отклањања опасности по живот и здравље људи или имовину и пружања

⁶⁴ Чл. 65. Закона о полицији и чл. 53-55. Правилника о полицијским овлашћењима.

помоћи одређеним лицима ако их има. Приликом прегледа места догађаја, дужно је да поступа на начин којим обезбеђује од уништења евентуалне трагове и онемогућава промену затеченог стања.

Обавештења о догађају прикупљају се од лица затечених на месту догађаја. Овлашћено службено лице може да до окончања прегледа, а најдуже шест часова, задржи лице за које процени да има обавештења важна за разјашњавање догађаја или за предузимање спасилачких активности, ако је вероватно да се обавештења не би могла касније прикупити или се не би могло обезбедити присуство лица које може предузети спасилачке активности. Такође, ради заштите жртава кривичног дела, оштећених због прекршаја или другог догађаја и у циљу заштите интереса поступка, овлашћено службено лице може забранити снимање места догађаја.

*Употреба туђег саобраћајног средства и средства везе*⁶⁵ представља тзв. помоћно овлашћење које није директно усмерено на извршавање полицијског задатка, већ доприноси његовом извршењу. Његовом применом се задатак полицијског службеника не завршава, већ почиње или се наставља⁶⁶.

Овлашћено службено лице може се послужити саобраћајним средством и средством везе правног или физичког лица, ако на други начин не може да изврши превоз, односно успостави везу неопходну ради хватања учиниоца кривичног дела који се непосредно гони или ради превозења у најближу здравствену установу повређеног лица које је жртва кривичног дела, саобраћајне незгоде, елементарне непогоде или другог несрећног случаја. Приликом примене овог овлашћења, овлашћено службено лице се мора представити показивањем службене значке и службене легитимације. Власник превозног средства и средства везе којим се послужи овлашћено службено лице има право на накнаду трошкова и штете проузроковане њиховом употребом.

Саобраћајна средства и средства везе Војске Србије, као и дипломатско-конзуларних представништава, није могуће употребити без претходно прибављене

⁶⁵ Чл. 66. Закона о полицији и чл. 23-24. Правилника о начину обављања полицијских послова.

⁶⁶ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 164.

сагласности Војске, односно представништва, без обзира што нема других средстава и што су стекли разлози за њихову употребу.

*Пријем пријава о учињеном кривичном делу*⁶⁷ представља дужност овлашћеног службеног лица да прими пријаву о учињеном кривичном делу за које се гони по службеној дужности, како у случају када је пријава сачињена у писаној форми, тако и када се подноси усмено. Усмену пријаву полицијски службеник може да прими у службеним просторијама Министарства, у форми записника о пријему кривичне пријаве или ван наведених просторија, о чему сачињава службену белешку.

Ако се при подношењу кривичне пријаве или спровођењем увиђаја утврди да се ради о кривичном делу за које се гони по приватној тужби или се утврди да догађај нема обележја кривичног дела, овлашћено службено лице о томе обавештава оштећеног, уз одговарајућу правну поуку. Такође, када кривичну пријаву није поднело лице оштећено кривичним делом, већ неко друго лице, а ради се о кривичном делу са познатим учиниоцем за које се гони по приватној тужби, овлашћено службено дужно је да о томе обавести оштећено лице. У наведеним ситуацијама, и поред обавештења које је дато оштећеном лицу, овлашћено службено лице на писани захтев оштећеног или другог лица овлашћеног за подношење приватне тужбе, предузима неопходне радње које ова лица не могу самостално предузети, а односе се на утврђивање идентитета учиниоца (осим у случајевима када постоје основи сумње да је учињено кривично дело против части и угледа).

Када овлашћено службено лице из пријаве или на други начин сазна да постоје основи сумње да је учинилац кривичног дела млађе пунолетно лице, малолетник или дете, дужно је да одмах предузме неодложне мере и радње и да захтева даље поступање полицијског службеника посебно оспособљеног за рад са малолетницима. На исти начин поступиће се и у предметима кривичноправне заштите деце и малолетника, односно када се ради о лицима која су оштећена кривичним делом.

⁶⁷ Чл. 67. Закона о полицији и чл. 16-18. Правилника о начину обављања полицијских послова.

*Јавно расписивање награде*⁶⁸ представља обећање полиције да ће одређену новчану награду исплатити ономе ко јој пружи тражено обавештење⁶⁹. Полиција је овлашћена да јавно распише награду за дато обавештење ради: а) откривања и хватања лица које је учинило теже кривично дело; б) проналажења несталог лица и в) разрешавања других случајева када су таква обавештења неопходна у обављању полицијских послова. Расписивање награде може се објавити у средствима јавног обавештавања или на други погодан начин. Висина награде ради добијања потребног обавештења зависи од безбедносног значаја обавештења, и утврђује се у складу са мерилима прецизираним Правилником о полицијским овлашћењима. Право на награду немају лица која су дала обавештење за које је расписана награда, ако полиција већ располаже тим обавештењем, као ни припадници полиције и чланови њихових породица.

*Снимање на јавним местима*⁷⁰ представља трајни акустички и видео надзор јавних места на којима се учестало врше кривична дела или прекршаји ради њиховог спречавања. Такође, када постоји опасност да приликом јавног окупљања дође до угрожавања живота и здравља људи или имовине, овлашћено службено лице може да врши видео снимање или фотографисање јавног скупа. О снимању на јавним местима одлучује начелник подручне полицијске управе, а по његовом овлашћењу - командир полицијске станице на чијем подручју се снимање врши. Одлука о снимању јавног места, односно јавног скупа, као и о снимању поступања полиције на том месту, мора се пре почетка снимања јавно саопштити на погодан начин.

*Полиграфско тестирање*⁷¹ може да обавља само овлашћено службено лице које је за то оспособљено (полиграфски испитивач), на захтев или уз пристанак лица од којег се траже обавештења, пошто га упозна са радом уређаја и лице за то да писану сагласност. Полиграфском тестирању не може да се подвргне: а) лице које је под утицајем алкохола, опојних дрога или других психоактивних супстанци; б) лице које има озбиљна срчана обољења или респираторне сметње; в) лице у стресном стању; г) лице које узима лекове за

⁶⁸ Чл. 68. Закона о полицији и чл. 56-57. Правилника о полицијским овлашћењима.

⁶⁹ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 168.

⁷⁰ Чл. 69. Закона о полицији и чл. 15. Правилника о начину обављања полицијских послова.

⁷¹ Чл. 70. Закона о полицији и чл. 58-60. Правилника о полицијским овлашћењима.

смирење; д) лице које показује видљиве знакове психичке поремећености или болести; ђ) лице које осећа интензиван физички бол и е) трудница и породиља.

Полиграфски испитивач ће пре полиграфског испитивања упозорити испитаника да није дужан да се подвргне испитивању и саопштиће му законом прописане разлоге за забрану полиграфског тестирања, без обзира да ли лице захтева полиграфско испитивање или тек треба да пристане на то испитивање. Пре испитивања лице даје писану сагласност да се над њим примени полиграфско испитивање у виду изјаве која гласи: "Прихватам примену полиграфа". За изјаву о повлачењу претходно дате писане сагласности није потребна посебна форма, а полиграфски испитивач дужан је без одлагања да прекине примену полиграфског испитивања, што ће се унети и у записник о полиграфском испитивању. Браниоцу испитаника лишеног слободе мора се омогућити праћење полиграфског испитивања из одвојене просторије, путем посебног огледала или затвореног система за снимање и пренос слике и звука, ако за то постоје технички услови.

*Полицијско опажање, опсервирање*⁷² је овлашћење које се предузима у циљу прикупљања обавештења која се односе на кривична дела и прекршаје. Ово овлашћење се примењује непосредним опажањем (опсервирањем), у чему има сличности и са тражењем обавештења (чл. 59. ЗОП-а), али се за разлику од тог овлашћења примењује након добијања почетних обавештења или кад су се на други начин стекле индиције да је извршено кривично дело или прекршај⁷³. Ради провере добијених обавештења и формирања предлога надлежним органима за које су овлашћени законом, овлашћена службена лица могу, пре постојања основа сумње да је извршено кривично дело или прекршај, путем полицијског непосредног и прикривеног опажања, опсервирања, да прикупљају обавештења и податке од користи за утврђивање да ли су се стекли основи сумње да је извршено кривично дело или прекршај. Опсервирање се врши на јавним и другим за приступ доступним местима, без задирања у право на приватност било ког лица.

⁷² Чл. 71. Закона о полицији.

⁷³ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 173.

*Трагање за лицима и предметима*⁷⁴ обухвата низ оперативно-тактичких и техничких мера и радњи које полиција предузима у склопу потражне делатности. Трагање се расписује потерницом, објавом и расписом о трагању.

Потерница се расписује у складу са одредбама Законика о кривичном поступку (чл. 596-601.)⁷⁵. Издавање потернице наређује суд пред којим се води кривични поступак, ако се окривљени, против кога је покренут кривични поступак због кривичног дела за које се гони по службеној дужности налази у бекству, а постоји наредба за његово довођење или решење о одређивању притвора, као и у случају бекства окривљеног из завода у којем издржава кривичну санкцију која се састоји у лишењу слободе, а наредбу доноси управник завода. Наредба суда или управника завода за издавање потернице доставља се органима полиције ради извршења. Ако је вероватно да се лице за којим је издата потерница налази у иностранству, Министарство унутрашњих послова може расписати и међународну потерницу, уз прибављену сагласност министарства надлежног за послове правосуђа. Са друге стране, на молбу иностраног органа, Министарство може расписати потерницу и за лицем за које се сумња да се налази у Републици Србији, ако је у молби дата изјава да ће се у случају проналажења тог лица затражити његово издавање.

Објава се расписује ради: а) утврђивања пребивалишта или боравишта лица, у складу са посебним законом; б) утврђивања идентитета лица које није у стању да пружи личне податке или утврђивања идентитета леша за који се не могу утврдити подаци; в) проналаска предмета у вези са кривичним делом или прекршајем, у складу са посебним прописима, или предметима који су пронађени или нестали и г) одузимања предмета или исправа на основу одлуке суда или органа управе.

Распис о трагању се расписује: а) за несталим лицем; б) за лицем за које постоји основана сумња да је извршило кривично дело за које се гони по службеној дужности; в) за лицем које може дати обавештења о кривичном делу или учиниоцу; г) на захтев надлежног органа, односно установе, који је поднет у складу са посебним законом; д) на захтев родитеља, односно старатеља лица одбеглог од куће и њ) у другим случајевима, у

⁷⁴ Чл. 72. Закона о полицији и чл. 61-63. Правилника о полицијским овлашћењима.

⁷⁵ М. Шкулић, *Кривично процесно право*, Београд, 2014, стр. 146-147.

складу са посебним прописима. Полицијски службеник ће пријаву о нестанку лица или предмета примити на записник. Дужан је одмах да предузме потребне мере у циљу проналаска лица или предмета за којима се трага, о чему ће сачинити забелешку која се заједно са записником о пријему пријаве улаже у списе предмета. Полиција је дужна да о предузетим мерама обавести подносиоце пријаве у року од 30 дана од дана пријема пријаве.

Полиција расписује објаву и распис о трагању на информационом систему и објављивањем у регистру, о чему Министарство у седишту устројава евиденцију. Полицијски службеници су дужни да се приликом преузимања службе упознају са расписаним објавама и расписима о трагању, а по потреби пре упућивања на извршење задатака даће им се на увид и фотографије лица за којима се трага. Објаве и расписи о трагању који су расписани у складу са посебним законом остају на снази док орган који је тражио њихово расписивање не повуче налог.

*Заштита жртава кривичних дела и других лица*⁷⁶ представља обавезу полиције да, уколико и док за то постоје оправдани разлози, предузме одговарајуће мере да заштити жртву и друго лице које је дало или може дати податке важне за кривични поступак или лице које је са наведеним лицима у вези, ако им прети опасност од учиниоца кривичног дела или других лица. Лица која су обухваћена програмом заштите учесника у кривичном поступку, не штите се у складу са овим овлашћењем, већ према одредбама Закона о програму заштите учесника у кривичном поступку⁷⁷.

Заштита жртава кривичних дела и других лица подразумева физичко-техничку заштиту лица и имовине из искључиве надлежности полиције, обезбеђену по посебном програму којим се утврђују врсте мера и поступак заштите за свако лице понаособ.

Полиција је дужна да штити и поверљиве податке чије би откривање изложило опасности физички интегритет лица. Такође, при подношењу писаног извештаја о садржају обавештења за чије је прикупљање полиција овлашћена у складу са законом,

⁷⁶ Чл. 73-74. Закона о полицији и чл. 64. Правилника о полицијским овлашћењима.

⁷⁷ Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 85/2005).

овлашћено службено лице може ускратити податак о идентитету лица од којег је добило обавештење ако процењује да би откривањем идентитета изложило лице озбиљној опасности по живот, здравље, физички интегритет или би тиме угрозило слободу и имовину лица. Подаци о идентитету лица које је дало обавештење сматрају се поверљивим и њима се рукује у складу са законом.

*Прикупљање, обрада и коришћење личних података*⁷⁸ је овлашћење које се огледа у праву и дужности полиције да прикупља, обрађује и користи личне податке, обезбеђује заштиту и води евиденције о личним и другим подацима на чије је прикупљање овлашћена законом ради спречавања и откривања кривичних дела и прекршаја и ради проналажења њихових учинилаца. Ово овлашћење условљено је, дакле, обавезом заштите података о личности, која се манифестује кроз дужност овлашћеног службеног лица да податке о личности до којих дође у вршењу службе чува као поверљиве, користи их и њима рукује, у складу са законом. Друге податке о личности полиција може прикупљати, обрађивати и користити само ако је за то овлашћена другим законом и ако обезбеђује законом утврђену заштиту тих података.

Полиција, према Закону о полицији, води евиденције: 1) лица којима је по било којем основу ограничена или одузета слобода (довођење, задржавање, ограничење кретања, лишавање слободе и друго); 2) лица за које постоје основи сумње да су учинила кривична дела и прекршаје; 3) учињених кривичних дела за која се гони по службеној дужности, прекршаја и лица оштећених тим делима; 4) учињених кривичних дела непознатих учиниоца за која се гони по приватној тужби; 5) тражених лица и предмета и лица којима је забрањен улазак у земљу; 6) провера идентитета лица; 7) лица над којима је спроведено утврђивање идентитета, дактилоскопираних лица, фотографисаних лица и лица над којима је извршена ДНК анализа; 8) оперативних извештаја, оперативних извора сазнања и лица под посебном полицијском заштитом; 9) примењених оперативних и оперативно-техничких средстава и метода; 10) догађаја; 11) употребљених средстава принуде и 12) притужби.

⁷⁸ Чл. 75-82. Закона о полицији и чл. 25-26. Правилника о начину обављања полицијских послова.

Законским набрајањем евиденција које полиција води о грађанима онемогућава се да се о подацима грађана воде друге евиденције (изузев прописаних законом), чиме се истовремено омогућава грађанима да остваре увид у податке који се о њима воде, али усклађено и са интересима извршавања полицијских задатака од којих и зависи безбедност грађана⁷⁹.

Бројчани подаци о кривичним делима, пријављеним и оштећеним лицима, као и остали бројчани подаци могу се користити у статистичке и аналитичке сврхе у Министарству, а могу се за потребе научноистраживачког рада дати на коришћење надлежним стручним и научним установама и другим органима и организацијама

Лични подаци могу се достављати другим органима под условима: а) да је орган који тражи податке законом или другим прописом овлашћен да тражи и прима те податке, б) да су органу који тражи податке ти подаци неопходни за извршавање послова из његове надлежности и в) да те податке није могуће прибавити на други начин или ако би њихово прибављање захтевало несразмерно високе трошкове. Ови подаци могу се доставити и иностраним полицијским органима и одређеним међународним организацијама на њихов захтев, у складу са утврђеним правилима о међународној полицијској сарадњи.

У циљу заштите личних података, прописано је да се такви подаци не могу користити противно сврси предвиђеној Законом о полицији, као и другим прописима којима се уређује заштита личних података. Подаци који су садржани у наведеним евиденцијама могу се дати само лицу на које се односе (од њиховог уношења до брисања из евиденција), и то на његов лични захтев који се који се подноси усмено на записник. Изузетно, захтев се може поднети и поштом, уз достављање овереног потписа подносиоца захтева. Полиција ће обавештење по наведеном захтеву издати у писаном облику (који доставља подносиоцу захтева препорученим писмом), у року од 60 дана од дана његовог пријема, изузев обавештења о подацима које је то лице о себи дало на основу закона. Приликом давања наведених података полиција мора увек да штити идентитет лица које је дало обавештење. Полиција може решењем одбити пружање података лицу о коме се воде лични подаци у полицијским евиденцијама, ако би то угрозило извршење њеног задатка,

⁷⁹ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 173.

вођење законом прописаног поступка, безбедност људи и имовине или би могло нанети штету интересима трећих лица, и то до престанка таквих разлога.

Полиција је дужна да исправи личне податке за које утврди да су нетачни или на чију нетачност укаже лице на које се подаци односе. Такође, прикупљени и у евиденције унети лични подаци морају се одмах брисати у случају када се утврди да нису тачни или да су престали да постоје разлози, односно услови због којих је лични податак унет у одговарајуће евиденције. Рокови чувања личних и других података у евиденцијама прописани су Законом о полицији (чл. 81.).

*Мере циљане потраге*⁸⁰ представљају овлашћење полиције, изведено из њене потражне активности, односно овлашћења да спроводи мере трагања за лицима. Ради хватања и привођења надлежном органу лица за које се основано сумња да је извршило кривично дело за које је по закону прописана казна затвора од четири или више година и за којим је расписана међународна потерница, а у случају када полиција другим мерама то лице не може ухватити и привести, односно када би то било повезано са несразмерним тешкоћама, могу се према том лицу предузети мере потраге применом специјалне истражне технике утврђене Закоником о кривичном поступку (мере циљане потраге), у поступку и на начин предвиђен Законом о полицији.

Мере циљане потраге примењује криминалистичка полиција. Примену ових мера директору полиције предлаже начелник криминалистичке полиције (или по његовом овлашћењу лице које га замењује), на иницијативу те полиције или начелника других организационих јединица у чијем су делокругу одређени видови борбе против криминалитета. Предлог се сачињава у писаном облику и садржи податке о лицу према коме се предлаже примена мера, кривичном делу (опис и запрећена казна), расписаној међународној потерници, начину примене, обиму и трајању предложених мера, као и наводе о основаности разлога за примену мера. Ако за лице према коме се предлаже примена мера није било могуће прибавити све податке о идентитету, односно кад чињенице оправдавају претпоставку да неки од тих података нису тачни, предлог мора да садржи и све друге расположиве податке о лицу.

⁸⁰ Чл. 83. Закона о полицији и чл. 27-29. Правилника о начину обављања полицијских послова.

Мере циљане потраге, на предлог директора полиције, одобрава одлуком председник Врховног касационог суда Србије, односно судија тог суда који је одређен да по овим предлозима одлучује у случају одсуства председника тог суда (овлашћени судија), у року од 72 часа од подношења предлога. Одобрене мере могу се примењивати најдуже шест месеци, а на основу новог предлога могу се продужити још једанпут најдуже шест месеци. У случају неприхватања предлога, председник Врховног касационог суда Србије, односно овлашћени судија у образложењу одлуке наводи разлоге одбијања. Кад разлози хитности то захтевају, мере циљане потраге може својим решењем наложити директор полиције, уз претходно прибављену писану сагласност за почетак примене одговарајућих мера председника Врховног касационог суда Србије, односно овлашћеног судије. У овом случају писани предлог за примену одговарајућих мера доставља се у року од 24 часа од добијања усмене сагласности. Одлука о наставку примене одговарајућих мера, односно о њиховој обустави доноси се у року од 72 часа од подношења предлога.

Подаци прикупљени мерама циљане потраге не могу се користити као доказ у кривичном поступку. Подаци се по окончању циљане потраге достављају председнику Врховног касационог суда Србије, односно овлашћеном судији, који је дужан да их уништи и о томе сачини записник.

На крају, можемо напоменути и да су поједина полицијска овлашћења предвиђена другим законима: 1) Закоником о кривичном поступку (нпр. лишење слободе, претресање лица и просторија, прикупљање обавештења од грађана, осумњичених и лица у притвору, фотографисање и узимање отисака осумњичених и других лица, примена посебних истражних радњи и др.); 2) Законом о прекршајима; 3) посебним процесним кривичним законодавством (борба против организованог криминала, заштита учесника у кривичном поступку и др.), као и 4) посебним законима из области јавне безбедности који регулишу питања јавног реда, окупљања грађана, безбедности саобраћаја, заштите државне границе, положаја странаца, промет опасних материја, оружја и муниције, заштиту од пожара и др.

Кодексом полицијске етике⁸¹ је прописано да се поступање полиције по одредбама закона којима су уређени кривични, прекршајни и други поступци у којима полиција

⁸¹ Кодекс полицијске етике („Службени гласник РС“, бр. 92/2006).

примењује тим законима утврђена овлашћења према одређеним лицима (полицијске истраге) заснива, као минимуму, на основима сумње о почињеном или о могућем кривичном делу или прекршају, односно другом кажњивом делу. Полиција поштује претпоставку невиности, као и права осумњиченог, окривљеног или другог лица, нарочито право да одмах буде упознато са оптужбама против њега и да припреми своју одбрану, лично или уз правну помоћ по сопственом избору. Полиција обезбеђује објективне и поштене полицијске истраге, обзирне и примерене посебним потребама одређених лица: деце и других малолетника, жена и припадника мањинских група, укључујући националне мањине и осетљива лица.

5. УПОТРЕБА СРЕДСТАВА ПРИНУДЕ

5.1. Појам и карактеристике средстава принуде

Приликом обављања послова и задатака у циљу заштите личне и имовинске безбедности грађана, полицијски службеници се могу суочити са различитим облицима отпора, насиља, организованог криминала, тероризма и оружаних напада. Ради заштите сопствене безбедности и безбедности грађана, држава полицији поверава значајна права и овлашћења, укључујући и овлашћење на примену силе, односно употребу „средстава принуде“, по чему се она битно разликује од других органа државе управе.

Употребом принуде од стране полиције директно се задире у круг гарантованих људских права и слобода те, у извесној мери, долази до супротстављања њених основних улога, тј. права полиције на примену силе и њене дужности да у примени права служи грађанима и да их штити од свих, па и од сопственог угрожавања⁸². Принуда се може примењивати у најнужнијој и најмање потребној мери дозвољеној законом, и то строго

⁸² О. Стевановић, *Руковођење у полицији*, оп. цит., стр. 84.

ограничено, како би се при њеној примени остварила заштита људских права и слобода. Примену принуде и изазове које са собом она носи описује и тврдња академика Радомира Лукића да „као опасно оруђе принуда захтева врло подробно регулисање своје употребе, тим пре што се за њену примену морају организовати и посебне организације, полицијске и војне, које често бивају склоне да пређу границу нужности њене употребе. Људи који професионално примењују принуду, излажући често и себе опасности услед противпринуде која им се супротставља, неизбежно развијају склоност да пређу нужну меру“⁸³.

Претерана употреба принуде и њене последице могу имати негативне импликације на поверење грађана у полицију и укупне друштвене односе, али се, са друге стране, мора обезбедити неопходна и ефикасна заштита личног и телесног интегритета полицијских службеника као представника државне власти, чиме се посредно омогућава законито и благовремено обављање службене дужности и остваривање безбедности грађана уопште. Имајући у виду да се употребом средстава принуде директно залази у круг права и слобода грађана, чију заштиту и поштовање полиција и обезбеђује, примена принуде се мора свести на изузетне случајеве утврђене законом и никада не сме прећи објективну потребу – неопходност за постизање легитимног циља примене права⁸⁴. Законом о полицији предвиђена су следећа средства принуде:

1. физичка снага;
2. службена палица;
3. средства за везивање;
4. специјална возила;
5. службени пси;
6. службени коњи;
7. средства за запречавање;
8. уређаји за избацивање млазева воде;
9. хемијска средства;

⁸³ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 207.

⁸⁴ О. Стевановић, *Руковођење у полицији*, оп. цит., стр. 85.

10. посебне врсте оружја и експлозивних средстава и

11. ватрено оружје.

Средства принуде се примењују када се на други начин, односно без њихове употребе не може извршити полицијски задатак, и то суздржано и сразмерно опасности која прети законом заштићеном добру и вредности, односно тежини дела које се спречава или сузбија. Овлашћено службено лице ће увек употребити најблаже средство принуде које јамчи успех, сразмерно разлогу употребе и на начин којим се службени задатак извршава без непотребних штетних последица. Пре употребе средства принуде упозориће се лице према коме се средство намерава употребити, ако је то у датој ситуацији могуће, при чему се неће довести у питање извршење службене радње.

Приликом употребе средстава принуде овлашћена службена лица су дужна да чувају људске животе, да проузрокују што мање повреда и материјалне штете, као и да осигурају да се помоћ повређеном или угроженом лицу што пре пружи и да његови најближи о томе што пре буду обавештени. У том циљу, полицијски службеник ће без одлагања пружити прву помоћ или обезбедити пружање лекарске помоћи видно повређеном лицу према коме су употребљена средства принуде, као и лицу на коме нема видљивих повреда.

Одредбама о употреби средстава принуде предвиђена је и једна посебна ситуација, тј. овлашћено службено лице овлашћено је да изда наређење групи лица да се разиђе ако се група противправно окупила, противправно се понаша и тако може да изазове насиље. Уколико се група не разиђе, према истој се могу употребити само следећа средства принуде: а) физичка снага; б) службена палица; в) специјална возила; г) службени пси; д) службени коњи; њ) уређаји за избацивање млазева воде и е) хемијска средства. Овлашћено службено лице, међутим, ова средства не може применити по сопственој иницијативи, већ само по наређењу начелника подручне полицијске управе, односно полицијског службеника кога начелник писмено овласти, и то уколико се група на законом прописано наређење о разилажењу не разиђе. Изузетно, у хитним случајевима, ово овлашћење се може дати и усмено.

Овлашћено службено лице је дужно да о свакој употреби средстава принуде у писаном облику поднесе извештај надређеном полицијском службенику што је пре могуће, а најкасније 24 часа од употребе средстава принуде. Извештај садржи податке о средству принуде и против кога је употребљено, разлосима и основу употребе и о другим чињеницама и околностима од значаја за оцену оправданости и правилности употребе средства принуде. Оправданост и правилност употребе средства принуде оцењује службено лице за то овлашћено од стране министра. У случају неоправдане и неправилне употребе средстава принуде надлежно овлашћено службено лице предлаже директору полиције предузимање законом утврђених мера.

Подаци о броју случајева употребе средстава принуде, разврстани према појединим средствима принуде, као и подаци о броју случајева неоправдане и неправилне употребе средстава принуде и мерама предузетим поводом тога, чине саставни део годишњег извештаја о раду Министарства и стању безбедности у Републици Србији и доступни су јавности.

Када су средства принуде употребљена у границама законом утврђених овлашћења, искључена је одговорност овлашћеног службеног лица које их је употребило. Уколико се, међутим, против овлашћеног службеног лица води кривични поступак због употребе средстава принуде или предузимања других радњи у обављању службеног посла, Министарство ће му обезбедити бесплатну правну и другу неопходну помоћ у том поступку. Такође, Министарство ће обезбедити бесплатну правну и другу неопходну помоћ и појединцу који је пружио помоћ овлашћеном службеном лицу, ако је против њега покренут кривични поступак због радње учињене у вези са пружањем помоћи.

5.2. Врсте средстава принуде

Нормативно-правно регулисање употребе средстава принуде, односно њихова обележја, услови и начин употребе предвиђени су одредбама Закона о полицији (чл. 84-

109.) и Правилником о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде⁸⁵. Овим актима прописано је више различитих средстава принуде, начин, поступак и услови њихове примене.

Физичка снага је вештина одбране или напада која се састоји од примене захвата, бацања, ударца или друге вештине којом се на послушност приморава лице које својим поступком онемогућава извршење полицијског посла или које напада полицијског службеника, лице које обезбеђује полицијски службеник или друго лице или објекат. Употребом физичке снаге сматра се употреба различитих захвата борилачких вештина или њима сличних поступака на телу другог лица, којима је циљ одбијање напада или савлађивање отпора лица уз наношење најмањих штетних последица⁸⁶. Напад представља сваку радњу предузету да се нападнути повреди или лиши живота, да се насилно уђе у објекат или простор око објекта у који је улаз забрањен или да се овлашћено службено лице омете или спречи у извршењу службене радње. Отпором се сматра свако супротстављање законитим службеним мерама и радњама које се може вршити оглушивањем или заузимањем клечећег, седећег, лежећег или сличног положаја (пасивни отпор) или заклањањем или држањем за лице или предмет, отимањем, стављањем у изглед да ће се лице напасти или предузимањем сличне радње (активни отпор).

У циљу предупређења прекомерне употребе физичке снаге, њеног сувишног интензитета или непотребно продуженог трајања, одредбама Закона о полицији прописано је да се физичка снага употребљава у складу са правилима вештине самоодбране и да се са употребом исте престаје чим престане напад или отпор лица према којем је употребљена⁸⁷.

⁸⁵ Правилник о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде („Службени гласник РС“, бр. 19/2007, 112/2008 и 115/2014).

⁸⁶ Полицијски службеник има право да употреби физичку снагу ради савлађивања отпора лица које ремети јавни ред, које треба довести, задржати или ухватити, као и ради одбијања напада од себе или напада на друго лице или на објекат или простор који обезбеђује (чл. 6. ст. 1. Правилника о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде).

⁸⁷ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 205.

Службена палица се као средство принуде може употребити ако су блажи начини употребе физичке снаге безуспешни или не јамче успех. Службена палица је палица израђена од смеше природног и вештачког каучука и прилагођена намени тако да њом на прописан начин могу да се наносе ударци и примењују захвати. Законом је предвиђено да се ударци службеном палицом не наносе у пределу главе, врата, кичменог стуба, грудног коша, трбушног зида, гениталија и зглобова, осим као крајња мера. Из наведене формулације произилази да се ударци палицом могу нанети и у наведеним пределима тела, али само у случају када су се стекли услови за употребу тежег средства принуде (принцип супсидијарности), а када се од употребе службене палице реално могу очекивати блаже последице на штету лица⁸⁸.

Према лицима млађим од 14 година, очигледно болесним и изнемоглим лицима, тешким инвалидима и женама чија је трудноћа видљива, службена палица може се употребити само ако неко од тих лица ватреним оружјем, оруђем или другим опасним предметом угрожава живот другог лица. Полицијски службеник, према одредбама Правилника, службену палицу неће употребити ни према лицу које пружа пасивни отпор, изузев ако се такав отпор не може савладати на други начин.

Средства за везивање могу се употребити ради:

1. спречавања отпора лица или одбијања напада усмереног на овлашћено службено лице;
2. спречавања бекства лица и
3. онемогућавања самоповређивања или повређивања другог лица.

Средствима за везивање сматрају се службене лисице, пластичне затеге и друга за то намењена средства, која се употребљавају везивањем, по правилу руку лица, испред или иза леђа, ради ограничавања покретљивости тела (нарочито руку и ногу), али на начин да средство за везивање не наноси непотребне телесне повреде везаном лицу. Полицијски службеник не сме једним средством за везивање истовремено да веже два лица различитог пола, а при употреби средстава за везивање примењују се и ограничења која се односе на

⁸⁸ Ибид, стр. 206.

употребу службене палице (према лицима млађим од 14 година, очигледно болесним и изнемоглим лицима, тешким инвалидима и женама чија је трудноћа видљива).

Специјална возила могу се употребити ради успостављања нарушеног јавног реда, запречавања проласка лица и ради употребе хемијских средстава и ватреног оружја уграђеног на та возила. Поред ове начелне одредбе, Правилником је предвиђено да се специјална возила могу употребити и за обезбеђивање одређених јавних скупова, личности, органа, објеката и простора, за борбу против диверзантско-терористичких група, решавање талачких ситуација и за лишавање слободе забарикадираних лица и опасних група или лица која се баве организованим криминалом и терористичким активностима.

Специјалним возилима сматрају се возила за избацивање воде под притиском, оклопна возила са или без уграђене запречне ограде, хеликоптери, возила за уклањање препрека и друга возила посебне намене. Употребом специјалних возила сматра се употреба посебно опремљених возила за непосредно деловање на људе ради њиховог потискивања или разилажења, односно избацивање воде под притиском са или без хемијских средстава, употреба уграђеног ватреног оружја, уклањање препрека и запречавање специјалним возилима проласка лица. Уграђена хемијска средства и ватрено оружје могу се употребити само под условима за употребу тих средстава, односно оружја, утврђеним Законом о полицији.

Службени пас је посебно дресирани пас који се уз вођење и контролу полицијског службеника (водича паса) може употребити као средство принуде у случајевима када су испуњени услови за:

1. употребу физичке снаге или службене палице;
2. употребу ватреног оружја или
3. успостављање нарушеног јавног реда.

Употребом службеног пса се сматра пуштање пса према лицу и запречавање псима проласка лица. Уколико околности конкретног случаја то омогућавају, полицијски службеник ће пре употребе упозорити лице да ће према њему употребити службеног пса

као средство принуде ако не поступи по издатом наређењу. Службени пас се употребљава са заштитном корпом, осим у случајевима када су испуњени услови за употребу ватреног оружја када се може употребити и без заштитне корпе. Као средство принуде службени пас се употребљава само под надзором стручно оспособљеног полицијског службеника (водича паса), на начин којим се неће изазвати узнемирење грађана, водећи рачуна да пас не нанесе непотребне телесне повреде лицу према коме се употребљава.

Службени коњ је посебно дресирани коњ који се под надзором стручно оспособљеног полицијског службеника (коњаника) може употребити као средство принуде ради успостављања нарушеног јавног реда и ради запречавања проласка лица. Употребом службеног коња се сматра кретање коњима према лицима ради њиховог раздвајања или потискивања, односно запречавање коњима проласка лица, и то под надзором коњаника, који се стара о личној безбедности присутних лица.

Средствима за запречавање сматрају се средства за принудно заустављање возила и средства за запречавање проласка лица.

Средства за принудно заустављање возила могу се употребити ради:

1. спречавања бекства лица које је затечено у вршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности;
2. спречавања бекства лица које је лишено слободе или за које постоји налог за лишавање слободе;
3. спречавања незаконитог преласка државне границе возилом и
4. спречавања недозвољеног приступа возилу до објекта или подручја где се налазе лица која овлашћено службено лице обезбеђује⁸⁹.

⁸⁹ Незаконитим преласком државне границе може се сматрати свако кретање људи преко државне границе, које је противно одредбама Закона о заштити државне границе. Недозвољени приступ возилом до објекта или подручја где се налазе лица која овлашћено службено лице обезбеђује, представља приступ возилом који је предузет супротно мерама обезбеђења, без обзира на то да ли је непосредно усмерен на угрожавање лица које се безбедносно штити (С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 212).

Средствима за принудно заустављање возила сматрају се уређаји за те намене, бодљикаве траке и друга наменска средства којима се возило у покрету може принудно зауставити. Ради заштите лица у возилу које се принудно зауставља, предузимају се потребне мере упозорења и испред њих се на одговарајућој удаљености, у складу са прописима о безбедности саобраћаја на путевима, постављају саобраћајни знакови забране претицања и обавезног заустављања, ако је то у датој ситуацији могуће. Такође, приликом постављања наведених средстава и саобраћајних знакова не сме се доводити у опасност живот и безбедност других учесника у саобраћају.

Средства за запречавање проласка лица могу се употребити за пресецање и поделу простора приликом одржавања јавног реда и обезбеђивања јавних скупова, за блокаду одређеног простора или објекта, односно за ограничење, забрану или усмеравање кретања лица на јавним местима, одређеним подручјима или правцима. Средствима за запречавање проласка лица сматрају се запречне ограде, специјална возила, службени пси, службени коњи и друга наменска средства којима се пролазак лица може запречити.

Уређаји за избацивање млазева воде могу се употребити само под условима и на начин предвиђен за употребу средстава принуде према групи која се окупила и понаша се тако да може изазвати насиље (чл. 85. ЗОП-а). Циљ ове употребе је да се спречи приступ или изврши растурање, усмеравање, означавање или пасивизација такве групе. Употребом уређаја за избацивање млазева воде сматра се усмерени млаз воде под већим притиском којим се делује непосредно према групи лица која се окупила и понаша се тако да може да изазове насиље. Полицијски службеник не сме да употреби уређај за избацивање млазева воде веће снаге према лицу директним ударцем млаза са удаљености са које се може угрозити његов живот.

Хемијска средства могу се употребити ради одбијања напада и савлађивања отпора лица који се не могу обезбедити употребом физичке снаге и службене палице, ради успостављања нарушеног јавног реда, ради истеривања лица из затвореног простора, за решавање талачких ситуација и у случајевима кад су испуњени услови за употребу посебних врста оружја и експлозивних средстава или за употребу ватреног оружја утврђених законом. Хемијским средствима сматрају се сузавци за краткотрајну употребу,

који по престанку дејства не остављају било какве последице за психофизичко и опште здравствено стање, као и хемијске материје блажег дејства од сузавца.

Употребу хемијских средстава одобрава директор полиције или старешина кога директор овласти. Одобрење није потребно за употребу спреј дозе пуњене сузавцем (која спада у прописану посебну опрему полицијског службеника), као и у случајевима терористичких дејстава, отмица, отпора, напада, забарикадирања и другог онемогућавања извршавања задатка или непосредног угрожавања живота полицијског службеника или другог лица када полицијски службеник хемијска средства може употребити и по сопственој процени, ако утврди да употребом блажег средства принуде службени задатак није могуће извршити.

Посебне мере заштите предузимају се при употреби хемијских средстава у близини дечјих и старачких установа, болница, основних школа, прометних саобраћајница и лако запаљивих материјала. Према лицима која се налазе у близини експлозивно-запаљивих материја, на великој висини и на сличним местима где би могао бити угрожен живот људи хемијска средства се не употребљавају.

Посебне врсте оружја и експлозивних средстава могу се употребити само ако су испуњени услови за употребу ватреног оружја (на основу чл. 100. ЗОП-а) и уколико је употреба других врста оружја неуспешна или не јамчи успех. Имајући у виду опасност од употребе посебних врста оружја и експлозивних средстава, одлуку о њиховој употреби доноси директор полиције, уз сагласност министра. Посебна оружја и експлозивна средства се у полицијској пракси најчешће не користе према лицима, тј. посебна оружја се ретко користе против људи, а експлозивна средства готово никад (користе се „против ствари“ - за отклањање препрека и др).⁹⁰ У складу са тако одређеном сврхом, искључена је њихова употреба ради спречавања бекства лица, док експлозивна средства није дозвољено употребити ни према лицима у маси. Такође, оружје с тетивом се може употребити према лицу само ако су испуњени услови за употребу ватреног оружја.

⁹⁰ Ибид, стр. 217.

5.3. Употреба ватреног оружја

Монопол државе над употребом средстава принуде достиже свој врхунац употребом ватреног оружја. Иако употреба већине средстава принуде подразумева могућност угрожавања телесног интегритета, основно обележје употребе ватреног оружја је да се њиме наноси лакша или тежа телесна повреда, односно да може довести до тешких последица по здравље, па и смрти другог лица. Ватрено оружје је најтеже средство принуде, којим се „ограничавају уставом заштићена права на телесни интегритет и живот грађана“⁹¹, односно право на живот, као Уставом гарантовано право којим се свим грађанима обезбеђује неприкосновеност живота⁹².

Право на живот гарантовано је и Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода⁹³ (члан 2.) којом се, међутим, истовремено предвиђају и услови према којима лишење живота није противправно. Наиме, ставом 1. предвиђено је да је право на живот сваког човека заштићено законом и да нико не може бити намерно лишен живота, сем приликом извршења пресуде суда којом је осуђен за злочин за који је ова казна предвиђена законом. У ставу 2. прописано је да се лишење живота не сматра почињеним противно овом члану ако проистекне из употребе силе која је ништа мање до апсолутно нужна:

- а) ради одбране неког лице од незаконитог насиља;
- б) да би се извршило хапшење или спречило бекство лица законито лишеног слободe и
- в) приликом законитог делања предузетог ради сузбијања нереда или побуне.

Европском конвенцијом се, дакле, гарантује право на живот, као основно људско право, али се таксативно прописују и општи услови за употребу ватреног оружја (који се

⁹¹ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 213.

⁹² Право на живот гарантовано је чланом 24. Устава РС, а неприкосновеност физичког и психичког интегритета чланом 25. Устава РС („Службени гласник РС“, бр. 98/2006). Више у: Б. Милосављевић, *Устав Републике Србије*, Београд, 2006, стр. 16-17.

⁹³ http://www.coe.org.rs/REPOSITORY/163_eklip_-_tekst_konvencije.pdf; претражено: 29.07.2014. године.

даље разрађују у националним законодавствима). Европски суд за људска права је разматрајући обим примене овог члана закључио да „став 2. (члан 2-2) не одређује преваходно случајеве у којима је допуштено намерно убити појединца, већ описује ситуације у којима је допуштена „употреба силе“ која може довести до ненамераваног исхода – лишавања живота. Употреба силе, међутим, мора бити ништа мање до „апсолутно нужна“ како би се постигао један од циљева назначен у подставу а, б или в“⁹⁴.

Имајући у виду да употреба ватреног оружја за последицу може имати телесне повреде или смрт лица према коме се примењује, услови и начин његове употребе постављени су знатно рестриктивније него при нормирању употребе осталих средстава принуде. Појам, врсте, услови и начин употребе ватреног оружја регулисани су одредбама Закона о полицији (чл. 100-109.), Правилником о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде и Уредбом о врстама наоружања и опреме полицијских службеника.

Ватрено оружје је кратко и дуго ватрено оружје полицијских службеника и организационих јединица полиције⁹⁵. При обављању службеног задатка овлашћено службено лице може употребити ватрено оружје само ако употребом других средстава принуде не може постићи резултат у извршењу задатка и кад је апсолутно нужно да се:

1. заштити живот људи;
2. спречи бекство лица затеченог у извршењу кривичног дела за које се гони по службеној дужности и за које је прописана казна затвора у трајању од десет година или тежа казна, а у случају непосредне опасности по живот;

⁹⁴ Ж. Дитертр, *Изводи из најзначајнијих одлука Европског суда за људска права*, Београд, 2006, стр. 50.

⁹⁵ Уредбом о врстама наоружања и опреме полицијских службеника Министарства унутрашњих послова („Службени гласник РС“, бр. 27/2006), као основно наоружање полицијских службеника предвиђено је кратко ватрено оружје - полуаутоматски пиштољ калибра 9 мм, а полицијски службеници који обављају послове у цивилном оделу могу носити и полуаутоматски пиштољ мањих димензија, калибра најмање 9 мм, или револвер калибра најмање 38 специјал. Такође, полицијски службеници могу имати и посебно наоружање, између осталог, кратко и дуго ватрено оружје (репетирајуће, полуаутоматско и аутоматско) калибра до 20 мм.

3. спречи бекство лица законито лишеног слободе или лица за које је издат налог за лишавање слободе због извршења кривичног дела за које се гони по службеној дужности и за које је прописана казна затвора у трајању од десет година или тежа казна, а у случају непосредне опасности по живот;
4. од себе одбије непосредни напад којим се угрожава живот и
5. одбије напад на објекат или лице које обезбеђује, а у случају непосредне опасности по живот.

Овлашћено службено лице може употребити ватрено оружје у смислу заштите живота људи, односно у циљу заштите живота једног или више лица, које је друго или више других лица напало, а постоји непосредна опасност по живот нападнутог или нападнутих.

Употребом ватреног оружја, у смислу спречавања бекства лица затеченог у извршењу кривичног дела из члана 100. тач. 2. Закона о полицији, а у случају непосредне опасности по живот, сматра се употреба ватреног оружја у време или непосредно после извршења кривичног дела ради спречавања бекства лица затеченог на месту или у непосредној близини где је предузело радње извршења кривичног дела или где су наступиле последице кривичног дела, односно спречавања бекства лица код којег су предмети којима је извршило кривично дело или предмети настали извршењем кривичног дела.

Ватрено оружје се може употребити и у смислу спречавања бекства лица законито лишеног слободе или лица за које је издат налог за лишавање слободе због извршења кривичног дела из члана 100. тач. 2. Закона о полицији, а у случају непосредне опасности по живот, и то ради спречавања бекства лица за које је у налогу за лишавање слободе, односно налогу за довођење изричито наведено да ће овлашћено службено лице употребити ватрено оружје ради спречавања бекства тог лица. Пре поступања по налогу за лишавање слободе, односно за довођење таквог лица, овлашћено службено лице упозориће то лице да ће употребити ватрено оружје ако покуша бекство.

Овлашћено службено лице може употребити ватрено оружје ради одбијања од себе непосредног напада којим се угрожава његов живот, односно ради одбијања напада ватреним оружјем, опасним оруђем или другим предметом којим се може угрозити живот, напада од стране два или више лица или напада на месту и у време када се не може очекивати помоћ. Нападом ватреним оружјем на овлашћено службено лице сматра се и само потезање ватреног оружја или покушај да се оно потегне. Потезањем ватреног оружја сматра се покрет ватреним оружјем ради његовог доношења или стављања у положај за употребу, а покушајем потезања сматра се покрет учињен према ватреном оружју.

Употребом ватреног оружја у смислу одбијања напада на објекат или лице које обезбеђује, а у случају непосредне опасности по живот, сматра се употреба ватреног оружја ради одбијања непосредног напада и за време трајања непосредног напада на објекат или лице које се обезбеђује. Непосредним нападом на објекат који се обезбеђује сматра се свака радња усмерена на оштећење тог објекта или његових делова или на онемогућавање функционисања објекта оштећењем или уништењем уређаја на објекту или на други начин. Непосредним нападом на лице које се обезбеђује сматра се сваки напад ватреним оружјем, опасним оруђем или другим предметом којим се може угрозити живот тог лица или напад од стране два или више лица.

Када околности указују на постојање услова за закониту употребу ватреног оружја, полицијски службеник ватрено оружје припрема за употребу стављањем метка у цев (пре него што изда упозорење на Законом прописан начин), поставља се у положај који му је у датим околностима најбезбеднији и омогућава сигурну употребу ватреног оружја и усмерава оружје према лицу према коме намерава да га употреби. Ако околности то допуштају, односно ако се не доводи у питање безбедност људи и извршење службеног задатка, пре употребе ватреног оружја полицијски службеник лице према коме ће употребити оружје упозорава повиком: "Стој, полиција, пуцаћу!". После тако датог усменог упозорења, а кад то околности допуштају, полицијски службеник пуцањем у ваздух упозорава лице о намери да употреби ватрено оружје као средство принуде.

Одредбама Правилника о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде прописано је, да ће у околностима када усмено упозорење и упозоравајући пуцањ не могу да обезбеде успешно одбијање непосредног напада којим се угрожава живот полицијског службеника или живот других људи, полицијски службеник употребити ватрено оружје без усменог упозорења и упозоравајућег пуцња. Такође, када приликом обављања полицијских послова, у одређено време или на одређеном простору постоји повећан ризик за безбедност полицијских службеника и људи, полицијски службеник може носити ватрено оружје спремно за употребу (метак у цеви, закочено) и пре настанка услова за употребу ватреног оружја. Приликом ношења ватреног оружја у овим случајвима полицијски службеник је у обавези да поступа са дужном пажњом и придржава се мера безбедности руковања ватреним оружјем. За време док је оружје спремно за употребу полицијски службеник не сме да га усмерава према другим лицима, а по престанку постојања услова за закониту употребу ватреног оружја дужан је да без одлагања оружје укочи и доведе га у безбедан положај.

Према одредбама Правилника о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде, не сматра се употребом ватреног оружја када полицијски службеник пуца у ваздух ради дозивања помоћ или сигнализације на опасност, упозоравајући пуцањ, као ни превентивно коришћење ватреног оружја без пуцања.

Законом о полицији прописана су и одређена ограничења употребе ватреног оружја. Наиме, употреба ватреног оружја није дозвољена против малолетника, осим у случају када је то једини начин за одбрану од непосредног напада или опасности. Такође, употреба ватреног оружја није дозвољена када доводи у опасност живот других лица, осим ако је употреба ватреног оружја једино средство за извршење задатака из члана 100. ЗОП-а. Ова одредба прецизирана је Правилником о средствима принуде, у коме се наводи да када су испуњени услови за употребу ватреног оружја према лицу које бежи према групи људи, али употребом оружја може бити доведен у опасност живот неког из групе, полицијски службеник неће употребити оружје. Такође, када лице према коме се сме употребити ватрено оружје бежи према државној граници, полицијски службеник може да употреби ватрено оружје само тако да хитац не прелети државну границу.

Правилником о средствима принуде, ближе је разрађен и начин поступања у ситуацијама када полиција, обављајући полицијске послове утврђене Законом о полицији или у извршавању дужности предвиђених Законом о кривичном поступку, дође до сазнања која указују на то да ће лице према коме треба применити полицијска овлашћења пружити оружани отпор. У таквим случајевима, пре примене полицијских овлашћења, сачиниће се план поступања којим се одређује потребан број полицијских службеника, њихово наоружање, заштитна опрема, задаци, тактика поступања, мере безбедности за употребу ватреног оружја (и зависно од процене други елементи), као и непосредни старешина надлежан за спровођење планираних мера. Полицијски службеник који учествује у спровођењу плана мора бити упознат са проценом очекиваног отпора, ситуационим планом, распоредом и задацима других полицијских службеника, као и са сопственим задатком. У оваквим ситуацијама полицијски службеник може да употреби ватрено оружје само по наређењу непосредног старешине, изузев ако је употреба ватреног оружја једино средство за одбрану од непосредног напада и опасности, када он оружје може да употреби и пре издатог наређења⁹⁶.

⁹⁶ Када је неопходно да заустави пловни објекат који гони на унутрашњем пловном путу, полиција може према том пловном објекту употребити ватрено оружје да би га онемогућила у бекству, зауставила и спровела надлежном органу, само ако то није постигла употребом других тренутно расположивих средстава. Наиме, пре употребе ватреног оружја ради заустављања пловног објекта, полицијски службеник даје знак за заустављање пловног објекта видљивим светлосним и звучним сигналимa са удаљености која омогућава да се са пловног објекта коме су упућени могу видети, односно чути, или наређује заустављање пловног објекта употребом средства везе или давањем вербалног упозорења. Хици застрашивања могу се испалити изнад пловног објекта када то не представља опасност за друге. Када се, као крајње средство, на пловни објекат испалују хици, полиција то чини тако да штити животе лица на објекту и у линији ватре. Ватрено оружје неће се употребити ако то угрожава нечији живот или ако то није неопходно да се сачува или заштити нечији живот.

Ватрено оружје се може употребити и против животиња само кад од њих прети непосредна опасност од напада на живот и тело лица или опасност од угрожавања живота или здравља људи (заразне болести и слично). Према болесној или тешко повређеној животињи ватрено оружје може да се употреби и када ветеринар или друго лице не може предузети одговарајућу меру, и то уз сагласност власника животиње и ветеринара или само уз сагласност ветеринара ако сагласност власника животиње није могуће затражити или се ради о животињи која није у власништву неког лица. Под наведеним условима, ватрено оружје према животињи која је у нечијем власништву може да се употреби: а) уколико би лечење било дуготрајно, болно

Одговорност за употребу ватреног оружја (као и осталих средстава принуде) сноси овлашћено службено лице које га је употребило. Надређени старешина може да овласти полицијске службенике када могу да употребе ватрено оружје (нпр. антитерористичке акције, талачке ситуације и др.), али ово овлашћење не ослобађа од одговорности полицијске службенике који су ватрено оружје употребили⁹⁷.

Употреба ватреног оружја, као полицијског овлашћења, данас се креће између различитих тенденција које се међусобно допуњују. У свакодневном обављању тзв. „редовних“ и „уобичајених“ полицијских послова присутан је захтев за смањење употребе ватреног оружја, односно повећања нормативног прага за његову употребу, пре свега, због ефикасне примене других средстава принуде и коришћења савремене заштитне опреме. Како се, међутим, у свету повећава број екстремно сложених безбедносних ситуација (узимање талача, терористички акти и др.) које карактерише непосредна опасност по живот људи, праг за употребу ватреног оружја се истовремено и смањује тако да, за неке ситуације, „из ризика усмрћивања постепено прераста у намеру усмрћивања, будући да је то једини начин спасавања живота“⁹⁸.

Полицијски службеници се често могу наћи и између два супротстављена захтева – да у конкретним ситуацијама доследно поштују закон и примењују полицијска овлашћења и средства принуде или да се уздрже од примене истих. Законита употреба средстава принуде некада може изазвати веће негативне последице него уздржавање од извршења конкретног задатка, али, са друге стране, таква уздржаност може угрозити живот полицијских службеника и других лица. Приликом употребе средстава принуде полицајац, најчешће, мора одмах самостално донети одлуку, те се због страха од негативне друштвене реакције, неискуства, могућег позивања на одговорност и недовољне правне заштите, али и недовољног познавања законских одредби, може наћи у дилеми да ли да одреагује на одређени начин, чиме посредно може довести у стање опасности себе

и са неизвесним исходом; б) ако би животиња због заразне болести или раздражености изазване боловима могла да угрози живот или здравље људи и в) ако је животиња због неизлечиве болести или заразне болести опасна за околину.

⁹⁷ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 220.

⁹⁸ Ибид, стр. 221.

или лице или објекат који штити. Овакве ситуације нарочито су карактеристичне за употребу ватреног оружја, те поједини аутори препоручују уздржаност од употребе ватреног оружја, изузев у случајевима када је то последња мера да се заштити непосредно угрожени сопствени живот или живот другог лица⁹⁹. Основни услов за употребу ватреног оружја ће увек бити – неопходност и прикладност, очигледна безизгледност других средстава принуде (осим ватреног оружја)¹⁰⁰.

Употреба средстава принуде претпоставља испуњење више законом предвиђених објективних услова који укључују и одређени ниво субјективне процене полицијског службеника, како у вези са идентификовањем ситуације, односно да ли је законом допуштена употреба средстава принуде, тако и у вези са избором средства принуде које би требало применити. Имајући у виду наведене законске услове за употребу ватреног оружја, као и чињеницу да је сваки услов везан за конкретну ситуацију, која најчешће не трпи одлагање, већ захтева хитно реаговање полицијског службеника на месту догађаја, јасно је да се самим законским дефинисањем не могу решити сва питања употребе ватреног оружја, а тиме ни одговорности полицијских службеника. У конфликтним ситуацијама закони и прописи дају правни оквир и смернице поступања, али не предвиђају све могуће ситуације и одговарајућа решења.

Овлашћење полиције да употреби средства принуде има директне импликације и на специфичност положаја полицијских службеника у погледу примене института нужне одбране¹⁰¹. Имајући у виду да је нужна она одбрана која је неопходно потребна да учинилац од свог добра или добра другог одбије истовремен противправан напад (чл. 19. КЗ РС) поставља се питање законске заснованости поступања полицијског службеника који је изложен нападу другог лица, тј. да ли се оправданост његовог дела, односно искључење противправности оцењује узимањем у обзир кривичноправних одредби о

⁹⁹ О. Стевановић, *Руковођење у полицији*, оп. цит., стр. 85.

¹⁰⁰ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 218.

¹⁰¹ Д. Јовашевић, *Нужна одбрана и крајња нужда*, Ниш, 2007, стр. 27-44.

нужној одбрани¹⁰² или прописа полицијског права који регулишу употребу принуде. У литератури се наводе два супротна гледишта.

Према првом схватању, одредбе којима се нормира обављање полицијских послова и употреба средстава принуде имају првенство примене у односу на опште кривичноправне норме којима се регулише институт нужне одбране. Према другом схватању, које се сматра прихватљивијим, право на одбрану је уставно право свих грађана без обзира на професију коју обављају, те давање предности одредбама управноправног карактера значи дискриминацију полицајаца. Уколико се полицајац нађе у стању нужне одбране, што је по природи посла који обавља врло вероватна ситуација, давањем предности полицијским у односу на кривичноправне одредбе, његова заштита би била знатно мања у односу на било ког грађанина коме одредбе Кривичног законика гарантују позивање на нужну одбрану¹⁰³.

Приликом разматрања примене института нужне одбране¹⁰⁴ поставља се и питање дозвољености нужне одбране лица у односу на радње које према њему предузима овлашћено службено лице. За постојање нужне одбране је, према општим правилима кривичног права, неопходно постојање напада тј. делатности човека којом се повређује или угрожава правно заштићено добро неког лица. Да би напад био релевантан у смислу примене института нужне одбране мора се остварити под одређеним условима односно: 1) напад мора потицати од човека, 2) напад треба да је стваран, 3) напад треба да је управљен против неког човековог добра и 4) напад треба да је противправан¹⁰⁵.

За нас је, при разматрању овог питања, нарочито значајан елемент противправности напада, односно да је напад противан нормама правног система.

¹⁰² Љ. Радловић, Убиство и нужна одбрана, *Правни живот*, 9/1995, стр. 131-139.

¹⁰³ Р. Рисимовић, Нужна одбрана и права и дужности полицијских службеника, *Безбедност*, 1-2/2009, стр. 386-398.

¹⁰⁴ Д. Јовашевић, Кривичноправни значај института нужне одбране, *Правни зборник*, 1-2/1998, стр. 128-143.

¹⁰⁵ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, Београд, 2006, стр. 49-50.

Противправност се огледа у томе да „лице које предузима делатност којом се повређују или угрожавају туђа основна права није имало правно овлашћење за такво понашање“¹⁰⁶.

Предузимање одређених службених радњи при вршењу службене дужности заснива се на законом утврђеним дужностима обављања полицијских послова и примене овлашћења полицијских службеника, из којих истовремено произилази и основ искључења противправности њихових радњи¹⁰⁷. Приликом предузимања службених радњи као што су: лишење слободе лица у законом предвиђеним случајевима, нарушавање неповредивости стана са циљем проналаска лица и предмета за којима се трага, примена принуде у складу са полицијским овлашћењима и др. искључен је елемент противправности, те нема ни кривичног дела. Како у таквим ситуацијама не постоји противправност напада, не постоји ни могућност примене института нужне одбране, јер би у супротном лице према коме се такве радње предузимају имало право, по основу нужне одбране, да се супротставља полицијским службеницима¹⁰⁸.

У доступним одлукама судске праксе, углавном, се истиче да приликом обављања полицијских послова односно примене полицијских овлашћења није испуњен услов противправности тј. да није дозвољена нужна одбрана према законитим радњама овлашћених службених лица¹⁰⁹.

„Противправни напад у смислу нужне одбране није остварен уколико полицијски службеници у оквиру својих службених овлашћења употребе средства принуде у циљу лишавања слободе учинилаца кривичних дела.

Из образложења:

Такође, у радњама оптуженог Б. Т. и оптуженог Д. Ж. стичу се сва обележја кривичног дела напад на службено лице у вршењу службене дужности из члана 323. став 3. у вези става 1. Кривичног законика (даље: КЗ), где је суд, у односу на правну

¹⁰⁶ Ибид, стр. 51.

¹⁰⁷ Д. Јовашевић, Право на живот и нужна одбрана, *Правни живот*, 9/1998, стр. 43-61.

¹⁰⁸ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 52.

¹⁰⁹ В. Марковић, Употреба средстава принуде и нужна одбрана, *Правни информатор*, 3/2001, стр. 62-66.

квалификацију из оптужнице, применио правну квалификацију из новог КЗ, имајући у виду да је исти повољнији по оптужене. Имајући у виду да су оптужени, предузетим радњама, сваки понаособ, употребом пиштоља и више пута испаливањем пројектила из истих као оштћенима - полицајцима који су предузимали службене радње у оквиру својих службених овлашћења, лишавање слободе оптужених као учинилаца кривичних дела, где оптужени не споре да су претходно видели хеликоптер, да су чули звук сирене, да су чули узвик полиција, а затим и пуцање, као знак упозорења, напали овлашћена службена лица пуцајући из пиштоља на полицајце, које радње су облици употребе силе у односу на телесни интегритет службених лица, поступајући у погледу виности са директним умишљајем, јер су били свесни и радње и последице чије су извршење хтели, употребљавајући силу која је била озбиљна и реално остварива, спречавајући службена лица у вршењу службене радње које су предузимали у оквиру својих овлашћења хватања оптужених као извршилаца кривичних дела.

Суд није прихватио одбрану оптуженог Т. да је он пуцао и бацио бомбу да би се заштитио - да би се одбранио, што би указивало на нужну одбрану, не може бити прихваћена из једноставног разлога што је полиција очигледно поступала професионално у вршењу своје службене дужности, при чему су, како то полицајци очигледно објективно представљају, предузели радње потере, уз учешће хеликоптера и полицијских аутомобила, а по изласку из возила уз претходно упозорење, позив на предају и испаливање хитаца увис, после чега је уследила употреба оружја од стране оптужених на описани начин¹¹⁰.

Исти став заузео је и Врховни суд Србије закључујући да „није дозвољена нужна одбрана против службене радње надлежног органа која је засновна на закону“¹¹¹.

Уколико, међутим, нису остварени законом прописани услови и начини полицијског поступања, суд ће у сваком појединачном случају утврдити да ли су испуњени елементи за примену института нужне одбране. Разматрајући ово питање, поједини аутори указују и на случај у коме је јавни тужилац одустао од даљег кривичног

¹¹⁰ Пресуда Вишег суда у Чачку, К. 45/2010(1) од 18.4.2011. године.

¹¹¹ А. Милутиновић, Тешка (квалификована) убиства с обзиром на посебна својства пасивног субјекта, *Југословенска ревија за криминологију и кривично право*, 2/1999, стр. 44.

гоњења окривљеног јер је „окривљени извршио кривично дело у нужној одбрани, посебно имајући у виду да је пок. Р.Г. интервенисао самоиницијативно...да није показао службену легитимацију, иако је имао времена да то учини, већ да је изненада уперио пиштољ у окривљеног увлачећи га у хаустор...а притом посебно треба нагласити да су и пок. Р.Г. и С.Д. били обучени у фармерке и тексас-јакне, због чега окривљени заиста није могао да схвати да су у питању службена лица- радници СУП-а, већ да је у питању „приватан препад“, како окривљени наводи у својој одбрани...“¹¹². Имајући у виду наведену одлуку, односно да у конкретном случају овлашћена службена лица пре започињања радње нису указала на своје својство, те да је окривљени био у заблуди у погледу својства пасивног субјекта и предузимања службене радње, може се закључити да је прихватљива наведена одлука јавног тужиоца, као изузетак од става који је заузео Врховни суд Србије.

6. ОБАВЕЗЕ И ОДГОВОРНОСТ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

Положај полицијских службеника, пре свега, овлашћених службених лица, одликује се, у радноправном погледу, низом специфичности које се не срећу код већине других запослених у државној управи. У ред посебних обавеза полицијских службеника, најпре долазе оне које се односе на рад ван редовног радног времена, односно законом формулисану обавезу полицијских службеника да у свако доба предузимају неопходне радње ради заштите живота и личне безбедности људи и имовине. Оваквом формулацијом установљена је целодневна обавеза полицијских службеника да предузимају неопходне радње, тј. „у свако доба“, имајући у виду да је у одређеним ситуацијама неопходно неодложно реаговање како би се заштитио живот, лична и имовинска безбедност грађана. Такође, за време када нису на дужности, полицијски службеници су у обавези да предузму

¹¹² Ибид.

само неопходне радње, дакле, не све службене радње које би у истој ситуацији морали да предузму да су на дужности¹¹³.

Полицијски службеник у обављању својих послова служи заједници и штити сва лица од незаконитих деловања, обавезан је да увек поступа професионално, одговорно и хумано и да поштује људско достојанство, углед и част сваког лица и друга његова права и слободе. Кодексом полицијске етике прописано је да се, у свом раду, полицијски службеници руководе начелом непристрасности у извршавању закона без обзира на национално или етничко порекло, расу, језик и друштвени положај онога на кога закон треба применити, на његова политичка, верска и филозофска уверења или на његове године, брачно стање, пол или какву физичку или психичку ману.

У обављању послова полицијски службеници опходе се пристојно и одговорно према грађанима, поштујући људску личност и њено достојанство. Полицијски службеници дужни су да чувају углед Министарства, како приликом обављања послова, тако и ван службе, односно укупним својим понашањем. У оквиру послова свог радног места, кад год је то могуће, полицијски службеници дужни су да предузимају све неопходне мере и активности које ће омогућити грађанима несметано и ефикасно остваривање њихових права, обавеза и интереса. Послове за које је задужен полицијски службеник треба да обавља професионално - по правилима струке, савесно, непристрасно и дисциплиновано.

Полицијски службеници своје дужности испуњавају придржавајући се принципа законитости, пружајући подршку владавини права, штитећи правни поредак и његове институције и обезбеђујући остваривање људских права и слобода у складу са одредбама Устава и закона, са Универзалном декларацијом о људским правима и са другим међународним актима у области права човека које се Република Србија обавезала да примењује. Одредбама Кодекса полицијске етике, утврђено је и да никоме у Министарству није дозвољено да нареди, изврши, изазива или толерише мучење или какво друго сурово и нехумано поступање којим се понижава личност човека, као ни другу радњу којом се угрожава право на живот, слободу, личну безбедност, поштовање

¹¹³ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 59.

приватног и породичног живота, окупљање и удруживање или које друго право или слобода зајемчени одредбама Европске конвенције. У свим својим интервенцијама (акцијама, операцијама) полиција поштује право на живот сваког лица.

Имајући у виду да се употребом средстава принуде директно залази у круг гарантованих права и слобода грађана, одредбама Кодекса полицијске етике утврђена је и специфична дужност полицијских службеника у вези са употребом ових средстава. Наиме, употреби средстава принуде, а нарочито употреби оружја, полицијски службеници прибегавају само у случајевима и под условима предвиђеним законом и другим прописима, не примењујући већу принуду од неопходне, и то само када је апсолутно нужно и у мери коју диктира реализација легитимно постављеног циља.

Уколико би, међутим, полицијски службеник био присутан некој забрањеној радњи (при употреби средстава принуде), дужан је да на такав случај укаже свом претпостављеном, Сектору унутрашње контроле полиције и органима спољно цивилног надзора над радом Министарства. Овакво решење је значајно, како због улоге полиције у заштити људских права и слобода (што се сматра и једном од најважнијих улога полиције), тако и због могућности да полиција проверава законитост својих активности. Иако је, по правилу, ова провера накнадна, може доприносити остваривању законитости у полицијској пракси и надградњи полицијске обуке, у делу који се односи на заштиту људских права¹¹⁴.

Хијерархијско устројство и дужност извршења наређења надређеног полицијског службеника, наглашенији су унутар полицијске организације него у другим професијама, управо због специфичне природе и значаја службе, располагања полицијским овлашћењима, потребе прецизног поступања у оквиру утврђених процедура и наложених задатака, али и могућности настајања озбиљних последица због пропуста и раду и сличних разлога¹¹⁵. Кодексом полицијске етике и Законом о полицији утврђена је дужност полицијског службеника да изврши сва наређења надређеног полицијског службеника,

¹¹⁴ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 422.

¹¹⁵ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 569.

издата ради обављања послова, осим ако се њима наређује извршење радње која представља кривично дело.

Полицијски службеник коме је поверена функција командовања одговара за наређења која издаје, за њихово извршавање и за њихове последице. Он је одговоран и за радње потчињеног кога овласти да наступа уместо њега, као и за радње које потчињени извршавају у оквиру редовних послова и добијених наређења. Према одредбама Кодекса полицијске етике (чл. 15.), осим у случају ако је издато наређење чије би извршење представљало кривично дело, потчињени полицијски службеник је дужан да се придржава наређења и инструкција претпостављеног и да лојално извршава наређења, одговара за њихово извршавање и за последице њиховог неизвршавања. Међутим, ако оцени да извршење наређења не би представљало кривично дело, али да је наређење очигледно незаконито, односно да може озбиљно да угрози јавни интерес, потчињени је дужан да на прописан начин на то скрене пажњу претпостављеном који је наређење издао. Ако наређење остаје на снази, а потчињени истрајава на његовом оспоравању упркос објашњењима и тумачењима која му буду пружена, потчињени о томе реферише вишем претпостављеном коме се може обратити. Његово противљење мора бити евидентирано.

Свако одбијање да се изврши наређење претпостављеног повлачи одговорност потчињеног, осим ако законом није друкчије предвиђено. Са друге стране, законито уздржавање од извршења наређења и реферисања вишем претпостављеном не повлачи одговорност потчињеног, а ако би због тога био изложен позивању на одговорност или каквом другом узнемиравању, има право да се непосредно обрати министру и органу контроле рада полиције.

По налогу надређеног полицијског службеника, полицијски службеник дужан је да послове обавља и дуже од пуног радног времена, ако је то неопходно за успешно и правовремено обављање службеног посла. Такође, министар или лице које он овласти може полицијском службенику да одложи или прекине коришћење годишњег одмора ради обављања службених послова који не трпе одлагање.

Полицијски службеник и други запослени у полицији не могу обављати послове или самосталну и сваку другу делатност који су неспојиви са пословима полицијског службеника.

Полицијски службеници дужни су да чувају службене податке за које су сазнали у служби или поводом вршења службе, а чије би откривање отежавало извршавање задатака полиције или нарушавало законом заштићена права трећих лица¹¹⁶. Обавеза чувања службених података траје и после престанка радног односа у Министарству.

Имајући у виду да је принцип личне одговорности темељ полицијске професије, полицијски службеници лично су одговорни за извршење својих послова и задатака, и о обављеним полицијским пословима и примењеним полицијским овлашћењима подносе одговарајуће извештаје непосредном старешини. Личну одговорност за обављање полицијских послова полицијски службеник усклађује са одговорношћу полиције за остваривање безбедности људи и имовине. Полицијски службеници дужни су и да усклађују своје службене активности, једни другима да пружају помоћ и поступају на начин којим се обезбеђује благовремено и потпуно обављање полицијских послова.

У зависности од врсте и тежине учињених повреда, односно понашања супротног нормативним актима којима се регулишу обавезе и дужности полицијских службеника, индивидуална одговорност полицијских службеника реализује се као кривичноправна, дисциплинска, материјална и морална одговорност¹¹⁷.

До кривичноправне одговорности полицијских службеника долази због повреда професионалних обавеза које имају обележја кривичног дела¹¹⁸, односно када су приликом примене полицијских овлашћења и употребе средстава принуде од стране овлашћеног

¹¹⁶ Службеним подацима сматрају се: а) сви подаци који су законом или прописима донетим на основу закона одређени као поверљиви; б) подаци и документи који су општим актима утврђени као поверљиви; в) подаци и документи означени као поверљиви од стране других органа или правних лица; г) мере, радње, подаци и извори информација чије би саопштавање било штетно за интерес физичких или правних лица, као и за успешно обављање службених послова (чл. 136. ЗОП-а).

¹¹⁷ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 608.

¹¹⁸ Ибид.

службеног лица остварени сви елементи бића кривичног дела. Кривичноправна одговорност полицијских службеника могућа је и када је надлежни орган Министарства примену одређених полицијских овлашћења, односно употребу средстава принуде оценио као оправдану. Уколико је, међутим, овлашћено службено лице предузело одређену службену радњу у складу са законом и прописима, нема елемента противправности, чиме је искључено и постојање кривичног дела (нпр. нарушавање неповредивости стана са циљем хватања учиниоца кривичног дела, лишење слободе лица са циљем издржавања казне затвора, употреба средстава принуде и др). Полицијски службеник неће одговорати за последице настале услед обављања полицијских послова, односно примене овлашћења (изузев када је прекорачено овлашћење) јер евентуалне телесне повреде, лишење живота другог лица или друге последице нису противправне и не представљају кривично дело.

6.1. Дисциплинска одговорност

Дисциплинска одговорност¹¹⁹ је најзаступљенији вид одговорности полицијских службеника и других запослених у Министарству унутрашњих послова, до које долази због лаких и тешких повреда службене дужности. То је одговорност полицијског службеника због повреде службене дужности, коју утврђује надлежни дисциплински орган и за коју је прописана дисциплинска мера.

Лаке повреде службене дужности су:

1. неоправдани недолазак на посао у одређено време и одлазак са посла пре истека радног времена, најмање три пута у року од месец дана;
2. непрофесионалан однос према грађанима или запосленима за време рада;
3. несавесно и неуредно чување службених списа и података;

¹¹⁹ Дисциплинска одговорност полицијских службеника утврђена је чл. 155-166. Закона о полицији и Уредбом о дисциплинској одговорности у Министарству унутрашњих послова („Службени гласник РС“, бр. 8/2006).

4. неоправдано изостајање са посла до три радна дана у току једне календарске године;
5. неношење или непрописно ношење униформе и оружја и
6. поступање противно налогу или упутству за обављање послова које је изазвало или могло да изазове штетне последице мањег значаја.

За лаке повреде службене дужности, као дисциплинска мера, може се изрећи опомена или новчана казна у износу од 10 до 20 одсто од месечне плате запосленог остварене у месецу у коме је решење о утврђеној дисциплинској одговорности постало коначно.

Тешке повреде службене дужности су:

1. одбијање извршења или неизвршавање законитог службеног наређења старешине издатог током вршења или поводом вршења службеног задатка;
2. самовољно напуштање радног места, позорничког места, места обезбеђења одређених објеката и лица, јединице или места одређеног за приправност;
3. примена овлашћења у сврхе за које није намењено или коришћење статуса полицијског службеника у неслужбене сврхе;
4. издавање или извршавање противправног наређења;
5. непредузимање или недовољно предузимање мера за безбедност лица, имовине и поверених ствари;
6. онемогућавање, ометање или отежавање извршавања службених задатака;
7. понашање супротно Кодексу полицијске етике које штети угледу службе или нарушава односе међу запосленима;
8. правноснажна осуда на казну затвора мању од шест месеци или другу кривичну санкцију за кривично дело које га чини недостојним за вршење службе;
9. непрописно, неправилно или ненаменско коришћење, губљење или оштећење техничке или друге опреме, односно средстава којима је запослени задужен или их користи у обављању службених задатака, услед намере или грубе непажње;
10. одавање поверљивих података утврђених законом или другим прописом неовлашћеним лицима;

11. бављење пословима који су неспојиви са службеном дужношћу;
12. одбијање, неоправдано неодрживање или избегавање прописаног здравственог прегледа или злоупотреба права одсуствовања у случају болести;
13. одбијање, неоправдано неодрживање или избегавање стручног оспособљавања, усавршавања или друге обуке на коју се запослени упућује;
14. незаконит, несавестан, немаран рад или пропуштање радње за коју је запослени овлашћен, а који су проузроковали или су могли да проузрокују штету или незаконитост у раду;
15. повреда права запослених;
16. учестало понављање лакших повреда службене дужности у току календарске године;
17. неоправдано изостајање са посла преко три радна дана у току једне календарске године;
18. самоиницијативно иступање полицијских службеника и осталих запослених у јавности и средствима јавног информисања у вези с радом, које је изазвало или би могло да изазове штетне последице већег значаја по углед Министарства и
19. поновљена тешка повреда службене дужности.

За тешке повреде службене дужности може се изрећи једна од следећих дисциплинских мера: а) новчана казна у износу од 20 до 40 одсто од месечне плате запосленог у времену од једног до три месеца; б) распоређивање на друго радно место на којем се обављају послови за које је као услов прописана непосредно нижа стручна спрема у трајању од шест месеци до једне године; в) условни престанак радног односа са роком проверавања до годину дана, кумулативно са претходно наведеним мерама и г) престанак радног односа.

Дисциплинска одговорност полицијских службеника и других запослених у Министарству утврђује се у дисциплинском поступку, који се сматра хитним, са што мање трошкова и губитка времена, с тим да се потпуно и правилно утврди чињенично стање. Дисциплински поступак начелно је јаван, а орган који води поступак може одлучити да искључи јавност када се у поступку разматрају чињенице поверљивог карактера или ради заштите моралног интегритета учесника у поступку.

Одредбама којима се уређује дисциплинска одговорност запослених у Министарству унутрашњих послова, прописани су и разлози и поступак привременог удаљења запосленог из службе. Запослени се привремено удаљује с рада када је против њега одређен притвор (од првог дана притвора), и за време трајања притвора му припада накнада основне плате у висини од 1/4, односно 1/3 ако једини издржава породицу, на терет органа који је одредио притвор. Запослени може бити привремено удаљен с рада, и на образложени предлог руководиоца, када је против њега донето правноснажно решење о спровођењу истраге за кривично дело за које се гони по службеној дужности или је покренут дисциплински поступак због тешке повреде службене дужности и уколико би његово присуство на раду штетило интересима службе. Такво удаљење може трајати до правноснажног окончања кривичног поступка, односно до окончања дисциплинског поступка и за то време запослени има право на накнаду у висини 1/2 плате, односно 2/3 плате ако једини издржава породицу. Полицијском службенику који је удаљен с рада одузима се службена значка, службена легитимација, оружје и друга средства која су му поверена за обављање послова, док привремено удаљење траје¹²⁰.

6.2. Материјална одговорност

Материјална одговорност полицијских службеника произилази из начелних одредби Закона о полицији и сродних одредби садржаних у Закону о државним службеницима¹²¹. Наиме, Република Србија одговара за штету коју полицијски службеник

¹²⁰ О привременом удаљењу с рада одлучује директор полиције, односно руководиоца у чијој надлежности је обављање одређених послова и задатака, у форми решења, против којег запослени може поднети жалбу Жалбеној комисији Владе, у року од осам дана од дана уручења решења о удаљењу. Поступак по жалби (која не одлаже извршење решења) је хитан и решење се мора донети у року од 15 дана.

¹²¹ Закон о државним службеницима ("Службени гласник РС", бр. 79/2005, 81/2005 - испр., 83/2005 - испр., 64/2007, 67/2007 - испр., 116/2008, 104/2009 и 99/2014).

причини трећим лицима¹²², ако се докаже да је поступао несагласно прописима о начину обављања полицијских послова, односно за штету коју на раду или у вези са радом државни службеник проузрокује трећем лицу, незаконитим или неправилним радом. Уколико Република Србија, односно Министарство унутрашњих послова оштећеном лицу надокнади штету коју је полицијски службеник проузроковао намерно поступајући несагласно прописима о начину обављања полицијских послова или из крајње непажње, има право да од њега захтева накнаду плаћеног износа у року од шест месеци од дана исплаћене накнаде. Оштећеник има право да накнаду штете захтева и непосредно од полицијског службеника, ако је он штету проузроковао намерно.

Такође, полицијски службеник одговара за штету коју причини Министарству или трећим лицима, ако се докаже да је поступао несагласно прописима о начину обављања полицијских послова, односно за штету коју на раду или у вези с радом намерно или из крајње непажње проузрокује државном органу. Постојање штете, висину штете и околности под којима је штета проузрокована утврђује руководилац или лице које он за то писмено овласти. Ако полицијски службеник одбије да надокнади штету, право на надокнаду штете може да се оствари у парничном поступку. Руководилац и полицијски службеник могу да закључе писани споразум којим одређују висину и начин накнаде штете, који има снагу извршне исправе. Запослени се ослобађа од одговорности за штету коју је проузроковао извршењем налога претпостављеног, ако је претпостављеном саопштио да извршење налога може да проузрокује штету.

На крају, можемо указати да полицијски службеници имају и моралну одговорност за своје поступке и радње предузете приликом обављања полицијских послова и примене својих овлашћења. Морална одговорност манифестује се као ванправна одговорност до које долази због повреда норми професионалне етике, односно повреда начела и норми о односу полицајца према свом раду, организацији, грађанима и друштву у целини¹²³.

¹²² Под трећим лицима подразумева се свако физичко или правно лице, укључујући и другог полицијског службеника који претрпи штету ван службе тј. као грађанин. (С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 324).

¹²³ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 610.

7. УСЛОВИ ЗА ЗАСНИВАЊЕ РАДНОГ ОДНОСА

Понашање полицијских службеника приликом обављања полицијских послова и примене овлашћења, а нарочито приликом употребе средстава принуде утиче на стварање слике о полицији као целини. У поступању полиције у примени права најчешће нема програмираних – стандардних решења за стандардне проблемске ситуације, те је потребан посебан квалитет полицијских људских ресурса¹²⁴. Обављање полицијских послова и задатака, стављено је у надлежност појединца, односно овлашћеног службеног лица, те је посебно важно обезбедити добру селекцију и обуку полицијског кадра. Имајући у виду да су полицијски службеници дужни да обављају послове без обзира на повезаност са високим степеном опасности и могућу изложеност угрожавању личне сигурности, за ову категорију запослених у Министарству унутрашњих послова прописани су посебни услови које морају испуњавати за заснивање и у току радног односа, чиме се остварује легитимност обављања послова, квалитет и стручност.

Лице које се прима у радни однос у Министарству, поред општих услова за пријем у радни однос у државном органу, мора да:

1. има пребивалиште у Републици Србији;
2. има најмање средње образовање;
3. има године живота, да је психофизички способан и да испуњава посебне услове за поједина радна места, предвиђене актом о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Министарству и да
4. је безбедносним проверама утврђено да за то лице не постоје безбедносне сметње.

За поједина радна места предвиђена актом о унутрашњем уређењу и систематизацији радних места у Министарству, може се прописати и да лице има само држављанство Републике Србије.

¹²⁴ О. Стевановић, *Руковођење у полицији*, оп. цит., стр. 86.

У радни однос за обављање послова у Министарству не може се примити лице: против кога се води кривични поступак за кривична дела која се гоне по службеној дужности; које је осуђивано због кривичног дела које се гони по службеној дужности; које је осуђивано на казну затвора у трајању дужем од три месеца и коме је радни однос у државном органу престао због тешке повреде службене дужности правоснажном одлуком надлежног органа, односно коме је радни однос у правном лицу са јавним овлашћењима престао због повреде радне обавезе или непоштовања радне дисциплине.

Радни однос у Министарству заснива се путем конкурса или преузимањем из другог органа, споразумом руководиоца и уз сагласност лица које се преузима. Конкурс није обавезан за пријем у полицију полицијских службеника, а Влада уредбом може утврдити и друга радна места у Министарству која се попуњавају без објављивања конкурса. О лицу које жели да заснује радни однос у Министарству, подаци се прикупљају у поступку безбедносних провера уз претходну писану сагласност тог лица и у друге сврхе се не могу користити. Безбедносна провера представља скуп мера и активности којима се утврђује постојање, односно непостојање безбедносне сметње. Безбедносна сметња је чињеница која онемогућава пријем у радни однос у Министарству, а у складу са условима из члана 110. Закона о полицији.

Безбедносна провера за пријем у радни однос требало би да садржи: личне податке за лице које је безбедносно проверено; закључак да безбедносно проверено лице нема, односно да има безбедносних сметњи за пријем у радни однос; у случају када има безбедносних сметњи – теренске, кадровске и друге податке на којима се чињенично заснива закључак да за безбедносно проверено лице има безбедносних сметњи због којих не испуњава услов прописан чл. 110. ст. 1. тач. 4. ЗОП-а за пријем у радни однос; законске одредбе које су основ и разлог безбедносне сметње због којих проверено лице не испуњава наведени законски услов за пријем у радни однос и доказе којим се поткрепљују наводи у безбедносној провери и датум закључења безбедносне провере¹²⁵.

¹²⁵ С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 237.

Полицијски службеник дужан је приликом пријема у службу да прихвати и потпише изјаву о дужностима и правима полицијских службеника, као и да положи заклетву чија је садржина уређена законом.

Имајући у виду сложеност и специфичност полицијских послова, Правилником¹²⁶ је прописано да лице које се прима у радни однос у Министарству на радно место полицијског службеника мора имати психофизичке способности потребне за обављање послова тог радног места, предвиђене актом о систематизацији. Под психофизичким способностима потребним за обављање послова радног места полицијског службеника подразумева се посебна способност за обављање полицијских послова и примену полицијских овлашћења.

Радна места полицијских службеника за која је потребна посебна способност разликују се по томе да ли је за обављање послова радног места неопходан један или више видова посебне способности, и то:

1. посебна способност (физичка и функционална) за предузимање претежно физичких професионалних активности;
2. посебна способност за предузимање професионалних активности за које су предуслов видне функције;
3. посебна способност за предузимање професионалних активности за које су предуслов функције слуха;
4. посебна способност за предузимање професионалних активности за које је предуслов отпорност на штетно деловање радне средине и климатских услова и
5. посебна способност за предузимање професионалних активности у ноћној смени, у приправности, при повећаној опасности за живот и здравље, у условима нередовности у раду и при другим отежаним условима рада.

¹²⁶ Правилник о начину обезбеђивања здравствене заштите и о мерилима и начину утврђивања психофизичке способности потребне за обављање послова одређених радних места полицијских службеника („Службени гласник РС“, бр. 110/2006).

Радна места која захтевају посебне психичке способности (адекватан ниво интелектуалне ефикасности и адекватну структуру личности) и радна места за која су предуслов посебне вештине, означавају се у акту о систематизацији описно и уз обавезно навођење начина провере тих способности, односно вештина.

На крају, може се закључити да је за ефикасну и закониту заштиту личне и имовинске безбедности грађана, њихових права и слобода, али и заштиту самих полицијских службеника приликом обављања полицијских послова, неопходно следеће:

- да полицијски службеници буду изабрани у одговарајућем поступку, да имају одговарајуће моралне, психолошке и физичке способности;
- да имају континуирану професионалну обуку уз периодичне провере професионалних и физичких способности за обављање своје дужности;
- да буду обучени и адекватно тестирани у складу са стандардима употребе силе и решавања конфликта и
- да буду овлашћени за ношење ватреног оружја, уколико је то потребно, само после завршетка одговарајуће обуке¹²⁷.

8. РИЗИК ПОЛИЦИЈСКЕ ПРОФЕСИЈЕ

8.1. Угрожавање безбедности полицијских службеника

Полицијска професија се сматра једном од најризичнијих професија, имајући у виду да су полицијски службеници дужни да обављају полицијске послове и када им је у обављању тих послова угрожена лична сигурност, као и да у „свако доба“, односно и ван радног времена предузимају неопходне радње ради заштите живота, личне и имовинске

¹²⁷ О. Стевановић, *Руковођење у полицији*, оп. цит., стр. 87.

безбедности грађана. Код других високоризичних професија, ризик се најчешће може прорачунати и предузимањем одговарајућих мера контролисати или смањити, док се специфичност ризика полицијске професије огледа у непредвидљивом резултату сусрета са другим људима¹²⁸. Имајући у виду саму природу полицијске професије, односно да полицијски посао обухвата стални контакт са лицима која на одређени начин не поступају у складу са законским прописима, са девијантним и насилним лицима, полицајац не може никада са сигурношћу да зна „да ли га иза уличног угла или на вратима на којима је позвонио чека човек са оружјем или спреман за физички обрачун“¹²⁹. Управо таква неизвесност суштински и представља највећу опасност која полицијском службенику прети при обављању послова, те се могући безбедносни ризик не може предузимањем било каквих мера унапред елиминисати, чак ни битно смањити или контролисати.

Опасности којима су полицијски службеници изложени, услед карактера послова и задатака које обављају, условно се могу поделити на индиректне и директне¹³⁰.

Индиректне (посредне) опасности полицијске професије проистичу из специфичних услова рада полицијских службеника, који обухватају услове радне средине, радно време и заштиту на раду. Неадекватни услови рада (неадекватна радна просторија, недостатак канцеларијског намештаја и опреме и др.), сложени међуљудски односи, неодговарајући третман радника од стране руководства, проблеми у развоју каријере и притисци интерне бирократије, затим рад у сменама и рад дужи од пуног радног времена, обављање послова на различитим местима и у свим временским условима, застарела и недовољна техничка опремљеност, само су неки од проблема са којима се сусрећу полицијски службеници¹³¹. На неповољне услове рада, често се надовезују физички напори при раду и психичка напрезања, као и константна могућност доживљавања различитих непријатности у контактима са грађанима, што за последицу има појаву стреса међу полицајцима. Изложеност стресу, посредно утиче на могуће пропусте у раду, а самим тим и на угроженост безбедности полицијских службеника.

¹²⁸ М. Милошевић, Општа питања угрожавања и заштите припадника полиције, оп. цит., стр. 161-164.

¹²⁹ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 574.

¹³⁰ М. Милошевић, Општа питања угрожавања и заштите припадника полиције, оп. цит, стр. 164.

¹³¹ Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 571-572.

Директне (непосредне) опасности по живот, телесни и лични интегритет полицијских службеника проистичу из садржине полицијске професије, односно начина и услова обављања полицијских послова и примене службених овлашћења. Полицијски службеници, али и чланови њихових породица, могу бити изложени критикама, вербалним нападима, увредама и озбиљним претњама, као и нападима на телесни интегритет, приликом обављања службене дужности или у вези са њом. Генерално гледано, неоружаном полицијском интервенцијом се ситуација нарушавања безбедности или решава или се нарушавање појачава до те мере да се стиче основ за употребу ватреног оружја¹³². Приликом обављања својих послова, полицијски службеници се, дакле, налазе у стању сталне опасности од повреда и смртних случајева, јер при њиховом извршењу није могуће предвидети развој ситуације које захтевају интервенцију, односно када ће се нека, наизглед уобичајена ситуација претворити у догађај са несрећним исходом.

Овлашћена службена лица су, у зависности од врсте послова коју обављају, изложена одређеним ризичним ситуацијама, али се сматра да је ризик од физичког повређивања и лишења живота најприсутнији код униформисаног састава полиције¹³³. Униформисани полицијски службеници, који уједно представљају и најбројнију категорију, своје послове најчешће обављају на улици, кроз континуирани и непосредни контакт са грађанима, при чему је њихово својство полицијских службеника видно изражено. При обављању својих послова, они интервенишу у конфликтним ситуацијама, према потенцијално опасним и агресивним лицима, примењујући полицијска овлашћења и средства принуде. Такође, униформисани полицијски службеници примарно обављају послове при којима и статистички најчешће долази до напада на полицијске службенике, односно послове одржавања или успостављања нарушеног јавног реда и мира, контроле и регулисања саобраћаја и довођења лица.

Неуниформисани полицијски службеници су, најчешће угрожени у ситуацијама које су типичне и за униформисане полицајце, односно приликом лишавања слободе лица, успостављања нарушеног јавног реда и сл. Међутим, њихова безбедност може бити

¹³² С. Милетић, *Коментар Закона о полицији*, оп. цит., стр. 218.

¹³³ М. Милошевић, *Општа питања угрожавња и заштите припадника полиције*, оп. цит., стр. 165.

угрожена и приликом спровођења оперативно-тактичких мера и радњи, хватања извршилаца на делу (*in flagranti*), а нарочито током ангажовања као прикривених иследника тј. учествовања у тајним операцијама инфилтрације у криминалну средину.

Положај полиције у друштву, најшире посматрано, зависи од односа заједнице према полицији, али и од повратне реакције полиције према заједници. Усклађени међусобни односи су битна претпоставка за ефикасно, квалитетно и благовремено остварење функције полиције у друштву и они се морају заснивати на отворености, међусобном поверењу и партнерству¹³⁴. Сарадња и међусобни однос грађана и полиције условљен је, у великој мери, односном јавности према полицији. У литератури се наводи да се под ставом јавности према полицији подразумева одраз утисака које грађани имају према полицији, а да такав став условљава природа јавних контаката¹³⁵. Имајући у виду да се у нашој земљи, на положај полиције различито гледало током времена, ставови јавности који утичу на понашање према полицији одраз су мноштва индивидуалних контаката кроз дужи временски период.

Међу узроцима негативних ставова грађана према полицији најчешће се издвајају: неадекватно поступање појединих полицајаца према грађанима, насиље и грубост, стереотипне представе о полицији и њеним представницима које се стварају на основу неколико „неадаптираних полицајаца“ који побуђују пажњу јавности својим поступцима и стварају код људи представу о свим полицајцима, али и изражени ауторитет полицијских службеника у демократском друштву (који је у супротности са општом тенденцијом опадања ауторитета)¹³⁶. Безбедност полицијских службеника, односно опасност полицијске професије произилази из тренутног стања у држави, односно општих друштвених односа који се манифестују кроз однос грађана према државним институцијама, а самим тим и према полицији.

Како се полиција традиционално схвата као чувар државне власти, односно институција која омогућава одржавање и очување, као и спречавање насилног мењања

¹³⁴ Ж. Никач, *Полиција у заједници*, оп. цит., стр. 16.

¹³⁵ О. Крстић, *Криминалистичка превенција и прогностика*, Бања Лука, 2005, стр. 221-222.

¹³⁶ Ибид, стр. 236-240.

постојећих друштвених односа, на потенцијалну опасност по безбедност полицајаца утиче и постојање унутрашњих конфликта у одређеној држави. Унутрашњи конфликти се, у зависности од конкретне државе, заснивају на националној, етничкој, верској или расној основи, а све чешће су изазвани економском неједнакошћу и незадовољством владајућим политичким структурама. У таквим ситуацијама полицијски службеници постају објекти напада, како приликом појединачних насилних аката, тако и приликом рушилачких демонстрација и других облика масовног изражавања незадовољства грађана.

Полицијски службеници, пре свега униформисани, који су због свог јасно назначеног својства оличење институционализоване власти, могу бити и непосредни објект неселективних терористичких аката и других политички мотивисаних напада, где се нападом на њихов живот и телесни интегритет испољавају тзв. непријатељске намере извршиоца. Такође, полицијски службеници, припадници служби безбедности, као и руководиоци наведених служби, могу бити и жртве селективних терористичких напада и непосредни објекти (директне мете) класичних атентата¹³⁷.

У нашој земљи, полицијски службеници су током деведесетих година прошлог века били објекти оружаних и терористичких напада, али и других политички или непријатељски мотивисаних деловања за време извршења безбедносних задатака на територији АП Косова и Метохије. У периоду од почетка 1995. до маја 1997. године, на наведеној територији извршен је 31 терористички оружани напад на припаднике и објекте МУП-а (од чега у 7 случајева експлозивним средствима), у којима је живот изгубило 6 полицијских службеника¹³⁸.

Напади на полицијске службенике, патроле и возила полиције и полицијске пунктове, актуелни су и у Копненој зони безбедности¹³⁹. На подручју КЗБ-а (тзв. југ

¹³⁷М. Милошевић, Општа питања угрожавања и заштите припадника полиције, оп. цит., стр. 168.

¹³⁸ М. Милошевић, Г. Митровић, Б. Николић, *Истраживачки пројекат: Кривичноправна, прекршајноправна и друга заштита полицајаца*, оп. цит., стр. 269-270.

¹³⁹ Зона копнене безбедности је дефинисана као зона од 5 км која се протеже изван границе покрајине Косова унутар осталог дела територије СРЈ. Она укључује територију у оквиру те зоне од 5 км (чл. 1 ст. 3

Србије), од јуна 1999. године до маја 2001. године, трајао је мањи оружани сукоб између албанске терористичке формације тзв. Ослободилачке војске Прешева, Медвеђе и Бујановца, која се борила за отцепљење тих општина од Србије и српских снага безбедности. Након око 17 месеци, потписан је тзв. "Кончуљски споразум" којим су се Албанци обавезали на "демитаризацију, демобилизацију и распуштање" тзв. ОВ ПМБ. Према подацима Владе Републике Србије, у периоду од доласка међународних снага на Косово и Метохију, до 23. августа 2003. године албански терористи су на територији општина Прешево, Бујановац и Медвеђа, на припаднике полиције извршили 57 напада, којом приликом је рањено 15 полицајаца¹⁴⁰. Иако се након потписивања споразума, безбедносна ситуација у Копненој зони безбедности стабилизовала, ипак се догађају повремени напади на полицијске пунктове и полицијске службенике, најчешће на припаднике Жандармерије¹⁴¹.

8.2. Полицијски службеници у улози прикривених иследника

У циљу спречавања и сузбијања кривичних дела организованог криминала и других тешких кривичних дела, морају се примењивати мере и радње које се по условима и начину примене, као и позитивноправном нормирању битно разликују од осталих мера

тач. 5. Војно-техничког споразума); <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947>; претражено: 09.11.2013. године.

¹⁴⁰ http://www.media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/bela_knjiga1.pdf; претражено: 09.11.2013. године.

¹⁴¹ Патроле Жандармерије биле су објект напада у јулу 2009. године, када су у терористичком нападу (гранатом из ручног бацача) на прилазу селу Лучане, у општини Бујановац, повређена два припадника Жандармерије. У јулу 2013. године, у реону села Боровац, општина Куршумлија, на патролу Жандармерије, отворена је ватра из аутоматског оружја из два правца, од стране више лица. Жандармерија је одговорила на оружани напад и међу њеним припадницима није било повређених. У мају и јуну 2012. године, извршени су напади ватреним оружјем на пункт мултиетничке полиције у селу Добросин, код Бујановца, којом приликом је лакше повређен један полицајац. Августа 2014. године, преминуо је припадник Жандармерије који је рањен када је више особа албанске националности из ватреног оружја пуцало на жандарме који су обезбеђивали место увиђаја.

које се примењују у превенцији и репресији криминала уопште. Поред уобичајених, односно оперативно – тактичких и истражних (доказних) мера и радњи, полицијски службеници могу у законом предвиђеним случајевима примењивати и посебне доказне радње тј. специјалне истражне методе.

Са становишта угрожавања безбедности полицијских службеника, нарочито је значајно њихово ангажовање као прикривених иследника. Прва жена полицајац у Хјустону убијена је док је у цивилном оделу радила као тајни агент на случају откривања илегалне трговине дрогама. Жртва, жена полицајац, убијена је од стране униформисаног полицајца, који је на том подручју вршио службу, док је као „купац“ дроге са препродавцем вршила купопродају¹⁴². Ангажовање полицијских службеника као прикривених иследника носи бројне опасности угрожавања њихове безбедности, али и истовремено и неопходност специфичних облика њихове заштите.

Суштина ангажовања прикривеног иследника је да прикупи и достави одговарајуће доказе против осумињених чланова групе или организације у коју је инфилтриран и да, по потреби, о томе сведочи пред судом¹⁴³. Прикривени иследник је полицијски службеник, службеник другог државног органа или лице са промењеним – легендираним идентитетом, који у законом прописаном року, тајно предузима делатности, процесно легализоване наредбом суда, самостално или у саставу организоване криминалне групе као њен члан, с циљем да сазна, прикупи, утврди, забележи, репродукује и презентује податке о организованој криминалној групи, њеној структури и облицима функционисања, односно да открије, прикупи и обезбеди доказе о извршеним кривичним делима или кривичним делима која ће бити поновљена и њиховим учиниоцима¹⁴⁴.

¹⁴² М. Милошевић, Г. Митровић, Б. Николић, *Истраживачки пројекат: Кривичноправна, прекршајноправна и друга заштита полицајца*, оп. цит., стр. 14.

¹⁴³ М. Милошевић, *Облици угрожавања и мере заштите полицајца у улози прикривеног иследника*, *Зборник радова: Угрожавање безбедности припадника полиције – узроци, облици и мере заштите*, Београд, 2003, стр. 89.

¹⁴⁴ В. Јовић, *Прикривени иследник*, Београд, 2011, стр. 55.

Ангажовање прикривеног иследника отвара многобројна питања у погледу угрожавања и заштите безбедности лица која ће се инфилтрирати у криминалну средину. У случају разоткривања, највећа опасност прикривеним иследницима прети од осумњичених криминалаца – чланова одређене групе, али и од других припадника полиције које нису у могућности да разликују прикривеног иследника од других криминалаца¹⁴⁵.

У циљу заштите безбедности прикривених иследника неопходно је детаљно и озбиљно обавити припремне радње, односно само планирање тајне операције у којој се одређено лице ангажује. При припремању и осмишљавању сценарија ангажовања прикривеног иследника неопходно је посебну пажњу посветити безбедном извођењу операције. Безбедност прикривеног иследника је основни предуслов за реализацију ове радње. При њеном планирању требало би размотрити све аспекте поступања тајног агента у конкретној ситуацији и потенцијалне изворе опасности који могу угрозити његов живот или здравље¹⁴⁶.

Такође, селекција и обука прикривених иследника представљају неке од кључних фактора од којих зависи исход прикривене операције. Селекција и обука прикривених иследника обухватају специфичне делатности које укључују различите нивое процене лица, детаљно истраживање биографских података, профилисање личности, вођење разговора и медицинску проверу. Целокупан процес започиње интервјуом са потенцијалним кандидатом, који се предузима у циљу утврђивања тренутног психичког и здравственог стања, претходног радног искуства, вештина и способности. У наредним фазама следе оперативно-безбедносна провера, психолошки тестови и студија случаја – игра улога, где се проверавају способности сналажења лица у датој, замишљеној ситуацији. Након ових фаза, потенцијални прикривени иследник пролази кроз основни и виши ниво обуке. Основни ниво обуке базира се на савладавању основних законских прописа из одређене области, познавању природе доказа и разумевању шта може бити

¹⁴⁵ М. Милошевић, Облици угрожавања и мере заштите полицајца у улози прикривеног иследника, оп. цит., стр. 92.

¹⁴⁶ Д. Маринковић, Криминалистички аспекти ангажовања прикривеног иследника, *Безбедност*, 1-2/2009, стр. 136.

доказ у кривичном поступку уопштено, обуци у руковању опремом за документовање и др. Виши ниво обуке изискује стручнији и комплекснији рад са лицем, уз навођење конкретних примера и ситуација.

Ангажовање прикривеног иследника, као посебна доказна радња, прописано је члановима 183-187. Законика о кривичном поступку¹⁴⁷. Наиме, Законом је превиђено да се посебне доказне радње могу одредити према лицу за које постоје основи сумње да је учинило кривично дело из члана 162. Законика¹⁴⁸, а на други начин се не могу прикупити

¹⁴⁷ Законик о кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014).

¹⁴⁸ Посебне доказне радње могу се одредити за следећа кривична дела: 1) за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности; 2) тешко убиство (члан 114. Кривичног законика), отмица (члан 134. Кривичног законика), приказивање, прибављање и поседовање порнографског материјала и искоришћавање малолетног лица за порнографију (члан 185. ст. 2. и 3. Кривичног законика), разбојништво (члан 206. ст. 2. и 3. Кривичног законика), изнуда (члан 214. став 4. Кривичног законика), фалсификовање новца (члан 223. ст. 1. до 3. Кривичног законика), прање новца (члан 231. ст. 1. до 4. Кривичног законика), злоупотреба положаја одговорног лица (члан 234. Кривичног законика), злоупотреба у вези са јавном набавком (члан 234а. Кривичног законика), неовлашћена производња и стављање у промет опојних дрога (члан 246. ст. 1. до 3. Кривичног законика), угрожавање независности (члан 305. Кривичног законика), угрожавање територијалне целине (члан 307. Кривичног законика), напад на уставно уређење (члан 308. Кривичног законика), позивање на насилну промену уставног уређења (члан 309. Кривичног законика), диверзија (члан 313. Кривичног законика), саботажа (члан 314. Кривичног законика), шпијунажа (члан 315. Кривичног законика), одавање државне тајне (члан 316. Кривичног законика), изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпеливости (члан 317. Кривичног законика), повреда територијалног суверенитета (члан 318. Кривичног законика), удруживање ради противуставне делатности (члан 319. Кривичног законика), припремање дела против уставног уређења и безбедности Србије (члан 320. Кривичног законика), тешка дела против уставног уређења и безбедности Србије (члан 321. Кривичног законика), недозвољена производња, држање, ношење и промет оружја и експлозивних материја (члан 348. став 3. Кривичног законика), недозвољени прелаз државне границе и кријумчарење људи (члан 350. ст. 2. и 3. Кривичног законика), злоупотреба службеног положаја (члан 359. Кривичног законика), трговина утицајем (члан 366. Кривичног законика), примање мита (члан 367. Кривичног законика), давање мита (члан 368. Кривичног законика), трговина људима (члан 388. Кривичног законика), угрожавање лица под међународном заштитом (члан 392. Кривичног законика) и кривично дело из члана 98. ст. 3. до 5. Закона о тајности података; 3) спречавање и ометања доказивања (члан 336. став 1. Кривичног законика) ако је учињено у вези са кривичним делом из тач. 1. и 2.

докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано. Посебне доказне радње се изузетно могу одредити и према лицу за које постоје основи сумње да припрема неко од таквих кривичних дела, а околности случаја указују да се на други начин кривично дело не би могло открити, спречити или доказати или би то изазвало несразмерне тешкоће или велику опасност. Приликом одлучивања о одређивању и трајању посебних доказних радњи орган поступка ће посебно ценити да ли би се исти резултат могао постићи на начин којим се мање ограничавају права грађана.

Прикривени иследник може се ангажовати само за кривична дела за која је посебним законом одређено да поступа јавно тужилаштво посебне надлежности (чл. 162. тач. 1. ЗКП-а). Уколико су испуњени прописани услови, на образложени предлог јавног тужиоца суд може одредити ангажовање прикривеног иследника, ако се коришћењем других посебних доказних радњи не могу прикупити докази за кривично гоњење или би њихово прикупљање било знатно отежано.

Ангажовање прикривеног иследника одређује судија за претходни поступак образложеном наредбом, која садржи податке о лицима и групи према којима се примењује, опис могућих кривичних дела, начин, обим, место и трајање посебне доказне радње. У наредби може бити одређено да прикривени иследник може употребити техничка средства за фотографисање или тонско, оптичко или електронско снимање. Ангажовање прикривеног иследника траје колико је потребно да се прикупе докази, а најдуже годину дана. На образложен предлог јавног тужиоца судија за претходни поступак може продужити трајање посебне доказне радње за најдуже шест месеци. Ангажовање прикривеног иследника се прекида чим престану разлози за његову примену.

Прикривеног иследника под псеудонимом или шифром одређује министар надлежан за унутрашње послове, директор Безбедносно-информативне агенције или директор Војнобезбедносне агенције, односно лице које они овласте. Прикривени иследник је, по правилу, овлашћено службено лице органа унутрашњих послова, Безбедносно-информативне агенције или Војнобезбедносне агенције, а ако то захтевају посебне околности случаја и друго лице, које може бити и страни држављанин. Ради

заштите идентитета прикривеног иследника, надлежни органи могу изменити податке у базама података и издати личне исправе са измењеним подацима.

Прикривени иследник у току ангажовања подноси периодичне извештаје свом непосредном старешини, који по завршетку ангажовања прикривеног иследника доставља судији за претходни поступак фотографије, оптичке, тонске или електронске снимке, прикупљену документацију, све прибављене доказе и извештај који садржи: време почетка и завршетка ангажовања прикривеног иследника; шифру или псеудоним прикривеног иследника; опис примењених поступака и техничких средстава; податке о лицима обухваћеним посебном доказном радњом и опис постигнутих резултата. Судија за претходни поступак ће такав материјал и извештај доставити јавном тужиоцу.

Прикривени иследник се под шифром или псеудонимом може изузетно испитати у кривичном поступку као сведок, и то на начин да се странкама и браниоцу не открије истовестност прикривеног иследника. Законом је, међутим, прописано да се судска одлука не може заснивати искључиво или у одлучујућој мери на исказу прикривеног иследника.

Законом о кривичном поступку забрањено је и кажњиво да прикривени иследник подстрекава¹⁴⁹ на извршење кривичног дела, односно да делује као агент провокатор. Уколико поступи супротно наведеној забрани и преузме улогу агента провокатора, прикривени иследник неће бити обухваћен кривичноправном заштитом, тј. биће одговоран за подстрекавање као облик саучесништва¹⁵⁰. У случајевима да прикривени иследник подстиче неко лице на извршење кривичног дела, постојаће његова кривична одговорност јер је прекорачењем свог овлашћења прекршио законом прописану забрану, без обзира што је његова делатност легализована судском наредбом¹⁵¹. Поједини аутори закључују да полицајац који је на задатку прикривеног иследника, али је истовремено у

¹⁴⁹ V. Grozdanić, M. Škorić, *Uvod u kazneno pravo, Opći dio*, Zagreb, 2009, стр. 162-164.

¹⁵⁰ Б. Чејовић, *Кривично право, Општи део*, Београд, 2002, стр. 377-384.

¹⁵¹ Lj. Selinšek, *Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebne delo*, Ljubljana, 2007, стр. 212-216.

функцији агента-провокатора, није обухваћен никаквом кривичноправном заштитом, те се не искључује његова одговорност са подстрекавање као облик саучесништва¹⁵².

Имајући у виду да подстрекавање¹⁵³ обухвата било коју радњу којом се умишљајно изазива или учвршћује одлука код другог лица да изврши кривично дело, при процени суда о евентуалном подстрекавању (и његовом облику) требало би размотрити све чињенице и околности, а посебно: 1) да ли је прикривени иследник у оквиру своје делатности наводио осумњиченог да изврши кривично дело које иначе не би извршио; 2) каква је природа тог навођења – подстрекавања; 3) о којој врсти кривичног дела се ради у конкретном случају; 4) који је степен криминалне предиспозиције учиниоца у односу на извршено кривично дело; 5) да ли је учинилац претходно кажњаван за исту или сличну врсту кривичног дела и 6) какав је контекст активне или пасивне улоге прикривеног иследника у прикупљању одређених доказа и извршеног кривичног дела¹⁵⁴.

Законом о кривичном поступку изричито је забрањено и кажњиво подстрекавање¹⁵⁵ на извршење кривичног дела, док одговорност прикривеног иследника за извршено кривично дело није изричито прописана. Уколико прикривени иследник непосредно изврши неко кривично дело или учествује у његовом извршењу као саучесник, поставља се питање степена његове одговорности. У литератури се истиче да полицијски службеник неће бити одговоран за одређена дела извршена у својству прикривеног иследника, као што су коришћење лажних личних исправа ради „легирања“ или удруживање ради вршења кривичних дела. Прикривени иследник, међутим, не сме учествовати у вршењу других кривичних дела, јер се према нашем кривичном законодавству и на њега односе општи прописи о кривичној одговорности¹⁵⁶.

¹⁵² М. Милошевић, Облици угрожавања и мере заштите полицајца у улози прикривеног иследника, оп. цит., стр. 96.

¹⁵³ М. Радовановић, *Кривично право, Општи део*, Београд, 1972, стр. 216-219.

¹⁵⁴ В. Јовић, *Прикривени иследник*, оп. цит., стр. 74-75.

¹⁵⁵ М. Бабић, И. Марковић, *Кривично право, Општи део*, Бања Лука, 2008, стр. 352-359.

¹⁵⁶ М. Милошевић, Облици угрожавања и мере заштите полицајца у улози прикривеног иследника, оп. цит., стр. 96.

Различита тумчења одговорности прикривеног иследника, поједини аутори, групишу на следећи начин: 1) прикривени иследник није одговоран за кривично дело које изврши у оквиру организоване криминалне групе, јер то проистиче из природе и суштине његовог ангажовања, тј. његово ангажовање и инфилтрирање у криминалну средину подразумева вршење кривичних дела; 2) кривична одговорност прикривеног иследника постоји, али се искључује применом института крајње нужде, тј. уколико прикривени иследник изврши кривично дело које није у вези са његовом делатношћу, онда се његова одговорност утврђује у складу са општим правилима о кривичној одговорности и 3) прикривени иследник је одговоран за кривично дело које је за време ангажовања извршио, али је одговорност условљена врстом и тежином извршеног дела¹⁵⁷.

Као једно од могућих решења спорне ситуације кривичноправне одговорности прикривеног иследника истиче се законско детерминисање радњи (које представљају биће кривичног дела) које прикривени иследник може да предузима током његовог ангажовања¹⁵⁸. Деловање прикривеног иследника неспорно је једино када се мере и радње у циљу доказивања и откривања кривичног дела спроводе без улажења у кажњиву зону, односно без његовог деловања као подстрекача или извршиоца.

¹⁵⁷ В. Јовић, *Прикривени иследник*, оп. цит., стр. 78-80.

¹⁵⁸ Ибид, стр. 81.

ИСТОРИЈСКИ РАЗВОЈ КРИВИЧНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Различити облици напада, повређивања и угрожавања безбедности полицијских службеника у вези и за време обављања службене дужности, јављају се у свим друштвеним организацијама и државама. Почев од најстаријих времена, па све до данашњих дана, нема државе која се на различите начине није суочила са делима којима се нападају или угрожавају државни службеници, као представници јавне власти, приликом обављања њихових дужности и задатака. Кроз историју права уопште, а посебно кривичног права, била су инкриминисана различита дела уперена против полицијских службеника, односно службених лица задужених за непосредну примену прописа, посебно оних којима се ограничавају или одузимају одређена права и слободе грађана.

Историјски развој правне и кривичноправне заштите полицијских службеника тесно је повезан са настанком и развојем полиције као посебног државног апарата. Прописивање инкриминација којима се остварује заштита живота и тела полицијских службеника у Републици Србији условљено је формирањем и развојем модерне полицијске организације. Још у средњем веку постојали су стручни органи - „кефалије“ који су се старали о јавној безбедности и представљали извршни орган подређен

судовима. Органи полиције су, у складу са одредбама Душановог законика, истовремено били и органи унутрашње управе¹⁵⁹.

Корени савремене јавне безбедности у Србији јављају се почетком XIX века. На једној од првих устаничких скупштина 1804. године, полицијска власт у нахијама поверена је војводама, односно „обор“ кнезовима, док су у кнежинама главни полицијски органи били локални кнезови¹⁶⁰. Прво Министарство унутрашњих послова формирано је 1811. године¹⁶¹, а за министра унутрашњих послова („попечитеља внатрених дјела“) постављен је Јаков Ненадовић, у чију је надлежност спадало поштовање законитости рада државних органа, сузбијање хајдучије, контрола путева и јавни ред и мир¹⁶².

Упоредо са развојем државе, судске и управне власти, долази и до даљег развоја полиције тако да се шездесетих година XIX века јављају први озбиљнији и квалитетнији полицајци, модерно униформисани, добро обучени и наоружани нови органи јавног реда. Министарство унутрашњих дела је, као независно министарство, формирано 1862. године. У његову надлежност, између осталог, спадала је брига о поретку, миру и сигурности лица и имања у земљи, надзор над јавним местима, над штампом и над журналистиком и над рђавим људима и друштвима итд. Министарство унутрашњих дела је, такође, имало бројне надлежности у области заштите живота и здравља, бриге о социјално угроженим грађанима, управних послова, као и других послова који нису нарочито припадали постојећим министарствима¹⁶³.

Развој и унапређење полицијске организације праћен је подизањем свести о значају заштите безбедности полицијских службеника, као и нормирањем основа за њихову кривичноправну заштиту. Формирање полицијских организација кореспондира са прописивањем одговарајућих облика кривичноправне заштите „државних чиновника“,

¹⁵⁹ Б. Богдановић, *Два века полиције у Србији*, Београд, 2002, стр. 8.

¹⁶⁰ Ибид, стр. 11.

¹⁶¹ Т. Живановић, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865.*, Београд, 1967, стр. 7-8.

¹⁶² Б. Богдановић, *Два века полиције у Србији*, оп. цит., стр. 19.

¹⁶³ Ибид, стр. 34-35.

чије основе, постављене шездесетих година XIX века имају велики утицај и на савремене облике заштите безбедности полицијских службеника.

У циљу свеобухватног расветљавања кривичних дела која за објект напада имају полицијске службенике (као посебну категорију службених лица) при обављању њихове службене дужности, у овом делу рада указаћемо на развој инкриминација којима се остварује кривичноправна заштита полицијских службеника, кроз писану правну историју у нашој земљи. Историјски развој кривичноправне заштите полицијских службеника посматраћемо кроз следеће периоде:

1. Кривично право Србије средњег века где ће се анализирати следећи закони:
 - Душанов законик и
 - Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића,
2. Кривично право Србије XIX века које садржи већи број закона као што су:
 - Закон проте Матеје Ненадовића из 1804. године,
 - Карађорђево Криминално законик из 1807. године,
 - Закон којим се прописују казне за бунтовништво и издајство против државног поретка из 1843. године,
 - Казнителни законик за полицајне преступке из 1850. године и
 - Криминални (казнителни) законик за Књажевство Србију из 1860. године и
3. Кривично право Србије XX и XXI века, из ког периода ћемо анализирати следеће законе:
 - Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца из 1929. године,
 - Кривични законик ФНРЈ из 1951. године,
 - Кривични закон Србије из 1977. године,
 - Закон о јавном реду и миру и
 - Кривични законик Србије из 2005. године.

2. КРИВИЧНО ПРАВО СРБИЈЕ СРЕДЊЕГ ВЕКА

Од самог почетка формирања држава и државних организација, односно од почетка писане правне историје, јавила се и потреба друштва да инкриминише одређена понашања којима се угрожавају или повређују лица која у име државе примењују прописе. Различити облици напада на државне чиновнике представљају давнашњу појаву, те се кроз правну историју може уочити континуитет у обезбеђењу заштите ових лица при обављању њихове службене дужности. Скоро сви кривични закони (или законици) од најстаријих времена предвиђају недозвољена, противправна и друштвено опасна понашања, прописујући за њихове учиниоце и веома тешке казне.

У периоду средњег века Србија добија прве облике државне организације. То је и време доношења првих законских текстова који су уређивали одређене области друштвеног живота. Између осталог у овом периоду су донети следећи закони:

- Душанов законик и
- Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића.

Ови закони садрже и одговарајуће одредбе о кривичним делима против државних службеника, па и против полицијских службеника који су задужени за примену закона и заштиту јавног реда, правног поретка и владара.

2.1. Душанов законик

Српско средњевековно право је, до доношења Душановог законика¹⁶⁴, имало обележја утицаја византијског права уз специфичности које су произишле из тадашњих прилика у држави и прописа датих у повељама српских владара. Такво право било је у

¹⁶⁴ Д. Николић, А. Ђорђевић, *Законски текстови старог и средњег века*, Ниш, 2002, стр. 217-243.

функцији регулисања и одржавања постојећих друштвених односа и неједнакости класа¹⁶⁵.

„Законик благоверног цара Стефана“, познатији као Душанов законик¹⁶⁶, најзначајнији је писани правни споменик средњег века. Настао је у време развијене феудалне државе, када Србији нису више били довољни правни обичаји и постојећи појединачни писани законски прописи домаћег и византијског порекла. Динамичан развој друштвених односа условио је нове ситуације, које је требало правно регулисати, што је резултирало доношењем Законика 1349. године и његовом допуном 1354. године¹⁶⁷.

Закоником¹⁶⁸ је предвиђено кажњавање за дела против државног и друштвеног поретка, којима се посредно остварује заштита службене дужности, односно заштита чиновника. Кажњиво је вређање („срамота“) судије. Уколико је дело учинио властелин, кажњава се одузимањем имовине, а када је дело учинило село или сељанин – село се расељава и плени се имовина (чл. 111.).

Као посебно дело предвиђено је непокорвање државној власти која је оличена у владару („нико да не пречује шта пише писмо царства ми“ – чл. 136.). Кажњавање „непослушника“ и „непокорника“ прописано је у случају непоступања по заповестима владара и судија.

Постоји више кривичних дела непослушности. Она су предвиђена у следећим одредбама Душановог законика:

1. у чл. 129. је прописано непоштовање царске или војводске заповести. Ко „пречује“ такве заповести, биће кажњен од стране војводе, иако сам Законик не одређује и врсту казне;

¹⁶⁵ Н. Ранђеловић, *Историја права II, Основи српске историје права*, Ниш, 2012, стр. 25.

¹⁶⁶ <http://www.srpskoblag.org/serbian-history/serbian-medieval-history/rulers/dusanov-zakonik-1349.html>;
претражено: 23.06.2014. године.

¹⁶⁷ С. Новаковић, *Законски споменици српских држава средњег века*, Београд, 2005, стр. 9-14.

¹⁶⁸ Ђ. Бубало, *Душанов законик*, Београд, 2010, стр. 25-31.

2. у чл. 148. је прописана осуда на казну за непоступање по налогу судије, цркве или властелина и
3. у чл. 178. је садржано кривично дело за које одговара странац који борави у селу где и сам цар противно царској наредби. За ово је дело прописана казна затвора и новчана казна - да плати седмоструко.

Такође, Закоником је забрањено и кажњиво окупљање себара (чл. 69.).

2.2. Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића

Закон о рудницима деспота Стефана (*Законик благочастивога и христољубивога међу царевима Стефана Деспота о цеховима, и о бащинама, и о вери, и о колима, и о сваким потребним судовима*) издат је у Новом Брду 1412. године. Овај Закон регулисао је правне односе у области рударске експлоатације и поједине правне односе везане за живот у рударском граду. Имајући у виду да је оригинални Закон писан старосрпским језиком и правним стилем карактеристичним за средњевековни период, у доступном преводу на савремени српски језик, задржани су бројни изворни облици, стручни и правни термини¹⁶⁹.

Међу одредбама којима се уређују одређени правни односи у средњевековном граду Новом Брду, за нас је значајан одељак 18. под називом: „О латинима и момцима“. У овом члану се, између осталог, наводи да „ко се нађе ударивши или потиснувши или за косе ухватити цариничкога момка или властелинскога или војводина или кнежева или кога од 12 пургара који су власни под њима“ мора платити господару десет „литара“¹⁷⁰. Овим чланом утврђен је повлашћени положај и правна заштита државних службеника и то: цариника, властелина, војводе, кнеза или пургара, и њихових момака, предвиђањем

¹⁶⁹ Више у: Б. Марковић, Н. Пантић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, Београд, 1999.

¹⁷⁰ Литра је једна од најстаријих мера за тежину; користила се и као обрачунска јединица.

посебне казне за одређене облике напада на њих¹⁷¹. За ово дело је прописана новчана казна од десет литара.

За учиниоца који „потисне или оскуби“ било ког од „четири законика“, била је предвиђена и телесна и новчана, казна односно „да се оскуби и бије посред града и да плати господару 50 перпера“. Цариници су били надгледници, изабрани саборно од стране војводе и кнеза са пургарима, који су имали дужност да надгледају шта се продаје и купује у граду, односно да „гледају како се оним начином свака робра продаје, како су одредили војвода и кнез и пургари“.

Најтежа новчана казна, „глоба од 100 перпера“, била је прописана за припадника градске властеле (осим војводе и кнеза) или цариника који убије „сиромаша господарева“.

Из наведених одредби може се закључити да је већ у време доношења Душановог законика и Закона о рудницима постојао одређени вид правне заштите чиновника, односно државних службеника. Ипак, зачеци савремених облика кривичноправне заштите полицијских службеника, као представника државне власти, везују се за развој кривичног права Србије XIX века после осамостаљења од вишевековне турске власти.

¹⁷¹У доступном издању Закона о рудницима Деспота Стефана Лазаревића наводе се значења одређених појмова на која ћемо указати ради лакшег разумевања текста:

Цариник – државни службеник, чиновник који је имао више функција; водио је евиденције - *белег царинички*;

Војвода – титула која се везивала за војну службу у време владавине Немањића. Такође, војводе су имале и судску функцију;

Кнез – представник локалне власти;

Пургар – орган власти који је имао управну и судску функцију. У Новом Брду постојало је веће од дванаест пургара.

3. КРИВИЧНО ПРАВО СРБИЈЕ XIX ВЕКА

После вишевековне турске окупације, у устаничкој Србији Карађорђевог времена доносе се први закони. Они су имали за примарни циљ да учврсте основе устаничке државе и да помогну борбу против Турака. Из тог периода су два закона. То су:

1. Закон протe Матеје Ненадовића и
2. Карађорђево Криминално законик.

После стварања модерне српске државе на челу са Милошем Обреновићем, доносе се бројни закони који настоје да уреде целокупан друштвени живот и све односе у држави. Тако су донети следећи закони:

1. Закон којим се прописују казне за бунтовништво и издајство против државног поретка;
2. Казнителни законик за полицајне преступке и
3. Криминални (казнителни) законик за Књажевство Србију.

Сви наведени закони, у већој или мањој мери, предвиђају кривичну одговорност и кажњавање учинилаца појединих кривичних дела која су управљена против полицијских службеника.

3.1. Закон протe Матеје Ненадовића

Закон протe Матеје¹⁷² одобрен је на скупштини ваљевске нахије маја 1804. године. Иако се сматра да се Закон састојао од 14-15 чланова, данас је сачувано само седам, за које

¹⁷² Т. Живановић, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његовог и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865.*, оп. цит., стр. 7-8.

се не може са сигурношћу тврдити да ли су примењивани само на подручју ваљевске нахије или целе ослобођене земље.

У сачуваним члановима Закона прописано је више дела, којима је предвиђено кажњавање за убиство, „отмицу девојке“, крађу, напуштање војске, бекство са страже, лажно сведочење и „убиство при свађи и псовци“. Међу сачуваним члановима Закона, међутим, не постоје одредбе којима се остварује посебна заштита државне власти или јавних чиновника.

3.2. Карађорђево Криминално законик

Међу првим потпуним правним актима којима се на целовит начин уређивала материја тог доба, издваја се Карађорђево Криминално законик, који је према претпоставкама историчара донет 1807. године. Његов текст је пронађен у Државној архиви 1903. године. Законик је имао 38 чланова, од којих првих 14 није пронађено том приликом, већ су касније пронађени у другим изворима (чл. 9, 10, 40. и 41.). У већем броју одредби предвиђена су кривична дела и казне за њихове учиниоце, сврстана у три групе: дела против државе и новог државног апарата, војна кривична и војнодисциплинска дела и остала кривична дела¹⁷³.

У члану 23. прописано је кривично дело увреде, односно казна за лице које се усуди злословити, то јест псовати или бешчастити свештеника, старешину, чиновника, трговца или кмета, било са узроком било без узрока, а не би га суду и власти пријавио. Такав учинилац осудиће се „по 25 штапа у два јутра“. То значи да је за ово кривично дело прописана телесна казна шибање и то 25 удараца по ноћи.

¹⁷³ Н. Ранђеловић, *Историја права II, Основи српске историје права*, оп. цит., стр. 67.

3.3. Закон којим се прописују казне за бунтовништво и издајство против државног поретка

Закон којим се прописују казне за бунтовништво и издајство против државног поретка¹⁷⁴, донет је 1843. године, за време владавине кнеза Александра Карађорђевића. Законом су прописане казне за издају, тј. дела усмерена против владајућег књаза, народних права и земаљског Устава.

У члану 1. предвиђено је дело које чини свако ко сам или у друштву, јавно или тајно, учини или предузме дело које би било управљено против живота, здравља, слободе и „правителства“ и „прављенија“ владајућег књаза или би тежио растројству и поколебању основних народних права и Устава. Учинилац таквог дела сматраће се издајником и казнити смртном казном.

Чланом 8. предвиђено је дело које постоји када се више наоружаних лица скупи и у гомиле збијају тежећи да силом против претпостављених власти и судова земаљски мир и поредак нарушавају. Овде се ради о кривичном делу оружане побуне. Таква лица сматрају се „бунтовницима“ и за њих су предвиђене најстрожије казне. Коловођа или предводник такве групе казниће се смртном казном, чак и онда када група није извршило кривично дело тј. „макар само на скупљању остало“ (чл. 9.). Од осталих учесника, који су се здружили са коловођом, а који су „уступили“ тек пошто је „употребљена од власти сила“, подстрекач ће се казнити вечитом робијом (чл. 10.). Уколико би при извршењу овог дела неко лице, са договором или без договора, „здруживши се или у почетку пошавши или после приставши“, осим тога још неко друго „злочинство“ урадио, нпр. „кога убио или ранио, похарао или опљачкао, на стражу ударио и њу потиснуо или што упалио“, као и коловођа такве групе, био би кажњен смртном казном (чл. 10.). Овде се ради о стицају кривичних дела оружане побуне и неког другог кривичног дела (убиства, телесне повреде, разбојништва итд.).

¹⁷⁴ Т. Живановић, *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865.*, оп. цит., стр. 171-173.

Чланом 12. предвиђене су казне за супротстављање налогу власти. Наиме, „онај, који би се налогу правителствених власти толико противником показао, да је властима при извршавању налога, судских пресуда или дужности својом оружаном руком насупрот стао, сматраће се као „насилник“ и казнити робијом од једне до пет година. Ако би при томе и „дејствителну силу употребио“, казниће се робијом од пет до десет година“. За учиниоца који би при извршењу таквог дела некога ранио била је предвиђена вечита робија, а ако би рана „смртоносна била“, учинилац би као „убица“ био кажњен смрћу. У последњем случају ради се о два тежа, квалификована облика овог кривичног дела.

Чланом 13. прописано је да ће се „онај који се не би покоравао полицијским наредбама и одређенима издатим ради безбедности или општег мира и поретка, а не би хтео да послуша на опомену и да им се повинује“, казнити затвором од седам дана до шест месеци. Овде се ради о непоступању по законито издатим полицијским наредбама. Битно је да се оне односе на: безбедност, општи мир и поредак. Ово је право кривично дело против полицијских службеника и њихове службене дужности.

Наведена дела сматрана су тешким делима и имала су приоритет при вођењу поступка и изрицању пресуда („скоро без сваког одлагања“).

3.4. Казнителни законик за полицајне преступке

Казнителним закоником за полицајне преступке, који је донет 27. маја 1850. године, били су предвиђени „преступи“ за које се судило у складу са „Полицијском уредбом“¹⁷⁵. Како таква дела не спадају у ред „тежих преступака и злочинстава“, за „полицајне преступнике“ саме „Полицајне власти“ сходно правилима Уредбе воде поступак и „по слову Полицајног закона“ их кажњавају.

¹⁷⁵ Ибид, стр. 213-229.

У првој глави Законика под називом: „О непослушности и противству према полицајним наредбама и властима“ предвиђено је више дела која се састоје у непоковању полицијским наредбама и неизвршењу заповести Полицајне власти. Инкриминисањем ових дела омогућавало се квалитетно, законито, ефикасно и благовремено извршавање „Полицијске уредбе“, односно примена полицијског закона, као и несметано извршавање полицијских наредби и обављање њихове дужности.

Чланом 7. прописано је да ће се лице које се „усуди полицајног Званичника или Служитеља или Кмета у извршавању његове званичне дужности узнемиравати или га ружити и псовати или се са њим свађати“ казнити затвором „простим или строгим“, у трајању од осам до двадесет дана или ударцем штапом двадесет до тридесет пута. Овде се ради о вређању, узнемирењу и свађању са полицијским службеником. За ово дело је прописана телесна казна – шибане.

За лице које би позивало или наговарало друге да се противе Полицајној власти и полицајним наредбама, као и лицима који у њено име раде, односно полицајном Чиновнику или Служитељу или Кмету, била је предвиђена казна строгог затвора од тридесет дана или ударац штапом тридесетпет пута (чл. 8.). Уколико је, међутим, такво позивање „послушано било или је још и зла сљедства имало“, било је предвиђено да се учинилац преда грађанском Суду ради још веће казне. Такође, као злочинац, на суђење грађанском Суду морало би да се преда лице које би наоружано пред полицајног Званичника или Служитеља изашло, при том се противећи, или које би приликом противљења претило отпором или би пружио отпор употребом оружја.

Ово кривично дело има неколико облика испољавања. Први облик дела је позивање или подстицање других лица на противљење полицијској власти или њеним наредбама. Дело је свршено самим позивањем, без обзира да ли је неко лице прихватило овај подстицај или није. За ово дело је прописана казна строгог затвора од тридесет дана или телесна казна – шибане. Ако је ово позивање прихваћено од неког лица, тада се водио судски (а не полицијски) поступак у коме се изрицала тежа казна. Други тежи облик дела постоји у случајевима: а) наоружаног противљења полицијској власти или њеним

наредбама или б) претње отпором или пружањем отпора полицијској власти или њеним наредбама.

Чланом 11. било је предвиђено дело јавне увреде власти. Казна строгог затвора у трајању од десет до двадесет дана, била је прописана за лице које „би гласове или поруке, управљене на поругу земаљски властиј лакоумно распрострањивао“. Лице које би, међутим, то чинило из зле намере или пакости, „као и онај који такве књиге, писма, гласове или поруке изда или разноси, којима се може учинити да се јавни мир и поредак у земљи наруши“, предаће се, као злочинац, грађанском суду на суђење. Дакле, тежи облик овог дела постоји у два случаја: а) када се радња предузима у одређеној намери – злој намери или пакости и б) ако је услед предузете радње извршења наступила тежа последица у виду нарушавања јавног мира и поретка у земљи.

Примена овог члана имала је извесних тешкоћа у пракси јер су власти биле у недоумици који ће се од предвиђених преступа сматрати учињеним из лакоумности, а који учињеним из зле намере или пакости. Такође, Закоником није било довољно прецизно назначено која се радње могу сматрати извршењем овог дела, те је 1854. године измењен члан 11. Казнителног законика за полицајне преступке¹⁷⁶. Новим законским решењем, основни облик дела, за који је прописана казна строгог затвора у трајању од десет до тридесет дана, чини лице које званичне поступке власти или поједине чиновнике усмено или писмено или каквим другим знацима оговара или „рјечи и гласове такве разноси или расказује“.

Уколико је „ружење“ или оговарање таквог својства, да се њиме може произвести „отвратност“ од законских правила, прописа или наредби, било виших или нижих Власти, преступник се као злочинац мора предати на суђење грађанском суду. Такође, предаће се грађанском суду или лице које речи говори, преноси или распрострањава, писма прави, показује или дотурује или предузима друге радње којима се личност или достојанство владајућег Књаза „вређа или одкуда се мрзност на њега нанети може“.

¹⁷⁶ Ибид, стр. 298-299.

Лице које другога наводи, „ободрава“ или подстрекава или му „иначе на руку иде и прилику даје“ да изврши претходно наведене облике дела сматраће се као и главни кривац и осудити истом казном. Овом одредбом је инкриминсано подстрекавање као самостално кривично дело, а не као облик саучесништва.

Такође, чланом 11. било је превиђено и поступање према странцу који изврши ово дело. За извршење основног облика дела (тач. 1.) било је прописано протеривање странца, док је у случају извршења неког од облика из тач. 2, 3. и 4. било прописано поступање по уредбеном правилу из 1845. године¹⁷⁷.

3.5. Криминални (казнителни) законик за Књажевство Србију

Први, потпуни, систематизовани кривичноправни акт Кнежевине Србије под називом „Криминални (казнителни) законик за Књажевство Србију“¹⁷⁸, донет је 29. марта 1860. године. Законик има 46 глава са 397 параграфа. Први, уводни део Законика, под називом: „О казнењу злочинства и преступлења уопште“ обухвата опште појмове и институте и утврђује систем казни. У другом делу Законика, под називом: „О казнењу злочинства и преступлења понаособ“, обрађени су злочини и преступи, разврстани по групама према заштитном објекту. Трећи део Законика, под називом: „О казнењу иступлења“, превиђа и регулише питања кажњавања иступа (прекршаја)¹⁷⁹.

¹⁷⁷ *Решење о поступању са страним држављанима у случају „преступа и злочина“ њихових предвиђа да је, у случају преступа или злочинства страног поданика, суд дужан да учини над њиме испит, ствар „достатчно“ иследи, сва сведочанства и доказе прибави и тако ствар „достатчно“ исцрпивши и описавши, да с тим описом пошаље кривца, не Управи вароши Београда, него „себи претпостављеном Попечителству правосуђа, који ће даље што надлежно буде, с кривцем учинити“.*

¹⁷⁸ Криминални (казнителни) законик за Књажевство Србију, Београд, 1860.

¹⁷⁹ У „Уводним правилима“ Криминалног законика, Параграфом I, дефинисани су злочини (злочинства), преступи (преступлења) и иступи (иступлења) на следећи начин: „Злочинство је оно дело за које закони доносе смрт или робију или заточење. Преступлење је оно дело за које закони доносе затвор дужи од месец

У другом делу Законика, у глави десетој под називом: „О злочинима и преступима противу закона власти и јавног реда“, инкриминисано је више неименованих дела којима се остварује заштита државне власти, државног надлештва („надлежатељство“) и чиновника¹⁸⁰.

Чланом 92. прописано је да ће се лице које беседом на јавном месту или писаним путем подстрекава и позива људе на непокорност према законима или на непослушност према законитим наредбама власти, казнити новчаном казном у износу од тридесет до сто талира или затвором у трајању од једног месеца до једне године. Овим делом је инкриминисано позивање и подстрекавање као самостално кривично дело, а не као облик саучесништва.

Казном затвора до шест месеци, казниће се лице које увреди или оклевета, у заседању или канцеларији или јавно пред народом, државно надлештво или државног чиновника при њиховом званичном раду. Овде се ради о увреди и клевети у јавном облику, ако се односи на државно надлештво или државног (полицијског) службеника. Истом казном казниће се и лице које у „апелатима и жалбама“ вређа или клевета судије или судове у вези њихове личности или у вези њиховог званичног рада (члан 93.).

Лице које увреди „какво надлежатељство или чиновника“ изван места где извршава своје дужности, а у вези њиховог званичног рада, казниће се по општим правилима за кажњавање за повреду части и угледа предвиђеним чланом 359.

„Противстајање државним чиновницима“, предвиђено чланом 95. чини лице које државног или општинског чиновника или служитеља „правителственог“ или општинског, који је одређен или позван да изврши пресуде или решења или наредбе судске или законите наредбе полиције или других државних власти, нападне и злостави на месту и за време извршавања дужности или потегне оружје на њега и тако му противстане. Учиницац овог дела казниће се затвором у трајању од два месеца до две године. Иста казна

дана, или лишење звања, или новчану казну више од тридесет талира, или бој више од тридесет удараца. Иступлење је оно дело за које закони доносе затвор до месец дана, или новчану казну до тридесет талира, или бој до тридесет удараца“.

¹⁸⁰ Д. Николић, *Кривични законик Кнежевине Србије*, Ниш, 1991, стр. 217-219.

прописана је и за учиниоца који ово дело изврши према лицима која помажу чиновнику или служитељу или су одређени или позвани као вештаци или сведоци у каквом поступку.

Овде се ради о кривичном делу спречавања службеног лица у обављању службене дужности. Пасивни субјект код овог кривичног дела је различито одређен, па то могу бити: државни или општински чиновник, правителствени или општински служитељ, лице које им помаже у послу, вештак или сведок у каквом поступку. Радња извршења дела састоји се из више алтернативно одређених делатности: а) нападу, б) злостављању и в) потезању оружја. Битно је да се радња предузима на месту или у време извршења службене дужности ових службених лица.

Чланом 96. предвиђено је дело које чини лице које „какво надлежатељство или чиновника“ насилним делом и злостављањем или потезањем оружја принуди да предузме или учини какво званично дело. Учиниоца овог дела казниће се затвором од шест месеци до пет година. Такође, изричито је предвиђено и да је покушај овог дела кажњив. Ово кривично дело представља принуђавање службеног лица на вршење службене дужности. Дело се може извршити неком од алтернативно предвиђених радњи: а) насиљем, б) злостављањем и в) потезањем оружја (хладног или ватреног).

Дело учествовања у скупини која изврши противстајање или принуђавање државног чиновника, прописано је чланом 97. на следећи начин: „Ако се више људи скупи и сложи и својим делом противстану надлежном извршавању закона, судских наредби, решења или пресуда или извршавању законитих полицијских или административних налога или принуде какво надлежатељство или чиновника да учини или не учини какво званично дело, казниће се затвором од једног месеца до две године“.

Уколико, при извршењу дела, неко од учесника нападне или злостави чиновника или јавног служитеља или на њега потегне оружје, казниће се робијом у трајању од две до седам година. Ово је тежи облик дела квалификован: а) тежом последицом – у случају напада или злостављања државног службеника и б) тежом околношћу – у случају потезања оружја на пасивног субјекта.

Посебан облик дела постоји уколико су се учесници у скупини („такви људи“) пре него што су постигли циљ или починили неко насиље, својеволјно или „само на опомену власти, док ова није силу против њих употребила“, стишали и „дошли у ред“. У овом случају, казниће се само коловођа групе затвором до годину дана. Овде се ради о посебној врсти добровољног одустанка учиниоца од остварења последице дела.

Чланом 104. предвиђена је и посебна могућност ублажавања или ослобођења од казне. Наиме, уколико би чиновник или служитељ при свом званичном раду противзаконито или ненадлежно или неправично поступио и тиме дао повода да се према њему учини неко од наведених дела, такво поступање чиновника служиће кривцу као ублажавајућа околност. Међутим, суд може имајући у виду околности, такво поступање чиновника или службеника, и као „извињавајућу околност узети“ и окривљеног сасвим ослободити од казне.

У глави XXXVIII, под називом: „О повреди личне сигурности и чести“, чланом 359. инкриминисано је дело увреде државних чиновника. Овај „иступ“ постоји уколико радњом извршења нису остварена обележја других кривичних дела која се могу извршити према државним чиновницима, служитељима или осталим представницима државне власти.

Казном затвора у трајању од једног до тридесет дана или телесном казном („бој“) до тридесет удараца, казниће се лице које се усуди државног чиновника, за време извршавања његове званичне дужности изван канцеларије или надлештва, узнемиравати, ружити, псовати или уопште вређати, уколико тиме нису остварена обележја дела из члана 95.

Истом казном, казниће се и лице које противстане државном или општинском чиновнику, који је одређен за извршавање закона или решења и пресуда судских, или налога и заповести полиције или других државних власти (уколико дело не би било кажњиво по одредбама члана 99. и 101.¹⁸¹). За наведене облике увреде државних чиновника предвиђене чланом 359. поступак се води само на основу поднете тужбе од стране увређеног или узнемиреног лица.

¹⁸¹ Члановима 99. и 101. предвиђена су дела која се односе на бекство лица лишених слободе – апсеника.

Имајући у виду да је Криминални законик за Књажеводство Србију јединствен и систематизован правни акт, на који су се надовезивали каснији кривичноправни акти, у даљем излагању кривичноправне заштите полицијских службеника, ослонићемо се, пре свега, на основно кривично законодавство, односно кривичне законе и законике XX века.

4. КРИВИЧНО ПРАВО СРБИЈЕ XX ВЕКА

После Првог светског рата Краљевина Србија престаје да постоји и улази у састав новоформиране државе - Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Дотадашње српско законодавство (па и кривично) постаје и југословенско законодавство. Оно је било у примени све до доношења нових југословенских закона. Слична је ситуација била и у области кривичног права. Цео XX век је практично био век примене права Југославије уопште, па и кривичног права (прво Краљевине, па потом и социјалистичке Југославије).

У овом периоду донето је више кривичних закона или законика. То су следећи закони:

1. Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца,
2. Кривични законик ФНРЈ,
3. Кривични закон Србије,
4. Закон о јавном реду и миру и
5. Кривични законик Србије.

Тек у XXI веку, после 145 година од усвајања Криминалног (казнителног) законика за Књажеводство Србију, 2005. године, Република Србија добија нови, јединствени и систематизовани Кривични законик који је и данас у примени.

4.1. Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца

Након завршетка Првог светског рата конституисана је Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца 1. децембра 1918. године, а потом и Краљевина Југославија 1929. године. На територији Краљевине СХС, у почетку је важило више кривичноправних аката, као што су: Криминални законик за Књажевство Србију из 1860. године, Кривични законик за Књажевину Црну Гору из 1906. године, као и аустријски Кривични законик из 1852. године¹⁸².

Кривичним законом за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, донетим 27. јануара 1929. године¹⁸³, кривичноправна материја јединствено је уређена за целу територију Краљевине. Према одређеним правним схватањима, Законик је био у примени и непосредно после Другог светског рата, све до доношења нових кривичноправних аката¹⁸⁴.

У глави XIII, под називом: „Кривична дела против државне власти“ прописано је више неименованих кривичних дела којима се обезбеђује заштита државне власти тј. кривичноправна заштита државних службеника у вршењу службене радње. Државним службеником се, према чл. 14. ст. 3. Законика, поред лица које је у државној служби по Закону о чиновницима и осталим државним службеницима грађанског реда, сматра и лице које је у служби код државне или самоуправне власти или врши по законском овлашћењу какву трајну или привремену јавну службу, а није обухваћено Законом о чиновницима¹⁸⁵.

¹⁸² Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, Београд, 2002, стр. 34-35.

¹⁸³ *Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца*, уредио и издао др Часлав М. Никитовић, Београд, 1929. Законик је објављен у Службеним новинама, бр. 33-XVI.

¹⁸⁴ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп.цит., стр. 34-35.

¹⁸⁵ М. Чубински, *Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије*, Београд, 1934, стр. 277-284.

Чланом 127. предвиђено је кривично дело које врши лице које силом или претњом употребе силе спречи државног службеника или „овоме у помоћ придано лице“ (даље: помоћно лице) у вршењу службене радње или ко га на исти начин принуди на вршење или невршење службене радње. Ово дело, заправо, представља основни облик спречавања или принуђавања службеног или помоћног лица за који је прописана казна строгог затвора или затвора.

Уколико је дело извршено у саизвршилаштву, односно од стране „два или више лица у друштву“, саизвршиоци ће се казнити строгим затвором. Такође, према изричитој законској одредби кажњив је и покушај овог дела.

Чланом 128. предвиђен је тежи облик спречавања који постоји уколико учинилац при извршењу дела из члана 127. нанесе повреду тела или здравља (из чл. 181. ст. 2.) или злостави државног службеника или помоћно лице или се упусти у злостављање државног службеника или помоћног лица, као и уколико уништава или квари ствари које су предмет или средство службене радње или се уопште упушта у уништавање или кварење ствари. За ово кривично дело прописана казна је робија или заточење до пет година, уколико таква радње не прелази у које теже кривично дело. Учиниолац се, међутим, у особито тешким случајевима може казнити робијом или заточењем до десет година, при чему Законик не одређује када постоје „особито тешки случајеви“, већ то суд утврђује у сваком конкретном случају.

Чланом 129. инкриминисано је учествовање у групи која не поступи по наредби службеног лица. Наиме, уколико се више лица скупи у гомилу, те се након позива надлежног државног службеника да се разилазе, не разиђу, свако од учесника ко не послуша наредбу за разилажење, казниће се затвором до шест месеци или новчаном казном до пет хиљада динара.

Позивање на отпор, предвиђено чланом 130. чини лице које јавно позива на отпор или непослушност према државној или самоуправној власти или било ком државном службенику у вршењу „званичне“ дужности. Учиниолац основног облика дела, казниће се затвором до једне године.

Казном затвора до шест месеци или новчаном казном до пет хиљада динара, казниће се лице које излаже порузи или презрењу власти или државне службенике у вршењу званичне дужности.

Чланом 131. прописана је могућност блажег кажњавања („казниће се најмањом мером казне прописане за то дело“) или ослобођења од казне уколико је учинилац неког од наведених дела био изазван противзаконитим или неправилним радом државног службеника.

4.2. Кривични законик ФНРЈ

Након завршетка Другог светског рата, отпочело се са изградњом новог друштва и државне организације, а самим тим и новог правног система. Одлуком АВНОЈ-а из 1945. године, а затим и Законом о неважности правних прописа донетих пре 6. априла 1941. године и за време окупације, сви правни прописи из периода од 1941. до 1945. године, сматрани су непостојећим, а правни прописи бивше Краљевине Југославије сматрани неважећим. Такође, у овом периоду донети су и следећи кривичноправни прописи:

1. Закон о сузбијању недопуштене шпекулације и привредне саботаже,
2. Закон о заштити народних добара и њиховом управљању,
3. Закон о забрани изазивања националне, расне и верске мржње,
4. Закон о кривичним делима против народа и државе и
5. Закон о врстама казни.

Након тога, донет је и Устав ФНРЈ 1946. године, а затим и Општи кривични закон 1947. године¹⁸⁶, којим су разрађена општа начела и општи институти кривичног права¹⁸⁷.

¹⁸⁶ Општи кривични закон („Службени лист ФНРЈ“, бр. 106/47).

¹⁸⁷ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп.цит., 36-37.

Кривичним закоником ФНРЈ¹⁸⁸ из 1951. године, у глави XXIII, под називом: „Кривична дела против јавног реда и правног саобраћаја“, предвиђено је више кривичних дела која за објект заштите имају службена лица у вршењу службене дужности.

Службеним лицем се, према члану 99. сматра: а) државни службеник; б) службеник у предузећу или установи друштвене организације; в) изабрано лице са сталном функцијом у представничким телима или у извршним органима тих представничких тела и г) лице које врши одређене службене дужности на основу овлашћења датог законом или другим прописима донесеним на основу закона.

„Спречавање службеног лица у вршењу службене радње“ (чл. 289.) чини лице које силом или претњом да ће непосредно употребити силу спречи службено лице у вршењу службене радње или га на исти начин принуди на вршење службене радње. За овај основни облик дела, прописана је казна затвора до две године.

Ово кривично дело има два основна облика: а) спречавање и б) принуђавање. Радња се врши на одређени начин: а) силом и б) претњом употребе силе, при чему је пасивни субјект службено лице у вршењу службене радње.

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора до три године, постоји ако је приликом извршења основног облика дела учинилац: а) увредио или злоставио службено лице, б) нанео лаку телесну повреду службеном лицу и в) претио употребом оружја (хладног или ватреног) службеном лицу.

Покушај извршења основног или тежег облика дела је, по изричитој законској одредби, кажњив.

Уколико је, међутим, учинилац основног или тежег облика дела био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица, може се казнити новчаном казном или затвором до шест месеци, а може се и ослободити од казне.

¹⁸⁸ Кривични законик ФНРЈ („Службени лист ФНРЈ“, бр. 13/1951).

У чл. 290. предвиђено је кривично дело под називом: „Учествовање у гомили која спречи службено лице у вршењу службене радње“. Дело врши свако лице које учествује у гомили људи која заједничким деловањем спречи или покуша да спречи службено лице у вршењу службене радње или га на исти начин принуди на вршење службене радње. Овде се ради о организованом, групном предузимању радње спречавања или принуђавања службеног лица у вршењу службене дужности. Учесник у гомили казниће се за само учествовање затвором до једне године, док ће се коловођа гомиле која изврши наведено дело казнити затвором до три године.

„Позивање на отпор“ (чл. 291.) чини лице које друге позива на отпор или на непослушност према законитим одлукама или мерама државних органа или према службеном лицу у вршењу службене радње. За овај облик дела предвиђена је казна затвора (без назнаке о посебном минимуму или максимуму).

Тежи облик дела, за који је предвиђена казна строгог затвора у трајању од две до пет година, постоји уколико је услед извршења основног облика дела дошло до неспровођења или знатног отежавања спровођења законите одлуке или мере државних органа.

У чл. 292. предвиђено је кривично дело под називом: „Непослушност према наредби за удаљавање“. Дело чини лице које се не удаљи из гомиле људи коју је надлежно службено или војно лице позвало да се разиђе. За ово дело предвиђена је новчана казна или затвор до три месеца. Истом казном казниће се и лице које се на позив надлежног службеног или војног лица не удаљи са места на коме је задржавање забрањено.

Такође, посебна кривичноправна заштита живота службених лица обезбеђена је прописивањем кривичног дела убиства представника народне власти и друштвених организација, у групи кривичних дела против народа и државе. Наиме, чланом 103. ст. 2. предвиђена је казна строгог затвора од најмање пет година или смртна казна за лице које, у намери подривања народне власти или социјалистичке изградње, лиши живота војно или службено лице, претставника задружне или друге друштвене организације или јавног радника.

Изменама и допунама Кривичног законика ФНРЈ из 1959. године¹⁸⁹ и од 1973. године¹⁹⁰, у знатној мери су измењене одредбе које се односе на кривичноправну заштиту службених лица и то кроз три врсте новина: 1) предвиђено је ново кривично дело; 2) предвиђен је нови облик постојећег кривичног дела; 3) предвиђени су нови казни оквири који су ишли у правцу поштравања кривичноправне репресије¹⁹¹.

Изменама и допунама из 1959. године, кривично дело спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 289.), допуњено је тако да се може извршити према службеном лицу у вршењу службене радње „коју је предузело у оквиру својих овлашћења“. Наведени члан је највеће измене претрпео у погледу прописане казне, тако да је предвиђена казна затвора за основни облик дела (до две године) замењена затвором до једне године, а казна за тежи облик дела изменама је прописана као затвор од најмање три месеца. За привилеговани облик дела (уколико је учинилац дела био изазван незаконитим или грубим понашањем службеног лица), предвиђена је иста врста и висина казне, али више није предвиђена могућност ослобођења од казне.

Висина предвиђене казне измењена је и код других дела, те ће се коловођа гомиле која спречи службено лице у вршењу службене радње (чл. 290.), уместо предвиђеним затвором до три године, казнити затвором од најмање три месеца, а за тежи облик кривичног дела позивања на отпор (чл. 291.) предвиђена је казна затвора до пет година.

Кривично дело под називом: „Непослушност према наредби за удаљавање“ (чл. 292.) претрпело је значајне измене којима је предвиђено да дело чини лице које се не удаљи из скупине људи коју је овлашћено службено или војно лице позвало да се разиђе у приликама када је јавни ред угрожен. Измењене одредбе се, дакле, огледају у следећем:

- уместо термина „гомила“ употребљава се реч „скупина“ (људи);
- радња извршења се не може предузети према било ком службеном лицу, већ само према „овлашћеном“ службеном или војном лицу;

¹⁸⁹ „Службени лист ФНРЈ“, бр. 30/1959.

¹⁹⁰ „Службени лист СФРЈ“, бр. 6/1973.

¹⁹¹ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 39.

- радња извршења се не може предузети било када, већ у „приликама када је јавни ред угрожен“ и
- раније прописани други облик дела новим законским решењима није предвиђен.

Изменама и допунама Кривичног законика ФНРЈ из 1973. године, кривично дело спречавање службеног лица у вршењу службене радње, измењено је тако да је за основни облик дела прописана само казна затвора (без одређивања посебног минимума или максимума). Такође, предвиђен је и други тежи облик дела, који постоји ако је један од основних облика дела или његов први тежи облик извршен према службеном лицу при вршењу његове дужности чувања јавног реда, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе. За овај облик дела прописана је казна затвора од три месеца до пет година. Инкриминисањем новог облика спречавања службеног лица у вршењу службене радње пружена је појачана кривичноправна заштита несметаном обављању полицијских службених задатака, утолико пре што су службена лица при њиховом вршењу нарочито изложена противстајању (спречавању) чиме се уједно доприноси и већој ефикасности у борби против криминалитета уопште¹⁹².

Највећа новина, огледа се у инкриминсању новог кривичног дела под називом: „Напад на службено лице у вршењу послова безбедности“ (чл. 289а.). Основни облик дела врши лице које нападне или озбиљно прети да ће напасти службено лице при вршењу послова јавне или државне безбедности или дужности чувања јавног реда. За овај облик дела прописана је само казна затвора (без назначења посебног минимума или максимума).

Тежи облик дела, за који је предвиђена казна затвора од најмање три месеца или строги затвор до пет година, постоји ако је при извршењу основног облика дела службеном лицу нанета лака телесна повреда или је учинилац претио употребом оружја. Најтежи облик дела, за који је предвиђена казна строгог затвора до дванаест година, постоји уколико је при извршењу дела службеном лицу нанета тешка телесна повреда.

¹⁹² М. Радовановић, М. Ђорђевић, *Кривично право – посебни део*, Београд, 1973, стр. 283.

Кривично дело позивања на отпор (чл. 291.) измењено је тако да тежи облик дела постоји и када је дело учинио коловођа групе, а затвором ће се казнити и коловођа групе која не поступи према наредби за удаљавање“ (чл. 292.).

4.3. Кривични закон Србије

Кривични закон Социјалистичке Републике Србије¹⁹³, донет јуна 1977. године, примењивао се за кривична дела учињена на територији Републике, осим за дела учињена на територији аутономних покрајина, до 1990. године¹⁹⁴. Одредбама наведеног закона, инкриминсано је више кривичних дела која за објект напада имају живот, лични и телесни интегритет полицијских службеника и њихову службену дужност.

Као посебан, тежи облик кривичног дела убиства, у групи кривичних дела против живота и тела предвиђено је лишење живота службеног или војног лица при вршењу послова јавне безбедности или дужности чувања јавног реда, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе, као и лишење живота лица које на основу закона или другог прописа врши ове послове у остваривању друштвене самозаштите (чл. 47. ст. 2. тач. 6.). За овај облик кривичног дела убиства прописана је казна затвора у трајању од најмање десет година или смртна казна.

У групи кривичних дела против јавног реда и правног саобраћаја, предвиђено је више кривичних дела, којима се обезбеђује кривичноправна заштита службених лица, односно полицијских службеника као њихове посебне категорије.

¹⁹³ Кривични закон Социјалистичке Републике Србије („Службени гласник СР Србије“, бр. 26/1977, 28/1977 и 43/1977).

¹⁹⁴ Према чл. 2. одредбе наведеног Закона, садржане су у чл. 3, 12, 13, 15, 17, 19, 21, 23, 25, 27, 30, 32, 33, 39, 41, 43, 44, 45, 46, 47. став 2. тачка 5, 60, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 98, 113, 118, 133, 135, уколико се односи на дело из чл. 133, 238. и 240. примењују се, на основу чл. 300. став 1. тач. 3. Устава Социјалистичке Републике Србије, јединствено на територији Републике.

„Спречавање службеног лица у вршењу службене дужности“ (чл. 213.) врши лице које силом или претњом да ће непосредно употребити силу спречи службено лице у вршењу службене радње коју је предузело у оквиру својих овлашћења или га на исти начин принуди на вршење службене радње. Радња овог кривичног дела се јавља у два облика и то као: а) спречавање и б) принуђавање. За постојање овог дела битно је да се радња извршења предузима: а) на одређени начин – силом или претњом непосредне употребе силе, б) према одређеном лицу – службеном лицу и в) у одређено време – у вршењу службене дужности и приликом предузимања службене радње. За овај, основни облик дела прописана је казна затвора у трајању до три године¹⁹⁵.

Први тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од три месеца до три године, постоји ако приликом извршења основног облика дела учинилац увреди или злостави службено лице или му нанесе лаку телесну повреду или прети употребом оружја. У прва три случаја ради се о делу квалификованом тежом последицом, а у четвртом случају о делу квалификованом нарочитом околношћу.

Кривичноправна заштита полицијских службеника обезбеђена је инкриминсањем другог тежег облика дела, који постоји уколико је неки од наведених облика спречавања или принуђавања учињен према службеном лицу при вршењу послова јавне или државне безбедности или дужности чувања јавног реда, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе. За овај облик дела прописана је казна затвора у трајању од три месеца до пет година¹⁹⁶.

Према изричитој законској одредби, кажњив је и покушај извршења основног или првог тежег облика дела.

Уколико је, међутим, учинилац основног или тежих облика дела био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица, казниће се новчаном казном или затвором до шест месеци, а може се и ослободити од казне.

¹⁹⁵ Љ. Лазаревић, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 1993, стр. 277-280.

¹⁹⁶ Б. Чејовић, В. Миладиновић, *Кривично право, Посебни део*, Ниш, 1995, стр. 372-373.

„Напад на службено лице у вршењу послова безбедности“ (чл. 214.) врши лице које нападне или озбиљно прети да ће напасти службено лице при вршењу послова јавне или државне безбедности или дужности чувања јавног реда или лице које на основу закона или другог прописа врши ове послове у остваривању друштвене самозаштите. За основни облик дела, прописана је казна затвора до три године¹⁹⁷.

Први тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од три месеца до пет година, постоји ако је при извршењу основног облика дела службеном лицу или лицу које му помаже нанесена лака телесна повреда или им је учинилац претио употребом оружја.

Други тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од једне до десет година, постоји ако је при извршењу основног облика дела службеном лицу или лицу које му помаже при вршењу тих послова нанесена тешка телесна повреда.

Уколико је учинилац наведеног кривичног дела био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица или лица које му помаже при вршењу тих послова, казниће се новчаном казном или затвором до шест месеци, а може се и ослободити од казне.

„Учествовање у скупини која спречи службено лице у вршењу службене радње“ (чл. 215.) врши лице које учествује у скупини људи која заједничким деловањем спречи или покуша да спречи службено лице у вршењу службене радње или га на исти начин принуди на вршење службене радње. Учесник у скупини казниће се за само учествовање, казном затвора до три године, док ће се коловођа скупине која изврши наведено дело казнити затвором у трајању од једне до пет година¹⁹⁸.

Кривично дело позивања на отпор (чл. 216.), за које је прописана казна затвора до три године, врши лице које друге позива на отпор или непослушност према законитим одлукама или мерама државних органа или према службеном лицу у вршењу службене радње.

¹⁹⁷ Љ. Лазаревић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 281-283.

¹⁹⁸ З. Стојановић, О. Перић, *Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима*, Београд, 1996, стр. 332-333.

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора у трајању од једне до пет година, постоји ако је услед извршења основног облика дела дошло до неспровођења или знатног отежавања спровођења законите одлуке или мере државних органа или је ово дело учинио коловођа групе.

„Непоступање по наредби за удаљавање“ (чл. 217.) врши лице које се не удаљи из скупине људи коју је овлашћено службено или војно лице позвало да се разиђе у приликама када је јавни ред угрожен. За ово кривично дело прописана је новчана казна или затвор до три месеца, док ће се коловођа групе која изврши наведено дело казнити затвором до три године.

4.4. Закон о јавном реду и миру

Ступањем на снагу Закона о јавном реду и миру¹⁹⁹, 31. јула 1992. године, престале су да важе одговарајуће одредбе Кривичног закона Србије којима су била предвиђена следећа кривична дела: 1) спречавање службеног лица у вршењу службене дужности (чл. 213. ст. 3. КЗ РС) и 2) напад на службено лице у вршењу послова безбедности (чл. 214. КЗ РС).

Законом о јавном реду и миру, првобитно су била предвиђена два кривична дела која за објект напада имају живот, лични и телесни интегритет полицијских службеника, и то:

1. ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23.) и
2. спречавање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 24.).

¹⁹⁹ Закон о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон и 85/2005 – др. закон).

Кривичноправне одредбе којима је инкриминисано спречавање овлашћеног службеног лица (чл. 24.) престале су, међутим, да важе даном ступања на снагу Кривичног законика Републике Србије²⁰⁰, односно 1. јануара 2006. године.

Важећим одредбама Закона о јавном реду и миру предвиђени су, дакле, бројни прекршаји и једно кривично дело – ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира. Имајући у виду да ћемо касније обрадити важеће инкриминације којима се обезбеђује кривичноправна заштита полицијских службеника (међу којима је и чл. 23. ЗОЈРМ-а), овде ћемо се осврнути на анализу кривичног дела спречавања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 24.), према претходно важећим одредбама Закона о јавном реду и миру²⁰¹.

Основни облик спречавања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира врши лице које нападом или на други начин спречи овлашћено службено лице да изврши службену радњу у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира.

Објект заштите овог кривичног дела је двојако одређен. То су:

1. живот, тело и личност и
2. законито, ефикасно, квалитетно и благовремено обављање службене дужности.

Пасивни субјект је овлашћено службено лице органа унутрашњих послова- дакле, полицијски службеник и то само онај који обавља одређену врсту службене дужности и то: послове безбедности и одржавања јавног реда и мира.

Радња извршења дела је спречавање. Битно је да се ова радња предузима на одређени, законом наведени начин: а) нападом и б) на други начин.

²⁰⁰ Кривични законик („Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014).

²⁰¹ Д. Јовашевић, *Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом*, Београд, 2003, стр. 545-550.

Спречавање се, као радња извршења, заправо, огледа у предузимању такве делатности која је управљена на онемогућавање уопште или на том месту или у то време или на тај начин или у том поступку овлашћеног службеног лица да изврши службену радњу коју предузима у оквиру својих овлашћења.²⁰² За овај облик дела прописана је казна затвора у трајању од једне до пет година.

Први тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од најмање три године, постоји ако приликом извршења основног облика дела учинилац на овлашћено службено лице потегне оружје или му нанесе лаку телесну повреду.

Други тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од најмање пет година, постоји ако приликом извршења основног облика дела учинилац према овлашћеном службеном лицу употреби оружје или му нанесе тешку телесну повреду.

Наведени облици кривичног дела спречавања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира суштински су инкорпорирани у чл. 322. и 323. Кривичног законика, односно као тежи облици кривичних дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње и напада на службено лице у вршењу службене дужности.

4.5. Кривични законик Србије

Доношењем Кривичног законика Републике Србије²⁰³ 2005. године и његовим ступањем на снагу 1. јануара 2006. године, престао је да важи Кривични закон СФРЈ из 1976. године, односно Основни кривични закон и Кривични закон Србије из 1977. године.

²⁰² Д. Јовашевић, *Јавни ред и мир и оружје и муниција: збирка закона са коментаром и праксом*, Београд, 2005, стр. 46.

²⁰³ Кривични законик („Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014).

Новим Законом, прописано је више кривичних дела којима се обезбеђује кривичноправна заштита службених лица генерално, али и посебна заштита овлашћених службених лица Министарства унутрашњих послова. Ова кривична дела нису систематизована у једном делу (глави) Закона, већ се налазе у оквиру посебних глава којима су предвиђена:

- кривична дела против живота и тела,
- кривична дела против слобода и права човека и грађана и
- кривична дела против државних органа.

Кривичноправна заштита полицијских службеника обезбеђена је инкриминисањем следећих кривичних дела:

1. кривична дела против живота и тела:

- убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.6.) и
- убиство судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.7.);

2. кривична дела против слобода и права човека и грађанина:

- угрожавање сигурности (чл. 138.) и

3. кривична дела против државних органа:

- спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322.),
- напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323.) и
- учествовање у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње (чл. 324.).

Инкриминисањем ових дела обезбеђује се заштита живота и личног и телесног интегритета људи, односно заштита законитог и ефикасног обављања службене дужности, уз истовремену заштиту безбедности службених лица при вршењу службене радње или дужности.

У даљем раду представићемо детаљну анализу наведених позитивноправних одредби којима су инкриминисана дела којима угрожава безбедност полицијских службеника, као посебне категорије службених лица, али и законито, благовремено и ефикасно вршење службене дужности.

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА У УПОРЕДНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

Све државе настоје да имају релативно сигуран, законит и ефикасан систем примене и поштовања прописа, као и адекватне механизме сопствене заштите у случају непоштовања таквих норми. У случају да се прописи добровољно не примењују од стране грађана, односно када се они крше, држава ће преко поступака надлежних служби и органа, односно службених лица, обезбедити њихову примену. Приликом обављања одређених службених радњи, међутим, службена лица могу бити подвргнута различитим облицима напада, повређивања и угрожавања. Иако се таквим радњама првенствено угрожава живот, лични и телесни интегритет овлашћених службених лица, њима се посредно угрожава и законито, благовремено, потпуно и квалитетно обављање службене дужности која је у надлежности службених лица.

Кривична дела која за објект заштите имају обављање службене дужности, а самим тим и безбедност службених лица (као и припадника полиције), чине саставни део савремених кривичноправних система. У циљу потпуног сагледавања кривичноправних обележја заштите припадника полиције, неопходно је одређену пажњу посветити и упоредноправној (компаративној) анализи кривичних дела којима се обезбеђује заштита њихове безбедности у савременим кривичноправним системима. Упоредивањем таквих инкриминација са сличним законским решењима у Републици Србији може се извући закључак о евентуалном унапређењу домаћих позитивноправних прописа и унапређењу заштите полицијских службеника.

Стога ћемо приказати законска решења већег броја држава различитих правних система, кроз анализу нормативних решења којима се остварује кривичноправна заштита полицијских службеника, као и законито, ефикасно, целисходно и благовремено обављање службене дужности.

Кривичноправну заштиту полицијских службеника размотрићемо кроз следеће позитивноправне прописе:

1. закони англосаксонског правног подручја:
 - Велика Британија,
 - Канада и
 - закони Сједињених Америчких Држава;
2. закони евроконтиненталног правног подручја:
 - Мађарска,
 - Немачка,
 - Словачка,
 - Француска и
 - Шведска;
3. закони источноевропског правног подручја:
 - Бугарска,
 - Естонија,
 - Румунија,
 - Руска федерација и
 - Украјина;
4. закони биших југословенских република :
 - Босна и Херцеговина,
 - Македонија,
 - Словенија,
 - Хрватска и
 - Црна Гора.

2. ЗАКОНИ АНГЛОСАКСОНСКОГ ПРАВНОГ ПОДРУЧЈА

2.1. Велика Британија

Одредбама Закона о полицији Велике Британије (Уједињеног краљевства)²⁰⁴, уређена су бројна питања која се односе на организацију, надлежност и делокруг послова полиције, као и дисциплинску одговорност полицајаца. Овим Законом су, такође, дефинисани, како деликти којима се угрожава безбедност полицијских службеника, тако и деликти учињени од стране полицијских службеника приликом обављања службене дужности. Деликтна понашања усмерена на угрожавање безбедности полицијских службеника инкриминисана су у делу V, под називом: „Кривична дела“.

Чланом 89. предвиђено је дело под називом: „Напад на полицијске службенике“. Први облик дела врши лице које нападне полицијског службеника у вршењу његове дужности или особу која му помаже у вршењу његове дужности. За овај облик дела прописана је казна затвора у трајању до шест месеци или новчана казна до петог нивоа, а могу се изрећи и обе казне кумулативно.

Други облик дела врши лице које пружа отпор или вољно омета полицијског службеника у вршењу његове дужности или особу која му помаже у вршењу његове дужности. За овај облик дела прописана је казна затвора у трајању до једног месеца или новчана казна до трећег нивоа или обе казне кумулативно.

Као примери радњи које се могу подвести под ометање полицијских службеника наводе се:

- упозоравање власника да ће полиција вршити истрагу служења пића након радног времена;

²⁰⁴ <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/16/part/V/crossheading/offences>; претражено: 12.02.2012. године.

- упозоравање да ће бити полицијска претрага просторија;
- давање упозорења другим возачима да је полицијски радар испред њих;
- давање лажног имена и адресе од стране возача или „крадљивца“;
- давање лажног имена и адресе од стране сведока;
- лажно тврђење сувозача да је он/она возио у време незгоде, али који признаје истину пре спровођења поступка анализе даха;
- спутавање извршења законитог налога за претрес (ако је налог издат према Закону о злоупотреби дрога) и
- одбијање да се полицијски службеник пусти у кућу када постоји право уласка према Закона о саобраћају на путевима (лишавање слободе због вожње под дејством алкохола или дрога).

Учинилац овог дела омета полицијског службеника ако га спречава у обављању његових дужности или му отежава обављање истих. Ометање мора бити „вољно“, што значи да он мора предузети одређене радње (или одбити да их предузме) намерно, односно мора имати свест и вољу да својим радњама омета полицијског службеника, док је мотив којим се учинилац руководи ирелевантан за правну квалификацију дела.

2.2. Канада

Кривични законик Канаде²⁰⁵ из 1985. године, након измена и допуна, прописује више кривичних дела којима се обезбеђује заштита живота и тела полицијских службеника²⁰⁶.

Чланом 231.4. инкриминсано је убиство полицијског службеника, као убиство првог степена, без обзира на то да ли се ради о умишљајном и намерном лишењу живота, уколико је жртва:

²⁰⁵http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5283/file/Canada_Criminal_Code_EN_FR_12.2013.pdf; претражено: 02.07.2014. године.

²⁰⁶ Службени гласник, бр. S-46.

- официр полиције, полицајац, шериф, заменик шерифа, шерифов официр или друго лице запослено на пословима одржавања јавног мира, када делује у оквиру својих дужности;
- управник затвора, заменик управника, предавач (наставник), стражар, чувар или други службеник или лице стално запослено у затвору, када делује у оквиру својих дужности и
- лице које ради у затвору на основу дозволе затворских власти и делује у оквиру својих дужности у затвору.

Учинилац овог кривичног дела казниће се доживотним затвором.

Чланом 129. предвиђено је да ће се: а) лице које се опире или намерно омета јавног службеника или полицајца у вршењу његових дужности или било коју особу која им законито пружа помоћ; б) које пропусти, без оправданог разлога, да помогне јавном службенику или полицајцу при обављању послова хапшења лица или одржавања мира, након што је очигледно приметио да је потребно да то предузме или се в) опире или намерно омета било које лице у законитом обављању поступка над земљиштем или робом или приликом њиховог законитог одузимања, казнити казном затвора у трајању до две године или казном у скраћеном поступку.

Кривично дело под називом: „Напад на полицијског службеника“ (чл. 270.) чини лице које:

1. нападне полицијског службеника при вршењу службене дужности или лице које му пружа помоћ;
2. нападне другога са намером да се одупре или спречи законито хапшење себе или другог лица и
3. нападне особу која је ангажована у законитом обављању поступка над земљиштем или робом или приликом њиховог законитог одузимања или са намером да поврати било шта претходно одузето у законитом поступку.

Учинилац овог кривичног дела казниће се затвором у трајању до пет година или казном у скраћеном поступку.

Уколико је приликом напада на полицијског службеника учинилац носио, користио или претио употребом оружја или имитацијом оружја или је нанео телесне повреде полицијском службенику, казниће се затвором у трајању до десет година или у скраћеном поступку казном затвора у трајању до осамнаест месеци (чл. 270.01.). Када је услед извршења напада полицајац рањен или када је претрпео трајно телесно уништење, унакажење или му је угрожен живот, учинилац ће се казнити затвором у трајању до 14 година (чл. 270.02.).

Кривично дело под називом: „Разоружавање полицијског службеника“ (чл. 270.1.) чини лице које, без сагласности полицајца, одузме или покуша да му одузме оружје²⁰⁷ приликом обављања његове службене дужности. Учиниоца овог дела казниће се затвором у трајању до пет година или у скраћеном поступку казном затвора до осамнаест месеци.

2.3. Сједињене Америчке Државе

2.3.1. Законик Сједињених Америчких Држава

Законик Сједињених Америчких Држава²⁰⁸ (у даљем тексту: САД) је општи јавни Законик који се састоји из федералних и других општих закона којима се уређује више области, међу којима су, у глави 18. предвиђене кривичноправне одредбе. У кривичноправној области, предвиђено је више кривичних дела којима се остварује заштита службених лица или службеника органа реда при вршењу службене дужности.

²⁰⁷ Оружјем се сматра било који предмет направљен у циљу изазивања повреде или смрти или привременог онеспособљавања људи.

²⁰⁸ <http://codes.lp.findlaw.com/uscode/18/I>; претражено: 05.08.2014. године.

Одељком 1114. у групи дела којима се остварује кривичноправна заштита живота предвиђено је кривично дело под називом: „Заштита службеника и запослених у САД-у“ којим се остварује посебна заштита живота службених лица. Дело врши лице које убије или покуша да убије било ког службеника или запосленог у САД-у или било којој агенцији или грани Владе САД-а (укључујући и било ког члана униформисаног особља) док службеник или запослени обавља његове службене дужности или у вези са таквим дужностима, или било које друго лице које помаже службенику или запосленом у обављању тих послова или у вези пружања такве помоћи. За ово кривично дело, прописана казна зависи од облика лишења живота, односно кривичног дела оствареног радњом извршења.

Уколико су радњом извршења дела остварена обележја кривичног дела убиства²⁰⁹ (одељак 1111.) учинилац ће се казнити смртном казном или доживотним затвором за првостепено убиство, односно казном затвора или доживотног затвора за другостепено убиство. У случају извршења кривичног дела убиства без предумишљаја²¹⁰ (одељак 1112.) учинилац ће се казнити новчаном казном, казном затвора до петнаест година или се могу изрећи обе казне кумулативно за убиство на мах, односно новчаном казном, затвором до осам година или обе казне за убиство из нехата. У случају покушаја убиства (одељак 1113.) учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до двадесет година или са

²⁰⁹ Убиство је противправно лишење живота другог људског бића са злонамерним предумишљајем. Првостепеним убиством сматра се: 1) свако убиство које је извршено употребом отрова, вребањем или било којом другом врстом вољног, намерног, злонамерног и смишљеног лишења живота; 2) почињено приликом извршења или покушаја извршења паљевине, бекства, убиства, отмице, издаје, шпијунаже, саботаже, тешког сексуалног злостављања или сексуалног злостављања, злостављања деце, провалне крађе или разбојништва; 3) почињено као део шаблона или праксе нападања или мучења детета/деце; 4) почињено како би се са предумишљајем незаконито и злонамерно, осим лица које је лишено живота, проузроковала и смрт других људи. Било који други облик убиства сматра се другостепеним убиством.

²¹⁰ Убиство без предумишљаја је противправно лишење живота другог људског бића, учињено без зле намере. Ово убиство има два облика, и то: убиство на мах и убиство из нехата. Убиство на мах је убиство учињено при изненадној свађи или у афекту. Убиство из нехата је убиство учињено при извршењу незаконитих радњи које не представљају кривично дело или при понашању на незаконит начин или без предузимања дужне пажње и опреза приликом извршења законитих радњи услед којих може доћи до смрти лица.

обе казне кумулативно за покушај убиства, односно за покушај убиства без предумишљаја, казниће се новчаном казном или затвором до седам година или се могу изрећи обе казне кумулативно.

Одељком 1117. прописана је казна затвора или доживотног затвора уколико је дело извршено у саизвршилаштву, односно од стране два или више лица удружених ради извршења овог кривичног дела (као и дела из одељка 1111, 1116. и 1119.), при чему је једно или више лица извршило неку од радњи извршења дела.

У седмој групи кривичних дела под називом: „Напад“, одељком 111. предвиђено је кривично дело под називом: „Напад, ометање или злостављање одређених службених лица или запослених“, којим се остварује кривичноправна заштита свих службених лица. Дело врши лице које: 1) употребом силе напада, пружа отпор, противи се, омета или застрашује службена лица наведена у члану 1114. за време обављања њихове службене дужности или у вези са њом или 2) употребом силе напада или застрашује било које лице које је раније обављало дужности из члана 1114. у вези са обављањем таквих дужности. Прописана казна за ово дело зависи од обележја предузете радње: 1) уколико се ради о обичном нападу учинилац ће се казнити новчаном казном или казном затвора до годину дана или се могу изрећи обе казне кумулативно и 2) уколико се ради о нападу који укључује физички контакт са жртвом или намеру да се почини друго кривично дело, учинилац ће може казнити новчаном казном или казном затвора у трајању до осам година или се могу изрећи обе казне кумулативно.

Најтежи облик дела врши лице које при извршењу основног облика дела употреби смртоносно или друго опасно оружје (укључујући и оружје које може изазвати смрт другог лица или опасност, али до тога није дошло услед његове техничке неисправности) или нанесе телесну повреду службеном лицу. Учинилац овог облика дела казниће се новчаном казном или затвором до двадесет година или се могу изрећи обе казне кумулативно.

Одељком 115. предвиђено је кривично дело под називом: „Утицање, ометање или освета федералном службеном лицу употребом претње или повређивањем члана његове

породице“, којим се остварује појачана кривичноправна заштита федералних службених лица инкриминисањем дела које се може извршити и према члановима њихове породице са циљем да се изврши утицај на то лице.

Основни облик овог дела састоји се у: 1) нападу, отмици, убиству или покушају извршења или завери у циљу извршења отмице или убиства или претњи нападом, отмицом или убиством члана уже породице службеника САД-а, судије САД-а, федералног службеника за спровођење закона или другог службеног лица (чије убиство је кривично дело у смислу одељка 1114.) и 2) претњи нападом, отмицом или убиством члана уже породице службеника САД-а, судије САД-а, федералног службеника за спровођење закона или другог службеног лица (чије убиство је кривично дело у смислу одељка 1114.) при обављању његове службене дужности у намери да омета, застраши или на други начин утиче на радње наведених службених лица или у циљу освете због обављања законитих радњи која су таква службена лица предузела у оквиру својих овлашћења. Учинилац овог дела казниће се на казном предвиђеном у пододељку Б.

Други облик дела састоји се у нападу, отмици, убиству или покушају извршења или завери у циљу извршења отмице или убиства или претњи нападом, отмицом или убиством лица које је претходно обављало службене дужности предвиђене у ставу 1. или члана уже породице тог лица, у циљу освете због извршења службених радњи током трајања службе тог лица. Учинилац овог дела казниће се казном предвиђеном у пододељку Б.

Прописане казне зависе од облика дела, односно предузете радње извршења. Лице које изврши напад у смислу овог дела казниће се: А) новчаном казном и Б) (1) 1. уколико се ради о обичном нападу, казном затвора до једне године; 2. уколико напад укључује физички контакт са жртвом или намеру да почини друго кривично дело, казном затвора до десет година; 3. уколико су услед напада наступиле телесне повреде, казном затвора до двадесет година; 4. уколико су услед напада наступиле тешке телесне повреде (у смислу одељка 1365. или којим се крши одељак 2241. или 2242.) или је при извршењу напада коришћено опасно оружје, казном затвора до тридесет година; (2) за отмицу, покушај отмице или заверу у циљу извршења отмице учинилац ће се казнити у складу са одељком 1201; (3) за убиство, покушај убиства или заверу да се изврши убиство, учинилац ће се

казнити у складу са одељцима 1111, 1113. и 1117; (4) за претњу извршену у смислу овог кривичног дела, учинилац ће се казнити новчаном казном или затвором до десет година (а уколико се ради о претњи нападом затвором до шест година) или се могу изрећи обе казне кумулативно.

У смислу овог кривичног дела, „федерални службеник за спровођење закона“ је било који службеник, агент или запослени у САД-у који је законом или од стране владине агенције овлашћен да предузима радње у циљу спречавања, откривања, расветљавања и кривичног гоњења учинилаца кривичних дела из федералног Кривичног законика.

Одељком 118. предвиђено је кривично дело под називом: „Ометање обављања одређених заштитних функција“. Дело врши лице које свесно и намерно пружа отпор, опструише или омета федералног агента за спровођење закона ангажованог на територији САД-а или на посебној поморској држави под јурисдикцијом САД-а, приликом обављања заштитних функција предвиђених у складу са чланом 37. Основног закона Стејт департамента (State Department Basic Authorities Act of 1956) или чланом 103. Дипломатско-безбедносног акта (Diplomatic Security act). За ово дело предвиђена је новчана казна, казна затвора до једне године или обе казне кумулативно.

Одељком 119. предвиђено је дело под називом: „Заштита лица која обављају одређене службене дужности“, којим се пружа појачана кривичноправна заштита службеним лицима у обављању послова безбедности, у погледу заштите њихових тајних личних података. Дело чини лице које свесно учини јавно доступним тајне личне податке о штићеној особи (*covered person*) или члану уже породице штићене особе: 1) са намером да прети, застраши или подстиче извршење насилног кривичног дела над штићеном особом или чланом његове породице и 2) са намером и знањем да ће тајни лични подаци бити употребљени у циљу претње, застрашивања или олакшања извршења насилног кривичног дела над штићеним лицем или чланом његове уже породице. Учиниолац овог дела, казниће се новчаном казном или затвором у трајању до пет година или се могу изрећи обе казне кумулативно.

У смислу овог кривичног дела, одређени појмови имају следећа значења: 1) „тајни лични податак“ обухвата број социјалног осигурања, кућну адресу, кућни број телефона, број мобилног телефона, лични е-маил или број кућног факса, којим се омогућава идентификација тог лица и 2) „штићено лице“ означава службена лица у смислу члана 1114., поротника велике или мале пороте, сведока, судију или службеника било ког суда САД-а, или друго службено лице које обавља или је обављао службене дужности у истрази или другом поступку пред судом САД-а, сведока или доушника (информатора) у федералној кривичној истрази или кривичном поступку или државно или локално службено лице чије су тајне личне информације учињене јавно доступним због њиховог учешћа или пружања помоћи у федералној кривичној истрази.

У педесетпетој групи дела под називом: „Отмица“, одељком 1201. предвиђено је кривично дело отмице. Ово дело чини лице које противправно одузме, ограничи слободу, намами, киднапује, отме или одведе и држи друго лице у циљу добијања откупа или награде, осим у случају отмице малолетника од стране родитеља. Дело има више основних облика, међу којима је ставом А.4. прописано је да кривично дело отмице постоји и уколико је дело извршено према службенику или запосленом у САД-у (у складу са одељком 1114.) приликом обављања службене дужности или у вези са њом. За учиниоца основног облика дела прописана је казна затвора или доживотног затвора, а уколико је услед извршења дела дошло до смрти другог лица, учинилац ће се казнити доживотним затвором или смртном казном.

Овим одељком, изричито је прописано и кажњавање за саизвршиоце, односно уколико се два или више лица удружи ради извршења овог кривичног дела, при чему је једно или више лица извршило неку од радњи извршења дела. У том случају сви учесници казниће се казном затвора или доживотног затвора. За покушај извршења овог дела казниће се затвором у трајању до двадесет година.

2.3.2. Вашингтон

Кривичним закоником Вашингтона (глава 9А. Ревидираног Закона Вашингтона)²¹¹, прописано је више кривичних дела која се могу учинити на штету полицијских службеника. У поглављу 76. одељку 020. дефинисано је кривично дело под називом: „Ометање службеника (официра) снага реда“, које врши лице које вољно спречава, одлаже радњу или омета службеника снага реда у вршењу његових службених овлашћења или дужности. „Службеник (официр) снага реда“ је свако овлашћено лице у општем смислу, ограничено овлашћено лице или специјално именовано лице за одржавање мира у Вашингтону или федерално службено лице за одржавање мира, као и други јавни службеници који су одговорни за спровођење закона о пожару, изградњи, зонирању, животу и безбедности. Ово кривично дело дефинисано је као тешко кривично дело.

У одељку 023. инкриминисано је дело под називом: „Разоружавање службеника снага реда или службеника за обезбеђење затвора“. Дело чини лице које у намери ометања обављања службене дужности свесно одузме (скине) ватрено или друго оружје са службеника снага реда или службеника за обезбеђење затвора или онемогућава наведене службенике да употребе оружје или ватрено оружје, а уколико службеник делује у оквиру својих прописаних дужности и не пристаје на такво одузимање оружја, а лице има оправдани разлог да зна, односно зна да је лице припадник снага реда или службе обезбеђења.

Кривична дела предвиђена наведеним одељцима, међутим, неће постојати уколико су приликом њиховог извршења службеници снага реда или службе за обезбеђење противправно поступали, односно уколико је њихово понашање имало обележја кривичног дела.

Такође, можемо напоменути и да је у одељку 180. инкриминисано: „Застрашивање јавног службеника“ које чини лице које употребом претње покушава да утиче на гласање

²¹¹ <http://apps.leg.wa.gov/RCW/default.aspx?cite=9A.76.020>; претражено: 04.02.2014. године.

јавног службеника, његово мишљење, доношење одлуке или друге службене радње које предузима у оквиру својих овлашћења. Кривично дело застрашивања јавног службеника се може учинити према било ком јавном службенику, осим према судији поротнику²¹².

2.3.3. Калифорнија

Казнени законик Калифорније²¹³ у одељку 148. дефинише кривично дело под називом: „Пружање отпора, ометање или спречавање службених лица“ којим је инкриминисано више радњи извршења усмерених на угрожавање безбедности полицајаца.

У пододељку „А“, прописан је основни облик дела који врши свака особа која вољно пружа отпор, омета или спречава било ког јавног службеника, службеника за одржавање мира или медицинског техничара хитне помоћи у вршењу или покушају вршења његове службене дужности или обављања послова. Уколико није прописана друга казна, учинилац ће бити кажњен новчаном казном која не прелази хиљаду долара (\$1.000) или казном затвора у окружном затвору до једне године или и новчаном казном и затвором.

Други облик дела врши лице које свесно и намерно прекида, ремети, омета или се на други начин меша у обављање комуникације преко јавних безбедносних радио фреквенција. За овај облик дела прописана је новчана казна која не прелази хиљаду долара (\$1.000), казна затвора у окружном затвору до једне године или и новчана казна и затвор.

²¹² У смислу наведеног закона, под „јавним службеником“ се сматра било које лице (осим сведока) које тренутно заузима одређену позицију или је изабран, постављен или именован за официра или другог државног службеника, укључујући и законодавца, судије, судијске службенике, судије поротнике или било која лица која као саветници, консултанти, или на други начин учествују у обављању државних функција. „Претња“ се одељком 180. дефинише као комуникација, директна или индиректна, са намером да се одмах примени сила према било којој особи која је тренутно присутна, али обухвата и друге радње прописане овим законом.

²¹³ <http://dmv.ca.gov/pubs/vctop/appndxa/penalco/penco148.htm>; претражено 28.02.2012. године.

Први тежи облик дела, прописан пододељком „Б“, врши лице које током чињења било ког дела инкриминсаног у пододељку „А“, склони или узме било које оружје, осим ватреног оружја, од службеника за одржавање мира. Учинилац овог облика дела биће кажњен казном затвора у окружном затвору до једне године или у складу са пододељком „Х“ одељка 1170.

Други тежи облик дела, прописан пододељком „Ц“, врши лице лоје током чињења било ког дела инкриминсаног у пододељку „А“, склони или узме ватрено оружје од службеника за одржавање мира. За овај облик дела прописана је казна затвора у окружном затвору у складу са пододељком „Х“ одељка 1170.

Најтежи облик дела, предвиђен у пододељку „Д“, врши лице које склони или узме без намере да трајно задржи или које покуша да склони или узме ватрено оружје од јавног службеника или службеника за одржавање мира, док службеник обавља своје законске дужности. За овај облик дела прописана је казна затвора у окружном затвору до једне године или у складу са пододељком „Х“ одељка 1170.

За постојање овог дела, тужилаштво мора доказати да је оптужени имао посебну намеру да склони или узме ватрено оружје, што се огледа у извршењу неке од следећих радњи:

1. оптужени је откопчао каиш футроле службеника;
2. оптужени је делимично склонио ватрено оружје из футроле службеника;
3. оптужени је откочио ватрено оружје службеника;
4. независни сведок поткрепљује да је оптужени навео да је он/она имао намеру да одузме ватрено оружје и да је оптужени, заправо, дотакао ватрено оружје;
5. независни сведок поткрепљује да је оптужени, заправо, положио своју руку на ватрено оружје и покушао да узме ватрено оружје од службеника који га је држао;
6. на ватреном оружју или футроли су пронађени отисци прстију оптуженог;
7. физички доказ утврђен у научно верификованом поступку потврдио је да је оптужени дотакао ватрено оружје и

8. током било које врсте борбе, ватрено оружје службеника је пало и оптужени је покушао да га подигне.

Лице може бити осуђено само за извршење једног од наведених облика дела („А“, „Б“, „Ц“ или „Д“) када је пружање отпора, ометање, спречавање или уклањање или узимање оружја или ватреног оружја, или покушај наведених дела, био почињен против јавног службеника, службеника за одржавање мира или медицинског техничара службе хитне помоћи. Лице може бити осуђено за кршење више пододелака ако је дело извршено према више јавних службеника, службеника за одржавање мира или медицинских техничара хитне помоћи.

На крају, овим одељком је предвиђено и да се наведене одредбе неће применити, односно да неће постојати ово кривично дело уколико је јавни службеник, службеник за одржавање мира или медицински техничар хитне помоћи био разоружан за време сопственог учествовања у извршењу кривичног дела.

3. ЗАКОНИ ЕВРОКОНТИНЕНТАЛНОГ ПРАВНОГ ПОДРУЧЈА

3.1. Мађарска

Кривични закон Републике Мађарске²¹⁴ из 1978. године, након измена и допуна, у глави V, под називом: „Злочини против службених лица“, предвиђа више кривичних дела којима се обезбеђује кривичноправна заштита службених лица²¹⁵.

²¹⁴ <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1679/file/84d98ff3242b74e606dcb1da83aa.pdf>;
претражено: 22.01.2010. године.

²¹⁵ Act IV of 1978. on the Criminal code.

Чланом 229. дефинисано је кривично дело под називом: „Насиље према службеном лицу“, које врши свако лице које покушава да спречи службено лице или страном службено лице приликом предузимања његових законитих поступака, употребом силе или претње или предузимањем других радњи, или нападне службено лице за време или у вези са обављањем службене дужности. За основни облик дела прописана је казна затвора до три године.

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора до пет година, постоји ако је насиље према службеном лицу извршено у групи или употребом оружја. Организатор или вођа такве групе казниће се казном затвора од две до осам година.

Лице које учествује у групи која је усмерена на вршење насиља над службеним лицем чини дело за које је прописана казна затвора до две године, док ће се организатор или вођа такве групе казнити затвором до три године. Учесник у групи се, међутим, може ослободити од казне уколико својеволјно или након позива представника власти напусти такву групу.

Казне предвиђене за наведене облике „Насиља према службеном лицу“ примениће се и на лице које нападне службено лице или страном службено лице у вези са вршењем његове службене дужности, чак и када такво лице, у време извршења дела, више не обавља службену функцију.

Одредбе члана 229. примениће се и према лицима која радње извршења дела предузму и према лицу које обавља јавне функције (чл. 230.) или према лицу које пружа помоћ или брани лице које обавља службену дужност или врши јавну функцију (чл. 231.).

Као посебан облик кривичног дела убиства (чл. 166.), инкриминисано је убиство службеног лица или страног службеног лица за време или у вези са вршењем његове службене дужности, убиство лица које обавља јавну функцију током њеног вршења и убиство лица које пружа помоћ или брани лице које обавља службену дужност или врши јавну функцију. За овај облик убиства прописана је казна затвора од десет до петнаест година или казна доживотног затвора.

3.2. Немачка

Кривични законик Савезне Републике Немачке²¹⁶ из 1998. године, након измена и допуна, у шестом поглављу под називом: „Супротстављање државној власти“, прописује два кривична дела која су управљена према службеним лицима у органима унутрашњих послова²¹⁷.

Чланом 113. предвиђено је кривично дело под називом: „Супротстављање службеницима безбедности“. Основни облик дела, за који је прописана казна затвора до две године или новчана казна, врши лице које употребом силе или претњом употребе силе, пружи отпор или насилно нападне јавног службеника или војника Федералних оружаних снага који је овлашћен да спроводи закон, уредбе, одлуке, судске пресуде или налоге док обавља службене радње.

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, постоји уколико: 1) извршилац или саизвршилац носи оружје како би га употребио током извршења дела и 2) извршилац, услед вршења насилног напада, доведе нападнуту особу у смртну опасност или јој тешко наруши здравље.

Дело неће бити кажњиво, у смислу овог члана, уколико је предузета службена радња била незаконита или уколико је учинилац погрешно претпоставио да је предузета службена радња била незаконита. Закоником је, такође, изричито прописано да извршиоцу који је приликом извршења дела погрешно држао да је предузета службена радња била незаконита, а могао је избећи такву заблуду, суд може ублажити казну по свом нахођењу или га ослободити од казне због смањеног степена кривице. Ако учинилац није могао да избегне такву заблуду и према познатим околностима није могао да предузме законом дозвољене радње како би се бранио од претпостављеног незаконитог службеног дела, предузета радња извршења неће бити кажњива у смислу овог члана.

²¹⁶http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3238/file/Germany_CPC_1950_amended_2008_en.pdf; претражено: 28.02.2012. године.

²¹⁷ StGB Strafgesetzbuch, 50. Auflage, 2012, стр. 78-80.

Чланом 114. инкриминисано је супротстављање лицима изједначеним са службеницима безбедности. Наиме, службене радње предузете од стране лица која имају права и дужности полицијских службеника или су помоћни службеници јавног тужиоца, али која нису службена лица, изједначене су са службеним радњама службених лица у смислу члана 113. Такође, члан 113. ће се одговарајуће применити и у циљу заштите лица која су одређена да помажу у обављању службених радњи, што значи да ће постојати наведена кривична дела у случају предузимања радњи извршења и према овим лицима

3.3. Словачка

Кривични законик Словачке²¹⁸, усвојен 2005. године, у глави под називом: „Кривична дела против јавног реда“, у групи кривичних дела којима се напада службена дужност службених лица, прописује више кривичних дела којима се, примарно, обезбеђује кривичноправна заштита јавних службеника, а затим и заштита полицијских службеника као посебне категорије службених лица.

Кривично дело под називом: „Напад на јавну власт“ (чл. 321.) чини свако лице које изврши насиље са намером вршења утицаја на обављање службених радњи од стране државних органа. Учинилац основног облика дела казниће се казном затвора у трајању од једне до пет година или затвором од три до осам година када је дело извршено на „озбиљнији“ начин.

Уколико је приликом извршења основног облика дела дошло до тешких телесних повреда или смрти службеног лица, учинилац ће се казнити затвором у трајању од седам до дванаест година.

²¹⁸ http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf; претражено: 03.07.2014. године.

Најтежи облик дела, за који је прописана казна затвора од дванаест до двадесет година, постоји ако је услед извршења основног облика дело дошло до тешких телесних повреда или смрти више лица или је изазвана штета великих размера или су наступиле друге нарочито озбиљне последице.

Посебан облик овог кривичног дела (чл. 322.), за који је прописана казна затвора до две године, врши лице које прети убиством, наношењем телесних повреда или проузроковањем штете мањих размера, у намери вршења утицаја на обављање службених радњи државних органа или у вези са обављањем таквих радњи. Уколико је дело извршено на „озбиљнији“ начин учинилац ће се казнити затвором од једне до пет година.

„Напад на јавног службеника“ (чл. 323.) чини свако лице које изврши насиље према службеном лицу: а) са намером вршења утицаја на службено лице при вршењу службене дужности или б) у вези са вршењем службене дужности. За основни облик дела прописана је казна затвора у трајању од једне до пет година.

Казном затвора у трајању од три до осам година казниће се учинилац који је приликом извршења основног облика дела нанео телесне повреде службеном лицу или је нанео штету већих размера или је дело извршено на озбиљнији начин или на штету суда или органа који учествује у кривичном поступку.

Уколико су приликом извршења насиља према службеном лицу наступиле тешке телесне повреде или смрт лица или је изазвана знатна штета, учинилац ће се казнити казном затвора од седам до дванаест година.

Најтежи облик дела, за који је предвиђена казна затвора у трајању од дванаест до двадесет пет година или казна доживотног затвора, постоји уколико је услед извршења основног облика дела учинилац изазвао смрт више лица или у ванредној ситуацији.

Чланом 324. предвиђен је посебан облик напада на јавног службеника. Овим чланом је предвиђено да ће се казном затвора до три године казнити лице које прети службеном лицу убиством, наношењем телесних повреда или проузроковањем штете мањих размера у намери вршења утицаја на обављање службене дужности службеног

лица или у вези са њом. Ако је дело извршено на „озбиљнији“ начин учинилац ће се казнити затвором од једне до пет година.

3.4. Француска

Француским Кривичним закоником²¹⁹, кривичноправна заштита живота, личног и телесног интегритета полицијских службеника, обезбеђена је кроз прописивање више појединачних кривичних дела или њихових квалификованих облика.

У глави под називом: „Кривична дела против људи“, у одељку: „Дела против живота“ и групи кривичних дела којима се умишљајно повређује људски живот, чланом 221-4. предвиђен је посебан облик кривичног дела убиства. Наиме, казном доживотног затвора казниће се учинилац који са умишљајем лиши живота судију или тужиоца, поротника, адвоката, правног стручног службеника или државног службеника, припадника жандармерије, службеника националне полиције, царине, затворске администрације или било које друго лице које поседује јавна овлашћења или пружа јавне услуге, ватрогасца (професионалног или волонтера), акредитованог управника зграде или више зграда или заступника који у име станара обавља дужности старања о насељеној згради (у складу са Законом о изградњи и становању), при обављању или у вези са обављањем своје функције или дужности и то када је својство жртве очигледно или познато извршиоцу.

У одељку под називом: „Дела против физичког и психофизичког интегритета личности“, у групи дела којима се умишљајно повређује телесни интегритет лица, предвиђено је више кривичних дела која се састоје у nanoшењу телесне повреде службеним лицима. Наиме, овим одредбама обезбеђена је посебна кривичноправна

²¹⁹ http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1957/13715/version/4/file/Code_33.pdf; претражено:

29.06.2014. године.

заштита судије, тужиоца, поротника, адвоката, правног стручног службеника или државног службеника, припадника жандармерије, службеника националне полиције, царине, затворске администрације или било ког другог лица које поседује јавна овлашћења или пружа јавне услуге, ватрогасца (професионалног или волонтера), акредитованог управника зграде или више зграда или заступника који у име станара обавља дужности старања о насељеној згради (у складу са Законом о изградњи и становању), при обављању или у вези са обављањем своје функције или дужности и то када је својство жртве очигледно или познато извршиоцу.

Уколико је дело извршено према наведеним лицима постојаће квалификовани облици следећих кривичних дела :

1. кривично дело под називом: „Мучење и други безобзирни (сурови) акти“, чини лице које другу особу подвргне мучењу или другим безобзирним актима или понашању. За основни облик дела прописана је казна затвора у трајању од петнаест година, док ће се учинилац квалификованог облика дела казнити затвором од двадесет година (чл. 222-3.);
2. у оквиру кривичног дела „насиља“ предвиђено је да ће се:
 - казном затвора у трајању од петнаест година казнити лице које нехатно проузрокује смрт другог лица, односно казном затвора од двадесет година за квалификовани облик дела (чл. 222-8.);
 - казном затвора у трајању од десет година и новчаном казном у износу од 150.000 евра казнити лице које употребом силе осакати друго лице или код њега изазове трајну онеспособљеност, односно затвором од петнаест година за квалификовани облик дела (чл. 222-10.);
 - ако је услед извршења насилног акта дошло до трајне неспособности за рад лица у трајању дужем од осам дана, учинилац казнити затвором у трајању од три године и новчаном казном у износу од 45.000 евра, односно затвором у трајању од пет година и новчаном казном у износу од 75.000 евра за квалификовани облик дела (чл. 222-12.) и
 - учинилац насилног акта који је код наведених лица проузроковао неспособност за рад у трајању до осам дана или није дошло до такве

неспособности, казнити затвором од три године и новчаном казном у износу од 45.000 евра (чл. 222-13.).

У глави под називом: „Дела против јавне администрације“, предвиђено је кривично дело под називом: „Застрашивање и претње јавним службеницима“ (чл. 433-3.), које се састоји у претњи да ће се извршити кривично дело или прекршај против имовине или људи, која је упућена лицу које је изабрано на јавну функцију, судији или тужиоцу, поротнику, адвокату, правном стручном службенику или државном службенику, припаднику жандармерије, службенику националне полиције, царине, затворске администрације или било ком другом лицу које поседује јавна овлашћења или пружа јавне услуге, ватрогасцу (професионалном или волонтеру), акредитованом управнику зграде или више зграда или заступнику који у име станара обавља дужности старања о насељеној згради (у складу са Законом о изградњи и становању), при обављању или у вези са обављањем своје функције или дужности и то када је својство жртве очигледно или познато извршиоцу. Учинилац овог облика дела казниће се затвором од три године или новчаном казном у износу од 30.000 евра.

Тежи облик дела, за који је предвиђена казна затвора у трајању од пет година и новчана казна у износу од 75.000 евра, постоји уколико учинилац прети смрћу наведеним лицима или прети да ће напасти имовину на начин да може доћи до опасности за друге људе.

3.5. Шведска

Кривични законик Краљевине Шведске²²⁰, из 1999. године, у групи кривичних дела против јавних делатности прописује више неименованих кривичних дела којима се обезбеђује кривичноправна заштита службених лица, односно јавних службеника.

²²⁰ <http://www.government.se/content/1/c6/02/77/77/cb79a8a3.pdf>; претражено: 29.06.2014. године.

У поглављу 17. одељак 1.²²¹ предвиђено је да „насиље или застрашивање јавног службеника“ врши лице које, употребом силе или претњом употребе силе, напада јавног службеника при вршењу јавне власти или предузима напад у циљу принуђавања или спречавања тог лица да предузме одређене службене радње или у циљу освете због предузетих службених радњи. За овај облик дела прописана је казна затвора до четири године, а уколико се ради о лакшем делу, учинилац се може казнити новчаном казном или затвором у трајању до шест месеци. Овај члан ће се применити и на учиниоца који нападе лице које је пре извршења дела имало својство јавног службеника и примењивало јавна овлашћења, а због предузимања или непредузимања одређених службених радњи док је имало такво својство.

Одељком 2. предвиђено је да ће „непримерено понашање према јавном службенику“ постојати када лице (осим у случајевима из одељка 1.) у циљу принуђавања или спречавања јавног службеника да изврши службене радње или због освете за такве радње, предузме противзаконите активности које су, као последицу, код службеног лица изазвале патњу, телесну повреду или непријатност или друге активности које могу имати такве последице. За ово дело прописана је казна затвора до шест месеци, а уколико се ради о тежем делу максимална казна је затвор до четири године.

Поред наведеног, новчаном казном или казном затвора у трајању до шест месеци, казниће се лице које се опире или на други начин покушава да спречи јавног службеника у примени јавних овлашћења (одељак 4.).

Наведена дела ће постојати и када су радње извршења предузете према лицу које, према посебном одобрењу, ужива исту заштиту као и јавни службеници или лицу које помаже јавном у примени јавних овлашћења (одељак 5.).

²²¹ Н. Ф. Кузнецова, С. С. Бељајев, *Уголовниј кодекс Швецији*, Санкт Петербург, 2001, стр. 142-147.

4. ЗАКОНИ ИСТОЧНОЕВРОПСКОГ ПРАВНОГ ПОДРУЧЈА

4.1. Бугарска

Кривични законик Бугарске²²², донет је 1968. године, након чега је претрпео бројне измене и допуне. У глави VIII, у групи кривичних дела против активности државних органа и јавних организација и лица при вршењу јавних функција, прописана су два кривична дела којима се обезбеђује кривичноправна заштита полицијских службеника²²³.

Чланом 269. предвиђено је неименовано кривично дело, чији основни облик чини лице које користи силу или претњу у циљу да принуди државни орган да изврши или пропусти нешто унутар својих дужности. За овај облик дела прописана је казна затвора у трајању до три године или условна казна. Истом казном казниће се и лице које радњу изврши против представника државе, приватног извршитеља или помоћника извршитеља.

Тежи облик дела постоји уколико је радња извршења овог кривичног дела учињена од стране учесника у скупини. У том случају, подстрекач или коловођа групе, казниће се казном затвора од једне до осам година.

У члану 270. предвиђено је кривично дело, за које прописана казна затвора до три месеца или новчана казна од 100 до 300 лева, а које врши лице које незаконито омета државни орган, приватног извршитеља или помоћника извршитеља.

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора до две године и новчана казна од десет хиљада до педесет хиљада лева, постоји када су службене радње у односу на које се врши ометање повезане са контролом промета дрога, аналога или прекурсора.

²²² http://www.vks.bg/english/vksen_p04_04.htm#GENERAL_PART; претражено: 30.06.2014. године.

²²³ *Сборник наказателни закони*, Софи – Р, Софиа, 1995, стр. 305-307.

Као посебан облик кривичног дела тешког убиства (чл. 116.), за који је прописана казна затвора од двадесет до тридесет година, казна доживотног затвора или доживотног затвора без замене, предвиђено је убиство судије, тужиоца, истражног судије, службеника Министарства унутрашњих послова, службеника државних органа извршења, приватног извршитеља или помоћника извршитеља, као и цариника, службеника пореске управе, службеника Националне Управе за шуме или службеника Министарства животне средине и вода, у случају обављања контролних активности или за време обављања њихових дужности или функција.

4.2. Естонија

Казнени законик Естоније²²⁴ из 2001. године, након измена и допуна, у глави под називом: „Кривична дела против вршења јавне власти“, у групи кривичних дела против представника државне власти прописује више дела којима се обезбеђује кривичноправна заштита јавних службеника и лица задужених за одржавање јавног реда²²⁵.

Кривично дело под називом: „Насиље против представника државних органа или других лица која одржавају јавни ред“ (чл. 274.) састоји се у насилном акту предузетом против представника државног органа или било ког другог лица задуженог за одржавање јавног реда, уколико је дело повезано са обављањем службене дужности тог лица. Учинилац основног облика дела казниће се новчаном казном или затвором до пет година.

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора у трајању до пет година, постоји уколико је услед извршења основног облика дела неко од наведених службених лица принуђено на извршење незаконитог акта.

²²⁴ http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4707/file/Estonia_Penal%20Code_am2013_en.pdf; претражено: 02.07.2014. године.

²²⁵ В. В. Залевалова, И. И. Манцева, *Уголовниј кодекс Естонској Републики*, Санкт Петербург, 2001, стр. 249-250.

„Клевета или увреда представника државног органа или другог лица које одржава јавни ред“ (чл. 275.) састоји се у клевети или увреди представника државног органа или било ког другог лица задуженог за одржавање јавног реда, а у вези са вршењем службених дужности тог лица. Учинилац ће се казнити новчаном казном или казном затвора у трајању до две године.

Такође, чланом 276. прописано је да ће се новчаном казном у износу до 200 казних јединица или притвором казнити и лице које се оглуши о закониту одлуку представника државног органа (дакле, које не изврши уопште, у одређеном року или на одређеном месту ову одлуку).

4.3. Румунија

Кривични законик Румуније²²⁶ донет 2004. године у глави VI, под називом: „Злочини и деликти против јавног интереса“, у групи кривичних дела против јавног интереса почињених од стране било које особе прописује кривично дело под називом: „Увредљиво понашање“ (чл. 323.). Дело се састоји у претњи почињеној директно или путем било ког средства директне комуникације против јавног службеника органа који има јавна овлашћења, у канцеларији у којој се примењују јавна овлашћења или за време вршења јавних овлашћења. За овај облик дела прописана је казна затвора од једне до две године или новчна казна.

Тежи облик дела, састоји се у ударању или било којем другом насилном делу, као и у nanoшењу телесних повреда јавном службенику органа који има јавна овлашћења, за време вршења јавних овлашћења. Учинилац овог облика дела казниће се строгим затвором од једне до шест година, а уколико је приликом извршења дела нанета тешка

²²⁶<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1695/file/c1cc95d23be999896581124f9dd8.htm/preview>; претражено: 22.01.2010. године.

телесна повреда пасивном субјекту, учинилац ће се казнити строгим затвором у трајању од три до дванаест година.

Уколико је неко од наведених дела почињено против судије, полицијског службеника или припадника жандармерије или другог члана војске, посебна максимална казна ће бити повећана за две године. Такође, уколико су против супружника, деце или родитеља наведених лица почињена кривична дела из чл. 185-187, 201. и 210. овог Законика („Ударање или друге врсте насиља“, „Телесна повреда“, „Тешка телесна повреда“, „Противправно лишење слободе“ и „Претња“), и то ради застрашивања или освете за дела која је учинио јавни службеник у вршењу дужности, казне прописане законом за наведена кривична дела могу се повећати до њиховог општег максимума.

Тежи облик убиства („првостепено убиство“), прописан чланом 179. постоји када је убиство извршено према службеном лицу у вези са вршењем службе или службених дужности. За ово кривично дело предвиђена је казна затвора од петнаест до двадесетпет година или казна доживотног затвора, уз забрану остваривања одређених права.

4.4. Руска федерација

Кривични законик Руске федерације²²⁷ из 1996. године, након измена и допуна, у поглављу XXXII, под називом: „Кривична дела против административног поступка“, прописује више кривичних дела у циљу обезбеђења кривичноправне заштите представника власти²²⁸.

У члану 317. предвиђено је кривично дело: „Угрожавање живота официра безбедносних служби“, као напад на живот официра безбедносних служби или другог службеника, као и њихових сродника, а у циљу ометања законитог поступања наведених

²²⁷ <http://www.russian-criminal-code.com/PartII/SectionX/Chapter32.html>; претражено: 28.02.2012. године.

²²⁸ И. Федосова, Т. Скуратова, *Уголовниј кодекс Россијској федерацији*, Москва, 2005, стр. 224-227.

лица у заштити јавног реда и безбедности или у циљу освете за таква поступања. Учинилац дела казниће се лишењем слободе у трајању од дванаест до двадесет година, смртном казном или казном доживотног затвора²²⁹.

Чланом 318. предвиђено је кривично дело под називом: „Употреба насиља према представнику власти“. Основни облик дела састоји се у употреби насиља којим се не угрожава људски живот или здравље или у претњи насиљем према представнику власти, или његовим сродницима, а у вези са вршењем његове службене дужности. За основни облик дела прописана је новчана казна од 200 до 500 минималних плата или у износу плате или било ког другог прихода осуђене особе за период од два до пет месеци или притвор у периоду од три до шест месеци или лишење слободе у периоду до пет година.

Уколико се употребом насиља угрожава живот или здравље представника власти, учинилац ће се казнити лишењем слободе у периоду од пет до десет година. Представником власти сматра се јавни службеник органа безбедности или органа који врши контролу, као и други јавни службеници којима су додељена јавна овлашћења.

Чланом 319. инкриминисано је кривично дело под називом: „Увреда представника власти“, као јавно вређање представника органа током обављања његове службене дужности или у вези са његовом дужношћу. За увреду представника органа прописана је новчана казна од 50 до 100 минималних доходака или износ дохотка или плате или било који други приход осуђене особе за период до једног месеца или обавезни рад у периоду од 120 до 180 сати или поправни рад у периоду од шест до дванаест месеци²³⁰.

²²⁹ А. И. Рарог, *Уголовное право России, Особеннаја част*, Москва, 2008, стр. 635-640.

²³⁰ А. И. Рарог, Г. А. Есаков, А. И. Чучаев, В. П. Степалин, *Уголовное право России, Части общаја и особеннаја*, Курс лекциј, Москва, 2007, стр- 472-475.

4.5. Украјина

Кривичним закоником Украјине²³¹ из 2001. године кривичноправна заштита полицијских службеника обезбеђена је инкриминисањем више дела у групи кривичних дела против државне власти, локалне самоуправе и удружења грађана и кривичних дела против живота и здравља људи.

Чланом 342. предвиђено је кривично дело под називом: „Супротстављање представнику јавне власти, службенику органа безбедности, службенику за заштиту јавног реда или војном службенику“. Основни облик дела, за који је прописана новчана казна у износу до 70 најнижих бруто прихода или лишење слободe у трајању до шест месеци или ограничење слободe у трајању од три године²³², састоји се у пружању отпора представницима државних органа при обављању службене дужности.

Уколико је основни облик дела извршен према службенику органа безбедности, припаднику јавне службе за заштиту јавног реда или заштиту државне границе или војном службенику приликом обављања службених дужности везаних за одржавање јавног реда, учинилац ће се казнити новчаном казном у износу од 50 до 100 најнижих бруто прихода или лишењем слободe у трајању до шест месеци, ограничењем слободe у трајању до четири године или казном затвора у трајању до две године.

Најтежи облик дела, за који је прописана казна ограничења слободe у трајању до пет година или казна затвора у трајању од две до пет година, постоји уколико су приликом извршења било ког облика дела наведене особе, силом или претњом употребе силе, приморане на очигледно незаконите активности.

²³¹ <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16257/preview>; претражено: 30.06.2014. године.

²³² Лишење слободe (притвор) састоји се у боравку осуђеног лица у притвору (затвору) у трајању до шест месеци. Казна ограничења слободe састоји се у боравку лица у заводској установи отвореног типа, без изолације лица, али уз надзор и обавезно радно ангажовање, у трајању од једне до пет година.

„Ометање службеника органа безбедности“ (чл. 343.) састоји се у било каквом утицају на службеника органа безбедности у циљу ометања његовог обављања службене дужности или доношења неке незаконите одлуке. За основни облик дела предвиђена је новчана казна у износу од 50 до 200 најнижих бруто прихода или рад у јавном интересу у трајању до две године или лишење слободе у трајању до шест месеци.

Тежи облик дела постоји уколико је извршењем основног облика дела онемогућено спречавање кривичног дела или хватање учинилаца кривичног дела или је дело учинило службено лице злоупотребом службеног положаја. Учинилац овог облика дела казниће се губитком права на заузимање одређеног положаја или обављања одређених делатности у трајању до пет година или лишењем слободе у трајању до шест месеци или затвором до четири године.

Чланом 345. предвиђено је кривично дело под називом: „Насиље или претња насиљем према службенику органа безбедности“ чији се основни облик састоји у претњи убиством, насиљем, уништењем или оштећењем имовине која је упућена службенику органа безбедности или његовим блиским сродницима, а у вези обављања његове службене дужности. Учинилац основног облика дела казниће се радом у јавном интересу у трајању до две године, лишењем слободе у трајању до шест месеци, ограничењем слободе до три године или казном затвора у истом трајању.

Тежи облик дела, за који је прописана казна ограничења слободе до пет година или казна затвора у истом трајању, састоји се у намерном нападу или наносењу лаких и средње тешких телесних повреда службенику органа безбедности или његовим блиским сродницима, а у вези обављања његове службене дужности.

Најтежи облик дела, за који је прописана казна затвора у трајању од пет до дванаест година, врши лице које намерно нанесе тешке телесне повреде службенику органа безбедности или његовим блиским сродницима, а у вези обављања његове службене дужности.

Уколико је неки од наведених облика дела учињен од стране организоване групе, учинилац ће се казнити затвором у трајању од седам до четрнаест година.

„Угрожавање живота службеника органа безбедности, припадника јавне службе за заштиту јавног реда или војног службеника “ (чл. 348.), састоји се у убиству или покушају убиства службеника органа безбедности или његових блиских сродника, у вези са његовим службеним дужностима, као и припадника јавне службе за заштиту јавног реда или војног службеника у вези делатности које се односе на заштиту јавног реда. За ово кривично дело предвиђена је казна затвора у трајању од девет до петнаест година или доживотни затвор.

Чланом 349. инкриминсано је кривично дело узимања као талаца представника државних органа или службеника органа безбедности, за које је предвиђена казна затвора у трајању од осам до петнаест година. Дело чини лице које узме или држи као таоце представнике или службенике државних органа или органа безбедности или њихове блиске сроднике, у циљу принуђавања јавности или неке институције, предузећа, организације или неког службеног лица да предузму или да се уздрже од предузимања одређених радњи као услов за ослобађање талаца. Ово је посебан, специјалан облик кривичног дела отмице.

5. ЗАКОНИ БИВШИХ ЈУГОСЛОВЕНСКИХ РЕПУБЛИКА

5.1. Босна и Херцеговина

Кривичним законом Босне и Херцеговине²³³ из 2003. године, у глави XX под називом: „Кривична дела против правосуђа“, предвиђена су два кривична дела којима се обезбеђује заштита личног и телесног интегритета полицијских службеника²³⁴.

²³³ Кривични закон Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“, бр. 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 32/2007 и 8/2010).

„Спречавање службеног лица у вршењу службене радње“ (члан 241а.) врши лице које употребом силе или претње да ће се непосредно употребити сила спречи службено лице у институцијама Босне и Херцеговине у вршењу службене радње, коју је предузело у оквиру својих овлашћења, или га на исти начин присили на вршење службене радње. За овај облик дела прописана је казна затвора од три месеца до три године. Уколико је приликом извршења основног облика дела службено лице злостављано или су му нанете лакше телесне повреде или је кривично дело почињено претњом употребе оружја, учинилац ће се казнити казном затвора од шест месеци до пет година.

Кривичноправна заштита полицијских службеника²³⁵ обезбеђена је инкриминисањем квалификованог облика дела (чл. 241а. ст. 3.), за који је прописана казна затвора од једне до десет година. Овај облик дела ће постојати када се неки од основних облика дела изврши према службеном лицу приликом обављања послова безбедности Босне и Херцеговине, лишења слободе учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе.

Чланом 241а. изричито је предвиђено и да се учинилац било ког од наведених облика спречавања може ослободити казне, ако је био изазван противзаконитим или грубим поступањем службеног лица.

Кривично дело под називом: „Напад на службено лице у вршењу послова безбедности, откривању или лишењу слободе учинилаца кривичних дела“ (члан 241б.) састоји се у нападу или озбиљној претњи да ће се напасти службено лице у институцијама Босне и Херцеговине или лице које му помаже у вршењу послова безбедности Босне и Херцеговине, откривању или лишењу слободе учиниоца кривичних дела или чувања лица лишеног слободе. За овај, основни облик дела, прописана је казна затвора од три месеца до три године.

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, постоји ако је, приликом извршења основног облика дела, службено лице или лице које му

²³⁴ Б. Петровић, Д. Јовашевић, *Кривично (казнено) право 2, Посебни дио*, Сарајево, 2005, стр. 214-217.

²³⁵ М. Симовић, В. Симовић, Љ. Тодоровић, *Кривични закони*, Сарајево, 2010, стр. 114-115.

помаже лакше телесно повређено или је дело извршено уз претњу употребом оружја. Уколико је приликом извршења дела службено лице или лице које му помаже тешко телесно повређено, извршилац ће се казнити казном затвора од једне до десет година.

Као и код кривичног дела спречавања, извршилац може бити ослобођен од казне уколико је био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица или лица које му помаже.

Имајући у виду да се на територији Босне и Херцеговине примењује више материјалних кривичноправних прописа, указаћемо и на одговарајуће одредбе Кривичног закона Републике Српске²³⁶ из 2003. године, којима се обезбеђује кривичноправна заштита безбедности полицијских службеника. У групи кривичних дела против јавног реда и мира²³⁷, инкриминисано је више дела усмерених на остваривање заштите службених лица у обављању послова безбедности.

Кривично дело под називом: „Спречавање службеног лица у вршењу службене радње“ (чл. 387.) чини лице које употребом силе или претњом да ће непосредно употребити силу спречи службено лице у вршењу службене радње коју је предузело у оквиру својих овлашћења или га на исти начин принуди на вршење службене радње. Учинилац основног облика дела казниће се новчаном казном или затвором до две године, а према изричитој законској одредби и покушај дела је кажњив. Уколико је приликом извршења основног облика дела учинилац увредио или злоставио службено лице или му нанео лаку телесну повреду или је претио употребом оружја, казниће се затвором до три године.

Кривичноправна заштита полицијских службеника обезбеђена је ставом 3. којим је предвиђено да ће се казном затвора од шест месеци до пет година казнити лице које основни облик дела изврши према судији или јавном тужиоцу при вршењу њихове судијске, односно тужилачке дужности или службеном лицу или лицу које му помаже при

²³⁶ Кривични закон Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр. 49/2003, 108/2004, 37/2006, 70/2006, 73/2010, 1/2012 и 67/2013).

²³⁷ М. Бабић, И. Марковић, *Кривично право, Посебни дио*, Бања Лука, 2007, стр. 302-306.

вршењу послова безбедности, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе.

Такође, прописано је да се учинилац дела може ослободити од казне ако је био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица.

Кривично дело под називом: „Напад на службено лице у вршењу службене дужности“ (чл. 388.)²³⁸, за које је прописана казна затвора до три године, састоји се у нападу или озбиљној претњи да ће се напасти службено лице или лице за које учинилац зна да помаже службеном лицу у вршењу службене дужности. Казном затвора у трајању од три месеца до три године казниће се учинилац који, при извршењу основног облика дела, службено лице или лице за које зна да му помаже злостави, телесно повреди или му прети употребом оружја.

Најтежи облик напада, за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, постоји ако је неки од наведених облика дела учињен према судији или јавном тужиоцу у вези са вршењем њихове судијске, односно тужилачке дужности или према службеном лицу у вршењу послова безбедности.

Као и код кривичног дела спречавања, учинилац се може ослободити од казне ако је био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица или лица које му помаже.

Чланом 389. предвиђено је да ће се новчаном казном или казном затвора до три године казнити лице које учествује у скупини људи која заједничким деловањем спречи или покуша да спречи службено лице у вршењу службене радње или га на исти начин принуди на вршење службене радње. Организатор или вођа групе која изврши такво дело казниће се затвором од једне до пет година.

„Организовање отпора“ (чл. 391.) врши лице које организује или друге позива на пружање насилног отпора према законитим одлукама или мерама надлежних органа или

²³⁸ Д. Јовашевић, В. Икановић, *Кривично право Републике Српске, Посебни дио*, Бања Лука, 2012, стр. 289-293.

према службеном лицу у вршењу службене радње. За основни облик дела прописана је новчана казна или затвор до две године. Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од три месеца до три године, постоји ако је услед извршења основног облика дела дошло до неспровођења или знатног отежавања у спровођењу законите одлуке или мере државних органа. Организатор или вођа групе казниће се затвором од шест месеци до пет година.

5.2. Македонија

Кривични законик Македоније²³⁹, донет је 1996. године и у међувремену је претрпео бројне измене и допуне. Кривична дела која се могу извршити на штету полицијских службеника систематизована су у групама кривичних дела против јавног реда и живота и тела, а посебна прекршајноправна заштита полицијских службеника обезбеђена је Законом о прекршајима против јавног реда²⁴⁰.

Убиство полицијског службеника предвиђено је као посебан облик кривичног дела убиства (чл. 123.), за који је прописана казна затвора од најмање десет година или доживотни затвор. Дело се састоји у лишењу живота судије, јавног тужиоца или адвоката у вршењу његове функције, односно службеног или војног лица у обављању послова јавне

²³⁹ Кривични законик Македоније („Службен весник на Република Македонија“, бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012 и 55/2013).

²⁴⁰ Чланом 13. Закона о прекршајима против јавног реда предвиђено је да ће се новчаном у казном у износу од 600 до 800 евра, у денарској противвредности, казнити лице које омаловажава државни орган, односно омаловажава или вређа службено лице државног органа или друге институције која врши јавна овлашћења, приликом обављања службене дужности. Уколико је такав прекршај извршен према полицијском службенику, учинилац ће се казнити новчаном казном у износу од 600 до 900 евра, у денарској противвредности. <http://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Zakon-za-prekrshotsite-protiv-javniot-red-i-mir-18-05-20071.pdf>; претражено: 28.06.2014. године.

или државне безбедности или дужности чувања јавног реда, хватања извршилаца кривичних дела или чувања лица лишеног слободе.

„Спречавање службеног лица у вршењу службене дужности“ (чл. 382.) чини лице које силом или озбиљном претњом да ће директно напасти на живот или тело спречава службено лице у вршењу службене дужности или га приморава да изврши службену радњу. Учиниолац овог облика дела казниће се новчаном казном или затвором до три године. Ако је приликом извршења основног облика дела учинилац увредио или злоставио службено лице, нанео му телесну повреду или му је претио употребом оружја, казниће се затвором од три месеца до три године. Покушај извршења ових облика дела је, такође, кажњив.

Најтежи облик спречавања, за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, постоји уколико је дело извршено према службеном лицу или лицу које му помаже у обављању послова јавне безбедности или заштите уставног поретка Републике Македоније, односно спречавања или откривања кривичних дела, хватања извршилаца кривичних дела, одржавања јавног реда или чувања лица лишених слободе.

Учиниолац било ког од наведених облика дела се може ослободити од казне, ако је био изазван незаконитим или грубим понашањем службеног лица или особе која му помаже.

Инкриминацијом кривичног дела напада на службено лице приликом обављања послова безбедности (чл. 383.) директно се обезбеђује кривичноправна заштита полицијских службеника. Дело се састоји у нападу или озбиљној претњи да ће се напасти службено лице или лице које му помаже у обављању послова јавне безбедности или заштите уставног поретка Републике Македоније, односно спречавања или откривања кривичних дела, хватања извршилаца кривичних дела, одржавања јавног реда или чувања лица лишених слободе. За основни облик дела предвиђена је новчана казна или казна затвора до три године.

Први тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, постоји ако је учинилац претио употребом оружја или другог опасног оруђа,

увредио или злоставио службено лице или лице које му помаже или им је нанео телесну повреду. Уколико је учинилац неког од наведених облика напада био изазван незаконитим или грубим понашањем службеног лица или особе која му помаже, може се, према изричитој законској одредби, ослободити од казне.

Најтежи облик дела, за који је прописана казна затвора од једне до десет година, постоји уколико је приликом извршења основног облика дела учинилац службеном лицу или лицу које му помаже нанео тешку телесну повреду.

За „Учествовање у групи која спречава службено лице у вршењу службене дужности“ (чл. 384.), казном затвора од три месеца до три године, казниће се лице које учествује у групи која заједничким деловањем спречава или покушава да спречи службено лице у обављању службене дужности или га на исти начин принуди да изврши службену радњу. Коловођа такве групе казниће се затвором од једне до пет година.

„Организовање отпора“ (чл. 387.), за које је прописана новчана казна или казна затвора до три године, врши лице које организује друге на отпор или непоштовање законских одлука и мера државних органа. Казном затвора у трајању од једне до пет година, казниће се како коловођа такве групе, тако и учинилац основног облика дела уколико је услед његовог извршења дошло до неспровођења или значајног отежавања спровођења законитих мера или одлука државних органа.

5.3. Словенија

Казнени законик Словеније²⁴¹ из 2008. године, у групи дела против јавног реда и мира, инкриминише више кривичних дела којима се угрожава безбедност службених лица,

²⁴¹ Казнени законик Републике Словеније („Uradni list Republike Slovenije“, бр. 55/2008).

али и лични и телесни интегритет полицијских службеника, као посебне категорије службених лица у односу на које се обезбеђује виши ниво кривичноправне заштите.

У члану 299. предвиђено је кривично дело под називом: „Спречавање службене радње или одмазда према службеном лицу“, које се састоји из два основна облика: а) спречавања и б) одмазде. Први основни облик дела, за који је прописана казна затвора од три месеца до две године, врши лице које силом или претњом да ће непосредно применити силу спречи службено лице да изврши службену радњу у оквиру својих овлашћења или га на исти начин принуди да изврши неку радњу.

Уколико је, приликом извршења основног облика дела, учинилац злоставио службено лице, нанео му лаку телесну повреду или му је претио употребом оружја или опасног предмета или средства, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

Најтежи облик дела, за који је прописана казна затвора од једне до пет година, постоји када је радња извршена према службеном лицу које обавља полицијске или послове државне безбедности, односно делатности хватања учинилаца кривичних дела, чувања лица лишених слободе или друге радње спровођења закона, послове управне инспекције, спровођења истраге или суђења у кривичном поступку.

Други основни облик дела, односно одмазда (освета) према службеном лицу, састоји се у освети према службеном лицу које предузима или је предузело одређене радње у прекршајном или кривичном поступку, спроводи налоге полиције или делатности управног инспекцијског надзора, које води или је водило истрагу, суди или је судило у кривичном поступку, а због радњи које је то или друго службено лице предузело у оквиру својих овлашћења, тако да је угрожен живот, тело, имовина или лична безбедност службеног лица или његових блиских сродника. За овај облик дела прописана је казна затвора од једне до пет година.

Учинилац било ког од наведених облика дела може се ослободити од казне или казнити новчаном казном или затвором до шест месеци, ако је био изазван незаконитим понашањем службеног лица.

„Напад на службено лице при обављању послова безбедности“ (чл. 300.), састоји се у нападу или озбиљној претњи да ће се напасти службено лице или друго лице, за које учинилац зна да помаже службеном лицу, при обављању полицијских послова, послова државне безбедности или одржавања јавног реда, или лице које обавља послове који се односе на спровођење кривичних санкција. Учиниоца основног облика дела казниће се казном затвора у трајању од шест месеци до три године.

Уколико је приликом извршења основног облика дела, учинилац службеном лицу или лицу које му помаже, претио оружјем или опасним оруђем или је злоставио ту особу или јој је нанео лаку телесну повреду, казниће се затвором од шест месеци до пет година. Иста казна предвиђена је за учиниоца који основни облик дела изврши према две или више особа.

„Учествовање у групи која спречава службено лице у обављању службене дужности“ (чл. 301.) чини лице које учествује у групи која заједничким деловањем спречи или покуша да спречи службено лице у обављању службених радњи или га на исти начин принуди на извршење неке службене радње. За учествовање у групи, прописана је казна затвора од три месеца до две године, док ће се коловођа такве групе казнити затвором у трајању од шест месеци до три године.

Кривично дело позивања на отпор (чл. 302.), за које је прописана казна затвора до једне године, састоји се у подстицању насилног отпора према законитим одлукама или радњама државних органа или према службеним лицима за време обављања службене дужности. Ако услед извршења основног облика дела није спроведена одлука или радња државних органа или је њено спровођење било знатано отежано, учинилац ће се казнити затвором до три године. Иста казна прописана је и за коловођу групе која изврши основни облик дела.

5.4. Хрватска

Кривичноправна заштита полицијских службеника у Републици Хрватској обезбеђена је одредбама Казненог закона²⁴², односно прописивањем више кривичних дела којима се истовремено остварује заштита јавног реда и живота и тела службених лица.

У групи кривичних дела против јавног реда (чл. 314.) предвиђено је кривично дело под називом: „Присила према службеној особи“. Основни облик дела, за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, врши лице које употребом силе или претњом да ће употребити силу спречи службену особу у обављању службене радње која је у оквиру њених овлашћења или је присили на обављање службене радње у оквиру или изван њених овлашћења²⁴³.

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од једне до осам година, постоји уколико је при извршењу основног облика доведен у опасност живот или тело службене особе или јој је нанета телесна повреда или је употребљено оружје или опасно оруђе.

Уколико је неки од наведених облика дела учињен према особи која овлашћено помаже службеној особи у обављању службене радње, учинилац ће се казнити као да је дело починио према службеној особи.

Привилеговани облик дела, предвиђен у ст. 4. овог члана, постоји када је учинилац било ког облика присиле према службеној особи био изазван противзаконитим, безобзирним или нарочито грубим поступањем службене особе или особе која јој овлашћено помаже. Према изричитом слову закона учинилац овог облика може се ослободити казне.

²⁴² Казнени закон Републике Хрватске („Narodne novine Republike Hrvatske“, бр. 125/2011 и 144/2012).

²⁴³ К. Turković et al., *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb, 2013, стр. 390-393.

Кривично дело под називом: „Напад на службену особу“, прописано чланом 315. врши лице које употребом силе или претњом употребе силе, осим случајева из члана 312. и члана 314. овог Закона, нападне војну особу, полицијског службеника, овлашћену службену особу Војне полиције или службену особу којој је поверено чување особа лишених слободе за време обављања службене дужности. За ово дело прописана је казна затвора од шест месеци до пет година.

Истом казном, казниће се и лице које употребом силе или претњом употребе силе пружа отпор службеној особи у обављању њене службене радње или у спровођењу законите одлуке или мере државног органа. Такође, уколико је неко од наведених дела учињено према особи која овлашћено помаже службеној особи у обављању службене радње, учинилац ће се казнити као да је дело починио према службеној особи.

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од једне до осам година, постоји када је при извршењу претходних облика дела доведен у опасност живот или тело службене особе или особе која јој помаже у обављању службене радње или јој је нанета телесна повреда или је употребљено оружје или опасно оруђе.

И учинилац овог кривичног дела може се ослободити од казне уколико је био изазван противзаконитим, безобзирним или нарочито грубим поступањем службене особе или особе која јој овлашћено помаже.

У групи кривичних дела против живота и тела (чл. 111.), као посебан облик тешког убиства, за који је прописана казна затвора од најмање десет година или казна дуготрајног затвора, инкриминсано је убиство службене особе у вези са обављањем њене службене дужности.

5.5. Црна Гора

Кривични законик Републике Црне Горе²⁴⁴, донет 2003. године, у глави XXX, под називом: „Кривична дела против држаних органа“ прописује више кривичних дела којима се, у првом реду, остварује кривичноправна заштита службених лица, а посредно и заштита полицијских службеника.

„Спречавање службеног лица у вршењу службене радње“ (чл. 375.) врши лице које силом или претњом да ће непосредно употребити силу спречи службено лице у вршењу службене радње коју предузима у оквиру својих овлашћења или га на исти начин принуди на вршење службене радње. За овај облик дела прописана је казна затвора од три месеца до три године.

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора од три месеца до три године, постоји ако је приликом извршења основног облика дела учинилац увредио или злоставио службено лице или му је нанео лаку телесну повреду или је службеном лицу претио употребом оружја (ст. 2.).

Најтежи облик дела, за који је прописана казна затвора од шест месеци до пет година, постоји уколико је неки од наведених облика дела учињен према судији или државном тужиоцу при вршењу њихове судијске, односно тужилачке дужности или службеном лицу у вршењу послова јавне или државне безбедности или дужности чувања јавног реда и мира, спречавања или откривања кривичног дела, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе (ст. 3.).

Учинилац ових облика дела може се, међутим, ослободити од казне ако је био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица.

²⁴⁴ Кривични законик Републике Црне Горе („Службени лист РЦГ“, бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и „Службени лист ЦГ“, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 и 56/2013).

Према изричитој законској одредби, учинилац ће се казнити и за покушај дела из става 1. и 2., односно у оним ситуацијама када радња извршења није предузета према полицијском службенику. Наиме, уколико је спречавање покушано према полицијском службенику (полицијски службеник није спречен, већ је наставио са вршењем службене радње), неће постојати ово кривично дело, већ ометање службеног лица, које је као прекршај предвиђено Законом о јавном реду и миру²⁴⁵.

Кривично дело под називом: „Напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 376.), за које је прописана казна затвора до три године, састоји се у нападу или претњи да ће се напасти службено лице у вршењу службене дужности.

Тежи облик дела, за који је предвиђена казна затвора од три месеца до пет година, постоја ако је при извршењу основног облика дела службеном лицу нанета лака телесна повреда или му је прећено употребом оружја (ст. 2.).

Уколико је неки од наведених облика дела учињен према судији или државном тужиоцу у вези са вршењем њихове судијске, односно тужилачке дужности или службеном лицу у вршењу послова јавне или државне безбедности, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година (ст. 3.).

Учиниолац се, такође, може ослободити од казне уколико је био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица.

Закоником је изричито предвиђено кажњавање за покушај основног облика дела.

²⁴⁵ Законом о јавном реду и миру Црне Горе, дефинисан је прекршај којим се ометају службена лица, односно полицијски службеници у вршењу службене радње. Чланом 11. предвиђен је прекршај за који је прописана новчана казна од 500 до 1500 евра или казна затвора до 60 дана, а који се састоји у ометању или омаловажавању службеног лица државног органа или организације, установе или другог правног лица, које на основу закона врши јавна овлашћења у вези са вршењем послова из њихове надлежности. Лице које овај прекршај учини као члан групе, казниће се новчаном казном од 500 до 2000 евра или казном затвора до 60 дана. http://www.skupstina.me/~skupcg/skupstina//cms/site_data/DOC24/704/704-ZAKON.pdf; претражено: 27.06.2014. године.

За „Учествовање у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње“ (чл. 377.), казном затвора до две године, казниће се лице које учествује у групи људи која заједничким деловањем спречи службено лице у вршењу службене радње или га на исти начин принуди на вршење службене радње. Коловођа групе која изврши такво дело казниће се казном затвора у трајању од шест месеци до пет година. Покушај основног облика дела је, такође, кажњив.

„Позивање на отпор“ (чл. 378.) врши лице које друге позива на отпор или на непослушност према законитим одлукама или мерама државних органа или према службеном лицу у вршењу службене радње. За ово дело прописана је казна затвора до три године. Ако је услед извршења овог дела дошло до неспровођења или знатног отежавања спровођења законитих одлука или мера државних органа, учинилац ће се казнити затвором од шест месеци до пет година.

Најтеже кривично дело којим се директно повређује живот полицијских службеника је кривично дело тешког убиства (чл. 144.), које је предвиђено у групи кривичних дела против живота и тела. Казном затвора у трајању од најмање десет година или затвором од четрдесет година казниће се лице које лиши живота службено или војно лице при вршењу или у вези са вршењем службене дужности.

6. АНАЛИЗА УПОРЕДНИХ РЕШЕЊА КРИВИЧНОПРАВНЕ ЗАШТИТЕ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

Појачана заштита живота, личног и телесног интегритета полицијских службеника, као посебне категорије службених лица и њихове службене дужности предвиђена је у готово свим савременим правним системима. Овим посебним пасивним субјектима пружа се појачана кривичноправна заштита при обављању службених радњи и дужности, чиме се посредно обезбеђује заштита безбедности грађана и друштва у целини. С обзиром на положај који полицијски службеници имају у одређеном друштву, потенцијалне изворе

угрожавања њихове безбедности и могуће облике њихове заштите, прописана су различита кривична дела у циљу остварења кривичноправне заштите полицијских службеника. Разноврсни облици заштите крећу се од уопштених формулација којима се остварује генерална заштита свих службених лица, до веома прецизно дефинисаних кривичних дела којима су инкриминисани бројни облици угрожавања и повређивања полицијских службеника, официра безбедности или службеника за одржавање јавног реда.

На основу извршене анализе закона англосаксонског, евроконтиненталног и источноевропског правног подручја, као и закона бивших југословенских република, могу се издвојити одређене карактеристике кривичноправне заштите полицијских службеника у наведеним правним системима.

Законима англосаксонског правног подручја (Законик САД-а и законици Вашингтона, Калифорније и Канаде) кривичноправна заштита полицијских службеника обезбеђује се одребама материјалних кривичних закона. Генерално гледано, овим одредбама се остварује заштита безбедности службеника органа реда или служби безбедности, као и заштита службених лица и запослених у државним органима. Инкриминисање ових дела врши се или навођењем конкретних радњи извршења (нпр. претња, застрашивање, злостављање, напад, отмица, телесне повреде или убиство) или се у оквиру предвиђених одредби не наводе конкретне радње извршења, већ се дело правно квалификује према наступелој последици. Наведеним законима, предвиђен је широк дијапазон кривичних дела којима се угрожава лични и телесни интегритет службених лица, генерално, или полицијских службеника, као представника државне власти. Најчешће се ради о тешким кривичним делима којима се, у односу на остала лица, остварује појачана кривичноправна заштита ове категорије државних службеника.

Поред кривичних дела која се могу наћи и у осталим правним системима, карактеристично је да се појединим законима изричито штите и лични и телесни интегритет чланова уже породице службеног лица од могућих угрожавања која су у вези са обављањем дужности службеног лица, а појачана заштита њихове безбедности огледа се и кроз инкриминисање одавања тајних података службених лица. Такође, овим законима, као посебно кривично дело, инкриминисано је и разоружавање или покушај

разоружавања полицијских службеника, при чему се посебно наводе и радње које се сматрају разоружавањем.

Специфичан вид кривичноправне заштите полицијских службеника предвиђен је и одредбама Закона о полицији Уједињеног Краљевства (Велике Британије) којим су предвиђена, како кривична дела на штету полицијских службеника, тако и кривична дела која се могу извршити од стране ових лица. Овим Законом ометање је предвиђено као посебан облик напада на полицијске службенике, при чему су таксативно наведене радње које се могу сматрати ометањем.

Евроконтинентално правно подручје карактеришу различити облици заштите безбедности полицијских службеника при обављању службене дужности, почевши од уопштених формулација којима се инкриминишу ометање и напад, па до њиховог прецизирања у бројним облицима кривичних дела с обзиром на степен повређивања личног и телесног интегритета полицијских службеника. Таква кривична дела најчешће су предвиђена у групи дела против службених лица или јавне администрације или у групи дела против јавног реда и мира. Такође, већина закона ових правних система превиђа и посебан облик кривичног дела убиства (квалификовани облик или посебно кривично дело) уколико је радња извршења предузета према овој категорији пасивних субјеката.

Нарочиту пажњу заокупља Кривични законик Француске који садржи бројне инкриминације у циљу обезбеђења заштите безбедности судије, тужиоца, поротника, адвоката, правног стручног службеника или државног службеника, припадника жандармерије, службеника националне полиције, царине, затворске администрације, ватрогасца или било ког другог лица које поседује јавна овлашћења или пружа јавне услуге. Овим Закоником као најтеже кривично дело, за које је прописана казна доживотног затвора, предвиђено је умишљајно лишење живота наведених лица приликом обављања или у вези са обављањем њихове функције или дужности, при чему је неопходно и да је својство жртве очигледно или познато извршиоцу.

У групи дела против физичког и психофизичког интегритета личности, којима се умишљајно повређује телесни интегритет лица, предвиђено је више кривичних дела,

односно њихових квалификованих облика који се састоје у наношењу телесне повреде службеним лицима. Законик, пре свега, посебно инкриминише нехатно лишење живота наведених пасивних субјекта (за које је предвиђена казна затвора у трајању од двадесет година), затим њихово мучење или предузимање других безобзирних аката, а такође, инкриминише и наношење телесних повреда које се разликују у зависности од дужине неспособности за рад која је услед извршења дела проузрокована код таквих лица. За наведена дела прописане су изузетно високе казне, при чему се наношење телесних повреда кумулативно кажњава казном затвора и новчаном казном. Наиме, уколико је услед извршења дела дошло до наношења телесних повреда, учинилац ће се у зависности од облика повреде казнити затвором у трајању од три, пет или десет година уз новчану казну у износу од 45.000, 75.000 или 150.000 евра. Такође, као посебно дело предвиђено је и застрашивање наведених јавних службеника, за које је прописан затвор од три године или новчана казна у износу од 30.000 евра, односно затвор у трајању од пет година и новчана казна у износу од 75.000 евра уколико учинилац прети смрћу наведеним лицима или прети да ће напасти имовину на начин који може да доведе до опасности за друге људе.

Закони источноевропског правног подручја као основно кривично дело које се може извршити према службенима лицима у вршењу службене дужности инкриминишу акте насиља, односно употребу силе или претње или пружање отпора према законитим одлукама службених лица. Овим законима, најчешће, се посебно инкриминише и увредљиво понашање које се огледа у вређању представника државних органа (службених лица) током обављања њихове службене дужности или у вези са њом. Такође, одговарајућим одредбама кривичних законодавстава предвиђен је и квалификовани облик кривичног дела убиства или посебно кривично дело којим се остварује појачана кривичноправна заштита полицијских службеника (или службених лица генерално) имајући у виду значај и природу послова које обављају.

Кривичним законодавством бивших југословенских република кривична дела којима се угрожава безбедност полицијских службеника предвиђена су на сличан начин као и у нашој земљи. У оквиру већине посматраних законодавстава, ради се о готово идентичним радњама извршења које су суштински садржане у одредбама следећих

кривичних дела: 1) спречавање службеног лица у вршењу службене радње; 2) напад на службено лице у вршењу службене дужности; 3) учествовање у групи која спречи службено лице у вршењу службене дужности; 4) организовање отпора и 5) тешко убиство. У погледу висине запрећених казни за квалификоване облике дела који су извршени према службеним лицима у обављању послова безбедности, најчешће су предвиђене казне затвора у трајању од шест месеци до пет година, односно од једне до десет година. Посебно се може уочити да је Кривичним закоником Црне Горе, као посебан облик тешког убиства, предвиђено лишење живота службеног или војног лица при вршењу или у вези са вршењем службене дужности, чиме се једном инкриминацијом остварује кривичноправна заштита полицијских службеника, како при вршењу службене дужности, тако и у вези са њом.

На крају, можемо указати и да је позитивним правом појединих земаља, у оквиру закона којима се уређује област јавног реда и мира, предвиђен посебан прекршај који се може извршити према службеним лицима, односно полицијским службеницима при обављању службене дужности. Тако је македонским Законом о прекршајима против јавног реда и мира прописано да ће се новчаном казном у износу од шесто до деветсто евра казнити лице које омаловажава или вређа полицијског службеника, док је Законом о јавном реду и миру Црне Горе прописано да ће се новчаном казном у износу од петсто до хиљадпетсто евра казнити лице које омета или омаловажава службено лице државног органа у вршењу службене дужности.

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У позитивном праву Републике Србије предвиђено је више кривичних дела којима се остварује заштита безбедности полицијских службеника, као посебне категорије службених лица, како при обављању полицијских послова, односно вршењу службене дужности, тако и у ситуацијама које су у вези са дужношћу коју обављају. Овим кривичним делима се примарно обезбеђује заштита њиховог живота, личног и телесног интегритета, али и истовремена заштита законитог, ефикасног, квалитетног и благовременог обављања њихове службене дужности. Постојање својства полицијског службеника на страни пасивног субјекта, најчешће, представља квалификаторну околност која условљава постојање тежих облика кривичних дела за које су предвиђене строжије кривичне санкције.

Савремени облици кривичноправне заштите службених лица су у кривичном праву наше земље утемељени одредбама Кривичног законика Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца из 1929. године, којим се остваривала заштита „државних службеника,, у вршењу „званичне службе“. Са развојем кривичног законодавства, дошло је и до усавршавања наведених одредби кроз повећање обима и интензитета кривичноправне заштите, како службених лица генерално, тако и полицијских службеника, односно службених лица у обављању послова безбедности.

У позитивном праву Републике Србије кривичноправна заштита полицијских службеника обезбеђена је одредбама Кривичног законика, односно прописивањем више кривичних дела у глави XIII под називом: „Кривична дела против живота и тела“, у глави XIV под називом: „Кривична дела против слобода и права човека и грађанина“ и у глави XIX под називом: „Кривична дела против државних органа“. Такође, Законом о јавном реду и миру предвиђено је једно кривично дело којим се угрожава безбедност полицијских службеника.

При разматрању кривичноправне заштите полицијских службеника биће анализирана следећа кривична дела:

1) у групи кривичних дела против живота и тела:

- тешко убиство, односно убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.6. КЗ РС) и убиство судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.7. КЗ РС);

2) у групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина:

- угрожавање сигурности (чл. 138. КЗ РС);

3) у групи кривичних дела против државних органа:

- спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. КЗ РС);
- напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. КЗ РС);
- учествовање у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње (чл. 324. КЗ РС) и

4) ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. Закона о јавном реду и миру).

2. ТЕШКО УБИСТВО

2.1. Појам и елементи кривичног дела убиства

Најтеже кривично дело којим се директно повређује живот и телесни интегритет полицијских службеника јесте кривично дело тешког убиства (чл. 114.). У својој основи, ово дело има обележја кривичног дела убиства. То је противправно лишење живота другог лица, али је праћено посебним квалификаторним околностима које га чине тежим и друштвено опаснијим од обичног убиства.

Кривично дело убиства (чл. 113. КЗ РС) састоји се у противправном лишењу живота другог лица које је учињено са умишљајем. Може бити извршено различитим делатностима на различите начине, различитим средствима и под различитим условима или околностима, при чему не постоје елементи које ово дело чине тежим или лакшим.

Објект кривичноправне заштите и објект радње је живо људско биће, односно жив човек од момента рађања, па до смрти. За одређивање момента почетка живота релевантан је почетак порођаја, док се као моменат смрти узима тзв. мождана смрт, односно иреверзибилно оштећење мозга и престанак рада свих можданих функција²⁴⁶.

Радња извршења кривичног дела убиства није законски прецизирана, већ је одређена помоћу „последичне норме“, тј. представља сваку делатност којом се проузрокује смрт другог лица. Радњом извршења сматра се „свака делатност чињења или нечињења, психолошка или физичка делатност, којом се непосредно или посредно проузрокује последица – смрт другог лица“²⁴⁷. Убиство се може извршити употребом различитих физичких, хемијских, радиолошких, бактериолошких и других средстава,

²⁴⁶ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 2013, стр. 7.

²⁴⁷ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 2006, стр. 23.

директно (када учинилац својом делатношћу жртву лишава живота) или индиректно (посредством другог лица или саме жртве)²⁴⁸.

Последица кривичног дела је наступање смрти лица према коме је предузета делатност лишења живота, при чему између предузете радње и наступеле последице мора постојати узрочно-последични однос. За постојање дела није од значаја да ли је смрт наступила одмах након предузимања радње извршења или после дужег или краћег периода, већ је неопходно да је последица смрти произашла из предузете радње извршиоца. Кривично дело убиства ће постојати и када је услед предузете радње извршења прво наступила телесна повреда, а тек накнадно и смрт као даља последица те повреде²⁴⁹.

Утврђивање постојања узрочно-последичног односа између делатности човека тј. радње извршења и смрти као последице дела може, нарочито, представљати проблем када до наступања смртне последице дође услед деловања више различитих фактора. Приликом утврђивања да ли је одређена радња проузроковала смртну последицу, код кривичног дела убиства преовладава теорија еквиваленције, односно *condicio sine qua non*, према којој је сваки услов који је непосредно или посредно претходио последици, а без кога она не би наступила, узрок такве последице²⁵⁰.

Уколико је неки накнадно наступели услов био таквог значаја и интензитета да је скренуо узрочни ток и засновао нови узрочно-последични ланац који је и довео до смртне последице, односно ако је први узрочни однос прекинут, учинилац одговара за ону последицу која је до тог момента постојала. Међутим, ако је смрт наступила у садејству прве радње учиниоца и осталих радњи или околности „постоји узрочни однос између радње учиниоца и последице смрти, без обзира што се у овај однос интерполирала и нека друга околност“²⁵¹.

²⁴⁸ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., 340.

²⁴⁹ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 48.

²⁵⁰ З. Стојановић, О. Перић, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 2005, стр. 87.

²⁵¹ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 341.

За постојање овог дела, неопходно је да је радња извршења предузета противправно, тј. да противправност није искључена по неком општем основу (убиство у нужној одбрани или крајњој нужди) или посебном основу (када службено или војно лице лиши живота другог употребљавајући оружје у складу са прописима службе)²⁵².

У погледу кривице на страни учиниоца неопходан је умишљај, директни или евентуални, односно свест учиниоца да лишава живота друго лице и да то хоће или да на то пристаје. Свест о противправности дела није неопходна, јер је лишење живота другога увек противправно, осим када је противправност по неком општем или посебном основу искључена. Уколико, међутим, не постоји свест учиниоца о неком стварном обележју бића овог дела, може постојати нехатно лишење живота (чл. 118. КЗ РС) уколико је учинилац био дужан и могао да буде свестан те околности²⁵³.

Убиство је свршено наступањем смрти другог лица. Уколико је учинилац предузео радњу извршења, али је смртна последица изостала, постојаће покушај овог дела, који је кажњив по општим правилима. У вези са покушајем кривичног дела убиства значајно је питање разграничења овог дела од кривичног дела тешке телесне повреде, нарочито оне квалификоване смрћу код које умишљај не обухвата смрт као тежу последицу²⁵⁴. Умишљај се, у циљу правилне правне квалификације дела, утврђује „узимањем у обзир и

²⁵² Ибид, стр. 344.

²⁵³ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 49.

²⁵⁴ „Правилно је првостепени суд у првостепеној пресуди утврдио да је оптужени покушао извршење кривичног дела убиства на тај начин што је оштећеној нанео тешке телесне повреде ударајући је ушицама секире по чеоном делу главе, а да дело није довршио из разлога што је извршење дела прекинуо због наиласка очуха оштећене сведока Т. М. и за неприхватање супротне одбране оптуженог да није желео да лиши живота оштећену, већ само да је повреди дао је потпуне и у свему прихватљиве разлоге...Првостепени суд је на основу детаљне оцене изјаве оштећене да је оптужени више пута ударио ушицама секире које је средство подобно за извршење конкретног кривичног дела, да је први пут ударио у чеони предео главе а затим још два пута замашио са намером да је удари по глави као највиталнијем делу тела, али да је она избегла ударце подметањем руке, утврдио да је оптужени покушао да лиши живота оштећену, па су стога неосновани наводи жалбе да је намера оптуженог била усмерена само према повређивању оштећене“.
(Пресуда Апелационог суда у Нишу Кж.1. 2083/2010 од 10.6.2010. године.)

проценом објективних околности које су постојале приликом извршења кривичног дела²⁵⁵. Ако је при покушају остварено биће неког другог кривичног дела, зависно од његове природе, постојаће идеални стицај дела или само покушај кривичног дела убиства.

Кривично дело убиства може се извршити и од стране више лица. Уколико се више лица договорило да лиши живота одређено лице и приступили су остварењу те намере са различитим интензитетом, а смрт је наступила само као последица радње једног од њих, сви се сматрају саизвршиоцима.

За кривично дело убиство прописана је казна затвора у трајању од пет до петнаест година.

2.2. Појам и врсте тешког убиства

Лишење живота другог лица може бити извршено на начин, из побуда, према пасивном субјекту или под другим специфичним квалификаторним околностима које га чине тежим од обичног убиства чиме се може остварити неко од законских обележја бића кривичног дела тешког убиства.

Чланом 114. предвиђено је да ће се казном затвора у трајању од најмање десет година или затвором од од тридесет до четрдесет година казнити лице које:

1. другог лиши живота на свиреп или подмукао начин;
2. другог лиши живота при безобзирном насилничком понашању;
3. другог лиши живота и при томе са умишљајем доведе у опасност живот још неког лица;
4. другог лиши живота при извршењу кривичног дела разбојништва или разбојничке крађе;

²⁵⁵ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 8.

5. другог лиши живота из користољубља, ради извршења или прикривања другог кривичног дела, из безобзирне освете или из других ниских побуда;
6. лиши живота службено или војно лице при вршењу службене дужности;
7. лиши живота судију, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности;
8. лиши живота лице које обавља послове од јавног значаја у вези са пословима које то лице обавља;
9. лиши живота дете или бремениту жену;
10. лиши живота члана своје породице којег је претходно злостављао и
11. са умишљајем лиши живота више лица, а не ради се о убиству на мах, убиству детета при порођају или лишењу живота из самилости.

Ако лишење живота садржи више обележја по којима правно може бити квалификовано као тешко убиство, квалификацију треба да добије по једном, најзначајнијем обележју, а остала обележја представљају отежавајуће околности²⁵⁶.

У даљем раду указаћемо на обележја два облика кривичног дела тешког убиства која се могу извршити на штету полицијских службеника и то:

1. убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.6. КЗ РС) и
2. убиство судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.7. КЗ РС).

²⁵⁶ „Наиме, у члану 114. КЗ прописано је кривично дело тешко убиство, дакле тежи, квалификовани, облици убиства. У својој основи сви они имају основна обележја заједничка за свако убиство - противправно лишавање живота другог лица, али је убиство праћено и неком посебном, квалификаторном околношћу која га чини тежим и друштвено опаснијим од обичног убиства. Овакви квалификовани облици убиства су прецизирани у члану 114. тач. 1) до 9) КЗ. Свака од ових правних квалификација представља по једно самостално кривично дело. Ако се пође од тога, онда би испало да су оптужени на начин како су правно квалификоване њихове радње извршили два кривична дела - односно убиство на свиреп или подмукао начин из члана 114. тачка 1.) КЗ и кривично дело тешко убиство из користољубља, ради извршења или прикривања другог кривичног дела, из безобзирне освете или из других ниских побуда из члана 114. тачка 5.) КЗ, а то није могуће“. (Пресуда Врховног суда Србије Кж. И 1796/2006 од 11.12.2006. године).

2.3. Убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности

Убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности (чл. 114 ст. 1. тач. 6. КЗ РС) јесте најтеже кривично дело којим се директно угрожава живот и телесни интегритет полицијских службеника. Иако се његовим прописивањем обезбеђује заштита свих службених и војних лица, овај облик кривичног дела тешког убиства најчешће се испољава предузимањем радње извршења према полицијским службеницима Министарства унутрашњих послова, у првом реду према овлашћеним службеним лицима.

Лишење живота службених и војних лица сматра се тешким управо због неопходности њихове појачане кривичноправне заштите, имајући у виду да су при вршењу своје дужности посебно угрожени нападима на живот, лични и телесни интегритет, али и зато што се њиховим лишењем живота посредно угрожава и службена дужност коју обављају²⁵⁷. Инкриминацијом овог облика тешког убиства обезбеђена је, како кривичноправна заштита живота полицијских службеника, односно службених и војних лица генерално, тако и заштита службене дужности, њеног законитог, благовременог и ефикасног обављања²⁵⁸.

Убиство службеног или војног лица састоји се у умишљајном лишењу живота лица које има ово својство, управо у вези са вршењем службене дужности коју обавља²⁵⁹. Реч је, дакле, о убиству које је извршено под законом одређеним квалификаторним околностима, док су објект заштите, радња извршења, последица, узрочно-последични однос и облик кривице, исти као и код обичног убиства.

²⁵⁷ Ђ. Ђорђевић, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 2011, стр. 13.

²⁵⁸ И. Симић, М. Петровић, *Кривични закон Републике Србије, практична примена*, Београд, 2002, стр. 29-41.

²⁵⁹ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 28.

Овај облик тешког убиства постоји уколико је радња лишења живота предузета под следећим квалификаторним околностима²⁶⁰:

- својство пасивног субјекта (службено или војно лице);
- предузимање радње извршења при вршењу послова и задатака пасивног субјекта;
- предузимање радње извршења према овим лицима управо у вези послова и задатака које они врше и
- побуде или мотиви којима се руководио учинилац при предузимању радње извршења²⁶¹.

Пасивни субјект код овог кривичног дела може бити службено или војно лице. Према одредбама чл. 112. Кривичног законика, службеним лицем се сматра:

1. лице које у државном органу врши службене дужности;
2. изабрано, именовано или постављено лице у државном органу, органу локалне самоуправе или лице које стално или повремено врши службене дужности или службене функције у тим органима;
3. јавни бележник, извршитељ и арбитар, као и лице у установи, предузећу или другом субјекту, којем је поверено вршење јавних овлашћења, које одлучује о правима, обавезама или интересима физичких или правних лица или о јавном интересу;
4. лице којем је фактички поверено вршење појединих службених дужности или послова и
5. војно лице²⁶².

²⁶⁰ Д. Јовашевић, Убиство службеног или војног лица при обављању послова безбедности као посебан облик тешког убиства, *Правни живот*, 9/2001, стр. 55-72.

²⁶¹ З. Стојановић, О. Перић, *Кривично право, Посебни део*, Београд, 2000, стр. 99-100.

²⁶² Војним лицем се сматра професионални војник (професионални официр, професионални подофицир, официр по уговору, подофицир по уговору и војник по уговору), војник на одслужењу војног рока, студент војне академије, ученик војне школе, лице из резервног састава док се као војни обвезник налази на војној дужности и цивилно лице које врши одређену војну дужност.

Као пасивни субјект може се јавити и свако друго лице које на основу закона или прописа обавља одређене дужности или задатке, нпр. службено лице које у установи у којој се извршава казна лишења слободе или нека друга казна институционалног карактера обавља службене дужности.

Убиство службеног или војног лица, као облик кривичног дела тешког убиства, не може се, међутим, извршити према сваком службеном или војном лицу, већ је ово својство ограничено природом послова које та лица обављају и при чијем се вршењу лишавају живота²⁶³.

Појам службене дужности обухвата мноштво различитих делатности које службена лица врше на основу закона или других прописа. За разлику од ранијих одредби, којима су прецизно набројани послови службених лица при чијем се обављању може извршити овај облик тешког убиства, важећим одредбама нису наведени конкретни послови, односно дужности које произилазе из својства службеног или војног лица. У првом реду, кривичноправна заштита пружа се службеним и војним лицима при обављању послова државне или јавне безбедности, дужности чувања јавног реда, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе, али то могу бити и други послови у оквиру службене дужности тих лица, чиме се значајно проширује криминална зона овог кривичног дела²⁶⁴.

У теорији се, такође, наводи да се појачана кривичноправна заштита жели пружити управо и само оним лицима која обављају такве службене дужности и послове при којима су посебно изложена опасностима и могућностима угрожавања њиховог живота и телесног интегритета²⁶⁵. Међу овим дужностима и пословима издвајају се, пре свега, послови државне и јавне безбедности. Послови државне безбедности представљају делатности које су усмерене на откривање и спречавање активности појединаца или група, односно организација које су управљене на подривање и рушење уставом утврђеног уређења наше земље, њене независности, територијалног интегритета, суверенитета,

²⁶³ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 355.

²⁶⁴ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 13.

²⁶⁵ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 55.

спољне и унутрашње безбедности²⁶⁶. Те послове данас обављају припадници Безбедносно-информативне агенције (БИА).

У функцији одржавања јавне безбедности, у првом реду, су полицијски послови, који према одредбама Закона о полицији (чл.10.) обухватају: безбедносну заштиту живота, права, слобода и личног интегритета лица, као и подршку владавини права; безбедносну заштиту имовине; спречавање, откривање и расветљавање кривичних дела, прекршаја и других деликата, друге видове борбе против криминала и отклањање његових организованих и других облика; откривање и хватање извршилаца кривичних дела и прекршаја и других лица за којима се трага и њихово привођење надлежним органима; одржавање јавног реда, пружање помоћи у случају опасности и пружање друге безбедносне помоћи онима којима је неопходна; регулисање, контролу, пружање помоћи и надзор у саобраћају на путевима; обезбеђивање одређених јавних скупова, личности, органа, објеката и простора; заштиту државне границе; извршавање задатака утврђених прописима о странцима и извршавање других задатака утврђених законом и подзаконским актима на основу овлашћења из закона.

Такође, послови државне и јавне безбедности обухватају и чување лица лишених слободе, односно предузимање различитих активности усмерених на вршење надзора над лицима која издржавају казну затвора или малолетничког затвора, казну затвора изречену због прекршаја, неку од мера безбедности институционалног карактера или васпитну меру упућивања у васпитну установу или васпитно-поправни дом, лицима која се налазе у притвору и лицима којима је у кривичном поступку изречена дисциплинска казна затвора²⁶⁷.

Лишење живота службеног или војног лица мора се предузети при вршењу службене дужности, односно док ова лица обављају законом одређене послове. Оваквом законском формулацијом указује се на повезаност убиства са вршењем послова и задатака службених лица који имају посебан безбедносни значај, али се истовремено наглашава да се радња извршења предузима управо док је и када је пасивни субјект предузимао те

²⁶⁶ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 355.

²⁶⁷ Ибид.

делатности²⁶⁸. Као време обављања службене дужности узима се трајање конкретне активности службених или војних лица, али и време припремања и организовања те активности, чак “и време између више акција које теку континуирано и представљају један след и ток више планираних делатности надлежних органа и служби безбедности²⁶⁹. Да ли је радња лишења живота предузета при вршењу службене дужности пасивног субјекта, јесте фактичко питање које решава суд у сваком конкретном случају²⁷⁰.

На субјективном плану, предузимање радње извршења овог кривичног дела произилази из одлуке учиниоца, односно његових побуда, мотивисаних било којом околношћу која је у вези са вршењем службене дужности пасивног субјекта. У том смислу неће постојати овај облик кривичног дела тешког убиства уколико је службено или војно лице лишено живота при вршењу службене дужности, али не у вези послова које том приликом обавља, већ из сасвим других разлога као што су нпр. користољубље, љубомора, освета и др²⁷¹.

²⁶⁸ Д. Јовашевић, *Кривичноправна заштита живота припадника полиције при обављању службене дужности, Зборник радова са Међународног научно-стручног саветовања: Угрожавање безбедности припадника полиције – узроци, облици и мере заштите*, Београд, 2003, стр. 99-119.

²⁶⁹ Н. Срзнетић, Коментар Кривичног закона Републике Србије, Београд, 1995, у: Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 59.

²⁷⁰ Окривљени је оглашен кривим због извршења кривичног дела тешко убиство из члана 114. тачка 6) КЗ и осуђен на казну затвора у трајању од 20 година, јер је “лишио живота службено лице при вршењу службене дужности, на тај начин што је крећући се путем путничким моторним возилом...приликом наилаaska на место где је стајао оштећени А.А. на коловозу, којом приликом је подигао десну руку у вис, а левом руком више пута показивао окривљеном који је управљао моторним возилом да се заустави на проширење поред пута са десне стране, а у намери да обави контролу возила, при чему је окривљени, не смањујући брзину кретања возила и крећући се и даље средином коловоза, на којем се налазио оштећени, својом предњом страном возила, а при брзини од око 80 километара на час, ударио оштећеног и нанео му тешке телесне повреде опасне по живот од којих је касније преминуо, а затим несмањеном брзином наставио да управља возилом”. (Пресуда Вишег суда у Београду К.бр. 945/2010 од 31. октобра 2011. године.)

²⁷¹ А. Милутиновић, Тешка (квалификована) убиства с обзиром на посебна својства пасивног субјекта, оп. цит., стр. 33-49.

Убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности може се извршити са директним или евентуалним умишљајем. За постојање умишљаја посебно је важна садржина свести учиниоца која мора нарочито да садржи: свест о својству пасивног субјекта, свест о томе да се радња предузима при вршењу службене дужности пасивног субјекта и управо у вези са њом, при чему се учинилац руководио и одређеном мотивацијом у том смислу. Уколико се ради о униформисаном службеном лицу, чије је својство јасно и видљиво обележено, утврђивање свести учиниоца је олакшано. Међутим, уколико се ради о неуниформисаном полицијском службенику, суд је дужан да утврди да ли је учинилац био свестан његовог својства и радње коју предузима. Како су својство пасивног субјекта и вршење службене дужности основне квалификаторне околности, заблуда о овим својствима је кривичноправно релевантна. Садржину свести учиниоца, односно постојање неопходних елемената у сваком конкретном случају утврђује суд²⁷².

Као и код осталих облика тешког убиства, могућ је покушај убиства службеног или војног лица при вршењу службене дужности. Покушај постоји уколико је радња извршења усмерена на умишљано лишење живота ових лица при обављању одређених послова или делатности, али је у конкретном случају смртна последица изостала. Међутим, у случају када изостане смртна последица, али дође до лаких или тешких телесних повреда постоје извесне сличности са другим кривичним делима којима се обезбеђује кривичноправна заштита полицијских службеника.

Недавном пресудом Апелационог суда у Београду радње извршења су на основу утврђеног чињеничног стања „уместо за извршење кривичног дела тешко убиство у покушају, правно квалификоване као извршење кривичног дела ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из члана 23. став 3. у вези са ставом 1. Закона о јавном реду и миру. Током другостепеног поступка... Апелациони суд је утврдио да окривљени горући део упаљене бакље није

²⁷² „Како у конкретном случају оштећени није био у прописаној униформи, већ у цивилном оделу и да се пре предузимања службене радње није легитимисао показивањем службене легитимације... изведеним доказима није у потпуности демантована одбрана окривљеног да до тренутка није знао да оштећени има својство овлашћеног службеног лица.“ (Пресуда Општинског суда у Крагујевцу К-830/2003 од 22.03.2005. године и Пресуда Округног суда у Крагујевцу Кж. 693/2005 од 25.11.2005. године.)

покушао да угура оштећеном у уста јер локализација опекотина није непосредно у пределу усана, већ је у пределу леђа и леве стране лица која захвата и космати део. Прегледом снимка је утврђено да је напад бакљом од стране окривљеног трајао две секунде. На овај начин Апелациони суд је утврдио да се ради о обичним тешким телесним повредама и да умишљај туженог није ишао за тим да оштећеног лиши живота, већ да нападне службено лице у обављању послова одржавања јавног реда и мира²⁷³.

Суд, дакле, мора у сваком конкретном случају утврдити умишљај учиниоца, односно да ли је радња извршења усмерена на лишење живота службеног или војног лица или на извршење неког другог кривичног дела којим се угрожава њихова безбедност. Уколико приликом извршења таквих кривичних дела, без обзира на садржину умишљаја учиниоца, дође до смрти службеног лица постојаће једино кривично дело тешког убиства из чл. 114. ст. 1. тач. 6. Кривичног законика.

2.4. Убиство судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности

Инкриминисањем убиства службеног или војног лица при вршењу службене дужности остварује се кривичноправна заштита њиховог живота само при обављању одређених службених послова или дужности, а не у вези са њима. Изменама и допунама Кривичног законика из 2009. године²⁷⁴, као нови облик кривичног дела тешког убиства инкриминисано је лишење живота судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач. 7.).

²⁷³ <http://www.bg.ap.sud.rs/cr/articles/sluzba-za-odnose-sa-javnoscu/vesti-i-saopstenja/saopstenje-apelacionog-suda-povodom-presude-donete-u-postupku-koji-je-vodjen-protiv-okrivljenog-urosa-misica.html> претражено; 26.01.2013. године.

²⁷⁴ Закон о изменама и допунама Кривичног законика („Службени гласник РС“, бр. 72/2009).

Прописивањем овог кривичног дела²⁷⁵, појачана кривичноправна заштита у вези са вршењем службене дужности не пружа се свим службеним и војним лицима (као у ставу б.), већ само лицима која имају својство судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника. Специфичност положаја ове категорије службених лица, природа и значај послова које обављају, утицали су на проширивање обима њихове кривичноправне заштите, тако да обухвата, не само кривичноправну заштиту њиховог живота при вршењу службене дужности, већ и у “области која је у вези са вршењем службене дужности”²⁷⁶.

Код овог облика тешког убиства, заправо, се ради о изричито наведеним категоријама службених лица, која се сматрају још више угроженим од осталих службених лица, па им се појачана кривичноправна заштита пружа не само при вршењу службене дужности, него и у вези са њеним вршењем²⁷⁷. Њихова кривичноправна заштита додатно је употпуњена јер се код овог облика тешког убиства као квалификаторна околност, суштински, јавља мотив извршења дела, а то је, на пример, освета или спречавање тог лица да у оквиру вршења своје службене дужности поступи на одговарајући начин који није по вољи учиниоцу дела²⁷⁸.

Овај облик тешког убиства постоји уколико су кумулативно испуњене две квалификаторне околности: 1) својство пасивног субјекта - судија, јавни тужилац, заменик јавног тужиоца или полицијски службеник и 2) предузимање радње извршења у вези са обављањем службене дужности. За постојање овог дела потребно је, дакле, да је убиство извршено у вези са вршењем службене дужности неког од наведених лица.

Имајући у виду да појам службеног лица обухвата законом одређене пасивне субјекте (судија, јавни тужилац, заменик јавног тужиоца или полицијски службеник),

²⁷⁵ М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, *Кривично право*, Београд, 2014, стр. 131.

²⁷⁶ Д. Милојевић, Приказ измена и допуна Кривичног законика, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, 3/2009, стр. 49-67.

²⁷⁷ Ђ. Ђорђевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 14.

²⁷⁸ Ђ. М. Ђорђевић, Кривичноправна заштита безбедности полицијских службеника, *Култура полиса*, год. IX (2012), Посебно издање 1, стр. 21-22.

уколико је неко од тих лица лишено живота при вршењу службене дужности, неће постојати ово дело, већ убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности (чл. 114. тач. 6.). Овом законском формулацијом предвиђена је иста казна за убиство наведених категорија службених лица, без обзира да ли се ради о лишењу живота при обављању службене дужности или у вези са њом, јер „имајући у виду послове које ова лица обављају, не би било оправдано да се прави разлика између ситуације када су лишени живота при вршењу своје дужности или у вези са њом“²⁷⁹.

Сматра се да ће лишење живота судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности постојати уколико је нпр. полицајац лишен живота због предузимања одређених радњи откривања или пријављивања кривичног дела или је судија лишен живота због незадовољства пресудом коју је донео²⁸⁰.

У погледу осталих елемената бића кривичног дела, овај облик тешког убиства има обележја убиства службеног или војног лица при вршењу службене дужности, те је неопходно у сваком конкретном случају утврдити, пре свега, својство пасивног субјекта, а затим да ли је лишење живота предузето при вршењу службене дужности пасивног субјекта или у вези са њом.

3. УГРОЖАВАЊЕ СИГУРНОСТИ

У групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина, чланом 138. инкриминисано је кривично дело под називом: „Угрожавање сигурности“. Изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године²⁸¹ извршене су промене одредби овог

²⁷⁹ З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, Београд, 2012, стр. 400.

²⁸⁰ Ђ. Ђорђевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 14.

²⁸¹ Закон о изменама и допунама Кривичног законика („Службени гласник РС“, бр. 121/2012).

кривичног дела, тј. нормирана је посебна заштита личне сигурности полицијских службеника у области која је у вези са вршењем службене дужности.

3.1. Основни облик дела

Кривично дело угрожавања сигурности састоји се у угрожавању сигурности другог лица претњом да ће се напасти на живот или тело тог лица или њему блиског лица.

Објект заштите је лична сигурност грађана, која се схвата у субјективном смислу тј. као „осећање сигурности и право човека да живи у миру и спокојству и да га други у том погледу не угрожавају“²⁸².

Радња извршења састоји се у претњи нападом на живот и тело другог или њему блиског лица. Претња се тумачи у општем кривичноправном смислу, односно као изјава воље лица којом се другом лицу ставља у изглед да ће према њему бити предузето одређено зло - напад на живот или тело²⁸³. Реч је о квалификованој претњи којом се у изглед ставља тачно одређено зло. Претња мора бити озбиљна, могућа, садашња и неотклоњива²⁸⁴.

Претња је озбиљна када постоји реална могућност да ће зло које је стављено у изглед бити примењено. Озбиљност претње процењује се са становишта лица коме се прети, те за њено постојање није потребно да је лице које прети и заиста спремно да спроведе претњу у дело, већ да је лице коме се прети имало основа да према конкретним околностима претњу схвати као озбиљну и оствариву²⁸⁵. Озбиљном претњом сматра се и претња да ће се напасти на живот или тело неког лица условљавањем непредузимања

²⁸² Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 429.

²⁸³ Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Београд, 2006, стр. 570.

²⁸⁴ Д. Јовашевић, *Кривично право, Општи део*, Београд, 2006, стр. 147.

²⁸⁵ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 65.

радњи које су обележје свакодневних, редовних, животних активности²⁸⁶. Претња је могућа ако је зло које је стављено у изглед реално оствариво, односно да се заиста може остварити од лица које је претило²⁸⁷. Садашњост претње значи да најављено зло непосредно постоји, односно да ће бити нането у садашњости или непосредној блиској будућности. Претња, у смислу кривичног права, не постоји ако је зло којим се прети такво да ће можда бити једном остварено у далекој будућности²⁸⁸. Неотклоњивост претње значи да се зло које је стављено у изглед не може отклонити на други начин до предузимањем одређене радње у правцу чијег остварења је и била усмерена претња²⁸⁹. Такође, претња може бити непосредна (упућена одређеном лицу) или посредна (упућена учиниоцу дела при чему се зло најављује другом лицу).

Претња мора бити упућена индивидуално одређеном лицу или кругу лица, те неће постојати кривично дело угрожавања сигурности уколико се претња односи на неодређени број лица²⁹⁰.

²⁸⁶ “Према становишту Врховног касационог суда, када се претња да ће се напасти на живот или тело неког лица условљава непредузимањем радњи које су обележје свакодневних, редовних, животних активности (ако нешто проговоре) или егзистенцијалних активности (ако откупе још један килограм кајсија, а оштећени се баве откупом кајсија), онда се претња не може сматрати, ни будућом, ни условном, већ непосредном. Овако упућена претња, при чему је окривљени држао руку иза леђа, као да има оружје у руци, а по изјавама оштећених ради се о лицу за кога од раније знају да је више пута кривично одговарао, несумњиво је код оштећених изазвала осећај угрожености, што је довољно за постојање предметног кривичног дела“.
(Пресуда Врховног касационог суда Кзз. 120/2012 од 30.1.2013. године.)

²⁸⁷ Д. Јовашевић, *Кривично право, Општи део*, оп. цит., стр. 147.

²⁸⁸ Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, оп. цит, стр. 571.

²⁸⁹ Д. Јовашевић, *Кривично право, Општи део*, оп. цит., стр. 147.

²⁹⁰ „...из списка предмета произлази да је окривљени М. М. на интернет порталу Фејсбук, преко свог профила, на страници групе Стоп геј паради, оставио поруку: ја сам спремио намашћени глогов колац и две тоне бензина да запалимо те ..., што нас срамоте на сваком ћошку. По налажењу Апелационог суда, правилно је првостепени суд закључио да је наведена претња, коју је окривљени упутио, уопштена, и да се односи на поименце неодређени број лица, те да је, за постојање кривичног дела угрожавања сигурности из члана 138. став 2. КЗ, које је окривљеном стављено на терет оптужним актом, потребно да упућена претња буде озбиљна, конкретна, и да се односи на индивидуално одређено лице, односно лица којима се у изглед ставља неко зло, те да наведена претња буде таквог квалитета да, код лица којима је упућена, изазове осећај

Последица дела се огледа у угрожавању сигурности тј. изазивању осећања страха за личну сигурности пасивног субјекта или њему блиског лица²⁹¹. Последица се, дакле, одређује субјективно, кроз осећај несигурности пасивног субјекта²⁹². За постојање дела није потребно да је сигурност и објективно била угрожена, те и претња извршена празним ватреним оружјем, ако пасивни субјект мисли да је оно пуно, може угрозити његову сигурност²⁹³. У литератури се, такође, наводи да неће постојати ово кривично дело уколико је лице коме се прети било свесно неподобности средства, јер није постојао реални основ за изазивање осећања несигурности²⁹⁴.

Извршилац дела може бити свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. Умишљај мора бити управљен на угрожавање сигурности пасивног субјекта. Уколико

несигурности, односно угрожености. С обзиром да, по налажењу овог суда, наведена претња није индивидуализована, уколико више што је у самом оптужном предлогу, између осталог, наведено - која је била упућена свим евентуалним учесницима планираног догађаја, то је правилан закључак првостепеног суда да, у конкретном случају, нису остварени битни елементи кривичног дела угрожавања сигурности из члана 138. став 2. КЗ“ (Решење Апелационог суда у Београду Кж2. По3. 9/2011 од 31.3.2011. године.)

²⁹¹ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 53.

²⁹² “Међутим, као што се основано указује жалбама бранилаца окривљених, првостепени суд није на несумњив начин утврдио да је окривљени предузео радње које су му стављене на терет. Дакле, за постојање овог кривичног дела неопходно је да радње које предузима учинилац оштећени субјективно схвата као претњу на живот и тело. Оштећена је, приликом испитивања, навела да су јој у периоду пре утакмице стизале поруке које су упућивале навијачке групе, да су, уз те поруке, од стране навијача групе ..., на свакој утакмици која се у том периоду играла, скандиране разне гадости, па да је критичном приликом на фудбалски стадион П. донета пластична лутка, за коју је схватила да представља њу саму, јер, док су скандирали њено име, певали разне песме..., навијачи су лутку шутирала у главу, ударали и бацали, па, када се узме у обзир наведена песма, а имајући у виду да је Ћ. био новинар који је убијен тако што је у њега испале седамнаест хитаца, све ово сматра озбиљном претњом и позивом на њено убиство, а не увредом. Како из стања у списима произилази да окривљени није певао песму ..., те да је предметну лутку набијао на металну шипку, како се то наводи у оптужници, без ближег објашњења како је, на који начин, то чинио, то је изостала оцена суда о томе које је то радње окривљеног оштећена доживела као претњу да ће напасти на њен живот или тело, чиме је дошло до угрожавања њене сигурности, па је, с обзиром на наведено, пресуда у том делу морала бити укинута“.

²⁹³ З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, оп. цит., стр. 461.

²⁹⁴ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 430.

умишљај обухвата више од тога, радиће се покушају неког тежег кривичног дела које би конзумирало кривично дело угрожавања сигурности²⁹⁵.

За основни облик дела прописана је новчана казна или затвор до једне године.

3.2. Тежи облици дела

Тежи облик дела, за који је прописана казна затвора у трајању од три месеца до три године, постоји уколико је: 1) основни облик дела учињен према више лица или 2) ако је извршење дела изазвало узнемиреност грађана или 3) ако су наступиле друге тешке последице.

Под појмом „више лица“ подразумева се најмање два лице, при чему претња не мора бити непосредно упућена појединачно свим лицима, већ је довољно да је непосредно саопштена само једном лицу, уколико се односи и на друга, тачно одређена лица²⁹⁶. Уколико, међутим, претња није пренета другима лицима на које се она односи, неће постојати овај облик дела²⁹⁷.

Узнемиреност грађана огледа се у стрепњи, страху и осећању угрожености код других лица, до чега може доћи услед претње употребом општеопасним средством или

²⁹⁵ З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, оп. цит., стр. 461.

²⁹⁶ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 52.

²⁹⁷ “По налажењу Апелационог суда основано се у жалби окривљеног истиче да нема доказа да је дошло до угрожавања сигурности више лица, јер из исказа оштећеног В. Н. несумњиво произилази да поруку претеће садржине није ни показао својој супрузи како се иста не би узнемирила. Како предметна порука код више лица није изазвала осећај несигурности и страха, то нема ни више оштећених, а на шта се основано указује у жалби окривљеног М. Б. тако да је Апелациони суд након одржаног претреса преиначио првостепену пресуду у ставу 1. тачка 1. којом је окривљени М. Б. оглашен кривим, налазећи да нема доказа да је учинио кривично дело угрожавања сигурности из члана 138. став 2. КЗ“. (Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж1. 4463/2013 од 22.11.2013. године).

општеопасним начином на одређеном јавном месту где се окупља већи број људи²⁹⁸. Таква узнемиреност може се манифестовати и као осећање несигурности или угрожености и код грађана који нису обухваћени претњом, односно као опште осећање правне несигурности и страха до којег долази због уверења да ће онај који прети нанети зло обухваћено претњом²⁹⁹.

Трећа квалификаторна околност - друге тешке последице, је неодређена околност и једини критеријум за одређивање овог појма јесте узрочна веза наступелих тешких последица са основним обликом угрожавања сигурности³⁰⁰. Под другим тешким последицама поједини аутори наводе погоршање здравственог стања, психичке поремећаје, немогућност обављања службених или других обавеза, одустајање од неке делатности због чега настаје материјална или нека друга штета, затварање у кући из страха од претње и др³⁰¹. Које су друге тешке последице у узрочно-последичној вези са претњом, у смислу радње извршења овог кривичног дела, представља фактичко питање које решава суд у сваком конкретном случају³⁰².

У погледу кривице, квалификаторна околност која се односи на угрожавање сигурности више лица мора бити обухваћена умишљајем учиниоца, док за постојање дела које обухвата узнемиреност грађана није неопходан умишљај, као и у односу на друге тешке последице, већ може постојати и нехат³⁰³.

Најтежи облик дела, за који је прописана казна затвора у трајању од шест месеци до пет година, постоји уколико се основни облик угрожавања сигурности учини према председнику Републике, народном посланику, председнику Владе, члановима Владе, судији Уставног суда, судији, јавном тужиоцу и заменику јавног тужиоца, адвокату, полицијском службенику и лицу које обавља послове од јавног значаја у области

²⁹⁸ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 53.

²⁹⁹ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 430.

³⁰⁰ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 52-53.

³⁰¹ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 430-431.

³⁰² В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 54.

³⁰³ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 431.

информисања у вези са пословима које обавља. Овде се ради о пружању појачане кривичноправне заштите посебним пасивним субјектима, с обзиром на својство које имају, и то у области која је у вези са пословима које обављају. У погледу полицијских службеника, дошло је до проширивања зоне њихове личне заштите од делатности које се сматрају угрожавањем сигурности, тако што им се појачана кривичноправна заштита пружа не само при вршењу службених радњи или дужности, већ и у области која је у вези са вршењем такве дужности, односно обављањем полицијских послова.

На крају важно је напоменути да је кривично дело угрожавања сигурности, по радњи извршења, слично кривичном делу принуде (чл. 135. КЗ РС). У том смилу, наводи се да је основ за њихово разграничење циљ претње, односно уколико је претња нападом на живот и тело управљена на одређено чињење, нечињење или трпљење постојаће, по правилу, кривично дело принуде. Са друге стране, уколико је претњом изазвано осећање несигурности, постојаће кривично дело из члана 138. КЗ РС³⁰⁴.

Међутим, уколико се радња извршења дела – претња нападом на живот и тело предузима према полицијском службенику, у циљу изазивања осећања страха за личну сигурност или сигурност њему блиског лица, постојаће квалификовани облик кривичног дела угрожавања сигурности. Када је, међутим, таква претња усмерена на принуђивање полицијског службеника да изврши или не изврши одређену службену радњу на чије је предузимање иначе овлашћен, неће постојати кривично дело принуде, већ кривично дело спречавања службеног лица у вршењу службене радње.

4. СПРЕЧАВАЊЕ СЛУЖБЕНОГ ЛИЦА У ВРШЕЊУ СЛУЖБЕНЕ РАДЊЕ

У глави XXIX под називом: „Кривична дела против државних органа“ предвиђено је више кривичних дела којима се остварује заштита правилног функционисања државних органа и обављање одређених послова из њиховог делокруга, односно законито,

³⁰⁴ Ибид.

благовремено, ефикасно и квалитетно обављање службене дужности. Појединим кривичним делима из ове групе, истовремено се остварује и заштита безбедности службених лица при обављању службене дужности, чиме се обезбеђује и заштита личног и телесног интегритета полицијских службеника као посебне категорије службених лица.

4.1. Основни облици дела

Чланом 322. предвиђено је кривично дело под називом: „Спречавање службеног лица у вршењу службене радње“. Овим делом се истовремено штити лични и телесни интегритет службених лица (и полицијских службеника), као и законито, ефикасно, квалитетно, благовремено, правилно и несметано функционисање органа државне управе које претпоставља одговарајуће несметано деловање службених лица³⁰⁵.

Дело се састоји у спречавању службеног лица у вршењу службене радње у оквиру својих овлашћења или у принуђавању службеног лица на вршење службене радње, употребом силе или претњом да ће се непосредно употребити сила³⁰⁶.

Кривично дело има два основна облика: 1) спречавање службеног лица у вршењу службене радње (тзв. противстајање) и 2) принуђавање службеног лица на вршење службене радње.

Први основни облик дела постоји када учинилац употребом силе или претњом да ће непосредно употребити силу спречи службено лице у вршењу службене радње коју предузима у оквиру својих овлашћења. Радња извршења – спречавање, огледа се у онемогућавању, у потпуности или делимично, уопште или на том месту или у то време, службеног лица да настави или оконча службену радњу коју је предузело у оквиру својих

³⁰⁵ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 273.

³⁰⁶ М. Ђорђевић, Ђ. Ђорђевић, *Кривично право*, оп. цит., стр. 201-202.

овлашћења³⁰⁷. За постојање дела неопходно је да се „противстајање“ предузима употребом силе или претњом да ће се непосредно употребити сила у циљу спречавања службене радње. Из тога произилази да неће постојати ово, већ друго кривично дело, ако се спречавање не чини силом или претњом употребе силе нпр. ако лице пружа пасивни отпор, одбија да поступи по наредби службеног лица и др³⁰⁸.

Сила и претња схватају се у уобичајеном кривичноправном смислу. Сила је употреба физичке, механичке или друге снаге једног лица која је предузета према другом лицу са циљем да се оно принуди да предузме неку делатност, чињење или нечињење³⁰⁹. Сила се, по правилу, употребљава према службеном лицу, али се може примењивати и према сваком другом лицу (најчешће њему блиском лицу) ако то може утицати на службено лице да не предузима службену радњу, односно да прекине њено извршење³¹⁰. Применом силе сматра се и одузимање службеном лицу средстава за рад којима се одређена службена радња врши³¹¹.

Претња мора бити озбиљна и остварљива односно таква да зло којим се прети може да утиче на службено лице да не предузима службену радњу или да прекине њено даље

³⁰⁷ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 236.

³⁰⁸ „Како је службено лице туристички инспектор оштећена М. М. изјавила да критичном приликом није обављала ни једну службену радњу према окривљеном, да јој није прећено и да није угрожавана, а друго службено лице оштећена туристички инспектор Л. Л. је истакла да је понашање окривљеног критичном приликом било некултурно и неваспитано...из наведеног произилази да у конкретном случају силе није било, а употребљени изрази окривљеног критичном приликом „следећи пут ћемо другачије, ви сте безобразни, претерали сте сваку границу, видећете, ја сам тек почео“ немају својство претње да ће се непосредно употребити сила, нити су објективно могли да спрече службена лица у вршењу службене радње, већ се пре може окарактерисати као некултурно и неваспитано понашање окривљеног. Имајући у виду напред наведено, Апелациони суд у Београду је поводом жалбе...окривљеног...ослободио од оптужбе да је извршио два кривична дела спречавање службеног лица у вршењу службене радње из члана 322. став 1. КЗ РС, јер дела за која је оптужен по закону нису кривична дела“. (Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1. 1630/2010 од 04.03.2010. године).

³⁰⁹ Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, оп. цит., стр. 665.

³¹⁰ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 794.

³¹¹ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 236.

вршење³¹². Такође, за постојање овог дела, претњом се мора стављати у изглед непосредна употреба силе. Претња се најчешће манифестује показивањем оружја, опасног оруђа или другог средства које може да доведе до повреде или нарушавања телесног интегритета или здравља, испољавањем љутње, беса или срџбе високог интензитета што указује на стварну и блиску опасност од предстојећег напада³¹³. Претња постоји и када учинилац прети да ће непосредно употребити силу према неком другом лицу, али и у ситуацијама када учинилац не прети да ће он сам употребити силу или када прети да ће употребити силу, али не одмах, односно не за време вршења службене радње³¹⁴.

Кривично дело спречавања службеног лица може се предузети само према лицу које обавља службену радњу у оквиру својих службених, односно законских овлашћења. Уколико је, дакле, сама радња службеног лица незаконита, односно када службено лице није овлашћено за њено предузимање, неће ни постојати ово кривично дело. Имајући у виду, међутим, да се спречавање односи на службену радњу која је у оквиру овлашћења службеног лица, на чије је предузимање оно овлашћено, ово кривично дело ће постојати и када се противстајање врши према службеном лицу које се у време извршења не налази на службеној дужности, уколико је оно овлашћено да и у таквим случајевима предузима службене радње³¹⁵.

Такође, употреба силе или претње мора бити истовремена са вршењем службене радње, односно противстајање се може предузети од момента започињања службене радње, па све док се она врши. У теорији се, такође, истиче да појам истовремености код овог кривичног дела треба тумачити у ширем смилу тј. да дело постоји и „када се сила или претња употребљавају непосредно пре започињања службене радње, кад је из свих околности очигледно да је вршење те радње непосредно предстојало, а сила и претња се примењују управо да би се спречило започињање службене радње“³¹⁶.

³¹² Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 795.

³¹³ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 63-64.

³¹⁴ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 273.

³¹⁵ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 795.

³¹⁶ Ибид.

За постојање кривичног дела потребно је наступање последице повреде службене дужности у виду спречености службеног лица да предузме, настави или доврши предузету службену радњу у оквиру својих овлашћења. Уколико је дошло до примене силе или претње, али и поред тога службено лице није спречено у извршењу службене радње постојаће покушај кривичног дела спречавања³¹⁷ који је према изричитој законској одредби кажњив. Супротно наведеном, само настојање да се службено лице спречи у предузимању службене радње, али без употребе силе или претње не представља покушај овог дела³¹⁸.

Други основни облик дела састоји се у принуђавању службеног лица на вршење службене радње у оквиру својих овлашћења, употребом силе или претњом да ће се непосредно употребити сила. Инкриминисањем овог облика се, такође, пружа заштита вршењу службене дужности, али се за разлику од претходног облика дела, којим се обезбеђује извршење службене радње, овом инкриминацијом остварује „заштита службених лица у погледу слободе вршења службених радњи“³¹⁹.

Радња извршења огледа се у принуђавању службеног лица на извршење службене радње коју је и иначе овлашћено да предузме. Службено лице, дакле, предузима, односно извршава одређену службену радњу, али то чини под принудом. Принуда се може односити на вршење једне или више службених радњи, при чему се не ради о принуђавању на вршење службене дужности, генерално, већ на извршење управо конкретних службених радњи³²⁰, у одређено време, на одређеном месту и на одређени начин.

Дело се може састојати и у принуђавању службеног лица да одређену службену радњу не изврши на предвиђен, већ на неки други начин, при чему није значајно да ли се

³¹⁷ Лазаревић наводи становиште Врховног суда Србије из 1972. године према коме постоји покушај овог кривичног дела ако је службена радња упркос противстајању извршена; али ако је радња услед принуде морала бити прекинута, постоји свршено кривично дело (Ибид, стр. 796).

³¹⁸ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 65.

³¹⁹ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 796.

³²⁰ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 66.

службено лице принуђава на извршење законите или незаконите радње³²¹. Такође, при принуђивању, сила или претња да ће се сила непосредно применити предузимају се пре него што је службено лице приступило извршењу одређене службене радње, док се изузетно дело може извршити и у току обављања службене радње³²².

У литератури се указује да је при принуђивању могуће да службено лице извршењем службене радње на коју је принуђено оствари и обележје неког кривичног дела, због чега се поставља питање за које ће дело одговарати учинилац. Према једном схватању, учинилац одговара само за принуђивање ако је службено лице под принудом извршило лакше кривично дело; ако је извршено дело теже од принуђивања, тада учинилац одговара само за то дело као саучесник или подстрекач. По другом схватању, које се сматра прихватљивијим, учинилац према одредбама о стицају одговара и за кривично дело принуђивања и за дело које је под његовом принудом извршило службено лице³²³.

И код овог облика дела радња извршења се предузима на одређени начин: а) употребом апсолутне или компулзивне силе или са њом изједначеног облика принуде и б) претњом употребе силе.

Пасивни субјект наведених основних облика дела је службено лице у смислу чл. 112. ст. 3. КЗ РС³²⁴, односно:

³²¹ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 275.

³²² В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 237.

³²³ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 797.

³²⁴ „Првостепеним решењем одбијен је оптужни предлог да је окривљени извршио кривично дело из члана 213. став 1. КЗС тако што је претио сталном судском вештаку геодетске струке да ће му разбити инструменте тражећи, да напусти лице места и да ће уколико се не уклони бити крви до колена, спречивши га на тај начин да изврши премер катастарске парцеле. Имајући у виду да је...критичном приликом судски вештак изашао на катастарску парцелу ангажован од стране адвоката, а за потребе физичког лица, дакле без наредбе суда или органа управе у одговарајућем судском или управном поступку, суд је нашао да исти нема својство овлашћеног службеног лица у смислу члана 46. став 1. КЗС“. (Решење Округног суда у Београду Кж. 1146/2004 од 6. маја 2004. године и решење Четвртог Општинског суда у Београду К. 262/2004 од 9. марта 2004. године).

1. лице које у државном органу врши службене дужности;
2. изабрано, именовано или постављено лице у државном органу, органу локалне самоуправе или лице које стално или повремено врши службене дужности или службене функције у тим органима;
3. јавни бележник, извршитељ и арбитар, као и лице у установи, предузећу или другом субјекту, којем је поверено вршење јавних овлашћења, које одлучује о правима, обавезама или интересима физичких или правних лица или о јавном интересу;
4. лице којем је фактички поверено вршење појединих службених дужности или послова и
5. војно лице.

Извршилац дела може бити свако лице. У погледу кривице потребан је умишљај, који мора обухватити свест учиниоца о својству пасивног субјекта као службеног лица, да се оно спречава или принуђава на вршење службене радње, као и да своју радњу предузима употребом силе или претње.

За овај облик спречавања службеног лица прописана је казна затвора у трајању од три месеца до три године.

4.2. Тежи облици дела

Кривично дело спречавања службеног лица у вршењу службене радње има три тежа, квалификована облика испољавања.

Први тежи облик дела (став 2.) постоји када је приликом извршења спречавања или принуђавања службеног лица у вршењу службене радње учинилац увредио или злоставио службено лице или му нанео лаку телесну повреду или му је претио употребом оружја. Заправо, овде се ради о уношењу обележја посебних кривичних дела као квалификаторних

околности тј. конструише се сложено кривично дело без којег би, иначе, постојао стицај спречавања службеног лица и тих дела³²⁵.

Квалификаторне околности, које се тумаче у општем кривичноправном смислу³²⁶, огледају се у: а) увреди пасивног субјекта (изјава или понашање којим се омаловажава, потцењује или понижава личност другог лица), б) злостављању пасивног субјекта (наношење телесног или душевног бола или патње мањег интензитета којим се делује на тело човека без остављања видљивих промена на спољним деловима тела), в) лакој телесној повреди пасивног субјекта (лако нарушавање телесног интегритета или здравља) или г) претњи употребом оружја према пасивном субјекту (најава, стављање у изглед употребе хладног или ватреног оружја, али без његове употребе)³²⁷.

Код учиниоца дела мора постојати умишљај, како у погледу противстајања или принуде службеног лица, тако и у односу на увреду, злоставу или претњу употребом оружја, док је у односу на лаку телесну повреду довољан и нехат³²⁸.

Учиниоца овог облика дела казниће се затвором од шест месеци до пет година.

Инкриминисањем другог тежег облика спречавања службеног лица у вршењу службене радње (став 3.) директно се остварује заштита безбедности, личног и телесног интегритета полицијских службеника. Наиме, тежи облик дела постоји уколико је противстајање или принуђавање службеног лица или неки од посебних облика из става 2. извршен према службеном лицу у вршењу послова јавне или државне безбедности или дужности чувања јавног реда и мира, спречавања или откривања кривичног дела, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе. Својство пасивног субјекта,

³²⁵ Ђ. Ђорђевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 200.

³²⁶ Више у: Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, оп. цит.

³²⁷ Оружјем се, према чл. 2. ст. 1. Закона о оружју и муницији, сматра свака направа која је израђена, прилагођена или намењена за избацавање пројектила, гаса, течности или друге супстанце путем потиска барутних гасова, ваздушног притиска, гаса под притиском или другог потисног средства, као и други предмети чија је основна намена вршење напада („Службени гласник РС“, бр. 9/92, 53/93, 67/93, 48/94, 44/98, 39/2003, 101/2005 – др. закон, 85/2005 – др. закон, 27/2011 – одлука УС и 104/2013 – др. закон).

³²⁸ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 797.

односно врста службене радње при чијем се обављању службено лице спречава, јесу квалификаторне околности за које је прописано строжије кажњавање – казна затвора у трајању од једне до осам година.

Практично, кривичним делом спречавања службеног лица у вршењу службене радње пружа се појачана кривичноправна заштита полицијских службеника, имајући у виду учесталост угрожавања њихове безбедности при обављању свакодневних послова и задатака, односно специфичну заштитну улогу коју имају и остварују. Такође, овим делом се обезбеђује кривичноправна заштита полицијских службеника и када нису на службеној дужности (али предузимају службене радње), што произилази из њихове законске обавезе да у свако доба предузимају неопходне радње ради заштите живота и личне безбедности људи и имовине, дакле и ван предвиђеног радног времена, односно у свим ситуацијама када је неопходно неодложно реаговање како би се заштитио живот, лична и имовинска безбедност грађана.

Најтежи облик дела постоји уколико је, приликом извршења дела претходних облика дела из ст. 1. и 3. службеном лицу нанета тешка телесна повреда. Тешка телесна повреда се у најопштијем смислу схвата као нарушавање телесног интегритета или здравља другог лица које мора бити јачег интензитета, односно мора представљати тешко нарушавање³²⁹. Повреда телесног интегритета представља оштећење тела, узетог у његовој био-психичкој јединствености, док се нарушавање здравља манифестује изазивањем новог телесног или душевног обољења, односно погоршањем већ постојећих облика³³⁰.

Тешка телесна повреда, се у смислу постојања овог кривичног дела, одређује у складу са чланом 121. КЗ РС. Имајући у виду да ово дело има више облика, за постојање квалификованог облика спречавања службеног лица у вршењу службене радње, релевантна су обележја обичне и нарочито тешке телесне повреде.

³²⁹ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 31.

³³⁰ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 379.

Појам обичне тешке телесне повреде није законом прецизно одређен, те се дефинише разграничењем од обичне лаке телесне повреде и нарочито тешке телесне повреде. Обична тешка телесна повреда постоји у следећим случајевима:

- када је тело тешко повређено или здравље тешко нарушено, али услед повреде живот повређеног није доведен у опасност;
- када је уништен или трајно и у знатној мери оштећен или ослабљен део тела или орган који се не сматра важним или је важан део тела или орган ослабљен или оштећен, али не у знатној мери, или је ослабљен у знатној мери, али не трајно;
- када је проузрокована неспособност за рад која није трајног карактера;
- када је проузроковано трајно нарушавање здравља повређеног, али које није тешко, или када проузроковано тешко нарушавање здравља које није трајно и
- када су услед повреде проузроковане промене на телу повређеног које се не могу сматрати унакаженошћу.

Нарочито (особито) тешка телесна повреда, према изричитој законској одредби, постоји у следећим случајевима:

- када је тело тешко повређено или здравље тешко нарушено тако да је, услед повреде живот повређеног доведен у конкретну и непосредну опасност. Опасност, по правилу, мора постојати у тренутку наношења телесне повреде, а изузетно ако до ње дође и касније, уколико постоји несумњива узрочна веза између телесне повреде и наступања опасност по живот³³¹;
- када је повређеном, услед наношења тешке телесне повреде, уништен или трајно и у знатној мери оштећен или ослабљен важан део тела или важан орган. Важан део тела је скуп више органа који су јединствени са становишта телесног функционисања, док се важним органима сматрају делови људског организма који обављају виталне, за живот значајне функције. Уништењем се важни део тела или

³³¹ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 32.

орган доводи у стање у коме не може да обавља своју функцију, а ослабљењем се привремено умањује њихова способност да врше своју функцију³³²;

- када је проузрокована трајна неспособност за рад повређеног, како у погледу обављања његове професије (професионална неспособност), тако и за обављање било које делатности (општа неспособност);
- када је дошло до трајног и тешког нарушавања здравља повређеног, односно када је повредом проузроковано телесно или душевно обољење које је по својој природи тешко (опасно по живот) и трајно тј. неизлечиво³³³ и
- када су услед повреде проузроковане промене на видљивим деловима тела повређеног које се могу сматрати унакаженошћу (које изазивају одвратност, одбојност, згражавање или сажаљење других људи³³⁴).

За постојање најтежег облика спречавања службеног лица у вршењу службене радње тешка телесна повреда мора бити нанета службеном лицу при вршењу такве радње. Овде је, заправо, реч о конструкцији сложеног кривичног дела која се састоји из спречавања службеног лица у вршењу службене радње и тешке телесне повреде, како би се избегло постојање стицаја тих кривичних дела³³⁵.

Противстајање или принуђавање може се извршити према више службених лица, те се поставља питање да ли ће у таквој ситуацији постојати једно или више кривичних дела. Уколико се ради о основном облику спречавања или принуђавања или делу из става 3. постојаће само једно кривично дело и кад у извршењу конкретне службене радње учествује више службених лица. Када је, међутим, извршен неки од тежих облика, односно када се квалификаторне околности у виду увреде, злоставе, лаке или тешке телесне повреде остварују над службеним лицима, постоји онолико кривичних дела колико је службених лица уврђено, злостављено или телесно повређено³³⁶.

³³² В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 36.

³³³ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 32.

³³⁴ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 36.

³³⁵ Ђ. М. Ђорђевић, *Кривичноправна заштита безбедности полицијских службеника*, оп. цит., стр. 25.

³³⁶ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 798-799.

Висина запређене казне за најтежи облик овог дела зависи од облика спречавања при чијем је извршењу нанета тешка телесна повреда службеном лицу. Учинилац који службеном лицу нанесе тешку телесну повреду приликом извршења дела из става 1. казниће се затвором од једне до осам година, односно затвором од две до десет година за наношење тешких телесних повреда приликом извршења дела из става 3.

4.3. Лакши облик дела

Спречавање службеног лица у вршењу службене радње има и привилеговани облик којим је предвиђено да се учинилац претходних облика дела из ст. 1, 2. и 3. који је био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица, може ослободити од казне. За постојање овог облика дела неопходно је постојање следећих елемената: 1) да је службено лице при предузимању службене радње поступало незаконито или грубо, 2) да је понашање службеног лица изазвало учиниоца да предузме радњу извршења и 3) да је службено лице спречено или принуђено на вршење службене радње у оквиру својих овлашћења³³⁷.

Када је поступање службеног лица било незаконито или грубо представља фактичко питање које утврђује суд у сваком конкретном случају. У теорији се наводи да незаконито поступање постоји када радња службеног лица није на закону заснована, кад оно није овлашћено за њено предузимање или се није придржавало прописаног поступка, док се грубо поступање огледа у вређању, злостављању или малтретирању учиниоца (или њему блиског лица) од стране службеног лица³³⁸.

Поједини аутори, међутим, наводе да „незаконито поступање не значи да је службено лице предузело незакониту радњу, већ да је у спровођењу законите радње

³³⁷ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 69.

³³⁸ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 238.

поступало на незаконит начин³³⁹, односно да се при предузимању одређених службених радњи није придржавало прописаних поступака и правила „чије кршење још не чини такву радњу незаконитом, али значи непрописно понашање службеног лица“³⁴⁰.

Незаконито или грубо понашање службеног лица мора бити објективно такво да је могло да изазове свако лице, па и конкретног учиниоца кривичног дела. Да би постојала оваква привилегујућа околност суд мора утврдити незаконитост или грубост у поступању службеног лица, као и психичко стање учиниоца у које је он доведен његовим таквим поступањем. У том смислу, истиче се да неће свако грубо или незаконито понашање службеног лица довести учиниоца у стање у коме ће бити изазван и реаговати спречавањем или принуђавањем службеног лица на вршење службене радње. Дело мора бити резултат реакције учиниоца на незаконито или грубо поступање службеног лица³⁴¹.

5. НАПАД НА СЛУЖБЕНО ЛИЦЕ У ВРШЕЊУ СЛУЖБЕНЕ ДУЖНОСТИ

Кривично дело под називом: „Напад на службено лице у вршењу службене дужности“ прописано је чланом 323. у групи кривичних дела против државних органа. Иако ово дело има бројних сличности са кривичним делом спречавања службеног лица у вршењу службене радње (члана 322.), за његово постојање, међутим, није неопходно да је усмерено на противстајање или принуђавање службеног лица, већ може бити мотивисан другим побудама или разлозима.

Дело се састоји у нападу или претњи нападом на службено лице у вршењу службене дужности.

³³⁹ З. Стојановић, Н. Делић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 277.

³⁴⁰ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 798.

³⁴¹ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 70.

Објект заштите је законито, ефикасно, квалитетно и благовремено обављање службене дужности уз истовремену заштиту личног и телесног интегритета службених лица.

Кривично дело напада на службено лице у вршењу службене дужности има основни, посебни, привилеговани и два квалификована облика.

5.1. Основни облик дела

Основни облик дела, за који је прописана казна затвора од три месеца до три године, чини лице које нападне или прети да ће напасти службено лице у вршењу службене дужности.

Радња извршења је алтернативно предвиђена и састоји се из: 1) напада или 2) претње нападом. Нападом се, код овог кривичног дела, сматра физичко деловање на тело којим није проузрокована телесна повреда³⁴², односно делатност којом се непосредно угрожава живот и телесни интегритет службеног лица³⁴³. У литератури се наводи и да напад треба схватити у физиком смислу, односно он је више од обичне увреде, а мање од телесне повреде, при чему за његово постојање није неопходно да је дошло до физичког контакта између извршиоца и службеног лица³⁴⁴. Претња нападом, састоји се у стављању у изглед да ће доћи до напада на службено лице при извршењу његове службене дужности. Таква претња мора бити: озбиљна, стварна, могућа, непосредна и неотклоњива.

За постојање напада на службено лице у вези са вршењем службене дужности, релевантно је да је напад предузет у вези и поводом вршења службене дужности службеног лица, при чему нису од значаја побуде из којих се дело врши. Такође,

³⁴² Ђ. Ђорђевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 201.

³⁴³ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 239.

³⁴⁴ З. Стојановић, *Коментар Кривичног законика*, оп. цит., стр. 863-864.

неопходно је да се радње извршења предузимају при вршењу службене дужности, тако да напад до кога је дошло због вршења службене радње пошто је она извршена не представља ово кривично дело³⁴⁵. Уколико се, међутим, радња извршења дела предузима ради спречавања службене радње или принуђивања службеног лица на такву радњу постојаће кривично дело спречавања службеног лица у вршењу службене радње³⁴⁶.

Последица дела огледа се у угрожавању заштитног објекта, односно у онемогућавању несметаног, законитог, правилног и ефикасног обављања службене дужности, при чему се угрожава или повређује телесни интегритет службеног лица.

Пасивни субјект овог дела је службено лице у смислу чл. 112. ст. 3. КЗ РС. Извршилац може бити свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. Закоником је изричито прописано и да је покушај основног облика дела кажњив.

5.2. Тежи и лакши облици дела

Први тежи облик дела (став 2.), за који је предвиђена казна затвора у трајању од шест месеци до пет година, постоји уколико је при извршењу основног облика дела: 1) службеном лицу нанесена лака телесна повреда (лако нарушавање телесног интегритета или здравља) или 2) му је прећено употребом хладног или ватреног оружја.

Други тежи облик дела којим се управо и остварује појачана кривичноправна заштита полицијских службеника предвиђен је ставом 3. Наиме, уколико је неки од наведених облика дела извршен према службеном лицу у вршењу послова јавне или државне безбедности, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година. Својство пасивног субјекта, односно врста службене радње при којој се може извршити ово дело представљају квалификаторне околности. Својство пасивног субјекта и послови јавне или

³⁴⁵ Ибид, стр. 864.

³⁴⁶ К. Турковић et al., *Коментар Казненог закона*, оп. цит., стр. 392.

државне безбедности схватају се на начин представљен при разматрању кривичног дела тешког убиства.

Најтежи облик дела (став 4.) постоји уколико, приликом извршења претходних облика дела из ст. 1. и 3. учинилац службеном лицу нанесе тешку телесну повреду. Тешка телесна повреда, која се састоји се у тешком нарушавању телесног интегритета или здравља службеног лица у вршењу службене дужности, тумачи се у складу са чл. 121. КЗ РС на начин представљен приликом разматрања спречавања службеног лица у вршењу службене радње. Висина запрећене казне за ово дело зависи од облика дела при чијем се извршењу наноси тешка телесна повреда тј. учинилац ће се за дело из става 1. казнити затвором од једне до осам година, а за дело из става 3. затвором од две до десет година.

Привилеговани облик дела постоји уколико је учинилац претходних облика дела из ст. 1, 2. и 3. био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица. Учинилац се може ослободити од казне уколико су испуњене две околности, односно: 1) да је службено лице поступало на незаконит или груб начин и 2) да је такво поступање изазавало учиниоца да предузме радњу извршења напада или претње нападом. Незаконито или грубо поступање службеног лица тумачи се као и код кривичног дела из чл. 322. КЗ РС.

6. УЧЕСТВОВАЊЕ У ГРУПИ КОЈА СПРЕЧИ СЛУЖБЕНО ЛИЦЕ У ВРШЕЊУ СЛУЖБЕНЕ РАДЊЕ

Угрожавање безбедности службених лица најчешће се врши индивидуално, од стране лица према којима се предузима или би требало да се предузме конкретна службена радња. Међутим, у неким ситуацијама, могуће је заједничко деловање више лица у намери да спрече или принуде једно или више службених лица у вршењу службене радње.

Чланом 324. предвиђено је кривично дело под називом: „Учествовање у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње“³⁴⁷. Ово дело се практично јавља као посебан вид кривичног дела спречавања службеног лица са којим има сличности у погледу радње извршења, пасивног субјекта (службено лице) и последице (противстајање или принуђивање службеног лица). Специфичност ове инкриминације је, међутим, да се радње спречавања или принуђивања службеног лица предузимају заједничким, групним деловањем више лица.

Дело се састоји у учествовању у групи која заједничким деловањем спречи службено лице у вршењу службене радње или га на исти начин принуди на вршење службене радње.

Као и код претходно анализираних дела којима се угрожавају државни органи, објект заштите је законито, ефикасно, квалитетно и благовремено обављање службене дужности, чиме се остварује и заштита личног и телесног интегритета службених лица.

Радња извршења је учествовање у групи која заједничким деловањем изврши противстајање или принуђивање службеног лица на вршење службене радње. Учествовање у групи представља заједничко суделовање са другим лицима при предузимању радњи противстајања или принуђивања службеног лица на вршење службене радње на основу заједнички донете одлуке³⁴⁸. Поједини аутори, међутим, истичу да се (иако Законик предвиђа ово кривично дело као учествовање у групи), заправо, ради о учествовању у скупини која изврши кривично дело, при чему се под скупином подразумева скуп више лица која су се случајно нашла окупљена на једном месту или су се окупила са неким другим циљем, али која су неорганизовано (без ранијег плана или договора) колективним деловањем извршила кривично дело³⁴⁹.

За постојање дела битно је да су радње спречавања или принуђивања службеног лица извршене у групи. Под „групом“ се, у смислу чл. 112. ст. 22. КЗ РС, сматра најмање

³⁴⁷ И. Симић, *Кривични законик с краћим коментаром*, Београд, 2010, стр. 226.

³⁴⁸ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 239.

³⁴⁹ Ђ. Ђорђевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 203.

три лица повезаних ради трајног или повремених вршења кривичних дела, при чему група не мора имати дефинисане улоге својих чланова, континуитет чланства или развијену структуру. Учесници у групи договорно, у заједничком циљу, на истом месту и у исто време предузимају према службеном лицу законом инкриминисане делатности, при чему их повезује активно суделовање на постизању заједничког циља, а не само заједничко присуство одређеном месту и времену догађаја³⁵⁰. Код овог кривичног дела, заједничко деловање групе огледа се у спречавању службеног лица у вршењу службене радње или у његовом принуђавању на такве радње.

Иако су радње учесника у групи усмерене ка остварењу истог циља, учесници могу допринети радњи извршења предузимањем различитих делатности, на различите начине и у различитом обиму. Нека лица могу предузимати напад или претњу нападом, друга могу учествовати као подстрекачи (када наводе, подстичу или позивају друге да предузму делатности противстајања или принуђавања) или помагачи (када доприносе, стварају услове и претпоставке неопходне за предузимање радње извршења), док трећа лица на месту извршења могу доприносити стварањем гужве, галаме, буке и сл³⁵¹.

Кривична одговорност је при извршењу овог дела ограничена само на учешће у групи чијим је деловањем извршено кривично дело, јер се при таквом колективном деловању, најчешће, не може утврдити одговорност сваког учесника, односно на који начин и у којој мери је свако лице, појединачно, допринело наступању последице спречавања³⁵². У том смислу, суд мора у сваком конкретном случају утврдити да ли је неко лице учествовало и у којој мери у заједничком деловању групе. Наиме, уколико је лице употребљавало силу или претњу, његово учешће није спорно, док се у односу на лица која нису испољила такве активности кривична одговорност мора проценити „с обзиром на њихово понашање на месту и у време деловања скупине, односно свест о заједничком деловању“³⁵³.

³⁵⁰ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 240.

³⁵¹ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 74-75.

³⁵² Ђ. Ђорђевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 202.

³⁵³ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 802.

При заједничком деловању више лица, неки од учесника у групи може према службеном лицу предузети конкретну радњу која се огледа у увреди, злостави, претњи употребом оружја, наношењу лаке или тешке телесне повреде, а може га и лишити живота. У таквим ситуацијама оправдано се поставља питање да ли ће учинилац одговорати за учествовање у групи, за неко друго дело чија су обележја остварена или ће постојати стицај ових дела.

У теорији се, првенствено, истиче да учеснике групе који су употребљавали силу или претњу према службеном лицу не треба раздвајати од других учесника имајући у виду да су наведене радње инкорпориране у кривично дело учествовања у групи. Уколико је, међутим, учинилац увредио или злоставио службено лице или претио употребом оружја или му нанео лаку телесну повреду поставља се питање да ли ће се дело квалификовати као посебан облик спречавања службеног лица (чл. 322. ст. 2.) или ће постојати стицај тог дела и учествовања у групи.

Према првом схватању, наведене околности предвиђене су као квалификаторне околности кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње. У том случају, постојаће само дело из чл. 322. ст. 2. (а не дело из чл. 324. у стицају са делом из чл. 322.), односно кривично дело тешког убиства (чл. 114.) уколико је дошло до других тежих последица³⁵⁴. Према другом схватању, учесник у групи који службеном лицу нанесе лаку телесну повреду одговарао би за стицај учествовања у групи и нанете телесне повреде. Са друге стране, не би постојао стицај овог дела са увредом или злостављањем службеног лица или претњом употребом оружја, јер су такве радње најчешће инкорпориране у деловању групе³⁵⁵.

Такође, у литератури се посебно разматра и ситуација у којој група делује према лицима из чл. 322. ст. 3., односно ако спречи или принуди на вршење службене радње службено лице у вршењу послова јавне или државне безбедности или дужности чувања јавног реда и мира, спречавања или откривања кривичног дела, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе. У таквој ситуацији, с обзиром на

³⁵⁴ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 76.

³⁵⁵ Љ. Лазаревић, *Коментар Кривичног законика Републике Србије*, оп. цит., стр. 803.

висину запрећене казне, дело би требало квалификовати по члану 322., односно као тежи облик спречавања службеног лица, при чему се учествовање у групи може узети као отежавајућа околност при одмеравању казне³⁵⁶.

Последица дела огледа се у угрожавању заштитног објекта, односно у онемогућавању несметаног, законитог, правилног и ефикасног обављања извршења службене радње од стране службеног лица.

Пасивни субјект је службено лице у смислу чл. 112. ст. 3. КЗ РС. Извршилац дела може бити свако лице, а у погледу кривице потребан је умишљај. Према изричитој законској одредби покушај дела је кажњив.

Учесник у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње казниће се само за учествовање затвором до две године, док ће се коловођа групе казнити затвором од шест месеци до пет година. Коловођа је лице које је предводник одређених акција или појединих група учесника, односно лице које усмерава или координира такве акције.

7. ОМЕТАЊЕ ОВЛАШЋЕНОГ СЛУЖБЕНОГ ЛИЦА У ОБАВЉАЊУ ПОСЛОВА БЕЗБЕДНОСТИ ИЛИ ОДРЖАВАЊА ЈАВНОГ РЕДА И МИРА

Кривичноправна заштита полицијских службеника првенствено је обезбеђена инкриминисањем одређених дела у оквиру Кривичног законика. Одредбама споредног законодавства се, такође, остварује кривичноправна заштита полицијских службеника уз истовремену заштиту јавног реда и мира, односно обављања послова којима се такво стање остварује. Законом о јавном реду и миру предвиђено је кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23.). Инкриминисањем овог кривичног дела, остварује се директна и

³⁵⁶ Ибид.

искључива кривичноправна заштита личног и телесног интегритета овлашћених службених лица, као посебне категорије полицијских службеника.

Дело се састоји у ометању овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавању јавног реда и мира увредом, злоставом, претњом напада, покушајем напада, нападом или на други начин (став 1.).

Објект заштите је вишеструко одређен. У првом реду, овим делом се обезбеђује заштита живота, телесног интегритета, достојанства, части и угледа овлашћеног службеног лица, али и заштита јавног реда и мира. Овим делом се посредно остварује и заштита службене дужности, односно благовремено, законито и ефикасно обављање послова безбедности или одржавања јавног реда и мира.

Дело има основни и два тежа облика.

7.1. Основни облик дела

Основни облик дела врши лице које увреди, злостави, прети да ће напасти, покуша да нападне, нападне или на други начин омета овлашћено службено лице у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира.

Радња извршења састоји се у различитим делатностима успоравања, отежавања, усложњавања да се службена радња овлашћеног службеног лица изврши на законом предвиђени начин, благовремено, квалитетно и ефикасно. То је, углавном, позитивна делатност, односно активна радња чињења учиниоца, мада се изузетно може предузети и нечињењем³⁵⁷. Законом је предвиђено да се ометање може извршити на више

³⁵⁷ Д. Јовашевић, *Јавни ред и мир и оружје и муниција: збирка закона са коментаром и праксом*, оп. цит., стр. 38.

алтернативно предвиђених начина, и то: 1) увредом, 2) злоставом, 3) претњом нападом, 4) покушајем напада, 5) нападом и 6) на други начин.

Увреда је сваки поступак којим се омаловажава, потцењује, понижава част и углед овлашћеног службеног лица³⁵⁸. То је грубо или непристојно понашање учиниоца које представља омаловажавање било које нематеријалне вредности која чини част и углед пасивног субјекта³⁵⁹. Увреда као облик ометања може бити упућена вребално, односно упућивањем погрдних речи, израза или псовки или конклюдентним радњама, симболима, односно заузимањем одређених положаја руку или делова тела³⁶⁰.

Злостава је свака радња којом се изазива физички или психички бол, патња, непријатност, али за последицу нема физичку повреду, односно грубо поступање учиниоца дела које доводи до ометања овлашћеног службеног лица³⁶¹. Злостављањем се овлашћено службено лице ставља у подређени положај у коме се омаловажава његова личност и људско достојанство, као и достојанство службе коју обавља и чији је представник³⁶².

Претња нападом је стављање у изглед, најаву, овлашћеном службеном лицу да ће доћи до напада. Претња мора бити озбиљна, стварна, могућа и неотклоњива, тако да се пасивни субјект осећа угрожено. Неопходно је да се службеном лицу ставља у изглед напад на његов интегритет тако да се под утицајем претње, као вида психичке принуде, осећа угроженим што може изазвати промену воље, односно посебан страх³⁶³.

³⁵⁸ Ибид.

³⁵⁹ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 89.

³⁶⁰ „Окривљени је вређао службено лице када је пришао полицајцу који је разговарао са власником локала у вези ремећења јавног реда и мира и рекао му : „Ј. те у уста, ти си ми узео дозволу, запамтићеш ме ти“. (Пресуда Окружног суда у Чачку Кж. 9/2002 од 07.02.2002. године).

³⁶¹ Д. Јовашевић, *Јавни ред и мир и оружје и муниција: збирка закона са коментаром и праксом*, оп. цит., стр. 39.

³⁶² Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 90.

³⁶³ Ибид, стр. 90.

Напад, као начин извршења радње, представља свако понашање којим се угрожава телесни интегритет пасивног субјекта – овлашћеног службеног лица, а да му при томе није нанета телесна повреда. То значи да код напада постоји само опасност, односно да може доћи до повреде која је изостала³⁶⁴, при чему је кажњив и покушај таквог напада. Напад може бити извршен на различите начине као што су: гурање, вучење, ударање, гађање овлашћеног службеног лица неким предметом и др. Напад или покушај напада морају да доведу само до ометања овлашћеног службеног лица тј. не смеју бити таквог интензитета да спрече службено лице у вршењу службене радње, јер би у том случају постојало дело из става 322. КЗ РС.

Поред наведених радњи, законодавац је предвидео да се ометање овлашћеног службеног лица може предузети и на други начин. Који је то други начин, фактичко је питање које суд решава у сваком конкретном случају, али се под овим начином могу сматрати „они начини и оне делатности које доводе до отежавања вршења послова овлашћеном службеном лицу, као што је нпр. стављање препрека за кретање возила или за кретање овлашћених службених лица“³⁶⁵.

За постојање кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности и одржавања јавног реда и мира мора се утврдити да ли је оштећени у конкретној ситуацији имао својство овлашћеног службеног лица и да ли је обављао послове безбедности, односно одржавања јавног реда и мира, те да га је, при томе, окривљени својим активним радњама ометао. Овлашћеним службеним лицима се, у складу са чл. 4. Закона о полицији, сматрају униформисани и неуниформисани полицијски службеници (запослени) који примењују полицијска овлашћења.

Јавни ред и мир јесте усклађено стање међусобних односа грађана настало њиховим понашањем на јавном месту и деловањем органа и организација у јавном животу ради обезбеђивања једнаких услова за остваривање права грађана на личну и имовинску

³⁶⁴ Д. Јовашевић, Обележја кривичног дела спречавања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности и одржавања јавног реда и мира, *Безбедност*, 5/2001, стр. 594.

³⁶⁵ Д. Јовашевић, *Јавни ред и мир и оружје и муниција: збирка закона са коментаром и праксом*, оп. цит., стр. 42.

сигурност, мир и спокојство, приватни живот, слободу кретања, очување јавног морала и људског достојанства и права малолетника на заштиту³⁶⁶. У том смислу, пословима одржавања јавног реда и мира сматрају се делатности овлашћених службених лица усмерене на одржавање таквог стања или успостављање претходно нарушеног јавног реда и мира.

Поштовањем јавног реда и мира омогућава се истовремено поштовање јавног поретка који је регулисан и уређен бројним и разноврсним правилима понашања садржаним у одговарајућим законским и подзаконским актима. Таквим правилима понашања стварају се неопходни услови и претпоставке за законито, несметано, ефикасно и безбедно остваривање и функционисање друштвено-економског и политичког система, односно друштвеног и државног уређења у целини³⁶⁷.

Послови безбедности повезани су са пословима одржавања јавног реда и мира. Имајући у виду да они нису прецизно законски одређени, обављање ових послова произилази из прихваћене дефиниције самог појма безбедности. Безбедност се може дефинисати као практично стање у коме се налазе правни субјекти, односно стање реалног присуства или одсуства угрожавања или повређивања³⁶⁸. У правном погледу појам безбедности се одређује као јединство јавне и државне безбедности при чему се под јавном безбедношћу подразумевају стања у којима су искључени сви противправни акти, посебно они уз употребу силе, којима се нарушавају основна људска права и слободе и основни елементи друштвеног поретка, док се државна безбедност одређује као стање у коме не постоје противправни, првенствено насилни материјални акти, усмерени против политичког поретка у држави³⁶⁹.

Имајући у виду овако одређен појам безбедности, пословима безбедности се, у смислу кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица, сматрају се послови „државне“ и „јавне“ безбедности, односно делатности које се предузимају, како у циљу

³⁶⁶ Члан 2. Закона о јавном реду и миру.

³⁶⁷ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 86.

³⁶⁸ Ибид, стр. 87.

³⁶⁹ Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, оп. цит., стр. 38.

заштите независности, територијалног интегритета и суверентитета Републике Србије, тако и у циљу безбедносне заштите живота, права, слобода и личног интегритета лица и заштите имовине, односно остваривања других безбедносних задатака приликом обављања полицијских послова.

За постојање овог кривичног дела потребна је истовременост предузимања радње извршења са обављањем послова и задатака овлашћеног службеног лица. Уколико је извршилац предузео неку од предвиђених радњи извршења након обављања службене радње од стране овлашћеног службеног лица, неће постојати кривично дело ометања овлашћеног службеног лица, већ неко друго кривично дело³⁷⁰.

Место предузимања радње извршења није релевантно за постојање дела, па ће ометање овлашћеног службеног лица постојати када је предузета противправна радња према овлашћеним службеним лицима „без обзира на место где су обављали послове безбедности или одржавања јавног реда и мира и без обзира на место – локацију где су предузете радње окривљеног“³⁷¹.

Последица дела састоји се у угрожавању безбедности овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, уз истовремено онемогућавање законитог, ефикасног и благовременог обављања послова безбедности или одржавања јавног реда и мира. Кривично дело ометања подразумева да је овлашћено службено лице и поред радњи учиниоца извршило одређену службену радњу. У супротном, могу постојати обележја кривичног дела из чл. 322. КЗ РС.

³⁷⁰ „Како се радња кривичног дела из члана 23. став 1. Закона о јавном реду и миру састоји у ометању овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности, дакле, док траје њихова службена радња, поставља се питање како је окривљени раднике МУП-а ометао након интервенције. У поновном поступку првостепени суд ће оценити да ли у радњама окривљеног, ако не стоје обележја кривичног дела из Закона о јавном реду и миру, постоје обележја ког другог кривичног дела“. (Пресуда Кж. 160/2003 од 04.02.2003. године), преузето са: <http://www.sirius.rs/praksa/22422>; претражено: 05.12.2011. године.

³⁷¹ Пресуда Окружног суда у Кањижи К-243/2006 од 31.01.2007. године.

Извршилац овог кривичног дела може бити свако лице. На страни учиниоца потребан је умишљај (директни или евентуални), који мора да обухвати свест о својству службеног лица које обавља послове безбедности или одржавања јавног реда и мира³⁷².

За основни облик дела прописана је казна затвора од шест месеци до три године.

7.2. Тежи облици дела

Дело има два тежа облика испољавања.

Први тежи облик дела постоји уколико је учинилац приликом извршења основног облика дела овлашћеном службеном лицу претио употребом оружја или се машио за оружје или му нанео лаку телесну повреду. Дакле, ово се дело јавља у три вида.

Претња употребом оружја, као квалификаторна околност, представља облик психичке принуде посебног интензитета која постоји када учинилац ставља у изглед овлашћеном службеном лицу да ће оружје бити употребљено на начин којим се ствара утисак озбиљности и последица страха по живот и тело код пасивног субјекта, услед чега се он одлучи на чињење или нечињење (односно трпљење) против своје воље³⁷³. Такође, претња може бити учињена и посредно, односно на начин када се службеном лицу ставља

³⁷² „Кривично дело из чл. 23. Закона о јавном реду и миру, постојаће само онда ако је учинилац поступао са умишљајем, који мора да обухвати свест о томе да се ради о овлашћеном службеном лицу које обавља послове безбедности или одржавања јавног реда и мира, па како у конкретном случају оштећени није био у прописаној униформи, већ у цивилном оделу и да се пре предузимања службене радње није легитимисао показивањем службене легитимације, и будући да је и сам оштећени тврдио да од тренутка када је радио везом позвао полицију окривљени није пружао било какав отпор, изведеним доказима није у потпуности демантована одбрана окривљеног да до тренутка није знао да оштећени има својство овлашћеног службеног лица“. (Пресуда Општинског суда у Крагујевцу К-830/2003 од 22.03.2005. године и Пресуда Окружног суда у Крагујевцу Кж. 693/2005 од 25.11.2005. године).

³⁷³ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 93.

у изглед да ће оружје бити употребљено према другом, њему блиском лицу³⁷⁴. Може се радити о претњи хладним или ватреним оружјем.

Тежи облик постоји и уколико се учинилац машио оружја. У том смислу, реч „маши“ означава радњу посезања за оружјем³⁷⁵. То је вољни, телесни покрет којим учинилац јасно и недвосмислено испољава вољу и намеру да употреби оружје³⁷⁶. „Машање за оружје“ се најчешће испољава у узимању оружја у руке или само у дотицању истог (пиштољ у џепу, секира иза врата, окачена пушка, нож на столу итд.).

Појам лаке телесне повреде, као теже последице ометања овлашћеног службеног лица, тумачи се у смислу чл. 122. Кривичног законика и подразумева лако и краткотрајно оштећење телесног интегритета или нарушавање здравља, али које је по интензитету такво да не представља опасност за живот и не доводи до неспособности за рад у дужем трајању, нити оставља видљиве промене трајнијег карактера³⁷⁷. За постојање овог облика дела потребно је да је лака телесна повреда настала приликом предузимања радње ометања овлашћеног службеног лица на законом прописани начин и да је у односу на ову тежу последицу учинилац поступао са нехатом³⁷⁸.

Учинилац овог дела казниће се затвором у трајању од једне до пет година.

Најтежи облик дела постоји уколико учинилац приликом извршења основног облика дела на овлашћено службено лице потегне оружје или га употреби или му нанесе тешку телесну повреду.

Потезањем хладног или ватреног оружја сматра се покрет оружјем ради његовог доношења или стављања у положај за употребу. Предузетом радњом се ствара непосредна

³⁷⁴ Д. Јовашевић, Кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности – теоријски и практични аспекти, *Безбедност*, 1/1999, стр. 51.

³⁷⁵ Д. Јовашевић, *Јавни ред и мир и оружје и муниција: збирка закона са коментаром и праксом*, оп. цит., стр. 43

³⁷⁶ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 93.

³⁷⁷ В. Ђурђић, Д. Јовашевић, *Кривично право, Посебни део*, оп. цит., стр. 37-38.

³⁷⁸ Д. Јовашевић, Т. Хашимбеговић, *Кривично правна заштита припадника полиције*, оп. цит., стр. 94.

ситуација, односно услови да већ следећег тренутка дође и до употребе оружја³⁷⁹. У пракси је тешко направити разлику између радње машања и потезања оружја, те ће суд у сваком конкретном случају на основу свеукупних околности утврдити о ком облику ометања је реч.

Употреба оружја подразумева да је предузет непосредни напад на овлашћено службено лице уз употребу оружја, односно да је дејствовано оружјем, али није нанета тешка телесна повреда.

Тешка телесна повреда тумачи се у смислу чл. 121. Кривичног законика и састоји се у тешком нарушавању телесног интегритета или телесног или душевног здравља, које се изражава у уништењу или оштећењу дела тела или органа, или у проузроковању трајне или привремене неспособности за рад, или у трајном или тешком нарушавању здравља или у изазивању таквих промена на видљивим деловима тела које нарушавају или унаказују естетски изглед човека.

За други квалификовани облик дела предвиђена је казна затвора од најмање три године, без прописивања посебног максимума. Како Кривични законик као општи максимум прописује казну затвора у трајању од двадесет година, произилази да је оваквом законском одредбом „ометање овлашћеног службеног лица постало теже кривично дело од спречавања истог лица и теже кривично дело од убиства“³⁸⁰.

Уколико је приликом извршења овог кривичног дела дошло до смрти овлашћеног службеног лица постојаће кривично дело тешког убиства – лишење живота службеног или војног лица при вршењу службене дужности (чл. 114. ст. 6. КЗ РС).

³⁷⁹ Д. Јовашевић, Кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности – теоријски и практични аспекти, оп. цит., стр. 52.

³⁸⁰ Д. Јоцић, Споредно кривично законодавство, *Билтен судске праксе Врховног суда Србије*, 3/2009, стр. 114.

8. ОДНОС ИЗМЕЂУ ПОЈЕДИНИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

Кривичноправна заштита полицијских службеника остварује се прописивањем више кривичних дела којима се угрожава безбедност, односно живот, лични и телесни интегритет овлашћених службених лица, као посебне категорије службених лица, при обављању службене дужности. Ова кривична дела могу се извршити предузимањем бројних алтернативно предвиђених радњи извршења, при чему могу наступити последице којима се угрожавају или повређују полицијски службеници. Имајући у виду сличност појединих радњи извршења или могућих последица кривичних дела којима се угрожава безбедност полицијских службеника указаћемо на основне критеријуме за разграничење ових кривичних дела, на основу постојећих ставова у домаћој теорији и судској пракси.

Инкриминисањем лишења живота судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности, законодавац је полицијским службеницима обезбедио проширен обим кривичноправне заштите живота и у области која је у вези са вршењем службене дужности. Наиме, упоредо са лишењем живота службеног или војног лица при вршењу службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач. 6.), изменама Кривичног законика из 2009. године, као посебни облик кривичног дела тешког убиства предвиђено је лишење живота судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач. 7.) чиме је остварен највиши ниво кривичноправне заштите живота полицијских службеника, како при вршењу службене дужности, тако и у вези са њом. Имајући у виду, међутим, да се ова кривична дела могу предузети према истим пасивним субјектима – полицијским службеницима, истом радњом, односно на исти начин и да могу имати исте последице, у пракси може доћи до извесних недоумица, како у њиховом међусобном разликовању, тако и у јасном разграничењу са „обичним“ убиством.

Из законског описа ових посебних облика тешког убиства (чл. 114. ст. 6. и 7.) произилази да се као основни критеријум њиховог разграничења узима вршење или невршење службене радње или дужности приликом предузимања радње извршења

лишења живота, односно мотивација којом се водио учинилац при извршењу одређеног кривичног дела. У том смислу, суд ће у сваком конкретном случају, поред наведених околности које се односе на објективне елементе дела, морати да утврди и да ли је лишење живота полицијског службеника предузето при вршењу службене дужности (полицијских послова) или у ситуацијама када полицијски службеник није вршио такву дужност, као и да ли је предузета радња извршења у вези са службеном дужношћу полицијског службеника. За постојање убиства службеног или војног лица неопходно је утврдити које службене дужности је полицијски службеник обављао при извршењу овог кривичног дела, док је за постојање убиства судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности неопходно утврдити да ли је предузета радња извршења мотивисана службеном дужношћу полицијског службеника.

Такође, значајно је истаћи и да уколико лишење живота полицијског службеника није предузето при вршењу службене дужности, при чему, није ни мотивисано његовим вршењем службене дужности, неће постојати убиство судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности, већ кривично дело убиства. У том смислу, за постојање овог облика тешког убиства неопходно је утврдити постојање одређене намере на страни учиниоца (у виду предузимања радње извршења у вези са службеном дужношћу полицијског службеника), јер ће одсуство такве намере, односно извршење дела које је руковођено другим мотивима, условити његову правну квалификацију као кривичног дела убиства.

Кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира је најлакше кривично дело које се може извршити на штету полицијских службеника. Радња ометања се може предузети на више алтернативно предвиђених начина који обухватају широк спектар делатности, као што су: увреда, злостављања, претња нападом, покушај напада, напад или на други начин. Неки од предвиђених начина могу се јавити и као радње извршења других кривичних дела којима се угрожава безбедност полицијских службеника, пре свега спречавања службеног лица у вршењу службене радње. Такође, приликом извршења ових дела, код полицијског

службеника могу наступити теже последице у виду злоставе, лаке или тешке телесне повреде, које истовремено представљају елементе бића различитих кривичних дела.

То намеће потребу разграничења кривичних дела ометања и спречавања овлашћеног службеног лица. Наиме, ступањем на снагу Кривичног законика 1. јануара 2006. године престао је да важи чл. 24. Закона о јавном реду и миру, односно одредбе које су прописивале спречавање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, док је чл. 23. остао на снази. Основна разлика између раније важећих кривичних дела предвиђених Законом о јавном реду и миру огледала се у могућој последици, односно у чињеници да ли је овлашћено службено лице довршило предузету службену радњу услед деловања учиниоца кривичног дела на одређени начин. Након што је спречавање у потпуности инкриминисано искључиво Кривичним закоником, дошло је и до одређених измена у радњи извршења дела, али се и даље основни критеријум разликовања ових дела јавља у виду последице у погледу остваривања службене радње. За постојање кривичног дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а неопходно је да је предузета службена радња довршена (будући да се овде ради само о ометању овлашћеног службеног лица), те ће у супротном постојати дело из члана 322. КЗ РС.

„У конкретном случају саобраћајни полицајац је поступао у својству овлашћеног службеног лица које обавља послове безбедности у смислу чл. 19. ст. 1. и чл. 27. Закона о унутрашњим пословима. Потезањем пиштоља оптужени је спречио овлашћено службено лице да обави службену радњу, тј. онемогућио га да га легитимише. Одласком са лица места оптужени је спречио овлашћено службено лице да изврши службену радњу у обављању послова безбедности. Тиме је кривично дело свршено. То што је оптужени на крају ипак заустављен ни у ком случају не значи да спречавање овлашћеног службеног лица није било. Ометање овлашћеног службеног лица подразумева да то лице и поред ометања од стране оптуженог, ипак успе да изврши службену радњу, што је у овом случају изостало, јер је оптужени напустио место догађаја, што полицајац није могао да спречи баш услед чињенице да је на њега оптужени потеглао пиштољ³⁸¹.

³⁸¹ Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 1820/2002 од 06.03.2003. године.

„Спречавање службеног лица у вршењу службене радње је остварено уколико учинилац својом радњом онемогући оштећеног да изврши службену радњу. Са друге стране, ометање као облик радње извршења у смислу члана 23. Закона о јавном реду и миру значи да је учинилац предузетом радњом отежао овлашћеном службеном лицу обављање послова безбедности или одржавања јавног реда и мира“ .

У образложењу пресуде наводи се следеће: „Суд није прихватио тврдњу браниоца оптуженог да се у конкретном случају ради о кривичном делу ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавању јавног реда и мира, а не о спречавању, из следећих разлога:

„Ометање“ као облик радње извршења се састоји у предузимању таквих делатности којима се овлашћеном службеном лицу отежава обављање послова безбедности или одржавања јавног реда и мира. "Спречавање" као облик радње извршења се састоји у предузимању таквих делатности којима се овлашћеном службеном лицу онемогућава да изврши службену радњу у обављању послова безбедности или одржавању јавног реда и мира. У конкретном случају оптужени је, тиме што је металном шипком ударио оштећеног у десну страну лица и нанео му тешку телесну повреду у виду прелома горње вилице и јагодичне кости са десне стране, крвни подлив у пределу ока са десне стране и пределу јагодичне кости са десне стране и огуљотину коже на том делу, истога онемогућио да изврши започету радњу службену радњу, јер је након задобијене повреде оштећени био приморан да потражи помоћ лекара, па се у његовим радњама стичу сви елементи кривичног дела за које је оптужен и оглашен кривим³⁸² .

На овом месту можемо указати и да је престанком важења одредби из чл. 24. ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира остало једино кривично дело предвиђено Законом о јавном реду миру. Како је заштитни објект код овог кривичног дела вишеструко одређен (заштита живота, личног и телесног интегритета овлашћеног службеног лица, заштита службене дужности и јавног реда и мира), остају недоумице зашто и оно није предвиђено одредбама Кривичног

³⁸² Пресуда Окружног суда у Краљеву К. 58/2003 од 24.2.2004. године.

законка, у групи дела против државних органа или дела против јавног реда и мира, те би евентуалне измене кривичног законодавства у наредном периоду могле водити у том правцу.

Са друге стране, међутим, требало би размотрити и другачији приступ и поступак према учиниоцима кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица, имајући у виду готово свакодневне примере угрожавања безбедности полицијских службеника за време вршења службене дужности. Као једно од решења, истиче се могућност декриминализације овог дела, односно прописивање ометања овлашћеног службеног лица као прекршаја. У оквиру тако одређеног прекршаја биле би инкримисане само радње којима се не повређује телесни интегритет службеног лица, односно које су усмерене на повреду личног интегритета (увреда и злостава). Оваквим приступом обезбедило би се краће трајање поступка, већа ефикасност изречених санкција, као и већа правна (прекршајноправна и кривичноправна) заштита полицијских службеника.

Истовремено, неопходно је јасно дефинисати заштитни објект и преиспитати степен друштвене опасности овог дела, јер се може сматрати неоправданим да се у циљу што ефикаснијег кажњавања ометање овлашћеног службеног лица предвиди као мање друштвено опасно од других дела којима се угрожавају службена лица при вршењу службене дужности, пре свега дела предвиђених чланом 322. и 323. КЗ РС. Такође, мора се имати у виду да су поједина кривична дела ометања овлашћеног службеног лица извршена услед незаконитог или грубог поступања овлашћених службених лица, те би и одредбама чл. 23. ЗОЈРМ-а требало предвидети привилеговани облик дела, односно могућност ослобођења од казне учиниоца дела, на начин и под условима превиђеним код спречавања или напада на службено лице.

У теорији и пракси се као важно питање јавља однос између кривичних дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира и напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323.). Наиме, кривично дело напада на службено лице у вршењу службене дужности састоји се у нападу или претњи нападом на службено лице у вршењу службене дужности, при чему дело има и три квалификована облика. Први квалификовани облик дела постоји уколико је

службеном лицу нанета лака телесна повреда или му је прећено употребом оружја. Други квалификовани облик дела постоји уколико је радња извршења предузета према овлашћеном службеном лицу у вршењу послова јавне или државне безбедности. Најтежи облик дела постоји уколико је приликом извршења основног или другог тежег облика дела службеном лицу нанесена тешка телесна повреда.

Посебна кривичноправна заштита овлашћених службених лица омогућена је, дакле, инкриминацијом напада или претње нападом на овлашћено службено лице у вршењу послова јавне или државне безбедности, као и у наношењу лаких или тешких телесних повреда приликом извршења основног облика дела. Како кривично дело ометања овлашћеног службеног лица предвиђа готово идентичне одредбе, које такође укључују напад на овлашћено службено лице, претњу употребом оружја и наношење лаких или тешких телесних повреда, поставља се питање разграничења ових дела.

Приликом утврђивања границе између кривичних дела ометања и спречавања службених лица, као основа се узима довршење започете радње, односно уколико је овлашћено службено лице и поред неке од предузетих радњи учиниоца ипак довршило службену радњу постојаће кривично дело ометања. Са друге стране, како је за постојање кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица неопходно довршење предузете службене радње, што је такође, потребно и за кривично дело напада на службено лице евидентно је да ће границу између ових дела у сваком појединачном случају утврђивати суд.

Кривични законик, такође, изричито предвиђа кажњавање и за покушај кривичног дела напада на службено лице у вршењу службене дужности. У том смислу, уколико извршилац, покуша да нападне овлашћено службено лице у вршењу послова јавне или државне безбедности, након чега овлашћено службено лице доврши предузету радњу, оправдано се поставља питање да ли ће постојати дело из чл. 23. ЗОЈРМ или покушај дела из чл. 323. Кривичног законика.

Јасно разликовање ових дела неопходно је и због посебног основа за ослобођење од казне, који је предвиђен код кривичних дела спречавања службеног лица у вршењу

службене радње (чл. 322.) и напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323.). Наиме, уколико је учинилац био изазван незаконитим или грубим поступањем службеног лица, односно ако је сама радња службеног лица била предузета на основу овлашћења, односно законита, али је поступак њеног остваривања био незаконит или груб тако да је изазвао учиниоца да изврши неко од дела предвиђених чланом 322. и 323., може се ослободити од казне.

Како кривично дела напада на службено лице суштински садржи одредбе које су већ садржане у поједним ставовима из чл. 23. ЗОЈРМ-а, требало би размотрити могућност стављања ван снаге или брисања појединих одредби из овог члана. Само кривично дело ометања овлашћеног службеног лица могло би да садржи такве облике дела који не представљају напад или покушај напада, при чему би се као неопходан услов поставило довршење предузете службене радње (јер би у супротном постојали елементи спречавања службеног лица). У том смислу сваки напад или покушај напада би био садржан у већ постојећим одредбама из чл. 323. КЗ РС. Овакво решење допринело би установљавању јасних разлика између кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица и тежих облика спречавања и напада на службено лице тј. у случајевима када је радња извршења предузета претњом нападом, покушајем напада или нападом.

Такође, требало би нагласити да се кривичним делом ометања овлашћеног службеног лица из чл. 23. ЗОЈРМ-а, обезбеђује изричита кривичноправна заштита само полицијским службеницима (а не свим службеним лицима) и то само при обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира. Послови безбедности се, у складу са одредбама Закона о полицији, тумаче у смислу полицијских послова, међу којима је и одржавање јавног реда. Са друге стране, кривичним делима против државних органа, генерално посматрано, остварује се кривичноправна заштита свих службених лица, односно законитог, квалитетног, ефикасног и благовременог обављања службене дужности.

Имајући у виду да су у складу са чл. 112. КЗ РС полицијски службеници службена лица, односно лица која у државном органу врше службене дужности, под службеном дужношћу сматрају се и послови безбедности или одржавања јавног реда и мира који се

штите чл. 23. Закона о јавном реду и миру. Такође, тежим обликом спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3. КЗ РС), изричито су наведене дужности службених лица при чијем се вршењу обезбеђује кривичноправна заштита, и то: послови јавне или државне безбедности или дужности чувања јавног реда и мира, спречавања или откривања кривичног дела, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе. Код тежег облика напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3. КЗ РС), ови послови нису изричито наведени, већ се ради о вршењу послова јавне или државне безбедности.

Посебно питање које се наметнуло недавним одлукама домаћих судова јесте питање међусобног односа кривичног дела тешког убиства, напада на службено лице у вршењу службене дужности и ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира. Наиме, радње извршења дела су уместо за извршење кривичног дела тешког убиства у покушају, као најтежег дела које се може извршити према полицијским службеницима, правно квалификоване као ометање овлашћеног службеног лица из члана 23. Закона о јавном реду и миру. Оваквом одлуком, радње које су несумњиво утврђене као извршење напада, при чему су код оштећеног наступиле тешке телесне повреде, ипак нису правно квалификоване као кривично дело напада, већ као кривично дело ометања, иако није испуњен услов у погледу довршења започете службене радње.

Наиме, окривљени је оглашен кривим јер је „у стању урачунљивости, свестан забрањености дела, са умишљајем, напао службено лице, оштећеног ББ, у обављању послова одржавања јавног реда и мира на стадиону, који је у својству инспектора, припадника жандармерије Министарства унутрашњих послова, на пословима безбедности и заштите, опсервирао навијаче на северној трибини, на тај начин, што је, а након што је оштећени од присутних навијача, међу којима се налазио и он, окривљени АА, препознат као припадник Министарства унутрашњих послова, кренуо са групом навијача према оштећеном ББ, и након што су му препречили пролаз, пришао оштећеном, обративши му се речима: “где ћеш пичко жандарска”, а затим се раширених руку ослонио на остале, око њега, присутне навијаче, ради бољег ослонаца приликом шутирања, и из замаха ногом, ђоном обуће на нози, шутнуо оштећеног у пределу гениталија, услед чега се оштећени

савио, у којим тренуцима су га навијачи из групе која га је опколила, ударили песницама и ногама и скинули му дуксерицу и јакну, па када је оштећени почео да бежи, окривљени је заједно са групом навијача сустигао оштећеног и у тренуцима када је оштећени био у савијеном положају, окривљени је са горећим делом упаљене бакље, говорећи оштећеном “хоћеш бакљу, ево ти је”, пекао оштећеног по телу, наневши му тим радњама опекотине другог степена...које повреде у својој укупности представљају тешку телесну повреду, и које су проузроковале, са лаким телесним повредама у виду крвних подлива на лицу, трупцу, удовима и огуљотинама на ногама и рукама, а које су нанешене нападом других неидентификованих навијача, јак бол и страх високог интензитета, настајање тешке телесне повреде на психичком плану, која представља тешко нарушавање здравља у виду анксиозно депресивног синдрома, чиме је извршио кривично дело ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из члана 23. став 3. у вези става 1. Закона о јавном реду и миру Републике Србије³⁸³.

Имајући у виду наведене одлуке судске праксе и недоумице које се јављају у погледу разграничења ових кривичних дела, у даљем периоду се несумњиво морају утврдити прецизнији критеријуми за установљавање њихових јасних граница, пре свега имајући у виду различити степен друштвене опасности и висину прописаних казни. Унапређењем постојећих инкриминација и њиховом ефикасном применом заокружио би се систем целовите кривичноправне заштите полицијских службеника, који посредно доприноси остваривању безбедности грађана и друштва у целини.

³⁸³ Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 5239/2010 од 06.04.2011. године.

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА У СТАТИСТИЧКОЈ И СУДСКОЈ ПРАКСИ

1. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У претходним излагањима детаљно смо анализирали одредбе домаћег кривичног законодавства којима су предвиђена кривична дела којима се угрожава живот, лични и телесни интегритет полицијских службеника. Ова кривична дела, најчешће изазивају велику пажњу јавности јер се њима угрожава безбедност полицијских службеника уз истовремено онемогућавање законитог, квалитетног, ефикасног и благовременог обављања службене дужности, чиме се посредно угрожава заштита безбедности државе и њених грађана у целини. У циљу целовитог и комплексног сагледавања кривичноправне заштите полицијских службеника у Републици Србији неопходно је, такође, анализирати и одређене феноменолошке карактеристике на основу доступних статистичких података и одлука судске праксе.

Статистичке евиденције (правосудне статистике) сматрају се значајним извором секундарних података о криминалитету, које воде званични органи задужени за његову контролу³⁸⁴. Анализа доступних статистичких података о извршеним кривичним делима против полицијских службеника има вишеструки значај.

На основу резултата ове анализе може се, пре свега, сагледати распрострањеност појединих кривичних дела против полицијских службеника у одређеном временском периоду тј. њихов удео, како у укупно извршеним кривичним делима против полицијских

³⁸⁴ Ђ. Игњатовић, *Криминологија*, Београд, 2007, стр. 75.

службеника, тако и у групи кривичних дела против државних органа. Даље, на основу статистичких података могу се уочити трендови раста или опадања извршених кривичних дела против полицијских службеника, уз указивање на одређене показатеље према извршеном кривичном делу, полу, покушају и изреченим кривичним санкцијама. Такође, на основу ових података може се утврдити однос између броја пријављених, оптужених и осуђених лица, односно проценат пријављених кривичних дела који резултира осуђујућом пресудом и казном затвора, као најтежом кривичном санкцијом³⁸⁵.

У циљу сагледавања и разматрања карактеристика кривичних дела против полицијских службеника, у овом делу рада анализираћемо доступне податке Републичког завода за статистику, односно указаћемо на обим, динамику и структуру кривичних дела против полицијских службеника, као и на казнену политику судова тј. врсту изречених кривичних санкција, на територији Републике Србије, у периоду од 2008. до 2013. године³⁸⁶.

³⁸⁵ Према годишњим саопштењима Републичког завода за статистику („Статистика правосуђа“) подаци се прикупљају редовним статистичким истраживањима, на основу индивидуалних упитника које попуњавају надлежна основна/виша јавна тужилаштва и надлежни основни/виши судови. Под „пунолетним учиниоцем кривичног дела“ подразумева се учинилац кривичног дела који је у време извршења дела имао навршених 18 година живота, а кривично дело је учинио као извршилац, саизвршилац, подстрекач или помагач. Као „пријављено лице“ сматра се пунолетни учинилац кривичног дела против кога су поступак по кривичној пријави и претходни поступак завршени одлуком којом је: одбачена пријава, прекинута истрага, обустављена истрага или поднета оптужница – оптужни предлог. „Оптужено лице“ је пунолетно лице против кога је суду поднета оптужница, оптужни предлог или приватна тужба; против кога је кривични поступак правноснажно завршен одлуком суда којом је: одбачена приватна тужба, обустављен поступак или оптужба одбачена, учинилац ослобођен од оптужбе, оптужба одбијена, према неурачунљивом учиниоцу примењена мера безбедности без изрицања казне или учинилац проглашен кривим (проглашен кривим, а ослобођен од казне или проглашен кривим уз изрицање кривичне санкције). Под појмом „осуђено лице“ подразумева се пунолетно лице које је проглашено кривим и према коме су изречене кривичне санкције.

³⁸⁶ Подаци о извршеним кривичним делима против полицијских службеника, који су предмет овог истраживања, добијени су од стране Републичког завода за статистику. Имајући у виду да Републички завод за статистику од 1999. године не располаже појединим подацима за АП Косово и Метохију, они нису обухваћени овим истраживањем.

Након представљања статистичких података, указаћемо на поједине одлуке судске праксе, којима се решавају питања извесних недоумица које произилазе из постојећих инкриминација кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене дужности (чл. 322. КЗ РС) и ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ-а).

2. ОБИМ И ДИНАМИКА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

Доступни подаци Републичког завода за статистику, који ће бити предмет разматрања, односе се на број пријављених, оптужених и осуђених лица за следећа кривична дела извршена против полицијских службеника:

- спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3. у вези става 1. и 2.),
- напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3. у вези става 1. и 2.) и
- ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ).

Иако се против полицијских службеника могу извршити и друга кривична дела, односно тешко убиство (чл. 114. ст. 1. тач. 6. и тач. 7. КЗ РС), угрожавање сигурности (чл. 138. КЗ РС) и учествовање у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње (чл. 324. КЗ РС), она неће бити предмет овог истраживања због, готово занемарљивог, статистичког удела у укупном броју дела којима се угрожава безбедност полицијских службеника. Наиме, убиство полицијских службеника се, с обзиром на околности под којима је извршено, може правно квалификовати по различитим облицима кривичног дела тешког убиства (нпр. као убиство при разбојништву или разбојничкој крађи), те број дела

који фигурира у доступним статистичким евиденцијама не одговара стварном броју полицијских службеника који су лишени живота при обављању службене дужности.

Са друге стране, поједина кривична дела против полицијских службеника (лишење живота судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности и угрожавање сигурности извршено према полицијским службеницима), представљају релативно нове инкриминације, те се не могу посматрати у статистичким евиденцијама у наведеном периоду. Такође, удео кривичног дела учествовања у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње, у укупном броју кривичних дела извршених против полицијских службеника, статистички је занемарљив.

При разматрању обима и динамике кривичних дела против полицијских службеника у периоду од 2008. до 2013. године, на територији Републике Србије, морамо, пре свега, указати на удео наведених кривичних дела против полицијских службеника у укупном криминалитету, а затим и на распрострањеност појединачних кривичних дела, како у групи дела против државних органа, тако и у укупном броју кривичних дела против полицијских службеника.

Удео кривичних дела против полицијских службеника у укупном криминалитету, у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	укупно кривичних дела	к.д. против пол. службеника	удео у процентима
2008	101723	1038	1%
2009	100026	991	0,9%
2010	74279	672	0,9%
2011	88207	974	1,1%
2012	92879	1004	1%
2013	91411	920	1%

Удео кривичних дела против полицијских службеника у укупном броју извршених кривичних дела у периоду од 2008. до 2013. године креће се око 1%. Ова кривична дела

прате тренд кретања укупног криминалитета, те њихово учешће у укупном броју пријављених дела не показује значајне осцилације. У овом периоду највећи број кривичних дела против полицијских службеника је извршен 2008. године (1038 дела), а најмање ових дела извршено је 2010. године (672 дела). Дакле, разлика између ове две посматране године, у погледу ових кривичних дела, креће се до скоро 370 кривичних дела.

Удео кривичних дела против полицијских службеника у укупном броју кривичних дела против државних органа у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	укупно к.д. против држ. органа	к.д. из чл. 322. ст. 3. КЗ РС	удео у процентима	к.д. из чл. 323. ст. 3. КЗ РС	удео у процентима
2008	1593	40	2,5%	177	11%
2009	1414	40	2,8%	171	12%
2010	758	15	1,9%	99	13%
2011	1894	23	1,2%	154	8,1%
2012	4045	37	0,9%	178	4,4%
2013	3914	28	0,7%	127	3,2%

Генерално гледано, у периоду од 2008. до 2013. године, повећан је број извршених кривичних дела против државних органа, док је истовремено смањен број дела против полицијских службеника, што је за последицу имало смањење њиховог учешћа у овој групи дела. Кривично дело напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3. у вези става 1. и 2.), у посматраном периоду, било је знатно заступљеније од спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3. у вези става 1. и 2.), те у групи дела против државних органа варира од најмањег износа од 3,2%, (2013. године) до највећег износа од 11% (2008. године). Спречавање службеног лица у вршењу службене радње извршено према полицијским службеницима, у групи дела против државних органа, учествује знатно мање, крећући се од 0,7% (2013. године) до 2,5% (2008. године).

Број кривичних дела против полицијских службеника у 2008. години

к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ
36	4	167	10	748	71	2

У 2008. години, против полицијских службеника извршено је укупно 1038 кривичних дела, од чега је у 79% случајева извршено кривично дело из чл. 23. ЗОЈРМ-а, тј. основни облик овог кривичног дела (72%). Кривично дело напада на службено лице у вршењу службене дужности је, у укупном броју извршених кривичних дела против полицијских службеника, учествовало са 17%, док је спречавање службеног лица у вршењу службене радње било заступљено са 3,8%.

Број кривичних дела против полицијских службеника у 2009. години

к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ
40	0	168	3	706	72	2

У 2009. години, укупан број извршених кривичних дела против полицијских службеника смањен је за око 4,5%, али је појединачно учешће извршених кривичних дела остало готово непромењено. Наиме, од извршених кривичних дела против полицијских службеника, кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира чинило је 78,7%, напад на службено лице у вршењу службене дужности био је заступљен са 17%, а спречавање службеног лица у вршењу службене радње извршено је у око 4% случајева.

Број кривичних дела против полицијских службеника у 2010. години

к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ
12	3	98	1	531	27	0

Број кривичних дела против полицијских службеника је у 2010. години смањен за око 30% у односу на 2009. годину. Кривично дело из члана 23. ЗОЈРМ-а, извршено је у око 83% случајева, при чему се у 95% радило о основном, најблажем облику овог кривичног дела. Кривична дела из групе дела против државних органа била су мање заступљена, тј. дело из чл. 323. КЗ РС чинило је око 15%, док је дело из чл. 322. КЗ РС, у укупном броју дела против полицијских службеника, било заступљено са 2%

Број кривичних дела против полицијских службеника у 2011. години

к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ
22	1	147	7	752	44	1

У 2011. години, против полицијских службеника извршено је укупно 974 кривичних дела, од којих је у 82% случајева извршено кривично дело из чл. 23. ЗОЈРМ-а. Кривично дело напада на службено лице у вршењу службене дужности је, у укупном броју извршених кривичних дела против полицијских службеника, учествовало са 16%, док је спречавање службеног лица у вршењу службене радње било заступљено са 2%.

Број кривичних дела против полицијских службеника у 2012. години

к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ
36	1	176	2	759	25	5

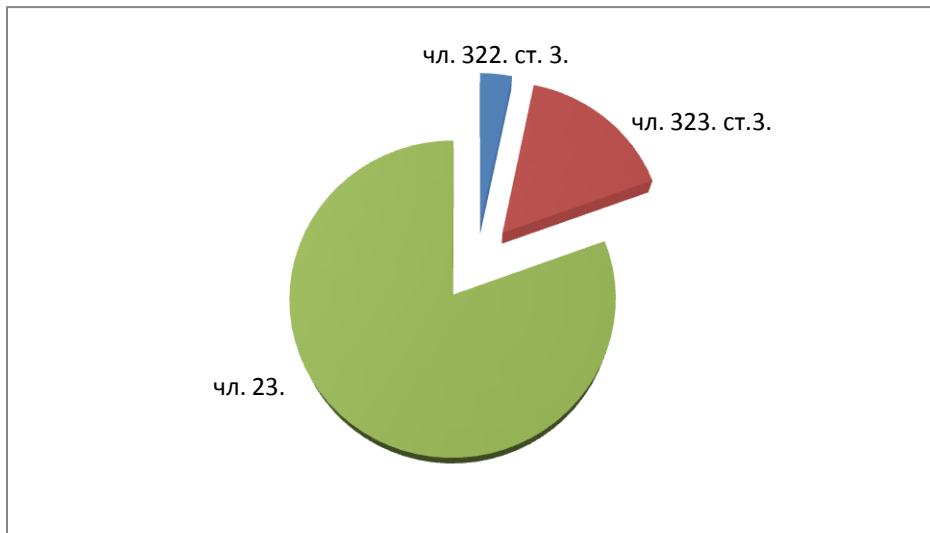
У 2012. години, укупан број извршених кривичних дела против полицијских службеника благо је повећан (око 3%). Од 1004 кривичних дела против полицијских службеника, кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира чинило је 78,5%, напад на службено лице у вршењу службене дужности био је заступљен са 18%, а спречавање службеног лица у вршењу службене радње извршено је у око 3,5% случајева.

Број кривичних дела против полицијских службеника у 2013. години

к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ	к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ
28	0	123	4	746	19	0

У 2013. години, против полицијских службеника извршено је 920 кривичних дела, међу којима је најзаступљеније било дело из члана 23. ЗОЈРМ-а, извршено у око 83% случајева. Међу кривичним делима из групе дела против државних органа, дело из чл. 323. КЗ РС чинило је око 14%, док је дело из чл. 322. КЗ РС, у укупном броју дела против полицијских службеника, било заступљено са 3%. Посебно се може уочити да у 2013. години није пријављено извршење најтежих облика кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ст. 3.) и спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.).

Однос укупног броја извршених кривичних дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. КЗ РС), напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. КЗ РС) и ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ-а), у периоду од 2008. до 2013. године

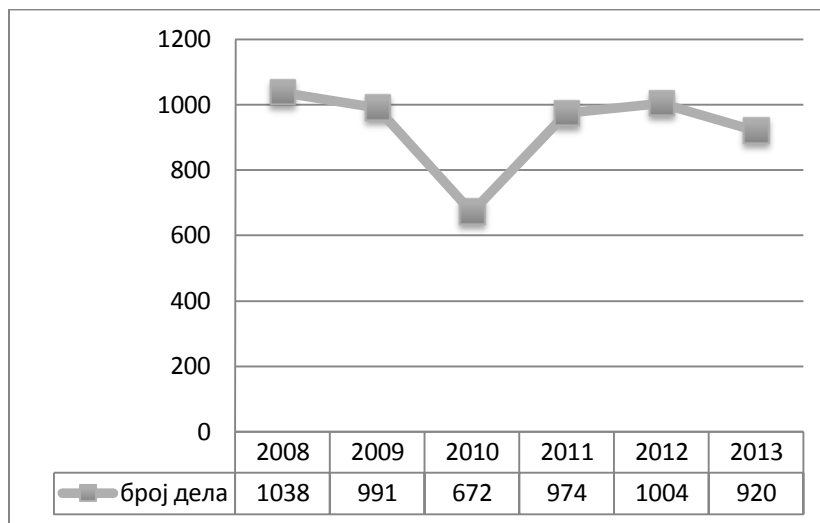
На основу представљених података може се закључити да кривично дело ометања овлашћеног службеног лица при обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ-а), у свим појединачно посматраним годинама, представља најчешће извршено кривично дело којим се угрожава безбедност полицијских службеника. У периоду од 2008. до 2013. године, удео овог дела у укупном броју кривичних дела против полицијских службеника износио је 81%.

Посебни облици кривичних дела против државних органа, који су предмет овог истраживања, вршени су у знатно мањем броју. Напад на службено лице у вршењу службене дужности извршен је у 16% случајева, док је спречавање службеног лица у вршењу службене радње било заступљено са 3% у укупном броју кривичних дела извршених против полицијских службеника.

Иако је у јавности распрострањен став о повећању броја извршених кривичних дела против полицијских службеника, у периоду од 2008. до 2013. године, на основу

представљених података може се уочити пад укупног броја ових кривичних дела, који у појединим посматраним годинама показује значајне осцилације.

Динамика укупног броја извршених кривичних дела против полицијских службеника у периоду од 2008. до 2013. године

На основу података Републичког завода за статистику може се извући закључак да је, генерално посматрано, последњих година присутна тенденција благог пада броја извршених кривичних дела против полицијских службеника. У посматраном периоду, нарочито се издваја 2010. година, у којој је број извршених кривичних дела против полицијских службеника, у односу на 2009. годину, смањен за око 30%, након чега је, међутим, тај број поново повећан у приближно истом проценту.

Овако значајне осцилације у броју извршених кривичних дела против полицијских службеника, не могу се сагледати само са кривичноправног становишта, имајући у виду да у наведеном периоду није дошло до значајнијих измена у инкриминацијама посматраних дела³⁸⁷. У том смислу, смањење броја ових кривичних дела, могуће је, не само због

³⁸⁷ Морамо нагласити да је 10. октобра 2010. године одржано више јавних скупова на којима је дошло до масовног испољавања незадовољства грађана и угрожавања безбедности полицијских службеника, приликом којих су, у само једном дану, телесно повређена 132 полицијска службеника. Међутим, имајући у виду специфичности које са собом носи угрожавање безбедности при одржавању јавних скупова (немогућност идентификације учесника, малолетни извршиоци, правна квалификација у оквиру других дела

реалног смањења степена угрожавања безбедности полицијских службеника, већ и због правног квалификовања извршених дела у оквиру других инкриминација Кривичног законика, које су ван домашаја овог истраживања.

Динамика кривичних дела против полицијских службеника из групе дела против државних органа у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	2008	2009	2010	2011	2012	2013
чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.	36	40	12	22	36	28
чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.	4	0	3	1	1	0
чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.	167	168	98	147	176	123
чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	10	3	1	7	2	4
УКУПНО	217	211	114	177	215	155

Кривична дела против полицијских службеника, из групе дела против државних органа, у посматраном периоду, испољила су значајне осцилације. Наиме, број ових дела је последњих година генерално смањен, те је у 2013. години мањи за 28,5% у односу на почетну 2008. годину. Међутим, имајући у виду константне осцилације у броју извршених дела, не могу се уочити одређене правилности или тенденције у њиховом расту или опадању.

Нарочито се може уочити да је, као и у укупном броју извршених кривичних дела против полицијских службеника, у 2010. години дошло до смањења броја извршених дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.) и напада на службено лице у вршењу службене дужности (323. ст. 3.), и то за око 46%, након чега се наставило са наизменичним повећањем и смањењем броја ових дела.

из Кривичног законика и др.) стварно извршена кривична против полицијских службеника не фигурирају у званичним статистичким евиденцијама.

Динамика кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ) у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	2008	2009	2010	2011	2012	2013
к.д. из чл. 23. ст. 1.	748	706	531	752	759	746
к.д. из чл. 23. ст. 2.	71	72	27	44	25	19
к.д. из чл. 23. ст. 3.	2	2	0	1	5	0
УКУПНО	821	780	558	797	789	765

Кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, такође, прати тренд кретања укупног броја извршених кривичних дела против полицијских службеника, те је у 2013. години, број ових дела за око 7% нижи у односу на 2008. годину. Основни облик овог кривичног дела је, са изузетком 2010. године, извршаван у готово истом броју, док се значајније смањење броја извршених дела манифестовало код првог тежег облика ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира. Наиме, кривично дело из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ-а, које постоји уколико је при извршењу основног облика дела учинилац овлашћеном службеном лицу претио употребом оружја или се машио за оружје или му је нанео лаку телесну повреду, у посматраном периоду, показивало је стални тренд опадања, те је у последњој посматраној години број извршених дела ове врсте мањи за око 73% у односу на 2008. годину.

Имајући у виду специфичности кривичних дела против полицијских службеника, које се манифестују у својству пасивног субјекта, околностима под којима се дело може извршити, а нарочито у предвиђеној радњи извршења, између ових кривичних дела некада је у пракси изузетно тешко утврдити јасну границу. Ово је посебно присутно у случају покушаја одређених дела код којих је, због ненаступања последице, нарочито значајно

утврдити да ли се ради о покушају или постојању другог „лакшег“ кривичног дела против полицијских службеника.

Однос покушаја и довршених кривичних дела против полицијских службеника, из групе дела против државних органа, у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.		к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.		к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.		к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	
	број пресуђених к.д.	број покушаја	број пресуђених к.д.	број покушаја	број пресуђених к.д.	број покушаја	број пресуђених к.д.	број покушаја
	2008	26	2	2	0	80	5	4
2009	22	0	2	0	83	4	13	0
2010	9	3	0	0	50	0	3	0
2011	18	1	1	0	88	1	7	0
2012	30	8	4	0	94	2	5	0
2013	23	3	7	0	104	2	11	1

Кривична дела против полицијских службеника, из групе дела против државних органа, најчешће представљају довршена кривична дела, те учешће пресуђених покушаних дела у укупном броју пресуда, пре свега зависи, од облика покушаног дела. Код тежих облика спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.) и напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.) готово да нема пресуда за извршена дела у покушају или је њихов број занемарљив. Лакши облици ових дела се, такође, ретко врше у покушају, али се може уочити да је, у 2012. години, од 30 пресуда за кривично дело спречавања службеног лица у вршењу службене радње, чак 8 (око 26%) било за дело у покушају.

Однос покушаја и довршеног кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ) у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ		к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ		к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ	
	број пресуђених к.д.	број покушаја	број пресуђених к.д.	број покушаја	број пресуђених к.д.	број покушаја
2008	722	22	58	3	5	0
2009	663	21	80	0	1	0
2010	271	7	30	0	2	0
2011	498	8	48	0	3	0
2012	470	10	44	1	3	0
2013	476	8	41	2	3	0

Ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, најчешће се испољава као довршено кривично дело, те код тежих облика дела из чл. 23. ст. 2. и 3. готово да дела извршених у покушају. Код основног облика дела, међутим, у укупном броју пресуда може се уочити да је одређен број дела извршен у покушају, те износи од 1,6% до 3,1%.

3. ПОЛИТИКА ПРОГОНА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

Политика прогона за кривична дела против полицијских службеника огледа се у ефикасности правосудних органа у сузбијању ових дела, односно кроз исход покретнутих и окончаних кривичних поступака. Међу статистичким подацима којима се представља број пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела у одређеној години постоје значајне разлике. Универзално је правило да у статистичким евиденцијама које се односе

на број пријављених кривичних дела фигурира њихов највећи број који се затим смањује кроз евиденције о пријављеним и пресуђеним кривичним делима. Појава познатија као тзв. „губљење злочина“ огледа се, дакле, у смањењу броја кривичних дела и њихових учинилаца који фигурирају од једног до другог органа³⁸⁸.

У литератури се наводи да, поднете кривичне пријаве, генерално гледано, не резултирају увек оптужењем; код великог броја кривичних пријава учинилац дела остаје непознат, у одређеном броју случајева долази до обуставе кривичног поступка (нема кривичног дела, недостатак доказа, искључено је кривично гоњење и др), а може доћи и до одбацивања кривичне пријаве. Такође, ни све оптужнице не прерастају у осуде јер долази до обуставе поступка, лица су ослобођена од оптужбе, оптужба је одбијена, одбачена је приватна тужба или је изречена мера безбедности³⁸⁹.

Однос пријављених и оптужених кривичних дела против полицијских службеника у групи дела против државних органа у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.		к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.		к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.		к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	
	пријављено	оптужено	пријављено	оптужено	пријављено	оптужено	пријављено	оптужено
	к.д.	к.д.	к.д.	к.д.	к.д.	к.д.	к.д.	к.д.
2008	36	26	4	3	167	83	10	4
2009	40	27	0	3	168	94	3	14
2010	12	10	3	0	98	58	1	3
2011	22	20	1	1	147	93	7	12
2012	36	33	1	6	176	109	2	6
2013	28	30	0	8	123	117	4	13

Кривична дела против полицијских службеника представљају таква дела код којих се основано може очекивати висок степен заинтересованости правосудних органа за њихово откривање и ефикасно вођење кривичног поступка. Имајући у виду да се ова дела

³⁸⁸ Ђ. Игњатовић, *Методологија истраживања криминалитета*, Београд, 2009, стр. 89.

³⁸⁹ Ибид, стр. 90.

извршавају против посебне врсте пасивних субјеката претпоставља се да су предузете све неопходне активности у циљу идентификације учиниоца дела и прикупљања доказа, односно обезбеђења квалитетних основа за покретање и вођење кривичног поступка који би резултирао осуђујућом пресудом. На основу представљених података, међутим, може се уочити да се однос броја пријављених и оптужених кривичних дела против полицијских службеника из групе дела против државних органа значајно разликује у зависности од кривичног дела које се посматра.

Код кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.) висок је удео броја оптужених у броју пријављених дела и износи од око 70% до 90%. Са друге стране, код кривичног дела напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3.) удео оптужења у укупном броју пријављених дела је далеко мањи. Број оптужених кривичних дела, у посматраном периоду, варира од око 50% до 60%. Једини изузетак је 2013. година, када је од 123 пријављена кривична дела (чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.), чак 117 резултирало оптужењем, односно у око 95%.

Однос пријављених и оптужених кривичних дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ) у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ		к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ		к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ	
	пријављено к.д.	оптужено к.д.	пријављено к.д.	оптужено к.д.	пријављено к.д.	оптужено к.д.
2008	748	826	71	65	2	6
2009	706	748	72	87	2	3
2010	531	346	27	36	0	2
2011	752	576	44	56	1	5
2012	759	603	25	67	6	5
2013	746	598	19	50	0	3

Код кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, могу се уочити изузетна одступања у односу броја пријављених и оптужених дела, у зависности од године посматрања. Са

изузетком 2008. и 2009. године, у којима оптужења превазилазе број пријављених кривичних дела, у периоду од 2010. до 2013. године, генерално посматрано, удео оптужења у укупном броју пријављених основних облика кривичног дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а износио је од око 65% до 80%. Од 2008. године, у којој број оптужених дела превазилази број пријављених, опада број оптужења иако се број пријављених дела, са изузетком 2010. године, у посматраном периоду не смањује.

Код тежих облика овог дела која се врше у знатно мањем броју, такође, се може уочити већи број оптужења од броја пријављених дела до чега, најчешће, долази услед „преношења“ кривичних дела, односно немогућности да сва пријављена кривична дела у истој години резултирају оптужењем и пресудом, у крајњој линији.

Однос оптужених и пресуђених кривичних дела против полицијских службеника у групи дела против државних органа у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.		к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.		к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.		к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	
	оптужено	пресуђено	оптужено	пресуђено	оптужено	пресуђено	оптужено	пресуђено
	к.д.	к.д.	к.д.	к.д.	к.д.	к.д.	к.д.	к.д.
2008	26	26	3	2	83	80	4	4
2009	27	22	3	2	94	83	14	13
2010	10	9	0	0	58	50	3	3
2011	20	18	1	1	93	88	12	7
2012	33	30	6	4	109	94	6	5
2013	30	23	8	7	117	104	13	11

Приликом разматрања односа броја оптужених и пресуђених кривичних дела против полицијских службеника, уочавају се јасне разлике у зависности од извршеног кривичног дела из групе дела против државних органа. У посматраним годинама, код кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.) изузетно је висок удео броја пресуда у броју оптужења и износи око 86%. Изузеци се уочавају 2008. и 2013. године, када је удео пресуда износио око 75%.

Кривично дело напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3.), карактерише нешто виши проценат пресуђених дела који се креће око 90%. Може се уочити, такође, да је 2011. године, за тежи облик дела извршен према полицијским службеницима удео пресуђених у броју оптужених дела изузетно низак и износи око 58%.

Однос оптужених и пресуђених кривичних дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ) у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ		к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ		к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ	
	оптужено к.д.	пресуђено к.д.	оптужено к.д.	пресуђено к.д.	оптужено к.д.	пресуђено к.д.
2008	826	722	65	58	6	5
2009	748	663	87	80	3	1
2010	346	271	36	30	2	2
2011	576	498	56	48	5	3
2012	603	470	67	44	5	3
2013	598	476	50	41	3	3

Кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, генерално посматрано, одликује се нижим учешћем броја пресуђених у броју оптужених дела, у односу на друга кривична дела против полицијских службеника. Код основног облика дела, који је уједно и најчешће извршавано дело против полицијских службеника, значајан је број оптужења која нису резултирала пресудом и износи око 20%. Удео пресуда у оптужењима, код првог тежег облика дела, износи око 83%, док се код најтежег облика ометања овлашћеног службеног лица, укупно посматрано, креће око 70%.

Структура оптужених лица према полу за кривична дела против полицијских службеника из групе дела против државних органа у периоду од 2008. до 2013. године

Спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322.)						
ГОДИНА	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.			к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.		
	укупно оптужених лица	мушки пол	женски пол	укупно оптужених лица	мушки пол	женски пол
2008	26	23	3	3	3	0
2009	27	25	2	3	3	0
2010	10	9	1	0	0	0
2011	20	20	0	1	1	0
2012	33	33	0	6	6	0
2013	30	29	1	8	7	1

Полна структура оптужених лица за кривична дела против полицијских службеника одговара структури извршилаца која доминира и у укупном криминалитету. Кривично дело спречавања службеног лица у вршењу службене радње, у посматраном периоду, у преко 95% случајева извршавале су особе мушког пола, док је тежи облик дела извршила само једна особа женског пола.

Напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323.)						
ГОДИНА	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.			к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.		
	укупно оптужених лица	мушки пол	женски пол	укупно оптужених лица	мушки пол	женски пол
2008	83	81	2	4	4	0
2009	94	92	2	14	14	0
2010	58	56	2	3	3	0
2011	93	92	1	12	12	0
2012	109	107	2	6	6	0
2013	117	114	3	13	13	0

Кривично дело напада на службено лице у вршењу службене дужности изузетно је ретко извршавано од стране особа женског пола, односно у мање од 2% случајева. Може се уочити и да тежи облик дела у свим годинама посматрања није извршила ниједна жена.

Структура оптужених лица према полу за кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ) у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ			к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ			к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ		
	укупно оптужених лица	мушки пол	женски пол	укупно оптужених лица	мушки пол	женски пол	укупно оптужених лица	мушки пол	женски пол
2008	826	797	29	65	65	0	6	6	0
2009	748	721	27	87	86	1	3	3	0
2010	346	324	22	36	35	1	2	2	0
2011	576	557	19	56	52	4	5	5	0
2012	603	573	30	60	57	3	5	5	0
2013	598	574	24	50	46	4	3	3	0

Иако су у укупном броју кривичних дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира особе женског пола извршиле наведено дело у само 3,6% случајева, ово дело жене знатно чешће врше од кривичних дела из групе против државних органа. Наиме, у посматраном периоду, жене су извршиле 164 кривична дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а, дванаест напада на службено лице у вршењу службене дужности и осам спречавања службеног лица у вршењу службене радње.

4. КАЗНЕНА ПОЛИТИКА СУДОВА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА ПРОТИВ ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

Казнена политика судова за кривична дела против полицијских службеника огледа се у врсти и висини изречених кривичних санкција. За кривична дела против полицијских службеника из групе дела против државних органа прописане су строге казне затвора у трајању од једне до осам година, док је за кривично дело из чл. 23. ЗОЈРМ-а, у зависности од облика извршења, прописана казна затвора у трајању од шест месеци до три године (ст. 1.) или од једне до пет година (ст. 2.), односно од најмање три године за најтежи облик дела (ст. 3).

Имајући у виду да се у доступним подацима Републичког завода за статистику налазе једино подаци о врсти изречених кривичних санкција, односно врсти казни, у овом делу рада, анализираћемо казнену политику судова према облику извршеног кривичног дела и врсти запрећене и изречене кривичне санкције.

Врста изречених казни учиниоцима кривичних дела против полицијских службеника из групе кривичних дела против државних органа у периоду од 2008. до 2013. године

Спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.)					
ГОДИНА	број пресуђених дела	казна затвора	новчана казна	споредна казна	рад у јавном интересу
2008	26	14	0	0	0
2009	22	8	0	0	0
2010	9	4	0	0	0
2011	18	8	0	0	0
2012	30	8	0	1	0
2013	23	10	0	0	0

Учиниоцима основног облика кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње извршеног против полицијских службеника, у посматраном периоду, изрицане су само казне затвора, чији удео у укупном број пресуђених дела износи око 40%. Нарочито се може уочити да је у 2012. години, од укупног броја пресуђених дела у само 26% изречена казна затвора. Само једном, и то 2012. године, учиниоцу овог кривичног дела изречена је једна новчана казна као споредна казна уз казну затвора. Остале две казне које предвиђа Кривични законик – рад у јавном интересу и одузимање возачке дозволе, нису изрицане према учиниоцима овог кривичног дела.

<i>Спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.)</i>					
ГОДИНА	број пресуђених дела	казна затвора	новчана казна	споредна казна	рад у јавном интересу
2008	2	1	0	0	0
2009	2	1	0	0	0
2010	0	0	0	0	0
2011	1	0	0	0	1
2012	4	0	0	0	0
2013	7	5	0	0	0

Учиниоцима тежег облика спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.), казна затвора је изречена у око 43% случајева. Може се уочити да у периоду од 2010. до 2012. године, учиниоцима овог дела није изречена ниједна казна затвора, док је 2011. године, као главна казна, изречена једна казна рада у јавном интересу.

<i>Напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.)</i>					
ГОДИНА	број пресуђених дела	казна затвора	новчана казна	споредна казна	рад у јавном интересу
2008	80	45	0	0	0
2009	83	41	0	1	0
2010	50	23	0	1	0
2011	88	52	0	1	0
2012	94	38	0	1	0
2013	104	56	1	2	0

И код кривичног дела напада на службено лице у вршењу службене дужности може се уочити релативно низак удео изречених казни затвора у укупном број пресуђених дела, с обзиром на карактеристике и висок степен друштвене опасности кривичних дела против полицијских службеника. Наиме, у посматраном периоду, на казну затвора осуђен је сваки други учинилац овог кривичног дела извршеног против полицијских службеника. Такође, за укупно пресуђена дела изречено је шест споредних и једна главна новчана казна.

<i>Напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.)</i>					
ГОДИНА	број пресуђених дела	казна затвора	новчана казна	споредна казна	рад у јавном интересу
2008	4	1	0	0	0
2009	13	8	0	0	0
2010	3	2	0	0	0
2011	7	3	0	0	0
2012	5	2	0	0	0
2013	11	4	0	0	0

Учиниоцима тежег облика напада на службено лице у вршењу службене дужности, изрицане су само казне затвора, што је логично с обзиром на висину прописане казне

(посебни максимум и минимум). Међутим, имајући у виду карактеристике овог кривичног дела, односно његову тежину, својство пасивног субјекта и начин извршења, удео казне затвора је, такође, низак и износи око 46% од укупног броја пресуђених дела.

На основу представљених података може се закључити да су учиниоцима кривичних дела против полицијских службеника из групе дела против државних органа, пре свега, изрицане казне затвора, али је њихов удео у укупном броју оптужених дела мањи од 50%. Имајући у виду да се кривичноправном заштитом полицијских службеника и ефикасним кривичним поступком и кажњавањем учинилаца ових дела, остварује и посредна заштита службене дужности и државе и њених грађана у целини, поставља се питање о оправданости овако изречених кривичних санкција и непостојању евентуалног превентивног деловања на потенцијалне учиниоце.

Врста изречених казни учиниоцима кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ) у периоду од 2008. до 2013. године

<i>к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ-а</i>					
ГОДИНА	број пресуђених дела	казна затвора	новчана казна	споредна казна	рад у јавном интересу
2008	722	115	14	5	1
2009	663	130	14	6	3
2010	271	47	3	2	1
2011	498	86	5	3	14
2012	470	112	2	4	6
2013	476	143	8	0	2

Код кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, и то његовог основног облика, структура изречених казни се значајно разликује у односу на кривична дела из групе дела против државних органа. Пре свега, у посматраном периоду се може уочити изузетно мали број

изречених казни затвора у односу на укупан број пресуђених дела, иако је за ово дело предвиђена казна затвора у трајању од шест месеци до три године. Наиме, казне затвора изречене су у свега 20% пресуда, односно тек сваком петом осуђеном учиниоцу. У периоду од 2008. до 2011. године, удео изречених казни затвора је и нижи од наведеног процента и креће се од 15,9% до 19,6%.

Такође, у представљеној структури може се уочити да су учиниоцима овог дела изрицане и друге казне, односно новчана казна и казна рада у јавном интересу (као главне и као споредне казне). Удео новчане казне у пресуђеним делима износио је око 1,5%, док је казна рада у јавном интересу изречена у око 0,9%. Новчана казна најчешће је изрицана 2008. и 2009. године и то у 14 случајева, односно у 1,9% случајева (2008. године) и у 2,1% случајева (2009. године), а најмање 2012. године (у два случаја) и 2010. године (у три случаја). Казна рада у јавном интересу је најчешће изрицана 2011. године и то у 14 случајева, што је чинило 3,8% у укупном броју пресуђених дела у овој години.

<i>к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ-а</i>					
ГОДИНА	број пресуђених дела	казна затвора	новчана казна	споредна казна	рад у јавном интересу
2008	58	18	0	1	0
2009	80	27	0	0	0
2010	30	4	0	2	0
2011	48	14	0	3	0
2012	44	16	0	1	0
2013	41	19	2	2	0

За извршење тежег облика ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, казна затвора је изрицана у неоправдано ниском проценту. Наиме, учиниоцима дела из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ-а, које се огледа у наношењу лаке телесне повреде полицијском службенику или при чијем се извршењу учинилац маши за оружје или прети употребом истог, казна затвора изречена је тек у око 32%, односно сваком трећем осуђеном извршиоцу. Од укупно 30 пресуђених

дела 2010. године изречене су само четири казне затвора, односно у око 13%. Такође, у посматраном периоду, изречено је девет споредних казни, међу којима су 2013. године изречене и две новчане казне, а 2011. године три новчане казне као споредне казне.

<i>к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ-а</i>					
ГОДИНА	број пресуђених дела	казна затвора	новчана казна	споредна казна	рад у јавном интересу
2008	5	4	0	0	0
2009	1	1	0	0	0
2010	2	2	0	0	0
2011	3	3	0	0	0
2012	3	1	0	0	0
2013	3	2	0	0	0

Учиниоцима најтежег облика овог кривичног дела (чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ-а) казна затвора изрицана је знатно чешће у односу на друга кривична дела против полицијских службеника, односно у 76%. Имајући у виду мали број извршених дела, висину запрећене казне (од најмање три године) и последицу која се огледа у доношењу тешке телесне повреде овлашћеном службеном лицу или потезању или употреби оружја при извршењу ометања, висок удео казни затвора у укупном броју пресуђених дела апсолутно је оправдан. Остале врсте казни нису изрицане за овај облик кривичног дела у посматраном периоду.

Учиниоцима кривичних дела против полицијских службеника су, у периоду од 2008. до 2013. године, изрицане и друге кривичне санкције, чија структура у укупном броју пресуђених дела зависи од врсте и облика извршеног кривичног дела. Генерално посматрано, условна осуда представља најчешће изрицану кривичну санкцију за кривична дела извршена против полицијских службеника, при чему је њен удео у укупном броју пресуђења, код готово свих дела, већи него удео изречене казне затвора. Истовремено, број изречених судских опомена и васпитних мера готово је занемарљив.

*Врсте других кривичних санкција изречених учиниоцима кривичних дела против
полицијских службеника из групе дела против државних органа у периоду од 2008. до
2013. године*

Спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.)								
ГОДИНА	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.				к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.			
	број пресуђених дела	условна осула	судска опомена	васпитна мера	број пресуђених дела	условна осула	судска опомена	васпитна мера
2008	26	12	0	0	2	1	0	0
2009	22	14	0	0	2	1	0	0
2010	9	5	0	0	0	0	0	0
2011	18	10	0	0	1	1	0	0
2012	30	22	0	0	4	4	0	0
2013	23	13	0	0	7	2	0	0

Учиниоцима кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.) је од осталих кривичних санкција изрицана једино условна осула. Удео условне осуде је, међутим, у укупном броју пресуђених дела изузетно висок с обзиром на врсту кривичних дела о којој је реч. За извршење основног облика спречавања према полицијским службеницима условна осула изречена је у око 60%, при чему је 2012. године од укупно пресуђених дела условна осула чинила око 73%.

За тежи облик дела извршен према полицијским службеницима, условна осула изречена је у око 56% од укупно пресуђених дела. Иако је реч о извршењу дела против полицијских службеника, при чијем извршењу учинилац злостави или увреди полицијског службеника или му нанесе лаку телесну повреду или му прети употребом оружја, број изречених казни затвора мањи је од броја условних осуда. Карактеристично је и да 2012. године није било изрицања казни, односно да је за четири пресуђена дела изречено исто толико условних осуда.

Напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3.)								
ГОДИНА	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.				к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.			
	број пресуђених дела	условна осуда	судска опомена	васпитна мера	број пресуђених дела	условна осуда	судска опомена	васпитна мера
2008	80	35	0	0	4	3	0	0
2009	83	42	0	0	13	5	0	0
2010	50	25	0	0	3	1	0	0
2011	88	35	0	1	7	4	0	0
2012	94	55	0	1	5	3	0	0
2013	104	46	0	1	11	7	0	0

Код кривичног дела напада на службено лице у вршењу службене дужности извршеног према полицијским службеницима, удео условне осуде у укупном броју пресуђених дела креће се од најмањег износа од 41% (2011. године) до највећег износа од 58% (2012. године). Такође, може се приметити и да су, у посматраном периоду, пунолетним учиниоцима изречене и три васпитне мере.

Учиниоцима тежег облика напада на службено лице у вршењу службене дужности при чијем је извршењу нанесена лака телесна повреда полицијском службенику или му је прећено употребом оружја, условне осуде изрицане су чешће него казне, односно у око 53%.

Врсте других кривичних санкција изречених учиниоцима кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ) у периоду од 2008. до 2013. године

к.д. из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ-а				
ГОДИНА	број пресуђених дела	условна осуда	судска опомена	васпитна мера
2008	722	586	2	0
2009	663	512	1	3
2010	271	218	0	0
2011	498	384	1	1
2012	470	346	1	1
2013	476	321	0	1
к.д. из чл. 23. ст. 2. ЗОЈРМ-а				
2008	58	40	0	0
2009	80	52	0	1
2010	30	26	0	0
2011	48	34	0	0
2012	44	27	0	1
2013	41	20	0	0
к.д. из чл. 23. ст. 3. ЗОЈРМ-а				
2008	5	1	0	0
2009	1	0	0	0
2010	2	0	0	0
2011	3	0	0	0
2012	3	2	0	0
2013	3	1	0	0

У укупном броју пресуђених кривичних дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира условна осуда преставља најчешће изрицану кривичну санкцију. Генерално посматрано, учиниоцима

кривичног дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а, у периоду од 2008. до 2013. године од 3418 пресуђених дела изречено је 2570 условних осуда, односно у чак 75% од укупног броја пресуђених дела. Иако се ради о кривичном делу из споредног законодавства, које истовремено представља и најчешће извршавано кривично дело против полицијских службеника, изрицањем казне затвора тек сваком четвртм учиниоцу дела, заправо се онемогућава стварање услова за остваривање ефикасне кривичноправне заштите безбедности полицијских службеника.

Учиниоцима основног облика ометања овлашћеног службеног лица (чл. 23. ст. 1.), условна осуда изречена је у око 76% случајева, а у посматраном периоду, изречено је и 5 судских опомена и 6 васпитних мера. Код тежег облика дела (чл. 23. ст. 2.) удео условних осуда износи око 66%, при чему је 2010. године од укупно осуђених лица условна осуда изречена у чак 86% случајева. Учиниоцима најтежег облика ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира је, за разлику од претходних облика дела, условна осуда изречена у око 23% случајева, односно тек сваком четвртм учиниоцу.

Поред изречених кривичних санкција, у укупном броју пресуђених кривичних дела против полицијских службеника може се јавити и одређени број ослобађајућих пресуда. Имајући у виду да би, с обзиром на својство пасивног субјекта и природу послова које обављају, сви правосудни органи (полиција, тужлаштво и суд) требало да покажу висок степен заинтересованости за откривање, гоњење и пресуђење ових кривичних дела, односно прикупљање квалитетних доказа који би извесно довели до осуђујуће пресуде, окончање поступка доношењем ослобађајуће пресуде може се очекивати само у изузетним случајевима.

Удео ослобађајућих пресуда учиниоцима кривичних дела против полицијских службеника из групе дела против државних органа у периоду од 2008. до 2013. године

Спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.)				
ГОДИНА	к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 1.		к.д. из чл. 322. ст. 3. у вези ст. 2.	
	број пресуђених дела	број ослобађајућих пресуда	број пресуђених дела	број ослобађајућих пресуда
2008	26	0	2	0
2009	22	0	2	0
2010	9	0	0	0
2011	18	0	1	0
2012	30	0	4	0
2013	23	0	7	0

За кривично дело спречавања службеног лица у вршењу службене радње извршено против полицијских службеника у периоду од 2008. до 2013. године, није било ослобађајућих пресуда.

Напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323 ст. 3.)				
ГОДИНА	к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 1.		к.д. из чл. 323. ст. 3. у вези ст. 2.	
	број пресуђених дела	број ослобађајућих пресуда	број пресуђених дела	број ослобађајућих пресуда
2008	80	0	4	0
2009	83	0	13	0
2010	50	2	3	0
2011	88	0	7	0
2012	94	0	5	0
2013	104	0	11	0

За кривично дело напада на службено лице у вршењу службене радње извршено против полицијских службеника донете су две ослобађајуће пресуде 2010. године.

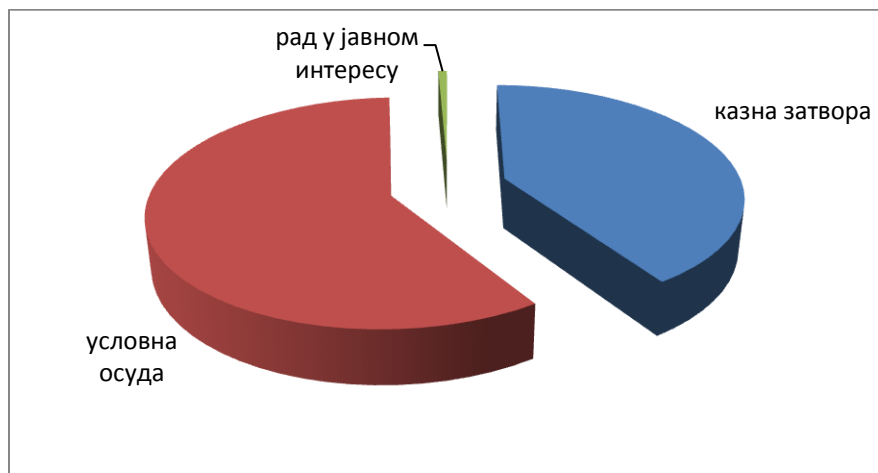
Удео ослобађајућих пресуда учиниоцима кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ) у периоду од 2008. до 2013. године

ГОДИНА	к.д. из чл. 23. ст. 1.		к.д. из чл. 23. ст. 2.		к.д. из чл. 23. ст. 3.	
	број пресуђених дела	број ослобађајућих пресуда	број пресуђених дела	број ослобађајућих пресуда	број пресуђених дела	број ослобађајућих пресуда
2008	722	4	58	0	5	0
2009	663	0	80	0	1	0
2010	271	2	30	0	2	0
2011	498	7	48	0	3	0
2012	470	2	44	0	3	0
2013	476	1	41	0	3	0

Код кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, број ослобађајућих пресуда је нешто већи него код других дела против државних органа, што је и разумљиво с обзиром на знатно већи број укупно пресуђених кривичних дела. Наиме, у посматраном периоду, донето је 16 пресуда којима су учиниоци проглашени кривим, а ослобођени од казне за извршење основног облика дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а. Највећи број ослобађајућих пресуда је забележен 2011. године и то седам пресуда, односно 2008. године када су донете четири пресуде ове врсте. У поступцима вођеним за теже облике ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира нису доношене ослобађајуће пресуде.

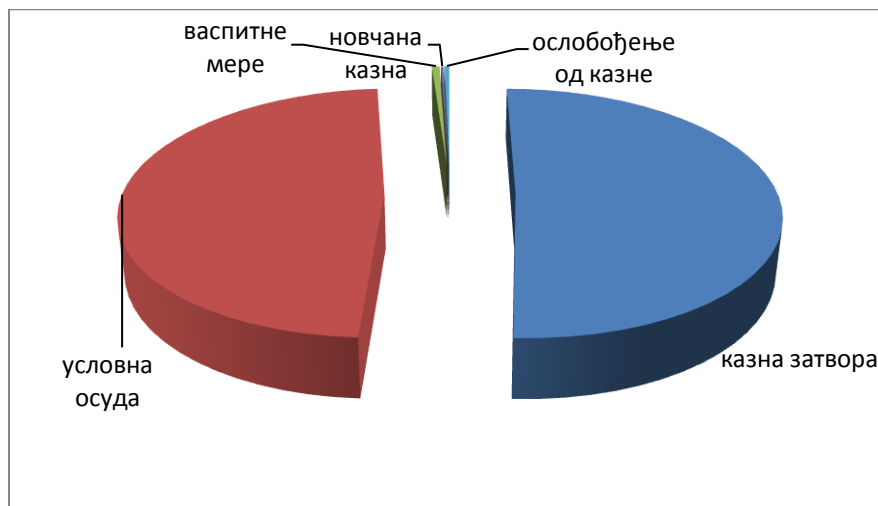
Анализом структуре укупно изречених кривичних санкција за кривична дела против полицијских службеника може се уочити да се учиниоцима ових дела примарно изричу казна затвора и условна осуда, док је изрицање других кривичних санкција изузетно ретко и зависи од врсте извршеног кривичног дела.

Однос кривичних санкција изречених учиниоцима кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.), у периоду од 2008. до 2013. године

Учиниоцима тежег облика кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.), у посматраном периоду, најчешће је изрицана условна осуда у око 58%, док је на казну затвора осуђен 41% учинилаца. Од осталих кривичних санкција изречена је само једна казна рада у јавном интересу.

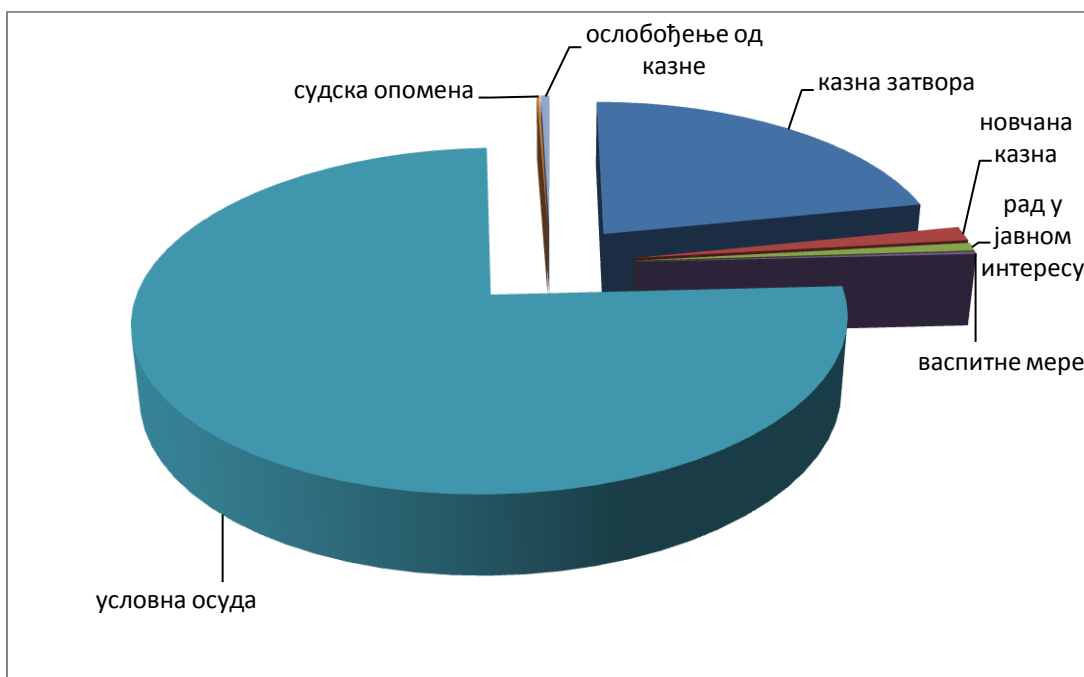
Однос кривичних санкција изречених учиниоцима кривичног дела напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3.), у периоду од 2008. до 2013. године

У структури изречених кривичних санкција учиниоцима тежег облика кривичног дела напада на службено лице у вршењу службене дужности, у периоду од 2008. до 2013.

године, казна затвора чини око 51%, док је условна осуда изречена у око 48% случајева. Од осталих кривичних санкција, изрицане су новчана казна и васпитне мере (мање од 1%), а два учиниоца су ослобођена од казне.

Однос кривичних санкција изречених учиниоцима кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ-а), у периоду од 2008. до 2013. године

За кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, у периоду 2008. до 2013. године, изречене су разноврсне кривичне санкције. У укупној структури изречених кривичних санкција, условна осуда чини око 75%, док је на казну затвора осуђено око 22% од укупно осуђених лица. Од осталих кривичних санкција, новчана казна је изречена у 1,4% случајева, казна рада у јавном интересу, васпитне мере и судска опомена укупно чине око 1%, а 16 учинилаца је проглашено кривим, а ослобођено од казне.

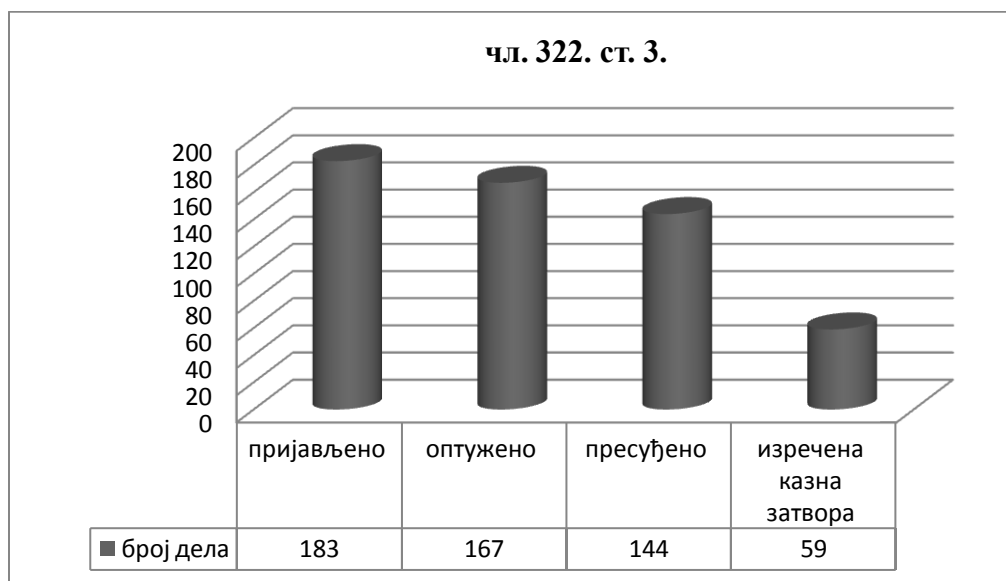
На основу свеобухватно анализираних података о извршеним кривичним делима против полицијских службеника можемо закључити да, иако је реч о делима при чијем се извршењу угрожава безбедност полицијских службеника и законито, ефикасно,

квалитетно и благовремено обављање послова и задатака којима се остварује заштита безбедности државе и њених грађана, број пријављених дела у релативно малом проценту резултира казном затвора. Имајући у виду, међутим, да се кривичноправна заштита полицијских службеника обезбеђује не само одредбама кривичног законодавства, већ њиховом применом, односно ефикасним вођењем кривичног поступка и изрицањем кривичне санкције, која би имала генерално и специјално превентивно дејство, оправдано се може преиспитати утицај такве казнене политике на степен безбедности полицијских службеника.

Ово је нарочито значајно уколико се има у виду да је број стварно извршених кривичних дела против полицијских службеника несумњиво већи, јер одређени број извршених дела остаје непријављен. Дела извршена против полицијских службеника која се огледају у увреди или претњи, односно која за последицу немају лаку или тешку телесну повреду, представљају готово свакодневну појаву, која се најчешће, званично не региструје. Оптерећеност бирократском процедуром, као и уверење полицијских службеника да правосуђе „неће ништа предузети“ и да је то „саставни део посла“, само су неки од разлога зашто је велики број извршених дела за нас званично непознат.

На крају, у циљу сагледавања ефикасности државних органа у поступцима за кривична дела извршена против полицијских службеника, сликовито ћемо приказати однос пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела, као и број дела која су резултирала казном затвора.

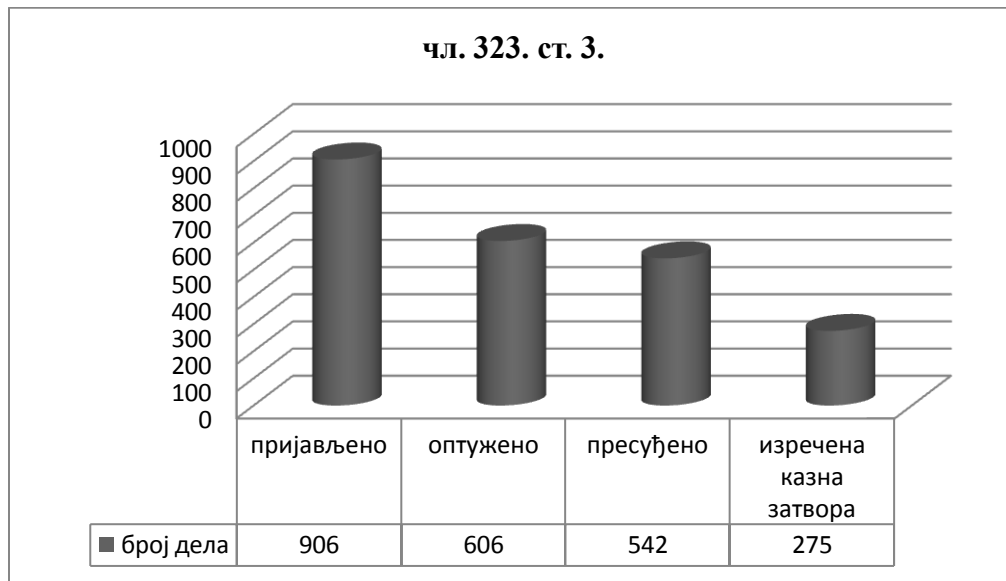
Однос пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње, у периоду од 2008. до 2013. године

Међу посматраним делима којима се угрожава безбедност полицијских службеника, код кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње уочава се највећи удео броја пресуђених дела и изречене казне затвора у укупном броју пријављених кривичних дела. Наиме, од укупно 183 пријављена кривична дела, пресуђена су 144 дела, односно око 78%, од чега је казна затвора изречена у 59 случајева.

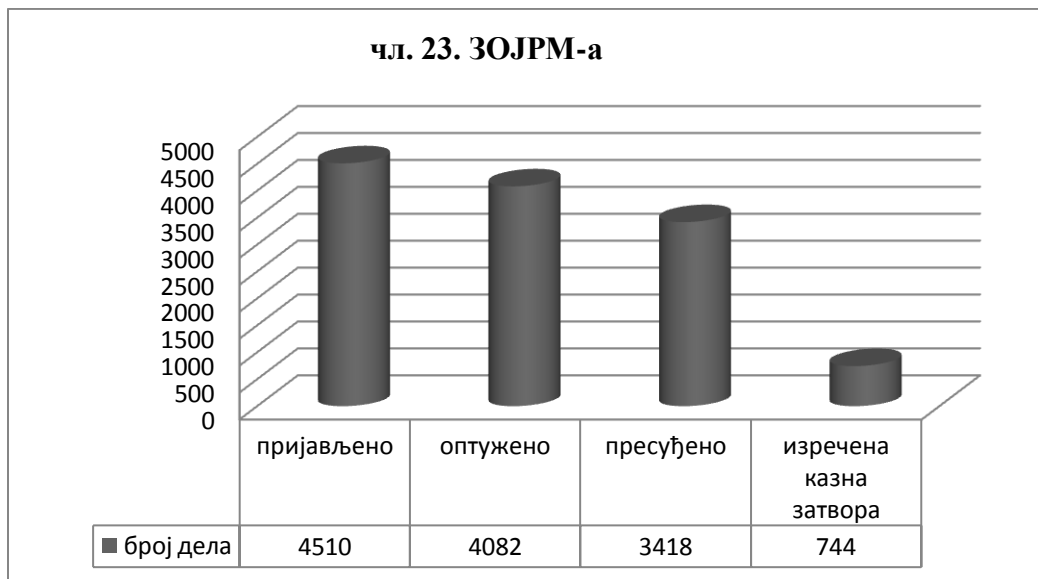
Може се закључити да су, у периоду од 2008. до 2013. године, правосудни органи били најефикаснији у поступку вођеном за кривична дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње, те је од укупног броја пријављених дела из чл. 322. ст. 2. казна затвора изречена у 32% случајева, односно сваком трећем пријављеном учиниоцу.

Однос пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела напада на службено лице у вршењу службене дужности, у периоду од 2008. до 2013. године

Од укупно 906 пријављених кривичних дела напада на службено лице у вршењу службене дужности која су извршена против полицијских службеника, у периоду од 2008. до 2013. године, удео оптужења износио је око 66%. Кривични поступак окончан је пресудом за 542 дела што чини око 90% од броја оптужених дела, односно 60% у укупном броју пријављених кривичних дела. Казна затвора изречена је сваком другом осуђеном учиниоцу, али је генерално посматрано, ова казна изречена у око 30% случајева од укупног броја пријављених кривичних дела из чл. 323. ст. 3. КЗ РС.

Однос пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, у периоду од 2008. до 2013. године

Код кривичног дела ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, може се уочити релативно висок удео оптужења и пресуда у укупном броју пријављених дела, али је учешће изречене казне затвора према учиниоцима ових дела несразмерно ниско. Наиме, од укупног броја пријављених учинилаца кривичних дела оптужено је 90%, при чему је поступак окончан пресудом у око 83%. Међутим, у односу на број пресуђених дела казна затвора изречена је у око 22% случајева што у укупном броју пријављених кривичних дела чини око 16,5%.

Из ових података може се закључити да су пријављена кривична дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а у веома високом проценту резултирала оптужењем и пресудом, али је на казну затвора био осуђен тек сваки шести пријављени учинилац. Осталим осуђеним учиниоцима у око 75% случајева изрицана је условна осуда, док је укупни удео новчане казне, казне рада у јавном интересу, судске опомене, васпитне мере или ослобођења од казне мањи од 3% у броју пресуђених дела .

5. КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА У СУДСКОЈ ПРАКСИ

Подаци о кривичним делима против полицијских службеника који фигурирају у евиденцијама полиције, тужилаштва и судова представљају само статистичке показатеље о распрострањености одређене појаве, њеној структури и динамици. У циљу потпуног и квалитетног сагледавања кривичноправне заштите полицијских службеника неопходно је указати на који се начин дела садржана у статистичким евиденцијама испољавају у пракси и како се на њих примењују кривичноправне одредбе.

Кривична дела којима се угрожава безбедност полицијских службеника представљају комплексна кривична дела за чије је постојање неопходна испуњеност основних услова у виду посебног својства пасивног субјекта, обележја службене радње, односно обављања послова безбедности или одржавања јавног реда и мира при чијем вршењу или у вези са којим је и дошло до извршења одређеног кривичног дела, као и потребна обележја радње извршења. Такође, имајући у виду да се ради о кривичним делима чији се поједини облици могу предузети на сличан начин, односно код којих долази до извесних подударности у радњи извршења, неопходно је утврдити јасне границе између појединих кривичних дела којима се отварају кривичноправна заштита полицијских службеника.

У овом делу рада указаћемо на карактеристичне одлуке домаћих правосудних органа у којима се разматрају извесна питања и недоумице које произилазе из законских решења постојећих инкриминација. Доступне одлуке судске праксе односе се на спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. КЗ РС)³⁹⁰, напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. КЗ РС) и ометање овлашћеног

³⁹⁰ Приликом посматрања кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње, указаћемо и на доступне одлуке које се односе на раније важећи члан 24. Закона о јавном реду и миру, имајући у виду да су, суштински, ове одредбе инкорпориране у чл. 322. и 323. Кривичног законика.

службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ-а).

5.1. Спречавање службеног лица у вршењу службене радње

- 1) *Судски позивар када врши доставу судских позива представља службено лице које врши службену дужност.*

Из образложења:

„Првостепеном пресудом окривљени је оглашен кривим да је извршио кривично дело из члана 213. став 2. у вези става 1. Кривичног закона Републике Србије тако што је спречио службено лице у вршењу службене радње која је била предузета у оквиру овлашћења. Он је одбио да прими од судског позивара позив. Након што му је позивар оставио позив у канцеларији, окривљени је сустигао оштећеног у ходнику, ухватио га рукама око врата, претресао и угурао му позив у џеп, којом приликом је оштећени задобио лаку телесну повреду“³⁹¹.

- 2) *„Првостепеним решењем одбијен је оптужни предлог да је окривљени извршио кривично дело из члана 213. став 1. Кривичног закона Републике Србије, тако што је претио сталном судском вештаку геодетске струке да ће му разбити инструменте, тражећи да напусти лице места и да ће уколико се не уклони бити крви до колена, спречивши га на тај начин да изврши премер катастарске парцеле.*

Имајући у виду да се кривично дело спречавања службеног лица у вршењу службене дужности из члана 213. став 1. КЗ РС састоји у томе да извршилац претњом непосредне употребе силе спречи службено лице у вршењу службене радње које је предузело у оквиру својих овлашћења, а да је критичном приликом судски вештак изашао

³⁹¹ Пресуда Окружног суда у Београду Кж. 1980/2003 од 27.8.2003. године.

на катастарску парцелу ангажован од стране адвоката, а за потребе физичког лица, дакле без наредбе суда или органа управе у одговарајућем судском или управном поступку, суд је нашао да исти нема својство овлашћеног службеног лица у смислу члана 46. став 1. КЗ РС. Правилно је суд, нашавши да дело које се ставља на терет окривљеном није кривично дело, одбио оптужбу у смислу члана 274. став 1. тачка 1) Законика о кривичном поступку³⁹².

3) *Код кривичног дела са бланкетном нормом, неопходно је у изреци и образложењу пресуде навести и конкретизовати пропис материјалноправне природе, од кога зависи постојање кривичног дела.*

Из образложења:

„Код овог кривичног дела радња се састоји у спречавању службеног лица у вршењу службене радње, при чему се мора спречавати вршење одређене конкретне службене радње, а не уопште принудно спречавање службеног лица да врши делатности из свог овлашћења. Такође, неопходно је да се спречава вршење службене радње, која је у оквиру овлашћења службеног лица, што се процењује у сваком конкретном случају, с обзиром на његово овлашћење, начин и време вршења радње.

У конкретном случају, првостепени суд није на поуздан начин утврдио које службене радње је оштећени предузимао, те да ли су исте биле у оквиру његових овлашћења, нити о томе постоје одговарајући писмени докази у списима предмета, што се основано истиче у жалби окривљеног. Дакле, изрека пресуде је неразумљива, јер у опису радње извршења кривичног дела стоји да је окривљени на наведени начин спречио службено лице у вршењу службене радње, коју предузима у оквиру својих овлашћења, из чега се не може утврдити о којим службеним радњама се ради, јер нису наведене конкретне службене радње, које је из оквира својих овлашћења предузимао оштећени критичном приликом, као ни из ког прописа произилази радња, коју је обављао. Ово се не може утврдити ни из образложења пресуде, где се такође не наводи службена радња, коју

³⁹² Решење Округног суда у Београду Кж. 1146/2004 од 6.5.2004. године.

је обављао оштећени, а што је неопходно, јер се ради о кривичном делу са бланкетном нормом.

Код кривичног дела са бланкетном нормом постоји међузависност и неодвојивост бланкетне норме и материјалноправног прописа, најчешће некривичне природе, на који се она позива (тим прописом се детаљније одређује биће кривичног дела). Стога је неопходно да суд у изреци пресуде наведе материјалноправни пропис од кога зависи постојање тог дела и кривица његовог учиниоца, као и да то исто наведе у образложењу пресуде, поред навођења чињеница и околности које представљају обележје кривичног дела. Без тога се не може видети став суда при утврђивању да ли постоји кривично дело са бланкетном нормом и кривица окривљеног за исто, нити зашто су примењене одређене одредбе кривичног закона на окривљеног и његово дело³⁹³.

4) Када оптужени спречи овлашћено службено лице у вршењу службене радње одржавања јавног реда и мира на фудбалској утакмици и при томе му нанесе тешку телесну повреду и то тако што га гађа и удари каменом у предео носа, он тиме чини кривично дело спречавања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности из члана 24. став 3. у вези става 1. Закона о јавном реду и миру.

Из образложења:

„Правно квалификујући утврђено чињенично стање суд је нашао да се у радњи окривљеног стичу обележја кривичног дела спречавања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности одржавања јавног реда и мира из члана 24. став 3. у вези става 1. Закона о јавном реду и миру, јер је с директним умишљајем, дакле, свесно и вољно на фудбалском стадиону ФК "Б." Ч. за време одржавања фудбалске утакмице "Б. - Ц.З." у моменту нарушавања јавног реда и мира од стране навијача "Ц.З." док је оштећени извршавао службену радњу одржавања јавног реда и мира, тако што је савладавао лице које је претходно разбило стакло на ватрогасном возилу МУП-а Србије - Секретаријат у Ч.

³⁹³ Пресуда Основног суда у Лесковцу БК. бр. 145/2010 од 01.11.2010. године и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1. бр. 4123/2010 од 03.03.2011. године.

спречио оштећеног да изврши службену радњу одржавања јавног реда и мира и то тако што га је из руку гађао и ударио каменом у предео носа и на тај начин му нанео тешку телесну повреду у виду отвореног прелома носних костију са дислокацијом, што представља, поред осталих наведених обележја, битно обележје кривичног дела³⁹⁴.

5) *Стадијум извршења кривичног дела из члана 322. Кривичног законика је покушај, уколико у конкретној кривичној ствари суд утврди да је службено лице предузело започету службену радњу, упркос радњи извршења дела којој је изложено.*

Из образложења:

„Првостепени суд, међутим, погрешно налази и закључује да су се оваквим радњама стекла сва законска обележја довршеног кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње из члана 322. став 1. Кривичног законика, у потпуности занемарујући чињеницу, да су наведена службена лица полицајци В.А. и К.Ј. критичном приликом у потпуности извршили службену радњу коју су започели, па се у таквој ситуацији инкриминисана делатност окривљеног П.Д. очигледно може третирати једино и искључиво као спречавање службеног лица у вршењу службене радње у покушају из члана 322. став 1. у вези члана 30. Кривичног законика.

Осим тога, потпуно су неприхватљиви наводи из жалбе браниоца окривљеног П.Д. да окривљени критичном приликом према овлашћеним службеним лицима полицијским службеницима оштећеном В.А. и оштећеном К.Ј. није употребљавао силу која представља законски елеменат из бића предметног кривичног дела, будући да је изведеним доказима са пуном извесношћу утврђено да је окривљени у моменту када му је оштећени В.А. пришао, са намером да га доведе до службеног возила, истог одгурнуо говорећи „нећете ви мене нигде да водите“, након чега су полицијски службеници успели да га савладају, да га вежу лисицама и да га сместе у службено возило, при чему је окривљени цело време

³⁹⁴ Пресуда Окружног суда у Чачку К. 3/2002 од 20.5.2002 године.

пружао активан отпор вређајући их обојицу, што је несумњиво чинио и у просторијама Здравственог центра у С. где је доведен ради прегледа и пружања лекарске помоћи³⁹⁵.

б) Када је заштитни објект службена радња из области послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, ради се о кривичном делу из Закона о јавном реду и миру, а све остале службене радње штите се кривичним делом из Кривичног закона.

Из образложења:

„Решавајући по жалби...Врховни суд је по службеној дужности укинуо наведену пресуду, налазећи да иста нема разлога о одлучним чињеницама на основу којих би се утврдило да ли се у конкретном случају ради о кривичном делу спречавања службеног лица у вршењу службене дужности из члана 213. Кривичног закона Републике Србије (даље: КЗ РС), како то налази првостепени суд или се ради о кривичном делу спречавања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из члана 24. Закона о јавном реду и миру, како то тврди овлашћени тужилац, јер остаје нејасно да ли су полицајци као овлашћена службена лица критичном приликом требали да изврше службену радњу у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира што представља један од елемената кривичног дела спречавање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из члана 24. Закона о јавном реду и миру или се пак ради о некој другој службеној радњи што би водило квалификацији по члану 213. КЗ РС (спречавање службеног лица у вршењу службене дужности). Одсуство разлога о овим одлучним чињеницама представља битну повреду одредаба кривичног поступка из члана 368. став 1. тачка 11) Законика о кривичном поступку, па се укидање првостепене пресуде показује нужним³⁹⁶.

³⁹⁵ Пресуда Окружног суда у Суботици Кж. 22/2008 од 1.2.2008. године.

³⁹⁶ Решење Врховног суда Србије Кж. И 815/2004 од 10.2.2005. године.

5.2. Напад на службено лице у вршењу службене дужности

- 1) *Контролор паркирања има својство службеног лица у смислу одредбе члана 112. став 3. тачка 4. КЗ, па нападом на њега учинилац чини кривично дело напад на службено лице у вршењу службене дужности из члана 323. став 2. у вези става 1. КЗ.*

Из образложења:

„Неосновано се у жалби браниоца окривљеног истиче да је првостепени суд погрешно утврдио како оштећени има својство службеног лица, односно да није утврдио да је оштећени критичном приликом имао својство службеног лица. Наиме, првостепени суд је правилно утврдио да је оштећени имао својство службеног лица сходно одредби члана 112. став 3. тачка 4. Кривичног законика којом је прописано да се службеним лицем сматра и лице коме је фактички поверено вршење појединих службених дужности или послова, а у вези са одредбом члана 18. Одлуке о јавним паркиралиштима ("Службени лист града Београда" број 18/03, 3/06 и 42/09) којим је прописано да овлашћени контролори предузећа врше контролу паркирања, односно исправност коришћења јавних паркиралишта³⁹⁷.

- 2) *Дело напада на службено лице у вршењу службене дужности које би по закону који је важио у време извршења дела било квалификовано по члану 24. став 2. Закона о јавном реду и миру, применом новог Кривичног законика, као блажег закона, треба квалификовати по члану 323. став 3. тог законика.*

Из образложења:

„Обзиром да је након доношења првостепене пресуде Кривични закон Републике Србије измењен доношењем Кривичног законика (даље: КЗ) који је ступио на снагу

³⁹⁷ Пресуда Апелационог суда у Београду Кж1 број 4353/2010 од 22. фебруара 2011. године и пресуда Првог основног суда у Београду К. бр. 3299/2010.

1.1.2006. године, то је Врховни суд поводом жалби бранилаца оптужених, а по службеној дужности, преиначио побијану пресуду у погледу правне оцене кривичног дела за које су оптужени оглашени кривим...тако што је у смислу члана 5. став 2. КЗ, применио блажи закон за оптужене и описану радњу правно квалификовао као кривично дело напад на службено лице у вршењу службене дужности из члана 323. ст. 1. и 3. КЗ. Ово стога, што је према одредбама члана 24. ст. 1. и 2. Закона о јавном реду и миру за ово дело била запређена казна затвора од најмање три године, а чланом 323. став 3. КЗ, за исто дело предвиђена је блажа казна, и то у трајању од шест месеци до пет година, што значи да је КЗ блажи за оптужене, па како на примену блажег закона другостепени суд пази по службеној дужности, то је у погледу правне оцене овог дела одлучено као у изреци пресуде³⁹⁸.

3) Нејасна је изрека пресуде уколико је радња извршења кривичног дела у чињеничном опису опредељена као напад на службена лица у вршењу послова јавне безбедности у смислу инкриминације из чл. 323. КЗ, а опис предузетих радњи од стране окривљених упућује на радњу спречавања службеног лица у вршењу службене радње у смислу инкриминације из чл. 322. КЗ.

Из образложења:

„У чињеничном опису дела у изреци побијане пресуде, радња извршења опредељена је као напад на службена лица у вршењу послова јавне безбедности у смислу инкриминације из чл. 323. КЗ, али опис предузетих радњи упућује на радњу спречавања службених лица у вршењу службене радње у смислу инкриминације из чл. 322. КЗ. Конкретно, полицијски службеници су према чињеничном опису дела интервенисали по пријави ремећења јавног реда и мира и захтевали од окривљених да не вичу и предају им своје личне карте ради идентификације, што су они одбили и физички насрнули на оштећена службена лица. Дакле, окривљени су, свако за себе, употребом физичке силе онемогућили службена лица да предузму конкретну службену радњу. У контексту наведеног ваља указати да напад на службена лица у вршењу службене дужности није у

³⁹⁸ Пресуда Врховног суда Србије Кж. И 658/2005 од 24.01.2006. године.

функцији спречавања конкретне службене радње, већ су сила или претња као средство напада управљена према службеним лицима у време када не спроводе службену радњу и не врше службену дужност при чему је без значаја да ли се и како напад одразио на вршење службе³⁹⁹.

4) *Кад учинилац нападом спречи полицајца да доврши започету службену радњу одржавања јавног реда и мира, постоји кривично дело спречавања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, а не кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира.*

Из образложења:

„По оцени овога суда, радње оптуженог А.А. које се састоје у повређивању оштећеног полицајца у ситуацији када оштећени као службено лице покушава да савлада отпор који пружа лице које крши јавни ред и мир, не могу да представљају обележја кривичног дела ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из члана 23. Закона, већ радње кривичног дела спречавање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из члана 24. Закона, пошто оштећени полицајац том приликом није довршио службену радњу коју је предузео у обављању послова безбедности односно одржавање јавног реда и мира, пошто је у томе спречен нападом оптуженог А.А.“⁴⁰⁰.

³⁹⁹ Пресуда Основног суда у Нишу 6К. бр.156/2010 од 22.03.2010. године и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1 бр. 3382/2010 од 13.05.2011. године.

⁴⁰⁰ Пресуда Врховног суда Србије Кж. И 763/2005 од 30.5.2005. године.

5.3. Ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира

1) Припадници саобраћајне полиције имају статус овлашћеног лица, па се и према њима може извршити кривично дело ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира.

Из образложења:

„У жалби браниоца окривљеног, изјављеној против пресуде првостепеног суда, којом је окривљени оглашен кривим због кривичног дела ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности и одржавања јавног реда и мира из члана 23. став 1. Закона о јавном реду и миру (у даљем тексту: Закон), истиче се да не постоји кривично дело које се окривљеном ставља на терет, јер службена лица, у конкретном случају, нису одржавала јавни ред и мир да би их окривљени у томе ометао, нити су обављали послове безбедности, те да им је окривљени и у томе сметао.

Правилно је првостепени суд окривљеног огласио кривим због наведеног кривичног дела, јер припадници Саобраћајне полиције имају статус овлашћених службених лица, сходно члану 4. Закона о унутрашњим пословима, а у члану 23. став 1. Закона као заштитни објекат се појављује овлашћено службено лице, у чему Закон не прави разлику између полицајаца опште надлежности и саобраћајних полицајаца, већ говори о овлашћеним службеним лицима која обављају послове безбедности или одржавања јавног реда и мира, из којих разлога су неосновани жалбени наводи браниоца окривљеног, да се у понашању окривљеног не стичу елементи кривичног дела из члана 23. став 1. Закона, јер су критичном приликом на лицу места били присутни саобраћајни полицајци⁴⁰¹.

2) Одбијање да се овлашћеном службеном лицу дају на увид личне исправе ради утврђивања идентитета само за себе не представља радњу извршења кривичног

⁴⁰¹ Пресуда Апелационог суда у Крагујевцу Кж. 4950/2010 од 1.3.2011. године.

дела ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавању јавног реда и мира из члана 23. став 1. Закона о јавном реду и миру.

Из образложења:

„Чланом 23. став 1. Закона о јавном реду и миру прописано је да кривично дело ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавању јавног реда и мира постоји онда када неко увреди, злостави, прети да ће напасти, покуша да нападне или нападне или на други начин омета овлашћено службено лице у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира.

Имајући у виду овакву законску дефиницију кривичног дела из члана 23. став 1. Закона, по оцени другостепеног суда, разлочи дати од стране првостепеног суда, да је окривљени извршио поменуто кривично дело на тај начин што је, недајући документа оштећенима - службеним лицима на њихов захтев, онемогућио исте да утврде његов идентитет, нису довољни, обзиром да се из првостепене пресуде не може утврдити коју је то тачно радњу окривљени предузео да би омео овлашћена службена лица у обављању послова безбедности, сем да је исти одбио да овлашћеним лицима преда саобраћајну и возачку дозволу, као и личну карту, а што својим исказима потврђује како оштећени, тако и окривљени у својој одбрани⁴⁰².

3) Непоступање по наређењу да се стане и врати одузети новчаник не може се сматрати ометањем овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности.

Из образложења:

„Из чињеничног описа који је дао јавни тужилац произилази да је оптужени тиме што није поступио по наређењу полицајца да стане и врати новчаник, већ се удаљио, ометао овлашћено службено лице, у оптужници није опредељено да ли у обављању послова безбедности или у одржавању јавног реда и мира. Логично би било да се радило о пословима безбедности тј. у откривању кривичног дела и учиниоца кривичног дела, јер је

⁴⁰² Решење Апелационог суда у Београду Кж1. 3045/2010 од 12.4.2010. године.

очигледно да није било ремећења јавног реда и мира. Међутим, непоступање по наређењу да се стане и врати одузети новчаник не може се сматрати ометањем овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности.

То мора бити нека радња која је предузета ради отежавања овлашћеном службеном лицу да обави одређени посао који се може подвести под послове безбедности, односно у складу са Законом о полицији, под појам полицијских послова. Дакле, само удаљавање извршиоца кривичног дела не може представљати ометање, већ би то била нека радња којом се омета овлашћено службено лице у његовом покушају да учиниоца кривичног дела ухвати, задржи, легитимише, приведе и слично. Стога, Апелациони суд налази да дело за које је окривљени оптужен, по закону није кривично дело, па је у складу са одредбама чл. 380. ст. 1. тач. 2. ЗКП на основу чл. 391. ЗКП преиначио побијану пресуду и оптуженог ослободио од оптужбе, применом одредаба чл. 355. тач. 1. ЗКП⁴⁰³.

4) Није окончана службена радња полицијских службеника у тренутку када су раздвојили окривљене приликом туче, јер су им исти, након тога, претили и вређали су их, те су ремећење јавног реда и мира, као и службена радња спречавања нереда од стране полицајаца, продужени све до тренутка када су окривљени приведени у полицијску станицу.

Из образложења:

„Увидом у списе предмета произилази да је окривљенима стављено на терет да су упутили претње да ће напасти овлашћена службена лица - полицијске службенике и то у обављању послова одржавања јавног реда и мира, и то тако што су окривљени симулирали тучу, а полицијски службеници су им пришли након чега су ови изјавили да се не туку озбиљно, па су их припадници полиције раздвојили, а након чега су им се окривљени обратили речима "...". Имајући у виду напред наведено, по налажењу већа Апелационог суда у Б. радње које се окривљенима стављају на терет представљају кривично дело, јер се не може прихватити закључак првостепеног суда, да су окривљени наведене речи

⁴⁰³ Пресуда Апелационог суда у Нишу КжЛ. бр. 491/2010 и пресуда Општинског суда у Нишу К. бр. 828/2009.

полициским службеницима изговорили након што су их ови раздвојили, дакле након обављене службене радње, будући да, како се то основано у жалби јавног тужиоца Првог основног јавног тужилаштва у Б. указује, да се ремећење јавног реда наставило и након радње овлашћених службених радника, која радња је била само једна у низу службених радњи које су окончане привођењем окривљених у полицијску станицу В⁴⁰⁴.

5) Да би постојало кривично дело из члана 23. Закона о јавном реду и миру, неопходно је да се у изреци пресуде наведу и конкретне радње које предузимају овлашћена службена лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, што је у потпуности изостало.

Из образложења:

„Што се тиче кривичних дела из члана 23. став 1. Закона о јавном реду и миру (даље: Закон), бранилац оптуженог истиче да је нужан елеменат за постојање овог кривичног дела поред радње (увреда, злостава, претња, нападом и слично) и последице те радње, а то је чињеница да је ова радња осуђеног омела службено лице да обави послове одржавања јавног реда и мира. То практично значи да није свака увреда или претња службеног лица аутоматски и ово кривично дело, већ само у случају да је радња окривљеног довела до ометања службеног лица. Сви сведоци су потврдили да је осуђени мирно ушао у полицијски аутомобил, да је возило препаркирано нешто касније, да су захтеви полицајаца извршени без потешкоћа.

Поставља се питање да ли је свака увреда или претња ово кривично дело. Одбрана сматра да је за постојање кривичног дела нужна манифестација ометања у смислу да је на пример полицијска акција предуго трајала, да је морало бити позива на помоћ других полицајаца и слично, а ако се све завршило одмах без додатних интервенција, онда се не може радити о овом кривичном делу за које је оптужени осуђен, па је повређен кривични закон на штету оптуженог у смислу члана 369. став 1. тачка 1) Законика о кривичном поступку (даље: ЗКП), јер наведено дело није уопште кривично дело, а све у вези члана 430. став 1. тачка 1) ЗКП, што је и разлог за подношење овог захтева.

⁴⁰⁴ Решење Апелационог суда у Београду Кж2. 365/2013 од 13.2.2013. године.

Врховни суд је одржао седницу већа...па је по оцени навода изнетих у захтеву за испитивање законитости правноснажних пресуда нашао да исти треба усвојити као основан, а на основу члана 432. у вези члана 425. став 1. ЗКП, јер је Врховни суд утврдио да постоје повреде закона на које се осуђени позива у свом захтеву.

Да би постојало кривично дело из члана 23. Закона, неопходно је да се у изреци пресуде наведу и конкретне радње које предузимају овлашћена службена лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, што је у потпуности изостало. Првостепени суд у разлозима пресуде није дао јасне разлоге коју су то службену радњу и на који начин обављали оштећени полицајци, већ се само из првостепене пресуде да наслутити да су ова лица одржавала јавни ред и мир. Међутим, првостепени суд не образлаже када су полицајци отпочели службену радњу, колико је она трајала и на који начин су их оптужени ометали, па се поставља питање да ли је оптужени вређање полицајаца предузео у намери да омета овлашћена службена лица у одржавању јавног реда и мира или није.

Ово се односи пре свега на догађај од 8.1.2005. године, где је у изреци првостепене пресуде само наведено да је патрола милиције била ометана у предузимању службених мера - обављању послова безбедности одржавања јавног реда и мира, на тај начин што их је оптужени Б. вређао, а у разлозима је само наведено да су они дошли да спрече неред, али се не наводи које су они конкретне службене радње критичном приликом предузели из оквира послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, као овлашћена службена лица, милиционери приликом интервенције. Поред тога, само ометање подразумева отежано вршење послова одржавања јавног реда и мира, односно обављања послова безбедности, што се из првостепене пресуде уопште не види⁴⁰⁵.

б) У изреци пресуде за кривично дело из чл. 23. Закона о јавном реду и миру, мора стајати о којим службеним радњама се ради, а које је из оквира послова безбедности или одржавања јавног реда и мира предузимао оштећени приликом интервенције.

⁴⁰⁵ Пресуда Врховног суда Србије Кзп. 64/2009 од 2.3.2009. године.

Из образложења:

„Изрека пресуде је неразумљива и из разлога што у опису радње извршења кривичног дела стоји да је окривљени на наведени начин ометао овлашћено службено лице у обављању послова безбедности, док је оглашен кривим за кривично дело ометање службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из чл. 23. ст. 2. у вези ст. 1. Закона о јавном реду и миру. На овај начин изрека пресуде је неразумљива, јер се не може утврдити о којим службеним радњама се ради, јер нису наведене конкретне службене радње које је из оквира послова безбедности или одржавања јавног реда и мира предузимао оштећени приликом интервенције. Ово се не може утврдити ни из образложења пресуде, где стоји да су службена лица ометана у обављању послова безбедности, без навођења о којим пословима се ради, а што је неопходно, јер се ради о кривичном делу са бланкетном нормом.

У поновном поступку, првостепени суд ће отклонити недостатке на које је указано овим решењем, тако што ће најпре изреку пресуде учинити разумљивом, наводећи у потпуности све речи које је окривљени критичном приликом упутио оштећеном и на одговарајући начин утврдити које радње се конкретно стављају на терет окривљеном. Такође ће навести које конкретне послове су критичном приликом предузимала овлашћена службена лица и по ком законском пропису су исти обављани. Затим ће извести све доказе за које сматра да су потребни, како би на поуздан начин утврдио да ли се у радњама окривљеног, како су описане у оптужном акту, стичу законска обележја кривичног дела ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из чл. 23. ст. 2. Закона о јавном реду и миру и које конкретне радње се односе на ово кривично дело⁴⁰⁶.

7) Када су овлашћена службена лица СУП-а без налога дошла у кућу окривљеног са намером да обаве информативни разговор и том приликом их окривљени вређао и терао из куће, окривљени ће бити ослобођен од оптужбе да је извршио кривично дело ометање овлашћених службених лица у обављању послова безбедности или

⁴⁰⁶ Пресуда Основног суда у Прокупљу 2К. бр. 304/2010 од 29.06.2010. године и решење Апелационог суда у Нишу Кж.1. бр. 3041/2010 од 24.03.2011. године.

одржавања јавног реда и мира јер се критични догађај није десио на јавном месту и информативни разговор не представља послове безбедности.

Из образложења:

„По оцени Окружног суда жалбени наводи су неосновани, јер из доказа, и то пре свега из исказа сведока - тројице полицајаца, сигурно произилази да окривљени није вређао полицајце, није злостављао, нити је претио, нити покушао да нападне полицајца. Поред тога, утврђено је да су полицајци без икаквог налога дошли у кућу окривљеног, а у циљу обављања информативног разговора, при чему окривљени није дозволио да се обави тај разговор ни са њим, ни са његовом девојком. Код таквог стања ствари, очевидно је да не стоје ни друга обележја наведеног кривичног дела, јер информативни разговор не представља послове безбедности, нити има везе са јавним редом и миром, па је правилно закључио првостепени суд да није доказано да је оптужени учинио дело за које је оптужен о чему је првостепени суд дао потпуно јасне и правилне разлоге које прихвата и Окружни суд⁴⁰⁷.

8) *Када се извршилац пасивно понаша у кафани, не предузима активне радње, силу и претњу, нити спречава овлашћена службена лица полицијске управе, нити прети оружјем, нити оруђем, већ их само пасивно спречава у вршењу службене радње на тај начин, јер неће да устане са пода и неће да крене даље, лежи и на захтев службених лица напусти просторију, он оваквим понашањем не врши радњу кривичног дела. Оваква непослушност изражена само у пасивном држању, нечињењу не може представљати активну радњу овог кривичног дела, тачније спречавање овлашћених службених лица да изврше службену радњу, јер су могли да то лице физички изнесу из просторије и ставе у службено возило што нису учинили, па је окривљени ослобођен од оптужбе за ово кривично дело на основу члана 355. став 1. ЗКП.*

Из образложења:

⁴⁰⁷ Пресуда Окружног суда у Чачку Кж. 324/2006 од 26.12.2006. године.

„Спречавање као радња извршења кривичног дела подразумева предузимање таквих делатности применом силе или претње, непосредном употребом силе од стране окривљеног која мора бити управљена на онемогућавање овлашћеног службеног лица полицијске управе, да изврши наложену службену радњу, коју предузима у оквиру својих овлашћења, са правним основом.

Спречавање силом, подразумева предузимање само тзв. радње делатности, чињења, директно усмереног на онемогућавање извршења предузете службене радње од стране овлашћеног службеног лица, тако да отежавање вршења службене радње, које се најчешће манифестује у тзв. пасивном спречавању овлашћеног службеног лица у вршењу службене радње, не може представљати радњу извршења кривичног дела из чл. 23. ст. 1. ЗОЈРМ. Тачније, не постоји извршење овог кривичног дела када се извршилац пасивно понаша, у конкретној ситуацији неће да устане са пода, већ лежи и на захтев службених лица неће да пође са њима из објекта, па по мишљењу већа непослушност изражена у пасивном држању, нечињењу, не може представљати радњу овог дела, тачније спречавање овлашћеног службеног лица да изврши службену радњу, јер су исти могли да предузму другу радње и мере, нпр. да наведено лице изнесу из објекта и ставе у службено возило⁴⁰⁸.

9) Проузроковање теже последице из члана 23. став 3. Закона о јавном реду и миру, има се приписати евентуалном умишљају оптуженог, а не његовом нехату, када је оптужени у безобзирној возњи, у покушају да побегне од полиције, возилом којим је управљао ударио у полицијско возило, па је том приликом полицајац у возилу тешко повређен, јер је оптужени био свестан да таквим начином возње може својим возилом ударити у службено полицијско возило и да тако може нанети телесне повреде овлашћеном службеном лицу у том возилу, на шта је пристао.

Из образложења:

⁴⁰⁸ Пресуда Општинског суда у Јагодини К. 656/2007 и пресуда Округног суда у Јагодини Кж. 1193/2008 од 27.11.2008. године.

„Критичном приликом оптужени је ометао овлашћена службена лица СУП-а у извршењу своје службене радње у обављању послова безбедности, хватању лица које треба лишити слободе, будући да су овлашћена службена лица том приликом њега као учиниоца кривичних дела требала да зауставе као учесника у саобраћају, о чије се наредбе оглушио при чему је својим возилом ударио у службено полицијско возило, а оштећеном полицајцу нанео тешку телесну повреду. Стога се у погледу ове радње стичу сва битна обележја кривичног дела ометања службеног лица у обављању послова безбедности и одржавања јавног реда и мира из члана 23. став 3. у вези става 1. Закона о јавном реду и миру (даље: Закон).

По мишљењу суда, не поступајући по наредбама овлашћених лица да заустави своје возило, пролазећи чак и поред попреченог службеног полицијског возила, те ометајући службена лица на овај начин, основни облик кривичног дела из члана 23. став 1. Закона, оптужени је учинио са директним умишљајем, будући да је био свестан свог дела и хтео наступање забрањене последице, да по сваку цену умакне полицијској потери. Што се тиче теже проузроковане последице, тешке телесне повреде код оштећеног полицајца, оптужени је био свестан да таквим начином војње може ударити у службено полицијско возило, те да том приликом овлашћена службена лица у том возилу могу задобити телесне повреде, на шта је и пристао, па се стога проузроковање телесне повреде може приписати евентуалном умишљају оптуженог.

Суд није прихватио предлог одбране да се у допуну доказног поступка изведе саобраћајно вештачење на околност како је дошло до судара између возила оптуженог и службеног полицијског возила, налазећи да је тај доказ непотребан обзиром на претходно целокупно понашање оптуженог које се огледа у покушају да побегне од полиције која га прати и на прописан начин зауставља (препречавањем коловоза службеним возилом и подизањем руке у вис од стране оштећених полицајаца)⁴⁰⁹.

⁴⁰⁹ Пресуда Окружног суда у Ваљеву К. 106/2004 од 25.4.2005. године.

ЗАКЉУЧАК

„Након одржаног главног претреса пред другостепеним судом и оцене изведених доказа, Апелациони суд, преиначио је пресуду Вишег суда у Београду којом је окр. У.М. оглашен кривим за извршење кривичног дела тешко убиство у покушају, у погледу правне квалификације и одлуке о казни...Радње извршења, на основу утврђеног чињеничног стања, од стране Апелационог суда, уместо за извршење кривичног дела тешко убиство у покушају, правно су квалификоване као извршење кривичног дела ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира из члана 23. став 3. у вези са ставом 1. Закона о јавном реду и миру РС...У складу са оваквом правном квалификацијом дела и утврђеним чињеницама Апелациони суд преиначио је пресуду Вишег суда у Београду и у погледу одлуке о казни, те је окр. У.М. за ово кривично дело, осудио, уместо на казну затвора у трајању од 10 година, на казну затвора у трајању од 5 година и 6 месеци.

Одлука о казни је донета сходно томе да је окривљени У.М. одлуком овог суда осуђен за лакше кривично дело за које је иначе предвиђена минимална казна затвора од три године, што значи да у конкретном случају није било ублажавања минималне законом прописане казне за ово дело. Такође, по налажењу Апелационог суда, првостепени суд није дао адекватан значај околностима да је предметно кривично дело окривљени извршио као млађе пунолетно лице, да до сада није осуђиван, као и чињеницу да су вештаци који су обавили вештачење окривљеног навели да с обзиром на његове карактеристике личности се не очекује у даљем току живота рецидив, тј. поврат...

Пресуда Апелационог суда у Београду, иако је поступак који јој је претходио изазивао велику медијску пажњу и притисак јавности, донета је искључиво на основу чињеница које је суд утврдио на претресу пред другостепеним судом и на основу уверења

суда да се казном која је изречена пресудом постиже, превасходно, специјална, а затим и генерална превенција⁴¹⁰.

„Припадник Жандармерије С.С. преминуо је у Београду после рањавања из ватреног оружја у реону села Орловца, у општини Куришумлија, у нападу за који се сумња да су га извршиле шумокрадице са Косова, а министар унутрашњих послова...је поручио да Србија неће толерисати терористичке нападе на својој територији.

Неопходно је одмах предузети активности на уједначавању судске праксе у квалификацији кривичних дела учињених према полицијским службеницима и формирати сталне радне групе Дирекције полиције и тужилаштва које ће посебно обрађати пажњу на случајеве напада на полицајце...Такође, потребно је, без одлагања, кроз измене Закона о полицији, прецизирати полицијска овлашћења, сарадњу МУП-а и Министарства правде на изменама Законика о кривичном поступку и Кривичног законика, у циљу поштравања казнене политике за кривична дела учињена према полицијским службеницима, као и прецизирати када је полицајац на службеној дужности. Министар...је истакао да тим мерама држава жели да пошаље јасну поруку да је напад на полицију напад на државу и да је циљ мера снажна подршка полицији, како би се обесхрабрили сви који мисле да је напад на полицију дозвољен и могућ...указао да су чести напади на полицајце, који се неретко завршавају смртном последицом, били окидач за озбиљну реакцију државе и адекватну промену законске регулативе како би се заштитили полицијски службеници⁴¹¹.

⁴¹⁰ Саопштење Апелационог суда поводом пресуде донете у поступку који је вођен против окривљеног Уроша Мишића преузето са: <http://www.bg.ap.sud.rs/cr/articles/sluzba-za-odnose-sa-javnoscu/vesti-i-saopstenja/saopstenje-apelacionog-suda-povodom-presude-donete-u-postupku-koji-je-vodjen-protiv-okrivljenog-urosa-misica.html>; претражено: 26.01.2013. године.

⁴¹¹ <http://www.tanjug.rs/novosti/143576/mere-za-bolji-polozaj-policije--drzava-salje-jasnu-poruku.htm> претражено: 23.09.2014. године.

Кривична дела којима се угрожава безбедност полицијских службеника, а пре свега, она којима се повређује њихов живот и телесни интегритет, генерално посматрано, привлаче велику пажњу јавности. Након извршења најтежих кривичних дела која, нажалост, резултирају губитком живота, изнова се указује на недовољну обученост и опремљеност полицијских службеника, као и на незадовољавајући ниво њихове правне и кривичноправне заштите. Остала кривична дела, међутим, која се свакодневно извршавају против полицијских службеника, а којима се угрожава њихов лични интегритет или наносе телесне повреде, сматрају се „устаљеним појавама“. Интересовање јавности је, са друге стране, изузетно и непрекидно за делатности полицијских службеника при обављању полицијских послова, и то, како за поступања приликом „редовних интервенција“ у којима се примењују овлашћења или употребљавају средства принуде, тако и у области приватног живота изван полицијске професије. Од полицијских службеника се очекује да увек и на сваком месту, у служби и ван ње, чувају углед полицијске професије, јер су евентуални пропусти у њиховом понашању под сталном „лупом јавности“.

У циљу заштите безбедности полицијских службеника, позитивноправним прописима у Републици Србији, предвиђени су разноврсни облици правне и кривичноправне заштите, чиме се истовремено омогућава заштита безбедности државе и личне и имовинске сигурности грађана и пружа подршка владавини права. Кривичноправна заштита полицијских службеника, као најважнији сегмент правне заштите, условљена је, пре свега, њиховим положајем у правном систему, односно постојањем посебних дужности, овлашћења и одговорности које са собом носи полицијска професија.

Правни положај полицијских службеника у нашој земљи, генерално посматрано, карактеришу посебна права и обавезе које проистичу из дужности полиције да обезбеди заштиту живота и личног интегритета лица, заштиту имовине и других права и слобода, односно да се сваком обезбеди једнака заштита безбедности, права и слобода, примени закон и подржи владавина права. Како би остварили овако начелно одређене дужности, полицијски службеници у свако доба предузимају неопходне мере у циљу заштите живота, личне и имовинске безбедности грађана, односно обављају полицијске послове и

када им је, услед тога, угрожена лична сигурност. Управо овако одређене обавезе полицијских службеника, односно дужност обављања полицијских послова „у свако доба“ и дужност излагања ризику, чине суштину полицијске професије, истовремено је чинећи једном од најризичнијих.

Законито и ефикасно обављање полицијских послова уско је повезано са применом полицијских овлашћења, међу којима се нарочито издваја употреба средстава принуде. Употребом средстава принуде полицијски службеници, у циљу заштите сопствене безбедности и безбедности грађана, директно залазе у круг гарантованих људских права и слобода, чију заштиту и поштовање су, са друге стране, дужни да обезбеде. Имајући у виду овако супротстављене улоге полиције, примена полицијских овлашћења и употреба средстава принуде, а нарочито ватреног оружја као најтежег, детаљно је регулисана законским и подзаконским актима и предмет је сталног разматрања. Нарочита пажња је поклоњена законском регулисању употребе ватреног оружја, како би се истовремено обезбедио неопходни степен заштите и самозаштите полицијских службеника, али и спречила евентуална прекорачења која би, због природе овог средства принуде, имала далекосежне последице.

Унапређење и развој норми о употреби средстава принуде најчешће, међутим, иде у правцу стварања услова за несметано обављање полицијских послова, односно заштиту безбедности државе и грађана, при чему се норме којима се омогућава лична заштита полицијских службеника неоправдано занемарују. Иако полицијски службеници располажу значајним овлашћењима, међу којима је и употреба средстава принуде, важеће законске одредбе носе бројне недоумице приликом њихове примене, те због могућих последица и недовољне правне сигурности полицијски службеници неретко одустају од њихове примене.

Постојећи систем у коме су недовољно разјашњени услови и начин примене овлашћења, контрадикторности у законским и подзаконским актима којима се уређује поступање полицијских службеника, посредно доприносе стварању предуслова за угрожавање њихове безбедности. На позитивноправне одредбе о положају полицијских службеника могу се рефлектовати и ставови који су у полицијској литератури доминирали

деведесетих година прошлог века, а према којима се законодавац „показује спремнијим да створи услове за несметано обављање полицијских задатака, односно ефикасну заштиту интереса јавног реда и поретка, него да изгради систем мера за личну заштиту полицајаца приликом обављања тих послова“⁴¹².

Такође, требало би нагласити да иако су годинама најављиване измене Закона о полицији или доношење новог закона, на нивоу Министарства унутрашњих послова тренутно се разматра преднацрт Закона о унутрашњим пословима (октобар 2014. године). Новим Законом о унутрашњим пословима предвиђене су бројне измене, како у погледу одређења полицијских службеника, правног статуса полицијских службеника, права, обавеза и одговорности, тако и у погледу обављања полицијских послова и примене полицијских овлашћења.

Полицијска професија се у савременим условима сматра једном од најризичнијих, пре свега, због законски дефинисане обавезе обављања полицијских послова и у ситуацијама када је угрожена безбедност полицијских службеника. Ризик полицијске професије, односно опасности које са собом носи, превасходно произилазе из конкретног догађаја у којем долази до „контакта“ полицијског службеника са одређеним лицем, али су истовремено условљене и бројним факторима који се прожимају на нивоу уже средине или друштва. Високи ризик угрожавања безбедности полицијских службеника, примарно, произилази из конкретног догађаја, односно „интервенције“, понашања полицијског службеника и учиниоца, односно низа околности које делују пре и у току одређеног догађаја. До угрожавања безбедности полицијских службеника најчешће долази при обављању послова одржавања јавног реда и мира и контроле и регулисања саобраћаја, односно при обављању послова од стране униформисаних полицијских службеника. Видно означен статус полицијског службеника, обављање послова у непосредном и свакодневном контакту са грађанима, интервенисање у конфликтним ситуацијама и успостављање и одржавање јавног реда, неки су од фактора који доприносе повећаном ризику од угрожавања безбедности униформисаних полицијских службеника.

⁴¹² Б. Милосављевић, *Наука о полицији*, оп. цит., стр. 577-578.

У оквиру заштите безбедности полицијских службеника нарочито важан сегмент чини њихова кривичноправна заштита, односно одредбе кривичног законодавства којима се инкриминишу дела којима се угрожава њихов живот, лични и телесни интегритет при обављању службене дужности. Идеја о потреби појачане кривичноправне заштите безбедности лица која обављају посебне безбедносне послове уочава се још у средњем веку, кроз предвиђање посебних казни за одређена, недозвољена понашања, извршена према лицима која симболизују државну власт и у њено име примењују прописе.

Још у Душановом законнику и Закону о рудницима деспота Стефана Лазаревића, јављају се одређени облици заштите „чиновника“ кроз прописивање посебног кажњавања лица која према њима изврше одређена „зобрањена“ дела. Значајније прописивање посебне заштите полицајаца и полицијске власти извршено је одредбама Казнителног законика за полицајне преступке из 1850. године, којима се предвиђа низ кажњивих понашања која се састоје у непоковању наредбама полицајне власти, вређању, проношењу неистина и других дела за чије је пресуђење надлежна „Полицајна власт“. Генерално посматрано, може се уочити да развој кривичноправне заштите прати настанак и развој полиције као посебног дела државног апарата, те се са формирањем полиције као посебне службе, односно „дела власти“, јавља и појачана заштита безбедности њених службеника.

Савремени облици кривичноправне заштите полицијских службеника установљени су одредбама Криминалног законика за Књажевство Србију из 1860. године. Иако је овај кривичноправни акт донет пре више од сто педесет година, њиме су инкриминисана готово сва дела која се, у складу са изменама које произилазе из савремених друштвених услова, јављају и у важећем кривичном законодавству. Наведеним Закоником је у глави под називом: „Преступи и иступи против власти и јавног реда“, предвиђено више дела која се огледају у увреди „државних чиновника“, позивању на отпор, противстајању или принуђивању у вршењу службене радње или у учествовању у скупини која предузме такве радње према чиновнику. Закоником је, штавише, био предвиђен и посебан основ ослобођења од казне за учиниоца који је дело учинио изававан противзаконитим, ненадлежним или неправилним радњама државног чиновника. Овако предвиђена могућност, са одређеним изменама, постоји и у важећем Кривичном законнику.

Даље унапређење норми којима се обезбеђује кривичноправна заштита службених лица прати развој кривичног права XX века, на почетку у групи кривичних дела „против државне власти“, а затим у групи „кривичних дела против јавног реда и правног саобраћаја“. Кривичним закоником ФНРЈ из 1951. године, први пут се уводе кривична дела извршена против „службених лица“, односно: 1) „Спречавање службеног лица у вршењу службене радње“, 2) „Позивање на отпор“ и 3) „Учествовање у гомили која спречи службено лице у вршењу службене радње“. Изменама Кривичног законика из 1973. године уводи се ново кривично дело под називом: „Напад на службено лице у вршењу послова безбедности“.

Кривичним законом Социјалистичке Републике Србије из 1977. године, у групи кривичних дела против живота и тела, у чл. 47. ст. 2. предвиђен је нови, тежи облик кривичног дела убиства, за који је била прописана казна затвора у трајању од најмање десет година или смртна казна. Наиме, посебан облик кривичног дела убиства састојао се у лишењу живота службеног или војног лица при вршењу послова јавне безбедности или дужности чувања јавног реда, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе, као и у лишењу живота лица које на основу закона или другог прописа врши ове послове у остваривању друштвене самозаштите. Поред наведеног, овим Законом је у групи кривичних дела против јавног реда и правног саобраћаја предвиђено више дела којима се обезбеђује кривичноправна заштита полицијских службеника, и то: 1) „Спречавање службеног лица у вршењу службене дужности“, 2) „Напад на службено лице у вршењу послова безбедности“, 3) „Учествовање у скупини која спречи службено лице у вршењу службене радње“ и 4) „Непоступање по наредби за удаљавање“.

Може се, дакле, закључити да је кривичноправна заштита полицијских службеника у позитивном кривичном праву резултат развоја наведених одредби, како оних којима се обезбеђује кривичноправна заштита полицијских службеника као посебне категорије службених лица, тако и одредби којима се обезбеђује искључива заштита безбедности полицијских службеника, односно овлашћених службених лица Министарства унутрашњих послова.

Ставови о значају кривичноправне заштите полицијских службеника, у упоредном кривичном праву, одређени су правним подручјем, особеностима кривичног законодавста и положајем полицијских службеника у одређеном правном систему. На основу анализе релевантних закона англосаксонског, евроконтиненталног и источноевропског правног подручја, као и закона бивших југословенских република, може се закључити да разноврсни облици кривичноправне заштите полицијских службеника обухватају, како уопштене формулације којима се остварује генерална заштита свих службених лица, па сходно томе и полицијских службеника, тако и подробно регулисана кривична дела којима су свеобухватно инкриминисани различити облици угрожавања и повређивања полицијских службеника, односно официра безбедности или службеника за одржавање јавног реда.

На основу анализе доступних закона из упоредног права може се уочити да се кривичноправна заштита полицијских службеника (службеника безбедности) остварује инкриминисањем различитих кривичних дела која у себи садрже:

1. напад или претњу нападом полицијским службеницима при обављању службене дужности или у вези са њом (Велика Британија, САД, Мађарска, Немачка, Словачка, Естонија, Румунија, Русија, Босна и Херцеговина, Македонија, Словенија, Хрватска и Црна Гора);
2. спречавање полицијских службеника при вршењу службене радње или принуђавање на вршење службене радње (Калифорнија, Мађарска, Немачка, Бугарска, Украјина, Босна и Херцеговина, Македонија, Словенија, Хрватска и Црна Гора);
3. ометање полицијских службеника при вршењу службене дужности (Велика Британија, Канада, САД, Вашингтон, Калифорнија, Бугарска, Украјина и Русија);
4. убиство полицијских службеника при вршењу службене дужности или у вези са њом (Канада, САД, Мађарска, Француска, Бугарска, Украјина, Румунија, Македонија, Хрватска и Црна Гора) и
5. учествовање у групи која врши насиље, односно спречава полицијског службеника (Мађарска, Бугарска, Македонија, Словенија и Црна Гора).

Са друге стране, могу се издвојити инкриминације које се јављају само у појединим правним подручјима или законима одређених држава, као што су:

1. разоружавање полицијског службеника (Канада, Вашингтон и Калифорнија);
2. отмица полицијског службеника (САД и Украјина);
3. застрашивање полицијског службеника (Вашингтон, Француска и Шведска);
4. насиље над полицијским службеником (Француска и Шведска);
5. клевета и увреда (Естонија и Русија) и
6. откривање тајних личних података штићених особа (САД).

У погледу прописаних кривичних санкција за кривична дела против полицијских службеника у упоредном праву се могу уочити велике разлике, од прописивања новчаних казни и казни затвора, па до строгих казни затвора. За кривична дела која се огледају у спречавању полицијског службеника при вршењу службене радње или у принуђавању на вршење службене радње, углавном, су предвиђене казне затвора у трајању од шест месеци до пет година или од једне до осам година, али се могу уочити и прописане казне до једне, две или три године. За кривично дело напада на службено лице, најчешће је прописана казна затвора до три или пет година, а у случају наступања тежих последица може се изрећи и казна затвора до осам, дванаест или чак двадесет година. Може се, такође, уочити да су за убиство полицијских службеника прописане изузетно високе казне затвора, односно казна доживотног или дуготрајног затвора (тридесет до четрдесет година) или казна затвора у трајању од најмње десет или петнаест година.

Имајући у виду прописане казне за наведена дела у Кривичном законнику Републике Србије, односно казну затвора у трајању од једне до осам година за основне облике спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.) и напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3.) извршене према полицијским службеницима, може се закључити да су казне прописане нашим Закоником сличне посматраним казнама у упоредном праву. Такође, имајући у виду да наш Законик не предвиђа могућност казне доживотног затвора, предвиђена казна затвора од најмање десет година или затвора од тридесет до четрдесет година, представља најтежу прописану казну

која се може изрећи за убиство полицијског службеника при вршењу службене дужности или у вези са њом.

Такође, може се уочити да су у кривичном законодавству готово свих бивших југословенских република кривична дела којима се угрожава живот, лични и телесни интегритет предвиђена на сличан начин, те се код појединих инкриминација ради о идентичним радњама извршења и једнакој висини запрећених казни. Оно што се, међутим, посебно издаваја јесте предвиђање прекршаја који се могу извршити против полицијских службеника при вршењу службене дужности. Законима Македоније и Црне Горе предвиђена је прекршајна одговорност и кажњавање новчаном казном за извршење дела којима се угрожава лични интегритет полицијских службеника, а која се огледају у вређању или омаловажавању полицијских службеника. С обзиром да се извршење ових дела у нашој земљи, најчешће, правно квалификује као кривично дело из споредног закона, односно као ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. Закона о јавном реду и миру), требало би размотрити наведена решења из упоредног права и могућност њихове примене у домаћем законодавству.

Кривичноправна заштита полицијских службеника обезбеђује се прописивањем кривичних дела којима се угрожава безбедност полицијских службеника, односно одредбама основног и споредног кривичног законодавства Републике Србије којима се остварује кривичноправна заштита полицијских службеника приликом вршења службене дужности и у вези са њом.

Кривична дела против полицијских службеника у Републици Србији инкриминисана су одредбама Кривичног законика којима се обезбеђује кривичноправна заштита живота и тела, слобода и права човека и грађанина, као и заштита државних органа, односно као посебни облици одређених кривичних дела. Наведеним одредбама, пружа се појачана кривичноправна заштита полицијских службеника, као посебне категорије службених лица која обављају послове безбедности, али се појединим инкриминацијама, заштита безбедности пружа искључиво полицијским службеницима при вршењу службене дужности или у вези са њом. Кривичноправна заштита полицијских

службеника обезбеђена је и одредбама споредног кривичног законодавства којима се обезбеђује заштита личног и телесног интегритета овлашћених службених лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, односно кривичним делом из чл. 23. Закона о јавном реду и миру.

Кривичним закоником Републике Србије предвиђена су следећа кривична дела која се могу извршити против полицијских службеника при вршењу службене дужности или у вези са њом: 1) убиство службеног или војног лица при вршењу службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.6.), 2) убиство судије, јавног тужиоца, заменика јавног тужиоца или полицијског службеника у вези са вршењем службене дужности (чл. 114. ст. 1. тач.7.), 3) угрожавање сигурности (чл. 138.), 4) спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322.), 5) напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323.) и 6) учествовање у групи која спречи службено лице у вршењу службене радње (чл. 324.). Законом о јавном реду и миру прописано је кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23.).

Кривична дела којима се обезбеђује кривичноправна заштита полицијских службеника систематизована су пре свега, у оквиру различитих закона, а затим и у различитим главама Кривичног законика Републике Србије. Овим одредбама се, примарно, остварује заштита одређених вредности као што су живот, лични и телесни интегритет, људска права и слободе, али и заштита благовременог, квалитетног, законитог и ефикасног обављања службене дужности. Уколико се наведена дела изврше према пасивном субјекту са посебним својством – полицијском службенику (овлашћеном службеном лицу) при вршењу службене дужности или у вези са њом, постојаће посебни или квалификовани облици одређених кривичних дела.

Инкриминисањем најтежих кривичних дела против полицијских службеника као посебних облика кривичног дела тешког убиства, обезбеђује се појачана кривичноправна заштита полицијских службеника, не само при вршењу службене дужности, већ и у области која је у вези са обављањем њихове дужности. Кривично дело тешког убиства постојаће при лишењу живота полицијског службеника при вршењу службене дужности,

али и у другим ситуацијама у којима полицијски службеник не врши службену радњу, али се радња извршења кривичног дела предузима у вези са службеном радњом полицијског службеника. Овим одредбама, законодавац је значајно проширио обим кривичноправне заштите живота полицијских службеника, вероватно због специфичности послова и задатака које обављају, а који са собом носе бројне могућности угрожавања њихове безбедности и када не обављају службене послове и задатке, али су у вези са њима.

Кривично дело угрожавања сигурности извршено према полицијском службенику, представља релативно нову инкриминацију, којом се кривичноправна заштита полицијских службеника не ограничава само на вршење службене дужности, већ се пружа и у области која је у вези са пословима које полицијски службеници обављају. Наиме, овим одредбама обезбеђена је кривичноправна заштита „сигурности“ полицијских службеника, имајући у виду да су неретко изложени озбиљним претњама због извршења одређених полицијских послова или у вези са њима. С обзиром да полицијски службеници могу бити предмет различитих „притисака“, вербалних напада и претњи, због предузимања или непредузимања одређених службених радњи, увођење ове инкриминације у Кривични законик потпуно је оправдано. Такође, у будућности се може размотрити и евентуална могућност проширења кривичноправне заштите сигурности чланова породица полицијских службеника, по угледу на одговарајућа решења из упоредног права.

Кривичним делима из групе дела против државних органа првенствено се стварају предуслови за несметано вршење службених радњи и дужности, уз истовремену заштиту личног и телесног интегритета службених лица. Полицијским службеницима, као посебној категорији службених лица, кривичноправна заштита се пружа кроз предвиђање квалификованих облика кривичних дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322.) и напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323.).

Кривична дела против полицијских службеника из групе дела против државних органа представљају типична и „најстарија“ кривична дела којима се угрожава безбедност полицијских службеника, с обзиром да њихови темељи датирају још из XIX века. Стварање могућности за несметано вршење службене дужности, односно обављање

полицијских послова и примену полицијских овлашћења основни је предуслов остваривања заштитне улоге полиције чиме се остварује и заштита државе и њених грађана у целини.

Код ових кривичних дела законодавац, међутим, не користи појам полицијских службеника, већ се кривичноправна заштита пружа службеном лицу у вршењу послова јавне или државне безбедности или дужности чувања јавног реда и мира, спречавања или откривања кривичног дела, хватања учиниоца кривичног дела или чувања лица лишеног слободе (чл. 322. ст. 3.), односно службеном лицу у вршењу послова јавне или државне безбедности (чл. 323. ст. 3.). Може се, дакле, поставити питање зашто код појединих инкриминација, нарочито оних новијег датума, законодавац користи термин „полицијски службеник“, док се другим инкриминација пружа кривичноправна заштита службеним лицима, при чему се наводе и послови које они обављају, а који свакако спадају у круг полицијских послова.

Такође, посебно је нејасно зашто су код кривичног дела из чл. 322. послови које службена лица обављају таксативно наведени, док је у чл. 323. коришћена генерална формулација у виду „послова јавне или државне безбедности“. Имајући у виду да је оваква формулација у полицијским наукама превазиђена, требало би уједначити појмовно одређење пасивних субјеката којима се пружа кривичноправна заштита и у складу са Законом о полицији јединствено користити термин „полицијски службеник“ или „овлашћено службено лице“ (уже одређење) и то при обављању „полицијских послова“.

Законом о јавном реду и миру предвиђено је кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира, које је престанком важења одредби из чл. 24. остало једино кривично дело предвиђено овим споредним Законом. Овим кривичним делом остварује се заштита живота, личног и телесног интегритета овлашћених службених лица, уз обезбеђивање несметаног обављања послова безбедности или одржавања јавног реда и мира. Имајући у виду овако вишеструко одређен заштитни објекат, те да је ово једино кривично дело, како у Закону о јавном реду и миру, тако и једино дело из споредног законодавства које се може извршити против полицијских службеника, требало би размотрити његово евентуално

систематизовање у оквиру групе кривичних дела против државних органа или против јавног реда и мира.

Такође, можемо уочити и да се у овим одредбама не користи термин „полицијски службеник“, већ „овлашћено службено лице“ и то „у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира“. У том смислу, поставља се питање да ли послови безбедности обухватају наведене послове „државне и јавне безбедности“ и зашто су послови одржавања јавног реда и мира издвојени, нарочито, уколико се има у виду да је одржавање јавног реда прописано као полицијски посао чланом 10. Закона о полицији.

Поред наведених предлога за разматрање евентуалних измена одредби из чл. 23. можемо истаћи и да код овог кривичног дела, за разлику од кривичних дела против државних органа, није изричито предвиђена могућност ослобођења од казне уколико је учинилац био изаван незаконитим или грубим поступањем службеног лица, те би се ова могућност могла предвидети под условима и на начин дефинисан у чл. 322. и 323. КЗ РС.

Кривична дела против полицијских службеника обухватају радње извршења које се, најчешће, састоје у нападу, покушају напада или претњи нападом, претњи употребом оружја или наношењу лаких и тешких телесних повреда полицијским службеницима при вршењу службене дужности. С обзиром на постојање већег броја радњи извршења које се преплићу код готово свих кривичних дела против полицијских службеника, правна квалификација дела се, најчешће, врши према наступелој последици, односно према чињеници да ли је предузета службена радња настављена или је услед радње извршења дела прекинута. Са друге стране, за постојање појединих кривичних дела (чл. 323. КЗ РС и 23. ЗОЈРМ-а) предвиђене су исте последице у смислу настављања започете службене радње, те је евидентно да ће границу између ових дела у сваком појединачном случају утврђивати суд као фактичко питање на бази свих објективних и субјективних околности.

Уколико је услед извршења било ког од кривичних дела против полицијских службеника наступила његова смрт, постојаће кривично дело тешког убиства. Имајући у виду, међутим, да се кривична дела из чл. 114, 322. и 323. могу извршити и у покушају, односно да у одређеним случајевима не наступа законом предвиђена последица, поставља

се питање да ли ће у тим ситуацијама постојати кривично дело у покушају или неког друго, лакше, кривично дело против полицијских службеника. Иако се ради о фактичком питању које ће у сваком појединачном случају утврђивати суд, морамо поновно нагласити да се, због непрецизно одређених граница између кривичних дела којима се остварује кривичноправна заштита полицијских службеника, подударају елементи бића кривичних дела, те су могуће преквалификације од кривичног дела тешког убиства у покушају на најлакше кривично дело против полицијских службеника из чл. 23. Закона о јавном реду и миру.

У циљу целокупног и свестраног разматрања кривичноправне заштите полицијских службеника, морамо сагледати и доступне статистичке податке о кривичним делима против полицијских службеника. Статистички подаци нам пружају увид у распрострањеност ових кривичних дела у одређеном временском периоду, односно њихов удео у укупном криминалитету и групи кривичних дела против државних органа. На основу ових података, можемо сагледати обим, динамику и структуру кривичних дела против полицијских службеника, као и одређене показатеље који се односе на пол, покушај и изречене кривичне санкције према учиниоцу сваког појединачног извршеног кривичног дела. Такође, на основу статистичких података који фигурирају у евиденцијама тужилаштва и судова, можемо извући закључке о односу пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела и структури изречених кривичних санкција, што представља основ за даље разматрање ефикасности примене одређених кривичноправних норми у светлу превенције угрожавања безбедности полицијских службеника.

Анализом доступних статистичких података Републичког завода за статистику о извршеним кривичним делима против полицијских службеника, у периоду од 2008. до 2013. године, обухватили смо статистички релевантна кривична дела и то: 1) спречавање службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.), 2) напад на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3.) и 3) ометање овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ-а). На основу анализе података о пријављеним, оптуженим и пресуђеним кривичним делима против полицијских службеника и изреченим кривичним санкцијама, уочено је више показатеља, пре свега у структури извршених кривичних дела и казненој политици судова.

Удео кривичних дела против полицијских службеника у укупном броју извршених кривичних дела у Републици Србији у периоду од 2008. до 2013. године креће се око 1%. Иако се ова кривична дела извршавају готово свакодневно, чиме се стиче утисак о њиховом сталном порасту, учешће кривичних дела против полицијских службеника у укупном броју пријављених кривичних дела не показује значајне осцилације, односно прати тренд кретања и опадања укупног криминалитета.

У периоду од 2008. до 2013. године кривично дело ометање овлашћеног службеног лица при обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ-а), у свим појединачно посматраним годинама, представљало је најчешће извршено кривично дело којим се угрожава безбедност полицијских службеника, те је његов удео у укупном броју извршених дела ове врсте износио 81%. Кривична дела из групе дела против државних органа су у наведеном периоду извршавана знатно ређе. Напад на службено лице у вршењу службене дужности извршен је у 16% случајева, док је спречавање службеног лица у вршењу службене радње било заступљено са 3% у укупном броју кривичних дела извршених против полицијских службеника.

Имајући у виду да се кривична дела против полицијских службеника извршавају према посебној врсти пасивних субјеката и да управо полиција предузима примарне радње у циљу откривања и расветљавања кривичних дела, прикупљања доказа и подношења кривичних пријава, требало би очекивати висок степен заинтересованости правосудних органа у погледу ефикасног вођења кривичног поступка и изрицања санкција према учиниоцима ових кривичних дела. Међутим, као и код других кривичних дела, број пријављених дела која фигурирају у статистичким евиденцијама највећи је у полицијским евиденцијама и смањује се кроз евиденције тужилаштва и судова. Однос броја пријављених, оптужених и пресуђених кривичних дела против полицијских службеника значајно се разликује у зависности од кривичног дела које се посматра.

Код кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.) уочава се висок удео, како броја оптужених у броју пријављених дела који износи од 70% до 90%, тако и броја пресуђених у броју оптужених дела који износи око 86%. Са друге стране, код кривичног дела напада на службено лице у вршењу службене

дужности (чл. 323. ст. 3.), удео оптужења је у укупном броју пријављених кривичних дела знатно мањи и износи око 60%, али је од укупног броја оптужења чак 90% резултирало пресудом.

Кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира карактеришу изузетна одступања у односу броја пријављених и оптужених дела у зависности од године посматрања. Почевши од 2008. године у којој број оптужених дела превазилази број пријављених, опада број оптужења иако се, истовремено, број пријављених дела, са изузетком 2010. године, не смањује. Генерално посматрано, удео оптужења у укупном броју пријављених основних облика кривичног дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а износио је око 87%, док је удео броја пресуђених у броју оптужених дела износио око 80%.

Код тежих облика дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а, која се врше у знатно мањем броју, може се уочити већи број оптужења од броја пријављених дела до чега, најчешће, долази услед „преношења“ кривичних дела, односно немогућности да сва пријављена кривична дела у истој години резултирају оптужењем и пресудом, у крајњој линији. Удео пресуда у оптужењима је, код првог тежег облика дела износио око 83%, док се код најтежег облика ометања овлашћеног службеног лица кретао око 70%.

Кривична дела против полицијских службеника најчешће су извршавана од стране особа мушког пола. Учешће жена као извршилаца је, у укупном броју пријављених кривичних дела против полицијских службеника изузетно ниско. Наиме, у посматраном периоду, жене су извршиле укупно 164 кривична дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а (3,6%), дванаест напада на службено лице у вршењу службене дужности (4,7%) и осам спречавања службеног лица у вршењу службене радње (око 2%). Карактеристично је да је за извршење најтежих облика неког од наведених кривичних дела пријављена само једна особа женског пола.

Структура изречених кривичних санкција за кривична дела против полицијских службеника зависи од врсте и облика извршеног кривичног дела, при чему се, генерално, може уочити да у укупном броју пресуђења доминирају условна осуда и казна затвора.

Учиноцима кривичног дела спречавања службеног лица у вршењу службене радње (чл. 322. ст. 3.), у периоду од 2008. до 2013. године условна осуда је изречена у око 58% случајева, а на казну затвора осуђен је 41% учинилаца. Од осталих кривичних санкција изречена је само једна казна рада у јавном интересу 2011. године, док новчана казна није изрицана учиниоцима овог кривичног дела.

У структури изречених кривичних санкција учиниоцима кривичног дела напада на службено лице у вршењу службене дужности (чл. 323. ст. 3.), казна затвора чини око 51%, а условна осуда око 48%. Од осталих кривичних санкција учиниоцима овог дела изречене су и новчана казна и васпитне мере (у мање од 1%), а два учиниоца су проглашена кривим, а ослобођена од казне 2010. године.

За кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавања јавног реда и мира (чл. 23. ЗОЈРМ-а) у посматраном периоду изречене су различите кривичне санкције. У укупној структури изречених кривичних санкција условна осуда чини око 75%, док је на казну затвора осуђено око 22% од укупно осуђених лица. Од осталих кривичних санкција, новчана казна је изречена у 1,4% случајева, док казна рада у јавном интересу, васпитне мере и судска опомена укупно чине око 1%. Такође, шеснаест учинилаца је ослобођено од казне.

На крају, можемо закључити да, иако је реч о делима при чијем се извршењу угрожава безбедност полицијских службеника и обављање послова и задатака којима се остварује заштита безбедности државе и њених грађана, број пријављених дела у релативно малом проценту резултира казном затвора. Од укупно пријављених кривичних дела, на казну затвора је осуђен сваки трећи учинилац кривичних дела из групе дела против државних органа, док је за извршење дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а, на казну затвора осуђен тек сваки шести учинилац.

Имајући у виду представљене статистичке податаке, пре свега, оне о структури изречених кривичних санкција, требало би преиспитати утицај овакве казнене политике на превенцију кривичних дела против полицијских службеника, односно могући утицај на потенцијално угрожавање њихове безбедности. Када извршење кривичних дела против

директних представника државне власти при обављању службене дужности (уколико и дође до пресуђења) најчешће резултира условном осудом, шаље се јасна порука, како учиниоцима ових кривичних дела, тако и самим полицијским службеницима који су повређени или угрожени овим делима. Уколико је правосуђе, али и сама јавност, заинтересована за ефикасно вођење кривичних поступака и пресуђење једино најтежих кривичних дела са смртним последицама, не може се очекивати помак у подизању нивоа безбедности полицијских службеника.

С обзиром да би државни органи требало да буду нарочито заинтересовани за заштиту сопствене безбедности, односно живота, личног и телесног интегритета својих представника, поставља се питање каква се порука шаље полицијским службеницима, као жртвама кривичних дела, када се основано очекује да ће учиниоцу, осим за најтежа дела, бити изречена условна осуда. Такође, мора се имати у виду да кривичноправна заштита полицијских службеника не представља само „слово на папиру“ које се у пракси различито тумачи, већ систем норми које правосуђе ефикасно примењује како би се остварила заштита полицијских службеника у циљу заштите безбедности државе и осталих грађана. Прописивањем квалификованих облика кривичних дела и строжијих кривичних санкција за кривична дела против полицијских службеника постиже се основна сврха – генерална превенција предвиђањем казни, али казнена политика судова при конкретном пресуђењу учињеног кривичног дела не би смела ићи у правцу блажег кажњавања учинилаца ових кривичних дела.

Евентуалне измене постојећих инкриминација би у циљу подизања нивоа заштите безбедности полицијских службеника могле, међутим, ићи и у другом правцу. Наиме, на основу статистичких података може се закључити да основни облик кривичног дела из чл. 23. ЗОЈРМ-а, који се састоји у ометању овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности или одржавању јавног реда и мира увредом, злоставом, претњом напада, покушајем напада, нападом или на други начин, представља најчешће извршавано кривично дело против полицијских службеника (око 75%). Имајући у виду, међутим, да је за овај облик дела у око 76% пресуђених дела донета условна осуда, док је на казну затвора осуђен тек сваки пети учинилац, може се поставити питање да ли би, у циљу ефикаснијег вођења поступка и кажњавања, као и специјалног и генералног превентивног

дејства, сврсисходније било предвидети такве радње у оквиру прекршајних одредби против јавног реда и мира.

По угледу на решења из упоредног законодавства, радње извршења овог дела које се огледају у увреди или злостави, односно којима се не повређује телесни интегритет полицијског службеника могле би се предвидети у оквиру одређених прекршаја, док би се изазивање последица у виду телесних повреда правно квалификовало у оквиру неког од дела из Кривичног законика. Оваквим приступом, обезбедило би се краће трајање поступка, већа ефикасност изречених санкција, као и већа правна (прекршајноправна и кривичноправна) заштита полицијских службеника.

На крају, можемо закључити да кривичноправна заштита полицијских службеника обухвата систем правних и кривичноправних норми којима се остварује заштита њихове безбедности при вршењу службене дужности или у вези са њом. Иако свеобухватна правна регулатива, предвиђене кривичне сакције и њихова ефикасна примена, представљају основ квалитетне и делотворне заштите безбедности полицијских службеника, на могућа угрожавања велики утицај имају тренутни друштвени односи и доминантни ставови према полицији у друштву. Постојање унутрашњих конфликта или спољашња угрожавања безбедности државе, масовна испољавања незадовољства грађана и политички мотивисана кривична дела, неки су од фактора који утичу на безбедност полиције, као главног чиниоца у очувању безбедности државе.

Такође, слика која се о полицији у јавности креира, односно схватање полицијске професије као пожељне или друштвено маргинализоване имају значајан утицај у превенцији ових кривичних дела. Однос полиције и грађана условљен је природом узајамних контаката. Грађани ставове ставове о полицији, примарно, формирају на основу конкретних поступака и непосредних контаката са полицијским службеницима. Појединачни пропусти и непожељна понашања појединаца могу изазвати уопштене и негативне ставове према целокупној полицијској организацији, што посредно доприноси угрожавању њихове безбедности. Такође, слика коју полиција, као организација, у јавности сама креира утиче на опште ставове о понашању према полицијским службеницима.

ЛИТЕРАТУРА

Научни радови

- Бабић Милош, Марковић Иванка, Кривично право, Општи део, Бања Лука, 2008.
- Бабић Милош, Марковић Иванка, Кривично право, Посебни дио, Бања Лука, 2007.
- Богдановић Бранко, Два века полиције у Србији, Београд, 2002.
- Бубало Ђорђе, Душанов законик, Београд, 2010.
- Grozđanić Velinka, Škorić Marissabell, Uvod u kazneno pravo, Opći dio, Zagreb, 2009.
- Дитертр Жил, Изводи из најзначајнијих одлука Европског суда за људска права, Београд, 2006.
- Ђорђевић Ђорђе, Кривично право, Посебни део, Београд, 2011.
- Ђорђевић М. Ђорђе, Кривичноправна заштита безбедности полицијских службеника, Култура полиса, год. IX (2012), Посебно издање 1.
- Ђорђевић Мирослав, Ђорђевић Ђорђе, Кривично право, Београд, 2014.
- Ђурђић Војислав, Јовашевић Драган, Кривично право, Посебни део, Београд, 2006.
- Живановић Тома, Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865., Београд, 1967.
- Запевалова В. В., Манцева И. И., Уголовниј кодекс Естонској Републики, Санкт Петербург, 2001.

Игњатовић Ђорђе, Криминологија, Београд, 2007.

Игњатовић Ђорђе, Методологија истраживања криминалитета, Београд, 2009.

Игњатовић Ђорђе, Криминалитет којим се угрожава безбедност припадника полиције – резултати и искуства једног истраживања, Наука, безбедност, полиција, 3/2006.

Јовашевић Драган, Јавни ред и мир и оружје и муниција: збирка закона са коментаром и праксом, Београд, 2005.

Јовашевић Драган, Коментар Кривичног закона Републике Србије са судском праксом, Београд, 2003.

Јовашевић Драган, Кривично дело ометања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности – теоријски и практични аспекти, Безбедност, 1/1999.

Јовашевић Драган, Кривично право, Општи део, Београд, 2006.

Јовашевић Драган, Кривичноправна заштита живота припадника полиције при обављању службене дужности, Зборник радова са Међународног научно-стручног саветовања: Угрожавање безбедности припадника полиције – узроци, облици и мере заштите, Београд, 2003.

Јовашевић Драган, Кривичноправни значај института нужне одбране, Правни зборник, 1-2/1998.

Јовашевић Драган, Нужна одбрана и крајња нужда, Ниш, 2007.

Јовашевић Драган, Обележја кривичног дела спречавања овлашћеног службеног лица у обављању послова безбедности и одржавања јавног реда и мира, Безбедност, 5/2001.

Јовашевић Драган, Право на живот и нужна одбрана, Правни живот, 9/1998.

Јовашевић Драган, Убиство службеног или војног лица при обављању послова безбедности као посебан облик тешког убиства, Правни живот, 9/2001.

Јовашевић Драган, Икановић Вељко, Кривично право Републике Српске, Посебни дио, Бања Лука, 2012.

Јовашевић Драган, Хашимбеговић Тарик, Кривично правна заштита припадника полиције, Београд, 2002.

Јовић Војислав, Прикривени иследник, Београд, 2011.

Јоцић Драган, Споредно кривично законодавство, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, 3/2009.

Клајн Иван, Шипка Милан, Велики речник страних речи и израза, Нови Сад, 2006.

Кузнецова Н. Ф., Бељајев С. С., Уголовниј кодекс Швеции, Санкт Петербург, 2001.

Лазаревић Љубиша, Коментар Кривичног законика Републике Србије, Београд, 2006.

Лазаревић Љубиша, Кривично право, Посебни део, Београд, 1993.

Маринковић Дарко, Криминалистички аспекти ангажовања прикривеног иследника, Безбедност, 1-2/2009.

Марковић Биљана, Пантић Никола, Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића, Београд, 1999.

Марковић Велисав, Употреба средстава принуде и нужна одбрана, Правни информатор, 3/2001.

Милетић Слободан, Коментар Закона о полицији, Београд, 2009.

Милетић Слободан, Југовић Сретен, Право унутрашњих послова, Београд, 2009.

Милојевић Драгомир, Приказ измена и допуна Кривичног законика, Билтен судске праксе Врховног суда Србије, 3/2009.

Милосављевић Богољуб, Наука о полицији, Београд, 1997.

Милосављевић Богољуб, Устав Републике Србије, Београд, 2006.

Милошевић Милан, Облици угрожавања и мере заштите полицајца у улози прикривеног иследника, Зборник радова: Угрожавање безбедности припадника полиције – узроци, облици и мере заштите, Београд, 2003.

Милошевић Милан, Општа питања угрожавања и заштите припадника полиције, Безбедност, Београд, 2/1998.

Милошевић Милан, Митровић Гордана, Николић Бранко, Истраживачки пројекат: Кривичноправна, прекршајноправна и друга заштита полицајаца, Београд, 1998.

Милутиновић Андрија, Тешка (квалификована) убиства с обзиром на посебна својства пасивног субјекта, Југословенска ревија за криминологију и кривично право, 2/1999.

Никач Жељко, Полиција у заједници, Београд, 2007.

Николић Драган, Кривични законик Кнежевине Србије, Ниш, 1991.

Николић Драган, Ђорђевић Александар, Законски текстови старог и средњег века, Ниш, 2002.

Новаковић Стојан, Законски споменици српских држава средњег века, Београд, 2005.

Петровић Борислав, Јовашевић Драган, Кривично (казнено) право 2, Посебни дио, Сарајево, 2005.

Радовановић Милош, Кривично право, Општи део, Београд, 1972.

Радовановић Милош, Ђорђевић Мирослав, Кривично право, Посебни део, Београд, 1973.

Радуловић Љиљана, Убиство и нужна одбрана, Правни живот, 9/1995.

Ранђеловић Небојша, Историја права II, Основи српске историје права, Ниш, 2012.

Рарог А. И., Уголовное право России, Особеннаја част, Москва, 2008.

Рарог А. И., Есаков Г. А., Чучаев А. И., Степалин В. П., Уголовное право России, Части обшја и особеннаја, Курс лекциј, Москва, 2007.

Selinšek Ljiljana, Kazensko pravo, Splošni del in osnove posebnega dela, Ljubljana, 2007.

Симић Илија, Кривични законик с краћим коментаром, Београд, 2010.

Симић Илија, Петровић Милић, Кривични закон Републике Србије, практична примена, Београд, 2002.

Симовић Миодраг, Симовић Владимир, Тодоровић Љубо, Кривични закони, Сарајево, 2010.

Стевановић Обрад, Руковођење у полицији, Београд, 2003.

Стојановић Зоран, Коментар Кривичног законика, Београд, 2012.

Стојановић Зоран, Делић Наташа, Кривично право, Посебни део, Београд, 2013.

Стојановић Зоран, Перић Обрад, Коментар Кривичног закона Републике Србије и Кривични закон Републике Црне Горе са објашњењима, Београд, 1996.

Стојановић Зоран, Перић Обрад, Кривично право, Посебни део, Београд, 2000.

Стојановић Зоран, Перић Обрад, Кривично право, Посебни део, Београд, 2005.

Turković Ksenija et al., Komentar Kaznenog zakona, Zagreb, 2013.

Федосова И., Скуратова Т., Уголовниј кодекс Россијској федерации, Москва, 2005.

Чејовић Бора, Кривично право, Општи део, Београд, 2002.

Чејовић Бора, Миладиновић Видоје, Кривично право, Посебни део, Ниш, 1995.

Чубински Михаило, Научни и практични коментар Кривичног законика Краљевине Југославије, Београд, 1934.

Шкулић Милан, Кривично процесно право, Београд, 2014.

Закони

Act IV of 1978. on the Criminal code.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода („Службени лист Србије и Црне Горе“, бр. 6/2003).

Закон о државним службеницима ("Службени гласник РС", бр. 79/2005, 81/2005 - испр., 83/2005 - испр., 64/2007, 67/2007 - испр., 116/2008, 104/2009 и 99/2014).

Закон о заштити државне границе („Службени гласник РС“, бр. 97/2008).

Закон о јавном реду и миру („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон и 85/2005 – др. закон).

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС“, бр. 85/2005).

Закон о полицији ("Службени гласник РС", бр. 101/2005, 63/2009 и 92/2011).

Закон о прекршајима („Службени гласник РС“, бр. 65/2013).

Закон о окупљању грађана („Службени гласник РС“, бр. 51/92, 53/93, 67/93 и 48/94, „Службени лист СРЈ“ бр. 21/2001 – одлука СУС и „Службени гласник РС“, бр. 101/2005 – др- закон).

Закон о организацији и надлежности државних органа у сузбијању организованог криминала, корупције и других посебно тешких кривичних дела („Службени гласник РС“,

бр. 42/2002, 27/2003, 39/2003, 67/2003, 29/2004, 58/2004 – др. закон, 45/2005, 61/2005, 72/2009, 72/2011 – др. закон, 101/2011 – др. закон и 32/2013).

Закон о оружју и муницији („Службени гласник РС“, бр. 9/92, 53/93, 67/93, 48/94, 44/98, 39/2003, 101/2005 – др. закон, 85/2005 – др. закон, 27/2011 – одлука УС и 104/2013 – др. закон).

Закон о програму заштите учесника у кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 85/2005).

Закон о странцима („Службени гласник РС“, бр. 97/2008).

Законик о кривичном поступку („Службени гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 и 55/2014).

Казнени закон Републике Хрватске („Narodne novine Republike Hrvatske“, бр. 125/2011 и 144/2012).

Казнени законик Републике Словеније („Uradni list Republike Slovenije“, бр. 55/2008).

Кодекс полицијске етике („Службени гласник РС“, бр. 92/2006).

Кривични закон Босне и Херцеговине („Службени гласник БиХ“, бр. 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 32/2007 и 8/2010).

Кривични закон Републике Српске („Службени гласник Републике Српске“, бр. 49/2003, 108/2004, 37/2006, 70/2006, 73/2010, 1/2012 и 67/2013).

Кривични закон Социјалистичке Републике Србије („Службени гласник СР Србије“, бр. 26/1977, 28/1977 и 43/1977).

Кривични законик за Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца, уредио и издао др Часлав М. Никитовић, Београд, 1929.

Кривични законик Македоније („Службен весник на Република Македонија“, бр. 37/96, 80/99, 4/2002, 43/2003, 19/2004, 81/2005, 60/2006, 73/2006, 7/2008, 139/2008, 114/2009, 51/2011, 135/2011, 185/2011, 142/2012, 166/2012 и 55/2013).

Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 и 108/2014).

Кривични законик Републике Црне Горе („Службени лист РЦГ“, бр. 70/2003, 13/2004, 47/2006 и „Службени лист ЦГ“, бр. 40/2008, 25/2010, 32/2011, 40/2013 и 56/2013).

Кривични законик ФНРЈ („Службени лист ФНРЈ“, бр. 13/1951).

Криминални (казнителни) законик за Књажевство Србију, Београд, 1860.

Општи кривични закон („Службени лист ФНРЈ“, бр. 106/47).

Правилник о начину обезбеђивања здравствене заштите и о мерилима и начину утврђивања психофизичке способности потребне за обављање послова одређених радних места полицијских службеника („Службени гласник РС“, бр. 110/2006).

Правилник о полицијским овлашћењима („Службени гласник РС“, бр. 54/2006).

Правилник о техничким обележјима и начину употребе средстава принуде („Службени гласник РС“, бр. 19/2007, 112/2008 и 115/2014).

„Службени гласник“, бр. S-46.

„Службени лист СФРЈ“, бр. 6/1973.

„Службени лист ФНРЈ“, бр. 30/1959.

Сборник наказателни закони, Софи – Р, Софиа, 1995.

StGB Strafgesetzbuch, 50. Auflage, 2012.

Уредба о врстама наоружања и опреме полицијских службеника Министарства унутрашњих послова („Службени гласник РС“, бр. 27/2006).

Уредба о дисциплинској одговорности у Министарству унутрашњих послова („Службени гласник РС“, бр. 8/2006).

Електронски извори

<http://apps.leg.wa.gov/RCW/default.aspx?cite=9A.76.020>; претражено: 04.02.2014. године (Ревидирани Закон Вашингтона).

<http://www.bg.ap.sud.rs/cr/articles/sluzba-za-odnose-sa-javnoscu/vesti-i-saopstenja/saopstenje-apelacionog-suda-povodom-presude-donete-u-postupku-koji-je-vodjen-protiv-okrivljenog-urosa-misica.html>; претражено; 26.01.2013. године.

<http://codes.lp.findlaw.com/uscode/18/I>; претражено: 05.08.2014. године (Законик Сједињених Америчких Држава).

http://www.coe.org.rs/REPOSITORY/163_ekljp_-_tekst_konvencije.pdf; претражено: 29.07.2014. године.

<http://dmv.ca.gov/pubs/vctop/appndxa/penalco/penco148.htm>; претражено 28.02.2012. године (Казнени законик Калифорније).

<http://www.e-glasnik.rs/SIGlasnikPortal/viewdoc?uuid=66ed780a-90bd-446c-bdab-4753ce16f9a8>; претражено: 11.12.2013. године.

<http://www.e-glasnik.rs/SIGlasnikPortal/viewdoc?uuid=58c656c3-82b5-453b-9bd0-f449cc6564a1>; претражено: 11.12.2013. године.

<http://www.government.se/content/1/c6/02/77/77/cb79a8a3.pdf>; претражено: 29.06.2014. године (Казнени законик Краљевине Шведске).

<http://law.onecle.com/texas/penal/chapter22.html>; претражено: 14.03.2014. године (Казнени законик Тексаса).

http://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1957/13715/version/4/file/Code_33.pdf; претражено: 29.06.2014. године (Казнени законик Француске).

<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/16/part/V/crossheading/offences>; претражено: 12.02.2012. године (Закон о полицији Велике Британије).

http://www.legislationline.org/download/action/download/id/4707/file/Estonia_Penal%20Code_am2013_en.pdf; претражено: 02.07.2014. године (Казнени законик Естоније).

http://www.legislationline.org/download/action/download/id/5283/file/Canada_Criminal_Code_EN_FR_12.2013.pdf; претражено: 02.07.2014. године (Кривични законик Канаде)

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1679/file/84d98ff3242b74e606dcb1da83aa.pdf>; претражено: 22.01.2010. године (Кривични закон Мађарске)

http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3235/file/Germany_CC_1971_ameended_2009_en.pdf; претражено: 28.02.2012. године (Кривични законик Немачке)

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1695/file/c1cc95d23be999896581124f9dd8.htm/preview>; претражено: 22.01.2010. године (Кривични законик Румуније).

http://www.legislationline.org/download/action/download/id/3763/file/Slovakia_CC_2005_en.pdf; претражено: 03.07.2014. године (Кривични законик Словачке).

<http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/16257/preview>; претражено: 30.06.2014. године (Кривични законик Украјине).

http://www.media.srbija.gov.rs/medsrp/dokumenti/bela_knjiga1.pdf; претражено: 09.11.2013. године.

http://www.mup.gov.rs/cms_cir/ministarstvo.nsf/nadleznost-ministarstvo.h; претражено: 05.06.2014. године.

<http://www.pravdiko.mk/wp-content/uploads/2013/11/Zakon-za-prekrshotsite-protiv-javniot-red-i-mir-18-05-20071.pdf>; претражено: 28.06.2014. године (Закон о прекршајима против јавног реда Македоније).

<http://www.russian-criminal-code.com/PartII/SectionX/Chapter32.html>; претражено: 28.02.2012. године (Кривични законик Руске федерације)

<http://www.sirius.rs/praksa/22422>; претражено: 05.12.2011. године.

http://www.skupstina.me/~skupcg/skupstina//cms/site_data/DOC24/704/704-ZAKON.pdf; претражено: 27.06.2014. године (Закон о јавном реду и миру Црне Горе).

<http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/?id=19947>; претражено: 09.11.2013. године.

<http://www.srpskobлаго.org/serbian-history/serbian-medieval-history/rulers/dusanov-zakonik-1349.html>; претражено: 23.06.2014. године.

<http://www.tanjug.rs/novosti/143576/mere-za-bolji-polozaj-policije--drzava-salje-jasnu-poruku.htm> претражено: 23.09.2014. године.

[http://www.vks.bg/english/vksen_p04_04.htm#GENERAL PART](http://www.vks.bg/english/vksen_p04_04.htm#GENERAL_PART); претражено: 30.06.2014. године (Кривични законик Бугарске).

БИОГРАФИЈА АУТОРА

Марта П. Вујисић рођена је 1987. године, у Приштини. Основну и средњу школу завршила је у Нишу. Дипломирала је на Криминалистичко-полицијској академији 2009. године, као студент генерације, са просечном оценом 9,64.

Школске 2009/2010 године уписала је докторске академске студије права на Правном факултету Универзитета у Нишу, из уже кривичноправне научне области, и на овом нивоу студија остварила је укупну просечну цену 9,3. Објавила је више научних чланака и презентовала научне радове из области казненог права на домаћим и међународним научним скуповима. Запослена је у Министарству унутрашњих послова у Београду.

Прилог 1.

ИЗЈАВА О АУТОРСТВУ

Изјављујем да је докторска дисертација, под насловом
КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

- резултат сопственог истраживачког рада,
- да предложена дисертација, ни у целини, ни у деловима, није била предложена за добијање било које дипломе, према студијским програмима других високошколских установа,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права, нити злоупотребио/ла интелектуалну својину других лица.

у Нишу, 30.04.2015.

Аутор дисертације: МАРТА ВУЈИЋИЋ

Потпис докторанда:

Потпис Марта

Прилог 2.

ИЗЈАВА О ИСТОВЕТНОСТИ ШТАМПАНЕ И ЕЛЕКТРОНСКЕ ВЕРЗИЈЕ ДОКТОРСКЕ
ДИСЕРТАЦИЈЕ

Име и презиме аутора: МАРТА ВУЈИСИЋ

Студијски програм: ДОКТОРСКЕ АКАДЕМСКЕ СТУДИЈЕ ПРАВА

Наслов рада: КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

Ментор: ПРОФ. ДР ДРАГАН ЈОВАШЕВИЋ

Изјављујем да је штампана верзија моје докторске дисертације истоветна електронској верзији, коју сам предао/ла за уношење у **Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци, који су у вези са добијањем академског звања доктора наука, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада, и то у каталогу Библиотеке, Дигиталном репозиторијуму Универзитета у Нишу, као и у публикацијама Универзитета у Нишу.

у Нишу, 30.04.2015.

Аутор дисертације: МАРТА ВУЈИСИЋ

Потпис докторанда:

Вујисић Марта

Прилог 3.

ИЗЈАВА О КОРИШЋЕЊУ

Овлашћујем Универзитетску библиотеку „Никола Тесла“ да, у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, унесе моју докторску дисертацију, под насловом:
КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПОЛИЦИЈСКИХ СЛУЖБЕНИКА

која је моје ауторско дело.

Дисертацију са свим прилозима предао/ла сам у електронском формату, погодном за трајно архивирање.

Моју докторску дисертацију, унету у Дигитални репозиторијум Универзитета у Нишу, могу користити сви који поштују одредбе садржане у одабраном типу лиценце Креативне заједнице (Creative Commons), за коју сам се одлучио/ла.

1. Ауторство
2. Ауторство – некомерцијално
3. Ауторство – некомерцијално – без прераде
4. Ауторство – некомерцијално – делити под истим условима
5. Ауторство – без прераде
6. Ауторство – делити под истим условима

(Молимо да подвучете само једну од шест понуђених лиценци; кратак опис лиценци је у наставку текста).

У Нишу, 30.04.2015.

Аутор дисертације: МАРТА ВУЈИСИЋ

Потпис докторанда:

Марта Вујисић